

MEDDELELSER OM GRØNLAND

UDGIVNE AF

KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND

Bd. 145 · Nr. 2

GRØNLÆNDERNE I DANMARK

BIDRAG TIL BELYSNING AF
GRØNLANDSK KOLONISATION SARBEJDE
FRA 1605 TIL VOR TID

AF

A. BERTELSEN

MED 36 FIGURER OG 2 KORT I TEKSTEN

KØBENHAVN

C. A. REITZELS FORLAG

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S

1945

UDGIVET MED STØTTE AF UNDERVISNINGSMINISTERIET

INDHOLD

	Side
Forord.....	7
Det syttende Aarhundrede.	
De i Aaret 1605 røvede Grønlændere	9
- - — 1606 — —	15
- - — 1636 — —	17
- - — 1654 — —	18
De af Reinhold Horrn og af Caspar Bartholin optegnede grønlandske Gloser	22
Tilbageblik paa Behandlingen af de til Danmark i det syttende Aarhundrede	
førte Grønlændere	24
Det attende Aarhundrede.	
Hans Egede's Tanker om Nedsendelse af Grønlændere til Danmark	26
Grønlænderne Poek og Qiperoq overtales til at rejse til Danmark 1724	27
Poek og Qiperoq's Ophold i Danmark 1724—1725.....	28
Poek's Hjemkomst til Grønland 1725 og hans Beretning om Forholdene i Dan-	
mark	33
Poek's anden Rejse til Danmark 1728.....	37
Poek og hans Kammeraters Ophold i København 1728—1729	38
6 Grønlændere rejser til Danmark 1731.....	41
Pungujôq besøger Danmark 1738—1739	43
Arnarsâq og Tullimak i Danmark 1740—1741	45
Andreas og Marie m. fl. kommer til Danmark 1746	50
Okako i Danmark 1776—1777	52
Fortællingen om Kigutikak	54
Grønlænderen Jacob fra den herrnhutiske Menighed overtales 1753 af en Hval-	
fanger til en Rejse til Holland.....	54
Tilbageblik paa Beretningerne om Grønlændernes Besøg i Danmark i det at-	
tende Aarhundrede	56
Det nittende Aarhundrede.	
C. Pontoppidan fremsætter 1788 Forslag om en haandværksmæssig Uddannelse	
af nogle Grønlændere i Danmark eller i Norge	58
En fra Danmark 1803 hjemvendt Grønlænderinde formodes at have Kopper	59
Kommissionen af 1835 anbefaler Nedsendelse af unge Grønlændere til Uddan-	
nelse i Danmark.....	60
De første grønlandske Lærlinge kommer til Uddannelse i Danmark 1837, og i	
det følgende Aar udtaler Inspektør Fasting sig stærkt for Oplæring her i	
Landet ogsaa af Grønlænderinder	62

	Side
Uddannelsen af de i Aarene 1837—1843 til Danmark nedsendte unge Grønlændere	63
Vanskeligheder ved de grønlandske Lærlinges Ophold og Uddannelse i Danmark	63
Betæneligheder ved den forventede Virkning af de unge Grønlænderes Ophold i Danmark og ved de med dette Ophold forbundne Udgifter	70
De store sproglige Vanskeligheder i Danmark selv for Børn fra dansk-grønlandske Hjem	75
Egenhændig Skildring af en af de omtalte Elevers (Rasmus Berthelsen's) Barndom og Ungdom indtil Afslutningen af hans Ophold i København	78
Seminarlærer og Overkateket Rasmus Berthelsen's Virksomhed og Betydning for det grønlandske Samfund	81
Bogtrykker og Redaktør Lars Møller's Liv og Arbejde	84
Uddannelse i Danmark af Grønlændere til Præster	92
Den grønlandske Præst Tobias Mørch	93
Den i 1846 afsluttede haandværksmæssige Uddannelse af Grønlændere i Danmark genoptages 1874	98
»Grønlænderhjemmet« oprettes 1880	99
»Grønlænderhjemmet« nedlægges 1896	102
Eksempel paa grønlandske Forældres Tanker paa og Længsel efter deres i Danmark værende Børn	103
Grønlænderinder følger som Hushjælp med danske Tjenestemænd under disses Permissionsophold i Danmark	107
Grønlænderinder uddannes i Danmark til Jordmodergerning i deres Hjemland	108
De sproglige Vanskeligheder ved de grønlandske Jordmoderelevs Oplæring i Danmark	110
Grønlænderinden Karoline Rosing bestaar 1867 den danske Jordmodereksamen	112
Nedsendelsen af grønlandske Jordmoderelever til Danmark afbrydes 1877... ..	115
Ukapak m. fl. engageres 1877 af en af Hagenbeck's Agenter til Opvisning i europæiske Storbyer	117
Tilbageblik paa den i det nittende Aarhundrede begyndte Nedsendelse af unge Mennesker af dansk-grønlandsk Afstamning til Uddannelse i Danmark....	124
Det tyvende Aarhundrede.	
Grønlænderne afløser i stigende Udstrækning Europæerne som Arbejdskraft ved Kolonipladserne i Grønland	128
Grønlændernes — og særlig Blandingsslægternes — Anvendelighed til Koloniarbejdet	130
De i Danmark uddannede grønlandske Haandværkeres Duelighed	132
Den i 1896 standsede haandværksmæssige Uddannelse af Grønlændere i Danmark genoptages	133
Det andet »Grønlænderhjem« aabnes 1928	135
Uddannelsen af unge Grønlændere i Danmark i den første Del af det tyvende Aarhundrede	138
De grønlandske Lærlinges Sundhedstilstand	141
De i Danmark uddannede Grønlænderes Antal tiltager inden for Funktionærstaben	144
Enkelte unge Grønlændere uddannes i Danmark paa privat Foranledning... ..	145
Fortsat Uddannelse i Danmark af Grønlændere til Præster	147
Uddannelse i Danmark af Grønlændere til Lærere i deres Hjemland	150

	Side
Det danske Sprogs Stilling i Grønland.....	150
Resultater af Grønlændernes Læreruddannelse i Danmark	155
Yderligere Motiver til Ophold i Danmark for Kirke- og Skolevæsenets grøn- landske Personale.....	159
Vanskeligheder, særlig paa Grund af Sygdom, for det grønlandske Kirke- og Skolevæsens Personale under Ophold i Danmark	160
Grønlænderinders Uddannelse ved Jordemoderskolen i København.....	161
Vanskeligheder ved de grønlandske Jordemøderelevs Uddannelse i Danmark	163
De i Danmark uddannede grønlandske Jordemødres Antal, Arbejde og Lønning	166
Forsøgsvis Uddannelse i Danmark af Grønlænderinder til Sygeplejersker.....	169
Privat dansk Indsats for Grønlænderinders Uddannelse i Danmark.....	169
De i Danmark privat uddannede Grønlænderinders senere Skæbne	175
Betydningen af det private Initiativ	176
Andre Grønlænderinders Ophold i Danmark.....	178
Nedsendelse af grønlandske Patienter til Behandling i Danmark	185
Grønlandske Børns Skolegang i Danmark	189
De fastansatte, i Danmark uddannede Grønlænderes Placering i Grønland...	191
Spørgsmaalet om det hensigtsmæssigste Omfang af Grønlændernes Nedsendelse til Danmark	193
5 Bilag, A—E.....	196
Litteraturfortegnelse	204
Sagregister	209

FORORD

Det Materiale, hvoraf nærværende Afhandling er opbygget, er for det syttende og attende Aarhundredes Vedkommende uddraget af den samtidige Litteratur. Derimod er Stoffet for Tiden efter det nitteende Aarhundredes Begyndelse overvejende hentet fra de i Arkiverne værende Akter.

Direktør K. OLDENDOW har velvilligt aabnet mig Adgang til Grønlands Styrelses Arkiv og har ogsaa paa anden Maade vist mit Arbejde sin Interesse. Fru A. BALLE, Formand for Komitéen for Grønlænderinders Uddannelse, har paa min Anmodning ligeledes overladt mig en Del Arkivmateriale, tilhørende den nævnte Komité.

Det har i dette Arbejde været mit Maal først at give en Fremstilling af de Motiver, som i de forskellige Perioder har ligget til Grund for Nedsendelsen af Grønlændere til Danmark.

Dernæst har jeg bestræbt mig for at vise, hvorledes de paagældendes Ophold i Danmark har formet sig, hvilke Vanskeligheder der herunder er opstaaet, og hvilke Resultater der er naaet ikke blot for de enkelte Personer, men ogsaa for det grønlandske Samfund som Helhed og for Forholdet mellem Moderland og Koloni.

Endelig har jeg gennem en mere indgaaende Skildring af nogle af de Grønlændere, som har opholdt sig i Danmark, søgt at bidrage til det almindelige Kendskab til Tankegangen og Følelseslivet hos den grønlandske Befolkning, en Befolkningsgruppe, der som Følge af sin Afstamning og paa Grund af de Naturforhold, hvorunder den lever, udgør en afgrænset og særpræget Del af det danske Folk.

København, April 1945.

ALFR. BERTELSEN.

DET SYTTENDE AARHUNDREDE

»samme Lande thil mere Salighed
och Welfartt udi Lengdenn«.

Christian den Fjerde, 1636.

De i Aaret 1605 røvede Grønlændere.

De første Grønlændere, som er komne til Danmark, blev bragte til København den 28^e Juli 1605 af Admiral GODSKE LINDENOV, hvem Kong Christian den Fjerde havde overdraget sammen med Englænderne CUNNINGHAM og HALL og med CUNNINGHAM som øverstbefalende at genopdage det til Kronen hørende, men næsten glemte Grønland.

De ankom om Bord paa Skibet »Røde Løffue« og var med Magt blevet fjernede fra Egnen om det nuværende Fiskenæs. Den samtidige LYSKANDER har i et episk Digt givet følgende Fremstilling af denne Begivenhed¹⁾.

»Dend fierde Dag der allting vaar klart,
saa skicked de dennem til Seyel oc Fart,
tho Grønlændder vor der indde;
dem lode de hinddre oc tog dennem med.
Dær de det formærekte, fortyckte²⁾ de ded,
de villde ey lade sig tuingge,
men satte Værge, som de kundde bæst,
beedis oc slogis som Hundden oc Hæst,
saa gallne vaar de udi Sindde. — — —
De actede inggen, som derr om stod,
ey Hug eller skarppe Suærre,
men greb derr ind met frisker Haand,
at Blodet dennem om Kroppen rand,
och loed sig dog icke forføre;
men giorde aldt, det dem muligt vor,
att mand motte enddelig tage sig for
som andden Suin dennem bindde.
Saa foere de end met Tiden i Mag
och komme jo lægger oc mere i Lag
oc fattet sig bedre Sindde. — — —

¹⁾ 66.

²⁾ fortykke = tage ilde op.

De komme i Sunddet dend syttende Dag,
 effter de fra Grønland udfoere. — — —
 De Høffuitzmend, som der paa Skibben vaer,
 de gangger ind for deris Herre oc staaer.
 »Hill være Dig, Danner Kongge;
 Grøenland, som wi vare heden sendt,
 det haffuer wi baade funddet oc hendt¹⁾;
 dog Veyen oc Reysen vor tungge. — — —
 Och haffuer der fra bode Kundskab oc Tegn,
 baade Vare oc Folck udaff den Egn
 paa Skibet der hoss tilstæde.
 Konggen stod op, vaar lystig oc fro,
 hand lysted hen ned til Strandde at gaa
 och skue sin fremmede Gæste. — — —
 Dæd Folck fuldde effter met menige Mand,
 saa mangge oc tycke²⁾ som Sole grand³⁾,
 paa Skøyter⁴⁾ oc anddre smaa Baade.

— —

Mand sætte deris Baade paa Vanddet ud — — —
 De treente der i, tog Aarer i Haand
 och lode derr see for Kongge oc Mand,
 huad de dem paa Grønland lærde. — — —
 Derr kunde mand see, huor fattig Mand
 kand sig oc hielpe met egen Haand;
 dog ringge er ald hans Eye.

— —

Siden drog Konggen til Landde igen;
 de Grønlændder bleffue forordnet hen
 paa vider Beskeen at bliffue.«

Om disse Grønlænderes Tilfangetagelse giver en anden samtidig Beretning følgende yderligere Oplysninger⁵⁾: »Dha gik 10 aff kongens Boszmend i enn Esping⁶⁾ och thog ware paa 2 aff dhe Grønlændher och thog dhennem med Boed och alt och kaste dhennem i skibet — — men Grønlenderne reff och sled ankerne i skibet szom nogenn wildhe Børner, och en aff dhennem løb thil oc thog fat paa et slagszuerd med

¹⁾ hente = faa fat i.

²⁾ tyk = tæt.

³⁾ Sol(e)grand = Støv-gran i Solstriben.

⁴⁾ Skøjte = et lille Fartøj.

⁵⁾ 43, Bd. 3, pag. 687 ff.

⁶⁾ Esping = Skibsjolle.

hans haand och skar hans haand syndher, thi han viste icke huad dhet war, och de maatte Bindhe dhennem ved Masten«.

Om deres Ophold i Danmark kan det kun oplyses, at den ene af disse Grønlændere 14 Dage efter Ankomsten til København blev sendt til den kongelige Lensmand paa Dragsholm (ved Kalundborg), den berømte danske Historieskriver ARILD HUITFELD, med følgende kongelige Skrivelse: »Wider, at wij herhøes tillschicke ether en af woris undersaaether, som wij nyligen haffuer bekommet fra wortt land Grønland (fremhævet af Forf.), huilken wij — paa det hand dis bedre, naar hand fra de andre bliffuer affsondritt, kunde lere woris danske tungemaall — wille haffue underholdet there paa wort slott Drachsholm¹⁾.

Som et Minde om dette Ophold findes der i Dragsholms Lensregnskab under 7^e September 1607 de to følgende Poster: »Betalt Iffuer Skomagger udi Vindekield for tho Soller, hand satte under Grønlænders Støffle 14 β « samt »Betalt Mester Bardscher i Nykøbing for thend Grønlender her kom thil Slottet, hans Haand at forbinde oc fli thil Rette²⁾, som hand var bleffuen forvunt udj: ij Dlr.³⁾«. Herudover er vi uden Viden om Mandens senere Skæbne saavel som om hans Kammerats.

Fjorten Dage efter Lindenov ankom ogsaa CUNNINGHAM og HALL til København med Skibene »Trost« og »Marekatten«, fra hvilke Skibe LINDENOV ud for Grønlandskysten havde skilt sig. »Trost« og »Katten« havde været lidt længere nordpaa, nemlig inde i det nuværende Holsteinsborg Distrikt. Som LINDENOV bemægtigede ogsaa CUNNINGHAM sig før sin Afrejse nogle Grønlændere for at bringe dem med sig til Danmark som en Slags levende Sejrstegn. LYSKANDER beretter herom:

»Och der de saa haffde en Maanedes Tid
aldting forfaret⁴⁾, oc Børen bleff blid,
saa tenekte de hen⁵⁾ at rycke.

Derr kom dennem for, som de toge med,
fire Landtzens Mend. De børjede⁶⁾ ded
saa høyelig at fortycke.

De reffuis oc sledis som Hundden i Baand,
de acted ey nogen, ey væbned Haand
oc giorde aldt det de kundde. — — —

¹⁾ 16, pag. 14, Skrivelse af 11/8 1605.

²⁾ fly til Rette = sætte i Stand.

³⁾ 18, pag. 260 Anm.

⁴⁾ forfare = udforske.

⁵⁾ hen = bort.

⁶⁾ børje = begynde.

Somme bleeff bundden til stærcken Mast,
 somme bleef ned undder Lugen kast,
 och nogen Tid tvunggen derr indde.
 Dend ene hand vaar saa meget uhyer¹⁾
 och giorde moduilligen ald Ustyer²⁾,
 skötte ey om nogen Mands Liffue.
 Derr Captein napped sin Musskeet ud
 och ringde for³⁾ hannem med Laad och Krud,
 Hand maatte paa Stædden bliffue.
 De anddre det saae, huor det hannem gick,
 begyndte at holdde litt bedre Skick
 och fatted sig anddet Sinde.«

Efter Ankomsten til København hedder det omtrent som ved de
 førstnævnte:

»Den Høffuitzmand triner hen ud for Boerd
 och gaff de Grønlændder Tegn oc Oerd;
 de skuldde hannem efterfølge.
 De treente her for, komme ud paa Ree⁴⁾,
 tre unge Geseller, som mand vildde see,
 holdt sig beskeden oc stille. — — —
 De nicked oc tegned⁵⁾ med Haand oc Fod,
 naar nogen til dennem vilde tale,
 och mæled oc snacked med Stømme klarr,
 aldt huad deris Vilie oc Mening varr,
 oc mand dem vildde befale.
 De næffned hin anden klarligt oc reed⁶⁾:
 Oxa — Judecha — oc huad de heed;
 meer kundde Mand ey begriffue,
 men kundde dog mereke aff Factor oc Tegn,
 aff Siun oc Nicken oc andden slig Legn,
 huad de tilkiændde vild' giffue. — — —
 De første vaare groffue i ald deris Fær,
 men disse lætsindig⁷⁾ oc vænnækær.«

Den anden ovenfor citerede samtidige Kilde til vor Viden om disse
 Begivenheder giver følgende supplerende Oplysninger. »Men dhe andhre

¹⁾ uhyre = ustyrlig.

²⁾ Ustyer = grov Forstyrrelse.

³⁾ ringe for = tale alvorligt med.

⁴⁾ Ree = Rigning.

⁵⁾ tegne = give Tegn, tilkendegive.

⁶⁾ ret = rigtig.

⁷⁾ letsindig = frejdig.

2 skibe kom sziden for Grønland och ware 60 uger szøes¹⁾ lenger oppe i landhit enn dhet første, och dhe finge 3 Grønlendher fangne, med stor liffs fare, och slog manghe ihiell aff thennem, førend dhe dennem fick. — — Captein gaff dhennem blaa kledher och lod dhennem afføre dheris, och hand lerdhe dhennem at springhe om i skibet, naar han nicked at dhennem, och dher dhe komme thill kiøbenhaffn dhen 10de Augusti och szatte for byenn, løb dhe Grønlendher op i Merszen och thog Merszeglit ind szaa sznart²⁾ szom nogen aff kongens folck.«³⁾

Disse tre Grønlændere forblev i København, hvor de som de første af dette fjerne og fremmede Folkefærd vakte en ikke ringe Opsigt og tildrog sig en almindelig Opmærksomhed i Staden.

»Mand skicked de Grønlændder Pladtz oc Stæd
och Folck, de skuldde omgaais mæd,
dæm holdde i Vact oc Vare.
Dog gick de fredlig bod' ud oc ind
och rætted iblandt flux⁴⁾ undderlig Ting.«

De optraadte bl. a. ogsaa for en hertil ankommen spansk Gesandt, som belønnede dem med et betydeligt Beløb, for hvilket de udstyrede sig paa »Herrevis«.

»Huerr Mand til Howe med blaa Klæder gick;
dem siuntis oc gaat at holdde dend Skick
och icke de slæmmiste være.
Mand loed dennem strax de Klæder faa,
stafferit dæm ud fra Top til Taa,
som bæste Raad var paa Fære.
Dend Kiortel hand gaff dem bode Hæld oc Mod;
kundde Pænninggen⁵⁾ ræcke⁶⁾, een Rytter god
dend vildde de oc vell være.
De gingge i Krammen, toge Kordden need,
bandt hænde ved Side, som gammel er Seed,
oc sætte Strudtz Feyer udi Hatte.
Saa tallde⁷⁾ de Pændding oc treente her for,
som det store Herrer aff Grønland vaar;
de viste sig vell at skatte.«

¹⁾ Uge søs = Sømil.

²⁾ snar = hurtig.

³⁾ 43, Bd. 3, pag. 688.

⁴⁾ flux = helt.

⁵⁾ Penning = Pengesum.

⁶⁾ række = strække til.

⁷⁾ tælle = betale.

Ogsaa fra anden Side foreligger der Udtalelser, som fremstiller dem som mere omgængelige end de to af LINDENOV medbragte. »Dhe ware nogit fornumstigere och menniskeligere end dhe andhre to, thi dhe beed folck szom andhre Hundhe, och huad lusz szom dhe finge paa dhennem, aad dhe op; men dhe tre, dher kom szist hiem, dher dhe kom i Slotzporten, spranck dhe om, szatte neffuerne i szidhen, hoffierit¹⁾ paa dheris wiisz och ware gladhe dher wed; dher menis dhennem sznarer at skulle lere sprogit end dhe andhre«. Iøvrigt siges det samme Sted, at »en karl er szaa sterck szom andre fire — — och kand en karl roe szaa fast²⁾ med szamme Boed³⁾ szom thi af kongens Boeszmend med dheris«⁴⁾.

Efterhaanden gjorde Hjemlængslen sig stærkt gældende hos disse Grønlændere, og LYSKANDER fortæller herom:

»Saa dreef de dend Vintter oc Tiden hen,
til Vaaren begyndte at komme igen,
och leefde, som de bæst lyste.
De saae der' Effne oc vanddrit der fra,
igæmmel Sundet saa lode de staa,
før nogen Mand deer aff viste,
och haffde i Sinde at prøffue dend Søe,
udstaa oc lide all Hawsens Nøe,
om de kunde Grønland lændde.
Hæn undder Skaane dreeff Væiret dem ind,
de Bønder vist' ey, huad undderlig Ting
som dennem kom derr til Hændde.
De holdt dennem ahn; forspurdde sig for,
hueden⁵⁾ de komme oc huæm de vor;
dog fingge de liden Rede.
Dær det bleeff spurdt, mand fandt dennem dær,
saa maatte de flux⁶⁾ paa Flytte oc Fær
och stillis igien tilstæde.
Bleeff siden holddet udi Vare oc Acht
och fick ey meere slig Effne oc Macht
at komme saa langdt fra Haande.«

I Maj 1606 syntes deres Befrielses Time dog at være nær. Kongen lod nemlig dette Aar 5 Skibe udruste til en ny Grønlandsfærd og »med-

¹⁾ hofiere = gøre sig behagelig.

²⁾ fast = hurtig.

³⁾ Boed, her: Kajak.

⁴⁾ 43, Bd. 3, pag. 688.

⁵⁾ hveden = hvorfra.

⁶⁾ flux = hastig.

gav disse 3 af de Vilde, for at de i nogen Grad kunde hjælpe til med Tolkning og Handel, hvortil de vare villige¹⁾. LYSKANDER skriver endda og vel nok saa træffende:

»De Grønlændder glæddis end meest der ved,
at de maatte følge hæn hiem paa Leed
oc see, huor Vænnerr derr lide.«

Desværre gik deres Haab ikke i Opfyldelse. I en Dagbog, ført af Chefen paa »Ørnen«, som afsejlede den 27' Maj fra København og efter at have anløbet Flekkerø (ved Christianssand) atter forlod dette Sted den 2' Juni, staar to Dage senere: »then 4' døde min Grønlender«. Ogsaa den om Bord paa »Trost« værende Grønlender døde kort efter (ved Midnat mellem den 10' og 11' Juni)²⁾. LYSKANDER har herom følgende Linier, i hvilke man synes at mærke hans Bekymringer som Præst ved den stakkels Hednings dødelige Afgang:

»Dend ene Grønlændder hand bleef der suag,
døde hæn oc kastis ud samme Dag.
Gud veed, huor hand monne landde.«

Hvad der er blevet af den tredie Grønlender, som formodentlig har været om Bord paa »Løven«, ved man ikke.

De i Aaret 1606 røvede Grønlændere.

Skibene naaede efter Planen frem til Egnen om Holsteinsborg, og ligesom det foregaaende Aar bemægtigede man sig dør nogle af de indfødte og bortførte dem fra deres Hjemland. I »Ørnen« ovenfor omtalte Dagbog skriver Chefen saaledes: »Den 9' Augustj toge Vij fem Grønlender med Geuallt udi ørnen«, og noterer yderligere en Uge senere: »Den 16' spraank en af min Grønlender offuer borde«³⁾.

I LYSKANDER's Beretning former denne Begivenhed sig, som følger.

»Och da der vaar ey meer at formaa,
saa tenckte de til at rippe der fra,
loed det dog inggen Mand vide.
Om Dagen tilforn mand saae sin Tid,
mand tog paa Strandden med listelig Iid
tre Grønlændder oc deris Baadhe.

¹⁾ 77, pag. 166.

²⁾ 43, Bd. 3, pag. 692.

³⁾ 43, Bd. 3, pag. 694.

Linddenov saae oc sin Effne oc Raad,
 hand toeg oc tree andre med Gods oc Baaed,
 som fuldde ham til dend Flode. — — —
 De Grønlændder gruede fast derr ved,
 ded lægger oc meere fra Landdet skreed
 oc skuldde aldtinggest saa lade¹⁾.
 De bleffue saa bangge oc vildde i Sind,
 de acted ey sig eller nogen Ting,
 ey Liff eller andden Skade.
 Dend ene lod kiændde sin Hjærtens Anck²⁾,
 moduilligen sælff for Bordde spranck,
 dær hælder at døe oc bliffue,
 end være med daglig Længsell oc Vee
 fra fattige Vænner oc alldrig dem see
 blandt fræmmede Folck i Liffue.«

Den paalideligste Efterretning om disse Grønlænderes videre Skæbne er vel den, som et halvt Hundrede Aar senere findes hos OLEARIUS. Den er dog tydelig sammenblandet med en Beretning om de ved det første Aars Rejser hjemførte (saaledes med Beretningen om det i Skaane endte Flugtforsøg); men den skal i det følgende søges udsondret og fremstillet. Den oplyser da, at to af Grønlænderne »forsøgte at undslippe med deres Rajakka³⁾ (saaledes kalder de deres smaa Baade), og at de var naaede nogle Mile til Søs, førend man fik den ene af dem hentet tilbage, medens den anden allerede var kommen uden for Rækkevidde. Nogle af de andre levede her i Landet i indtil 12 Aar; men de gik til Stadighed sorgfulde om og græmmede sig tilsidst til Døde, den ene efter den anden⁴⁾.

HOLBERG har i sin »Dannemarks og Norges Beskrivelse« en Meddelelse om, at den ene døde som Følge af Overanstrengelse ved Perlefiskeri i Kolding. »Den eene af dem døde endelig til Kolding paa saadan maade: Saasom paa de Tider samme steds var perle-fangst, og Grønlænderen gav tilkiende, at han var vant til at fange perler udi sit fæderne-land, førde Høwitzmanden udi Kolding ham med sig did hen og betiente sig af ham til perle-fangsten, hvorudi han var meget lykkelig,⁵⁾

¹⁾ lade = forlade, miste.

²⁾ Ank = Bekymring.

³⁾ Det er ikke uinteressant, at Ordet her er skrevet med R som Begyndelsesbogstav. I Virkeligheden er dette en omtrent lige saa berettiget Lydgengivelse som det ellers altid (og ogsaa andensteds hos OLEARIUS) anvendte K. Grønlændernes egen Udtale af Ordet kan maaske nærmest gengives som Krajark.

⁴⁾ 77, pag. 166.

⁵⁾ lykkelig = heldig.

men, saasom giærighed drev samme Høwitzmand til at holde ham til dette arbejd baade vinter og sommer, blev han omsider syg og døde.¹⁾

Denne Meddelelse, som siden ofte er gentaget, saaledes hos PONTOPPIDAN i »Den Danske Atlas«, 1769, i »Grønlands Historiske Mindesmærker«, 1845, i FYHN's »Efterretninger om Købstaden Kolding«, 1848, hos RINK i »Grønland«, 1857, ja, saa sent som hos L. BOBÉ, »Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift«, 1926/27, beror imidlertid paa en Misforstaaelse.

Zoologen MØRCH har nemlig 1863 paavist²⁾, at den af HOLBERG omtalte Grønlænder, som »var vant til at fange perler udi sit fæderne-land«, er identisk med en af Admiral OVE GJEDDE i Aaret 1622 fra Ostindien medført »Indianer«, om hvilken nærmere Oplysninger findes hos Christian den 4's Biograf, N. P. SLANGE³⁾. En længere Tids Misbrug ved nævnte Fiskeri af denne »Indianer« har iøvrigt heller ikke kunnet finde Sted; de to eneste officielle Skrivelser, som kendes om denne Sag (begge anførte hos MØRCH), viser, at hans Virksomhed i Kolding først kan være begyndt i Maj 1623, og at hans Død er indtruffet allerede før den 7' Oktober samme Aar.

De i Aaret 1636 røvede Grønlændere.

Efter 1606 varede det et halvt Hundred Aar, før der atter kom Grønlændere til Danmark. Der blev ganske vist gjort et Forsøg i 1636; men Forsøget mislykkedes. Det hvilede iøvrigt paa et Paalæg i det under 18' Februar samme Aar udstedte kongelige Privilegium for det af nogle københavnske Borgere oprettede Kompagni til Besejling af Grønland. Det hedder nemlig i nævnte Privilegium: »och schulle di gjøre deris Flid — omb nogenlunde mueligt ehr — att di aarligen kunde udføre Os itt Par unge Personer aff Lantsens indfødde, ungefer paa en

¹⁾ 47, pag. 330.

²⁾ 75, pag. 343.

³⁾ Stedet lyder hos SLANGE, som følger: »Udi Koldinghuus Ampt hafde Bønderne for nogle Aar fundet et Perlefangst udi en Søe (MØRCH mener, at det maa have drejet sig om Malermuslingen, *Unio littoralis*. Forf.), hvilket de formedelst dend Gevinst, de deraf hafde, holdte længe tauske, men omsider blef det dog aabenbaret; saa at Kongen, som det med Rette og alleene tilkom, sig det tilegnede. Men saasom hand merkede, at de Folk som hand der over satte, ikke alt for vel vidste, at passe dend rette Tid at fiske, ey heller kunde kiende paa Musklerne, naar Perlerne vare vel moodne, sendte hand en Indianer did, som forleeden Aar med dend Ostindiske Flode af OVE GJEDDE var indbragt, og som derpaa skulle have god Viiden-skab. Hand levede der ikke længe, saasom hand førend Aarets Udgang bortdøde. Hvorover dette Fiskerie siden blef forsømt, hvortil og de paafølgende Tiders Besværligheder maaskee meget haver hiulpet« (NIELS SLANGE. Den stormægtigste Konges Christian den fjerdes Historie. København. 1749. pag. 490.).

16, 18 eller 20 Aars Alder, som mand her kunde lade oplære udi Guds Frygt, Sprogit och bogelige Konster, samme Lande thil mere Salighed och Welfartt udi Lengdenn«¹⁾ (fremhævet af Forf.).

Dette Paalæg forsøgt da ogsaa efterkommet; 2 Skibe naaede til Grønlands Vestkyst, »hvor de ogsaa har handlet med de Vilde, af hvilke de bandt 2 fast til Masten og førte disse med sig. Da man var kommet nogle Mil fra Grønland, løste man i rum Sø Grønlænderne fra deres Baand; men de sprang da hurtigt overbord og svømmede nordpaa og er utvivlsomt druknede«²⁾.

De i Aaret 1654 røvede Grønlændere.

Først 1654 bragtes der atter nogle Grønlændere til Danmark. Om disse foreligger der forholdsvis udførlige Efterretninger, først og fremmest fordi de i nogen Tid kom til at opholde sig i Huset hos Hofmatematikeren i Gottorp, ADAM OLEARIUS. Denne, som i Aarene 1633—35 og i 1635—39 havde været udsendt til Rusland og Persien, og som i 1647 havde offentliggjort en Beretning om disse Rejser, mente nemlig at finde saa mange Lighedspunkter mellem Grønlænderne og de af ham i Rejsebeskrivelsen skildrede Samojeder, at han i en ny Udgave af sin Bog 1656 indførte et helt nyt Kapitel: Von den Grönländern, af hvilket følgende i Oversættelse skal gengives her.

»Tilslidst, da Skibet skulde afsted (Situationen er fra »DANELL's tredie Rejse«, og Tid og Sted er Godthaabsdistriktet 1654, Forf.), befandt der sig blandt de handlende ogsaa nogle Kvinder paa Skibet, og en af disse vilde gerne købe et Par Knive af en Baadsmand og bød ham et Sælskind derfor, hvad han dog fandt var en for ringe Betaling.

Hun spurgte ham derfor ved Tegn, om det maaske passede ham bedre at bruge hendes eget Skind. Da nu Baadsmanden ved Nik bekræftede dette, tog hun straks sine Bukser af og vilde lægge sig paa Dækket, synlig for alle. Men da Baadsmanden gav til Kende, at det ikke passede sig at gøre noget saadant i alles Paasyn, men at hun skulde gaa ned under Dækket med ham, vendte hun sig om mod sin Fader, som var tilstede, og spurgte ham, om hun skulde følge med Baadsmanden. Faderen sagde: Ja, og fulgte ogsaa selv med tillige med 2 gamle Kvinder og en Dreng og en Pige for at se, hvorledes denne Handel vilde løbe af³⁾. De var dog neppe komne ned, før Lugerne blev lagt paa og Sejlene sat. — — —

¹⁾ 16, pag. 18.

²⁾ 77, pag. 166.

³⁾ Sammenlign fra det 20' Aarhundrede de Situationer ved Thule, som P. FREUCHEN har skildret i »Min Grønlandske Ungdom«. København. 1936. pag. 73 og 141.

Fig. 1. De paa DANELL's tredie Togt røvede Grønlændere, malede i Bergen 1654. Billedet, som nu findes i Nationalmuseets etnografiske Samling, København, formodes at være malet af Salomon von Hauen. I Maleriets øverste venstre Hjørne findes følgende Inskription paa Tysk: »Med deres lille Læderskib drager Grønlænderne hid og did paa Havet; af Dyr og Fugle faar de deres Klædedragt. Midnattens kolde Land. Bergen, den 28' September 1654.«

Drengen var saa vild og saa smidig, at han først lod sit Tøj blive i Hænderne paa en Baadsmand, som prøvede at holde ham, og derefter sled sig selv løs og sprang i Vandet gennem det Klyds, hvorigennem Ankertovet gaar, og svømmede bort fra Skibet. Den ene af de gamle Kvinder, som man havde fanget, brød man sig ikke om at beholde, men vinkede hendes Landsmænd til sig i Søen, for at de kunde tage hende med tilbage.

Der blev saaledes 4 af de Vilde tilbage paa Skibet, nemlig en Mand, to Kvinder og et Pigebarn. Ganske vist skabede de sig slemt i Begyndelsen; men efterhaanden gav de sig dog tilfreds, da man talte venligt til dem, behandlede dem godt og lod dem forstaa, at man vilde bringe dem tilbage igen til deres Land.

Da man naaede til Bergen, blev Manden helt kæk og lystig og vilde endda gribe en fornem Dame, som mellem andre var kommet til Skibet for at se paa de Vilde, om Knæene. Han døde om Bord, før han naaede Danmark; hans Navn var Ihiob.

Men de 3 andre kom i god Behold hertil. Den ældste var en Kvinde paa 45 Aar ved Navn Küneling; hun havde efterladt 2 Børn i sit Hjem.

Den næstældste var 25 Aar og hed Kabelau, og det var hendes Skyld, at de alle var blevet fangne. Den yngste, Sigoko, var 13 Aar.

Da Hans Majestæt Kongen af Danmark (Frederik den Tredie, Forf.) paa Grund af den i Landet herskende Pestepidemi i dette Aar opholdt sig i Flensborg, blev de omtalte Grønlænderinder nu bragte hertil, og en Feltskær, REINHOLD HORRN fra Pommern (en flink og dygtig Mand, der havde gjort Rejsen til Grønland med, og som forstod noget af deres Sprog), fik Ordre til at tilse dem, sørge for deres nødvendige Forplejning og lære dem det danske Sprog.

Hans Majestæt tilkendegav dem ogsaa allernaadigst, at han med første Lejlighed vilde lade dem vende tilbage til deres Landsmænd i Grønland, forsynede med forskellige gode Sager, for at de i deres Hjem kunde berømme de Velgerninger, som her var vist dem, og dette Lands Folk, saa at Grønlænderne derved kunde bevæges til at slutte sig nærmere til os og drive Handel med os og antage den kristne Religion (fremhævet af Forf.).

Hans kongelige Majestæt har ogsaa sendt disse tre Personer til Gottorp til det regerende Herskab i Slesvig-Holsten, og jeg har haft dem i mit Hus i nogle Dage og har nøje givet Agt paa dem.

Vore tre Grønlænderinder gik stille om og forstod let, hvad man viste dem. — — — Den næstældste, Kabelau, begyndte at efterligne al Slags Haandarbejde, som vore unge Piger plejer at more sig med, saasom at trække Perler paa Snor og lignende. — — — De brød sig ikke om Penge, hverken om Guld eller Sølv. Jeg har vist den ene en Kniv og en Dukat og den anden en Kniv og en Rigsdaler; de har begge grebet efter Kniven og ladet mig beholde Pengene. — — —

Her hos os spiste de al Slags Kød, baade af vilde og tamme Dyr samt raa og kogt Stokfisk¹⁾; men al deres Mad skulde være tillavet uden Salt eller Krydderi; thi de kunde hverken lide noget salt eller sødt eller surt, saaledes hverken Sukker eller Eddike. Brød har de heller endnu ikke villet spise. — — — Man lod dem beholde deres sædvanlige Mad, for at ikke uvante og for deres Natur uheldige Sager skulde skade deres Sundhed og Liv. — — —

De har intet R i deres Sprog og siger f. Eks. Helle i Stedet for Herre, naar de skal prøve derpaa. — — — I Flensborg blev der opført en Ballet for Hans Majestæt, og i den havde disse Grønlænderinder deres egen Entrée, som de paa deres Vis skilte sig helt godt fra²⁾».

Saa vidt OLEARIUS, som iøvrigt giver en udførlig Beskrivelse af deres Ydre, deres Klædedragt o. s. v. Fra Flensborg flyttede de tre Kvinder atter til København, hvor de fik Ophold hos den daværende Generaltoldforvalter HENRIK MÜLLER, paa hvis Foranledning DANELL

¹⁾ Stokfisk = tørret usaltet Torsk.

²⁾ 77, pag. 168 ff.

havde foretaget sine Rejser. MÜLLER var besvogret med Lægen THOMAS BARTHOLIN, og denne har om Grønlænderindernes her nævnte Ophold følgende Beretning.

»Den fortræffelige kongelige Rentemester HENRIK MÜLLER modtog gæstfrit de 3 Kvinder i sit Hjem og bestemte, at de skulde behandles saaledes, at de ved venlig Omgang blev vænnede til vore Sæder og til

Fig. 2. Foruden det i Fig. 1 gengivne Maleri findes i den i Teksten omtalte Rejsebeskrivelse af OLEARIUS som Bilag til Side 172 et Kobberstik af DANELL's Grønlændere, hvorfra her et Par af de afbildede Hoveder er gengivet. Man ser paa dette Billede tydeligt den Tatovering, som ogsaa kan skimtes paa Maleriet, og som hos de oprindelige grønlandske Eskimokvinder blev anlagt ved Kønsmodenhedens Indtræden, se f. Eks. Litteraturlistens Nr. 77, pag. 170.

vort Sprog, for at de med Tiden baade kunde blive oplærte i den kristne Religion og, naar de engang var vendte tilbage til deres Fædreland, der kunde bestyrke og yderligere frugtbar gøre Handelen med os. De fremmede Kvinder kunde dog ikke taale vort Klima og vor Levemaade, skøndt de blev behandlede saa hensynsfuldt som muligt; men de afgik ved Døden, den ene efter den anden og med den yngste som den længstlevende.«¹⁾

Om deres Forhold til den kristne Religion bemærker C. LUND under ²⁸/₃ 1664: »Och ellers befantis her, at disse Grønlænder, som her warre,

¹⁾ 4, Bd. 2 pag. 70.

at de aldrig leste¹⁾, entenn naar de stod op eller lagde demb, eller naar de gich til bords eller fra bords; mens naar de saae, at voris folck leszde, loe de²⁾.

Langt blev deres Ophold i Danmark ikke; i ARNE MAGNUSSON's Samlinger findes følgende Notat: »De grønlandske qvindfolk, i det ringeste nogen der af, levede til beleiringens tid (1658/59, Forf.) eller der om trent og døde af sprinkler³⁾, lærde braf Dansk og bleve skickelige⁴⁾.«

Blandt Befolkningen i Grønland holdt Mindet om disse bortrøvede Landsmænd sig i mange Aar. Endnu 1722 (altsaa omtrent 70 Aar efter Bortførelsen af de paagældende Individer) skriver HANS EGEDE: »Det er endnu i Minde iblant disse Folch om de 3 Qvinde Mennisker, som udj Høyloflig Ihukommelse Frederici 3tii Tiid blefv ført her fra Landet, thi een Afftens Tid, som var dend 13de December (1722, Forf.), fortalte de 2de Grønlænder, som ere her hos os, mig derom, og viste och at næfne dem ved Nafn, at de samme hedte (som och sandt er) Guneling, Kabelau, Sigiokou, af hvilche dend eene var een gammell Kone og de 2de andre unge Piger, hvis Venner og Paarørende endnu een deel skall være i Lifve⁵⁾).

De af Reinhold Horrn og af Caspar Bartholin optegnede grønlandske Gloser.

Under disse Grønlænderinders Ophold i Danmark forsøgte man ikke blot, som omtalt, at lære dem det danske Sprog; men man prøvede ogsaa i nogen Grad selv at sætte sig ind i deres. 2 Vidnesbyrd foreligger endnu herom, nemlig for det første hos OLEARIUS en Liste paa 108 grønlandske Gloser og for det andet en tilsvarende paa 291 Ord hos BARTHOLIN. De viser begge — og omtrent paa samme Maade — de Vanskeligheder, som Indsamling af saadanne Oplysninger plejer at støde paa. Saa længe det drejer sig om rent haandgribelige Fænomener, som kan demonstreres for de paagældende, saasom Legemsdele, Dyr, Fødemidler, eller om let gentagelige Handlinger, opnaas der som Regel hurtigt en Forstaaelse af de dertil svarende Benævnelser.

Fra OLEARIUS' Liste kan saaledes af de af Kirurgen HORRN ind-

¹⁾ læse = bede.,

²⁾ 19, pag. 232.

³⁾ Med Navnet »Sprinkler« betegnedes tidligere en akut Infektionssygdom med smaa rødbrune Pletter efter Smaablødninger i Huden, neppe altid ganske samme Sygdom. Paa dette Sted vil jeg antage, at det har drejet sig om Plettyfus (Typhus exanthematicus), se til Sammenligning F. V. MANSA: Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark. København. 1873. pag. 299.

⁴⁾ Her efter 29, pag. 411.,

⁵⁾ 29, pag. 60.

samlede Gloser anføres følgende af de næsten korrekt gengivne og forstaaede Ord, begyndende med Bogstavet A:

aliasukton	=	at være bedrøvet (nøjagtigt: de bedrøvede).
amiga	=	Skind (— : dets Skind).
angewo	=	stor (— : er stor).
apon	=	Sne.

Eller følgende med Begyndelsesbogstavet I:

igne	=	Ild.
imak	=	Hav.
imè	=	Vand.

Derimod indtræder der let Misforstaaelser, saa snart det drejer sig om mere abstrakte Begreber; som Eksempler herpaa kan fra samme Ordliste anføres:

akaggoo	=	i Dag (Ordet betyder: i Morgen).
agakwugoo	=	i Gaar (— — : i Overmorgen).
nulia	=	Moder (— — : hans Kone).
ubia	=	Fader (— — : hendes Mand).
tukto	=	Kød (— — : Rensdyr).

Dette Forhold genfindes ganske tilsvarende i Ordlisten hos BARTHOLIN, til hvilken Liste Gloserne angives at være indsamlede af dennes yngre Broder, CASPAR BARTHOLIN, som var gift med en Datter af HENRIK MÜLLER, i hvis Hus Grønlænderinderne som nævnt havde deres Ophold.

Af Ord med næsten rigtig Oversættelse og med Begyndelsesbogstavet A kan herfra saaledes anføres:

aglactong	=	at skrive (nøjagtigt: en, som skriver).
aluchtoppong	=	at slikke (— : han eller hun slikker).
atag	=	Sæl (— : Sortside, en bestemt Sælart).

Og med I:

imaw	=	Mælk.
------	---	-------

Grønlændernes særlige Maade at tælle paa, nemlig paa Fingrene, kan for begge Ordlisters Vedkommende ses at have affødt forskellige misvisende, for ikke at sige fejlagtige, Oplysninger, fremkomne ved, at f. Eks. Tallene 4 og 9 ved den anvendte Tællemaade begge maa ramme den tællendes 4' Finger.

Hvor mangelfulde end disse Ordlisters med deres tilfældig valgte Indhold er, synes de dog bl. a. at have haft en vis Betydning for HANS

EGEDE, idet denne Aaret efter hans Missions Begyndelse under 15' Juni 1722 skriver: »Det var Skade, at mand iche hafvde meere lagt sig effter det Grønlandske Sprog dend Tid, de 3de Qvind Folch udi Høyløfflig Ihukommelse Frederici 3tii Tid vare førte herfra og til Kiøbenhafvn bragte, efftersom jeg fornemmer af de faae Vocabulis¹⁾, som jeg endeel excerperit ex ADAMO OLEARIO, og endeel blefv mig communicerit af vel edle Professore ARNDIO MAGNO og var af SI: CASPARO BARTHOLINO insererit udj hans Actis Medicis, kommer mesten Deelen ofver et med dette idtzige²⁾ Grønlandske Sprog, da hafvde det samme været os en god Manuduction til en ydermeere Erfarenhed der udj³⁾).

Tilbageblik paa Behandlingen af de til Danmark i det syttende Aarhundrede førte Grønlændere.

De i det foregaaende gengivne Beretninger viser, at der har været en ikke ringe Forskel paa den Behandling, som blev de i det syttende Aarhundrede til Danmark førte Grønlændere til Del, henholdsvis i Grønland og i Danmark.

Selve Maaden, hvorpaa man har bemærkt sig disse Mennesker, svarer nærmest til Fremgangsmaaden mellem krigsførende Nationer. Derimod ses det, at straks efter Hjembringelsen af de allerførste Grønlændere har Kongen (Christian den Fjerde) betegnet dem som sine Undersaatter og samtidig udtalt sit Ønske om, at de skulde lære Dansk. Senere er dette Ønske blevet yderligere gentaget som et Ønske om at faa nogle Grønlændere oplærte i Gudsfrygt og i det danske Sprog til fremtidig Fordel for begge Lande. Ogsaa under deres daglige Færden har man søgt at skærme de Grønlændere, som var førte til Danmark, mod Forhold, som kunde tænkes at ville skade deres Sundhed og Liv.

Det kan vel ikke undgaas, at en Nutidslæser vil finde flere Steder i de anførte Beretninger om Tilfangetagelsen af Grønlænderne drastiske og stødende. Hertil hører saaledes det oftere citerede Udtryk hos LYSKANDER: »og bundne som andre Svin«. Her maa man dog dels indrømme, at Udtrykket paa rammende Vis netop skal dække en drastisk Situation, og dels maa man vel erindre, at LYSKANDER naturligvis som alle andre maa have været et Barn af sin Tid, en Tid, i hvilken Menneskeliv — og ganske særlig ikke-kristnes Liv — ikke agtedes synderlig højt⁴⁾. Paa

¹⁾ vocabulum = Ord.

²⁾ jetzig = nuværende.

³⁾ 29, pag. 39.

⁴⁾ Faa Aar efter Udgivelsen af »Den Grønlandske Chronica« skulde LYSKANDER, der var Præst i Herfølge, saaledes opleve, at der i den lille Naboby Køge blev brændt ikke mindre end 15 Troldkvinder under den bekendte Køge Huskors Proces.

den anden Side forekommer det mig, at man ikke behøver at være særlig fintmærkende for at føle LYSKANDER's Forstaaelse af og Deltagelse i Grønlændernes nagende Hjemvé, naar han f. Eks. skriver om det svære i »at være med daglig Længsell oc Vee fra fattige Vänner oc aldrig dem see blandt fræmmede Folck i Liffue«.

Ingen af de Grønlændere, som i det syttende Aarhundrede blev førte til Danmark, synes at være vendt tilbage til deres Hjemland. Om deres Dødsaaarsager ved man kun lidt. En enkelt maa antages at være druknet under et Flugtforsøg i Kajak; om to eller tre af de andre siges det, at de bortreves af en akut Infektionssygdom, som rimeligvis har været Plettyfus. Sandsynligheden taler endvidere for, at i Datidens epidemihægede Norden er endnu flere døde af lignende Sygdomme, saaledes de to Grønlændere, som paa Vej til Grønland døde kort efter Skibenes Afrejse fra sidste Afgangshavn.

DET ATTENDE AARHUNDREDE

*»hvorved os hos dennem en
Højagtelse kunde tilvoxe«.*

Hans Egede. 1724.

Hans Egede's Tanker om Nedsendelse af Grønlændere til Danmark.

HANS EGEDE ankom til Grønland den 3' Juli 1721, og allerede kort derefter kan man se, at han har beskæftiget sig med Muligheden af at sende nogle Grønlændere til Danmark for »disse arme Menniskers Opliusning«s Skyld (fremhævet af Forf.). Den 15' Juni 1722 skriver han herom:

»Fornemmelig skall vi finde det iche for dend mindste Forhændring og Instans, om vi end kand komme til den brugelig Erfaring udj deris Sprog, se: fordj der hos dem er ingen Slags Guds Dørchelse eller Devotion, og det derfore vel udj deris Sprog skall være Manqvement paa Ord at explicere en stor Deel af Troens Hemmelighed med. Derfor var det beste, at nogle unge Personer kunde med Skibe blifve bortførte herfra Landet og iblant Christne opdragis, og saaledis faae en fundamental Impression i Hiertet af dend sande Guds Kundskab, og siden her igien til Landet at forsendis, for igien at gifve deris Lands Mænd samme Opliusning.

Dog var det iche raadeligt, at disse Mennisker skulle tagis noget nær ved dend Platz, vi boer paa, at vi iche skulle der ved giøre dem flychtige for os eller opreyse dem til Fiendskab imod os. Men skulle nogle tagis her fra til for ermelte Ende og Henseende, da holt jeg det for tienligt, de samme motte lære voris Sprog, og vi iche deris, paa det mand ret i vort eget Sprog grundelig kunde opliuse dem i Saligheds Sager«¹⁾.

Tanken om den Sorg og Lidelse, som en saadan Bortførelse maatte forvolde de paagældende Personer og deres Paarørende, synes ikke at have optaget HANS EGEDE. Han nævner kun Ønskeligheden af saa vidt

¹⁾ 29, pag. 39.

muligt at undgaa at skabe nye Vanskeligheder for Missionsarbejdet, medens selve Bortførelsen synes at have staaet for ham som retfærdiggjort ved Haabet om derigennem at opnaa den evige Frelse for de paa-gældende og deres Landsmænd.

Grønlænderne Poek og Qiperoq overtales til at rejse til Danmark 1724.

Heldigvis naaede den nævnte Tanke dog ikke ud over Overvejelsernes Stade. Da et Par Indfødte nogle faa Aar senere blev sendte til Danmark, skete dette tildels paa en andens Initiativ og med en anden Motivering og i alt Fald hovedsagelig efter forudgaaende Forhandling og Over-talelse, idet man nu var naaet saa langt, at man i nogen Grad kunde indlade sig i Samtaler med den grønlandske Befolkning.

HANS EGEDE skildrer Forholdene ved disse Grønlænderes Afrejse, som følger. »Saasom den med mig Ao. 1721 til Landet komne Bogholder og Kiøbmand, HARTVIG JENTOFT, havde resolvered, at begive sig igien til Fædernelandet, havde han ogsaa persvadered en ung Grønlænder, ved Navn Poek, som i næst-afvigde Vinter havde været paa Colonien hos os, at følge over med, for at see vores Land og Folk, med den Forsikring, det tilkommende Aar igien at maatte komme tilbage; Men som han, imod at Reisen skulle gaae an, begyndte at blive vankelmodig, var jeg forarsaged, at see mig om en Camerad til ham, paa det den ene kunde have nogen Selskab og Trøst af den anden, og de begge, ved forhaabentlig lykkelig Tilbagekomst et andet Aar, kunde have noget at fortælle deres Landsmænd, hvorved os hos dennem en Højagtelse kunde tilvoxe, hvilke de ellers ansaae, som Folk, der hverken havde Land eller Huse, men ideligen paa Søen omsvevede (fremhævet af Forf.). Efter megen anvendt Møje fik jeg dog omsider en Camerad til ham, hvorefter de med Kiøbmanden afgik den 3 Augusti (1724, Forf.), da Compagniets Skib igien drog fra Landet¹⁾.

I denne Forbindelse skrev HANS EGEDE yderligere til Bergens-kompagniet om Poek: »Hand hafver een liden Bog med sig, hand er undervist i at læse, og JENTOFT, saa lunge hand er hos ham, øfver ham udi, at hand iche glemmer, hvad hand hafver lært. Det var at ønske, at Leylighed var, at hand kunde præsentieris for Kongen, men da motte JENTOFT formaais at reyse med ham, thi hand skulle vell ellers ingen Fremmed ville betroee sig²⁾.

¹⁾ 28, pag. 149.

²⁾ 16, pag. 121.

Poek og Qiperoq's Ophold i Danmark 1724—1725.

Om Rejsens Forløb og om Ankomsten til Danmark findes der hos Historikeren C. BRUUN, som særlig har beskæftiget sig med denne Tidsperiode, en udførlig Beskrivelse, hvoraf følgende skal gengives her. »Overreisen til Norge var heldig. En af Direktørerne for det grønlandske Kompagni, JENS ANDERSON REFDAL — — tog dem med paa et Skib til Danmark, og Natten mellem den 10' og 11' Oktober ankom de til Helsingør. Det vakte naturligvis stor Opsigt, at disse to Mænd fra det fjerne Land var komne til Danmark. Missionen i Grønland havde vel længe været paa Omtale; men hidtil var det ikke meget, man havde erfaret om dens Fremgang eller om det grønlandske Folkefærd. — — Nu fik man et Par lyslevende Grønlændere at se¹⁾.

Af Samtidens Avisreferater synes følgende lille Episode at fortjene at fremdrages: »De ere dog ikke saa vilde, at de jo især respectere Præsterne²⁾, ti saasnart de vare komne i Land i Helsingør og de saae dem, som beskuede dem, rejste de sig op og gave dem Haand, hvilket de ikke gjorde ved nogen anden³⁾.

Som omtalt ankom Skibet til Helsingør Natten mellem den 10' og 11' Oktober, og BRUUN fortsætter: »Det traf sig netop, at det den 11' Oktober var Kongens Fødselsdag. Kongen (Frederik den Fjerde, Forf.) residerede paa Frederiksborg Slot. De to Grønlændere bleve strax efter deres Ankomst sendte hertil; de bleve her fremstillede for Majestæterne og hele Hoffet. — — — Det var altsaa ret en kongelig Modtagelse, som blev Grønlænderne til Del. Men det blev ikke derved. Den 26' Oktober var det Prinds Karls Fødselsdag. Kongen ønskede at høitidelig holde den paa en særlig Maade. — — — Denne Gang vilde Kongen ikke nøies med blot at se Grønlænderne; disse skulde vise deres Færdigheder. — — — Ude paa Esrom Sø laa Grønlænderne i deres Kajakker, og nu begyndte de »paa deres Lands Exercitier, saavel med at roe i deres grønlandske Baade som med at skyde og kaste med deres Kastespyde efter de for dennem i Esserum Sø udkastede Ænder, og med at roe i Veddemaal mod hinanden med en eeniste Aare, saa og at bolte sig fra dend eene side med sit Hoved og halve Legeme need under Vandet, med Kølen af sin Sælskinds Baad i Veiret, og dog ved Hielp af sin

¹⁾ 22, I, pag. 245.

²⁾ De paagældende Præster i Helsingør er formodentlig mødte i Ornat, hvilken Paaklædning har været Grønlænderne bekendt hjemmefra. J. J. LUND, som var gift med en Datterdatter af HANS EGEDE, nævner saaledes: »Ingen Fugle- eller Dyrepelse betiente han (d.e. HANS EGEDE) sig af, men saae ud paa sine Reiser som en dansk Præst, i sømmelig Reenlighed og adstadig Vandel, hvilket ei lidet formeerede Høragtelsen, man fattede for ham«, se 63, pag. 87.

³⁾ 60, pag. 74, her efter 22.

liden Aare at komme op igien paa dend anden side, hvorudi de udviiste en stor Behændighed«¹⁾).

Det grønlandske Kolonisationsforetagende, som var sat i Gang af det i Bergen oprettede Grønlands-Compagni, var paa dette Tidspunkt

Fig. 3. Qiperoq og Poek. Bernhard Grodtschilling pinx. 1724. Maleriet findes nu i Nationalmuseets etnografiske Samling, København. Paa en formentlig samtidig udført Kopi, som i Øjeblikket findes i Grønlands Styrelses Lokaler, er ved Figuren til venstre tilføjet: Kepperaack. Æt. (d. e. aetas = Alder) 34, og ved Figuren til højre paa samme Maade: Pock. Æt. 22. Da man sædvanlig ser paa Billeder, ligesom man læser, nemlig fra venstre mod højre, er det mindre heldigt at benævne dette Billede: Poek og Qiperoq (som f. Eks. 17, pag. 9), selvom Poek unægtelig er blevet den mest kendte af de to Kammerater.

i store økonomiske Vanskeligheder og søgte derfor paa flere Maader at opnaa den Hjælp, som var nødvendig for Kolonisationens Fortsættelse. Som et Led i disse Bestræbelser maa det saaledes ses, at der i København »allerede den 9^e November med kongelig allernaadigst Tilladelse foranstaltedes et Optog af Grønlanderne, — — — som kom i deres Kajak-

¹⁾ 22, pag. 245 ff.

ker — — — iførte deres Lands Dragt af Skind og viste deres Færdighed baade i at ro med en Aare, som havde et Aareblad paa hver Ende, og i med deres Kastespyd at ramme de Ænder, som vare udsatte i Kanalerne; ikke mindst Opmærksomhed vakte den Behændighed, hvormed de dræbte Ænderne, naar de havde fanget dem¹⁾.

Den nærmere Hensigt med denne særlige Form for en Regatta fremgaar bl. a. af de Flyveblade, som i denne Forbindelse blev udsendte, og af hvis Indhold følgende skal anføres her:

»Gak, heele Kiøbenhavn, toe Grønlænds Mænd at skue!
De har ej andet meer end Klæder, Baad og Bue;
tænk ikke her at see Copie af Prægtighed,
af saadan Verdens Stats ey Grønland noget veed.
Den Høyeste hos dem som Ringeste sig klæder
og kuns Enfoldig er i Spise, Dragt og Sæder.
Naar han sig klæder høyt, er Klæderne af Skind;
han ei paa høye Ting, som Verden, legger Vind.

— — —
Du, som paa disse Toe dit Øye vil fornøje,
kast derfor midlertid til Himmelen dit Øye,
beed Gud hand Grøn-Land selv til sig omvende vil
og tak vor Konge, som sit Beste gjør dertil²⁾.

Optoget, der var sat ret storstilet i Scene, og som virkede som en Slags flydende Koloniudstilling, vakte almindelig Opmærksomhed³⁾ og Begejstring, og en Maaned senere forelaa der kongeligt Tilsagn om den fornødne Støtte til det bergenske Compagni »til dette begyndte gudelige Verks Fremgang«, men ogsaa for »at Grønland, som en under Vores Crone og Riger henhørende Part, kan igien blive optagen og til Vore Undersaatters Nytte og Fordeel vorde besejlet⁴⁾).

Blandt de mange, som opmærksomt betragtede disse Grønlændere under deres Ophold i København, var ogsaa LUDVIG HOLBERG. Om sine Iagttagelser skriver han: »De syntes meget lærvillige besynderlig den

¹⁾ 22, pag. 247.

²⁾ 35.

³⁾ Saaledes siger den samtidige kgl. Historiograf ANDREAS HOJER, der er bekendt for sin subjektive og ofte skarpe Bedømmelse af Tiden og Forholdene, at Danmark ikke fik andet ud af den økonomiske Støtte, som paa kongelig Befaling blev ydet det bergensiske Grønlands-Compagni, »end den Fornøjelse den 9ende November 1724 at se de to unge Grønlændere Kibberock og Pock sejle rundt paa de københavnske Kanaler i deres Lands Dragt og nationale Baade«, se ANDREAS HOJER. König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben. I—II. N. FALCK's Udgave. Tønder. 1829. 2^e Bd. pag. 102.

⁴⁾ 16, pag. 122.

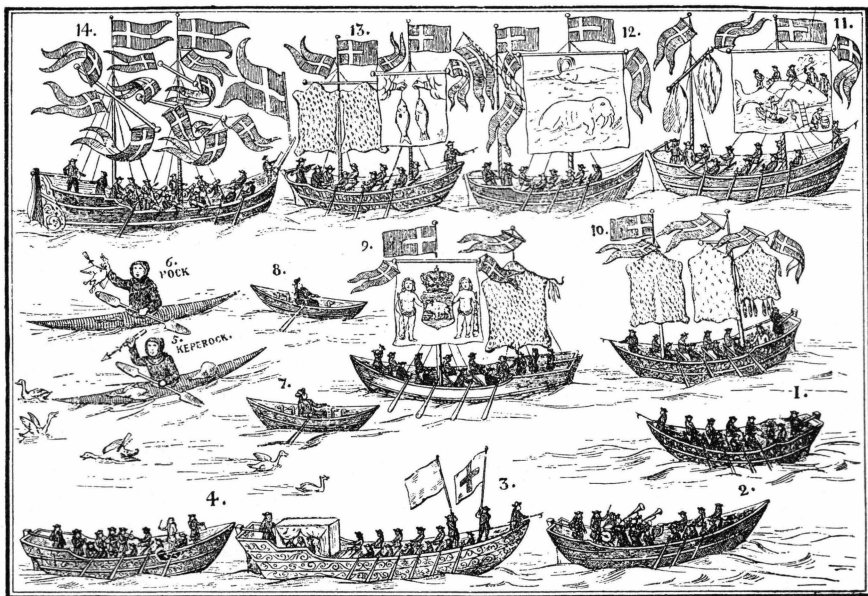

Fig. 4. Det grønlandske Optog i København 9' November 1724. Efter Tekstbilledet Side 479 i C. BRUUN. Kjøbenhavn. 2' Del. 1890. Det originale samtidske, nu noget medtagne Træsnit (haandkoloreret) findes i Det Kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling, København, under Betegnelsen 1911, Nr. 4608 (Den Windingske Samling). Det fremgaar tydeligt af dette Billede — se saaledes de to Grønlænderes og Ændernes Størrelse i Forhold til Mændene i de danske Baadsbesætninger —, hvor betydelig en Rolle Poek's og Qiperoq's Andejagt har spillet i hele denne Opvisning.

eene, hvis navn var Poek. Han lærde i en hast at skrive Danske Bogstave, og har jeg selv seet ham skrive Kongens navn Fridericus 4 og det temmelig vel. Han var ellers munter, lystig og lattermild, da derimod den ældre saae noget tungsindig ud, hvilken tungsindighed tilskreves den længsel han havde at see sin hustru igien¹⁾.

Ogsaa i sine Epistler (særlig i den 350') kommer HOLBERG tilbage til Grønlændernes Besøg i København: »En af de første Grønlændere, som udi Friderici IV. Tiid bleve bragte til Kiøbenhavn (af Epistel 401 ses det atter her at være Poek, som HOLBERG sigter til), da ham blev viset adskillige Ting, som han tilforn ikke havde seet, gav han een og anden artig Betænkning derover. — — — Da een af dem saae en ung Herre at bæres udi Portechaise, rystede han med Hovedet og sagde: »Denne unge Mand maa være heel doven eller syg, efterdi han lader sig slæbe paa en Baare«. Man merker ellers, at Grønlænderne have særdeles Medlidenhed med vore omløbende Staadere, heldst, saasom de see dem at være af samme Skabning som andre, der leve udi Pragt, Herlighed og Overflødighed. Saadant og andet anføres til Beviis paa de vilde

¹⁾ 47, pag. 583.

Grønlænderes naturlige Forstand og gode Hiertelav. — — — Da een saae en fornemme Jomfrue at bryste sig, sagde han: »Denne maa bilde sig ind, at hun ikke er skabt af Jord«¹⁾.

Som et Sammendrag af sine Betragtninger over Grønlænderne skriver HOLBERG: »Grønlænderne øve adskillige moralske dyder, og det meer af naturlig drift end af speculation; Thi dèr er praxis uden ringeste theorie, ligesom blant os er theorie uden praxi. — — — Man kan heraf see, at det ikke vill være vanskeligt med tiden at polere et folk af saadan god natur, og maa man derfor omgaaes dem med en synderlig lemfældighed, efterdi den fordeel, man kan vente ved Handelen beroer meget paa indbyggernes kierlighed, som skall drive dem til heller at afhandle deres vahre til Danske og Norske end til Hollændere«²⁾.

BRUUN har endnu følgende Oplysninger om Poek's og hans Kammerats Ophold i København: »Grønlænderne selv vare meget glade over deres Modtagelse i Kjøbenhavn og over Alt, hvad de havde set og oplevet. Men der blev ogsaa gjort Meget for dem. Den 25' November skrives der saaledes fra Kjøbenhavn til Hamborger Correspondenten (1724, Nr. 191): »Begge Grønlændere have i denne Uge været i Komedien, som man har indrettet expres for dem, og man har forestillet deres egne Aktioner«³⁾«.

Medens HOLBERG som nævnt fandt den ene af de to Grønlændere (hvis Navn iøvrigt var Qiperoq, Forf.) »noget tungsindig«, meddelte en ung hollandsk Skipper, som i Begyndelsen af Vinteren 1724/25 havde opholdt sig i København, da han den 25' April 1725 traf HANS EGEDE i det nuværende Sukkertoppen Distrikt, at den paagældende havde været »heel upasselig«⁴⁾. Denne Betegnelse synes at have været nok saa træffende. Det kan i alt Fald ses, at man allerede en Uges Tid efter det store grønlandske Optog ønskede at faa de to Grønlændere fjernede fra København. Den 15' November skriver saaledes Direktør REFDAHL (se Side 28), at han af Kongen er beordret jo før jo heller at gaa herfra, »for at de med mig hidværende 2de Grønlændere ikke skulde sættes udi al for stor Hazard«⁵⁾.

Den 3' December (BRUUN, 22, pag. 253; men 28' November efter BOBÉ, 17, pag. 15) rejste Poek og Qiperoq fra København sammen med Købmand JENTOFT. De opholdt sig derefter i Bergen, hvor Qiperoq døde den 11' Februar, og hvor han »fik en smuk Begravelse med Kiste og Navneplade paa samme«⁶⁾.

¹⁾ 48, IV, pag. 172 ff.

²⁾ 47, pag. 582 ff.

³⁾ 22, pag. 248 ff.

⁴⁾ 29, pag. 162.

⁵⁾ her efter 29, pag. 416.

⁶⁾ 17, pag. 15.

Poek's Hjemkomst til Grønland 1725 og hans Beretning om Forholdene i Danmark.

Den 20' April 1725 afsejlede endelig Poek til Grønland og ankom til Godthaab den 29' Maj 1725. Om HANS EGEDE's Glæde ved at se ham vel tilbage skriver denne selv: »Den 29' arriverit, Gud være lofvet, vore 2 fra Compagniet til os udsente Skibe lykkeligen her til Colonien, effter at de hafver været till 6 Uger underveigs, førende med sig tilbage dend Ene af de to nestforgangen Aar ofvergaaende Grønlænder, af hvilche dend Ene er udj Bergen effter Ankomsten fra Kiøbenhafvn ved Døden afgangen.

Var dog lykkeligt, at denne karsk og sund ankom, thi ellers hafde disse Folck, som til Datum har dog lefvet i stor Frycht for dem¹⁾, icke kundet andet tenckt eller troet, end at de jo af vore vare blefvne forraskede²⁾. Men nu, da de saa vel af denne tilbage kommende har fornummet dend andens dødelige Frafald paa sin Sotte Seng, som och de store Caresser og Velgierninger, dennem i voris Land er blefven beviist, kand de sig ey nochsom der ofver forundre, men maae berømme voris Lands Folchs store Forstand og Godhed med viidere, som de med stor Forundring maae høre denne deris Lands Mand fortelle dem.

Her hos fornemmer jeg med Hiertens Glæde og Fornøjelse, hvor meget got disse to Grønlænders Ankomst og Nærværelse har virchet hos Gudfrychtige Hierter der henne, i Særdelished hos Deris Kongl. M. som af sær Kongl. Naade og Omhue for dette begynte hellige Verckis Befoedrelse Allernaadigst har forordnet en Capital af 50.000 Rdlr. af Danmarch og Norge, som af Alle og Enhver, Bondestanden allene undtagen, skall contribueres³⁾.

Som HANS EGEDE nævner, havde Poek's og Qiperoq's Besøg i København fremkaldt en kraftig Stigning i den danske Befolknings Interesse for den grønlandske Kolonisation, og nu efter Hjemkomsten var Poek ivrig for at oplyse sine Landsmænd om Forholdene i Danmark, hvorved han virksomt bidrog til at styrke den begyndende Forstaaelse mellem den indfødte Befolkning og de danske i Grønland. Derfor har ogsaa de forskellige Meddelelser, som foreligger om hans Færden efter Hjemkomsten, deres særlige Interesse for os.

PAUL EGEDE, som var omtrent jævnaldrende med Poek, og som i 1725 (efter fire Aars Ophold i Grønland, i Alderen fra det 13' til det 17' Aar) maa antages fuldt ud at have behersket det grønlandske Sprog,

¹⁾ Denne Frygt var naturligvis ikke blevet mindre hos dem, efter at det tre Uger tidligere var blevet meddelt fra et hollandsk Skib, at den ene af Grønlænderne var død (29, pag. 163).

²⁾ forraske = overfalde pludselig og uventet.

³⁾ 29, pag. 165.

synes i særlig Grad at have haft Poek's Fortrolighed. Han skriver selv herom bl. a.:

»Grønlænderen Poek, som dette Aar kom tilbage fra Kiøbenhavn, gav mig i Comission at tage sig en Kone, som han selv havde udseet. — — — Da vi kom Stedet nær paa $\frac{1}{2}$ Miil, steeg han i Land i sin fulde Danske Dragt, Kaarde paa Siden og Flint i Haanden¹⁾. — — — Han — — — vilde strax lade see sin Hurtighed i at omgaaes vore Geværer, skiød i det samme efter nogle Søe-Fugle! men til Uhæld traf han ingen, hvilket dog gjorde ham meget ont. Bruden saae ikke op, førend vi kom til Kolonien, da Poek strax kom ind og begyndte saaledes: »Jeg har seilet over det farlige vidtløftige Hav til de Storskieggedes Land (Norge). Jeg har seet mange forunderlige Ting. Jeg har seet den store Overherre, Kongen. Jeg har hørt de skrækkelige Vaabens Lyd, uden og inden hans store Huus. Jeg er bleven riig, eier 3 store Kister med kostbare Sager, hvilket er alt for meget for mig ene. Jeg har derfor udsøgt dig til min Mage«. — — —

Hans Reise til Kiøbenhavn havde han udført i en Sang, hvis Indhold var: at han havde været 2 Maaneder paa det store Hav, hvor intet Land var at see, førend han kom til de Skieggedes Land, derfra til den store Herre Kongens Land, hvor Folkets Mængde var som Myg, Huusene udvortes og indvortes herlige og store, og især det Runde-Taarn, som han kaldte et gjort Bierg (Der er ikke andre Bierge i Kongens Land, sagde han, end deres Huuse) med en Snekkegang lige til det øverste. Kongens Huus og Andagts-Huusene (Kirkerne) vare saa høye, at man ikke med en Bue kunde skyde over dem²⁾.

Denne Sang har PAUL EGEDE af praktiske Grunde (den har uden Tvivl efter grønlandsk Sædvane været udstyret med lange og blot stemningsgivende Omkvæd) omskrevet til en Samtale mellem Poek og nogle af hans Landsmænd, og denne er med Oversættelse til baade Dansk og Latin indføjet som et Tillæg i PAUL EGEDE's grønlandske Grammatik³⁾. Samtalen har nærmest Karakter af et journalistisk Interview, og i det følgende skal Poek's egne Udtalelser deri gengives, saaledes som PAUL EGEDE oversætter dem. De giver det første kendte Udtryk for en Grønlænders Opfattelse af Livet og Forholdene i Danmark. Jeg begynder ved Afrejsen fra Norge:

»Vi gik til Søes fra Skieggens Land, satte Coursen mod Syden og

¹⁾ I Danmark var graa Frakke, trekantet Hat og Kaarde almindelig, jævn borgerlig Dragt i Begyndelsen af det 18' Aarhundrede (Skrivelse fra Nationalmuseets 3' Afdeling. Nr. 130/1944), og her i Landet har Poek altsaa ikke i nogen Maade virket paafaldende i dette Udstyr. Derimod var en saadan Dragt selvfølgelig opsigtsvækkende for en Grønlænder i Grønland.

²⁾ 33, pag. 28 ff.

³⁾ 34.

kom den 3' Dag til Kongens Land. Før end vi saae Land, saae vi høye Huse¹⁾ og store Skibe ligge til Ankers; Landet har ingen Bierge, men er gandske slet. Kongens Huus og Kirkerne ere ophøiede over alle; deres højde kand ikke naaes med en Bue-Piil.

Da vi ankrede uden for Staden, blev jeg og min afdøde Kammerat hentet med en smuk malet Baad med 14 Aarer; men siden²⁾ vi vilde

Fig. 5. Poek's og Qiperoq's Kørsel til Slottet. Træsnit af ukendt grønlandsk Kunstner (sandsynligvis RASMUS BERTHELSEN), Grønland, 1857. Billedet findes i det i Teksten (Side 37) omtalte Optryk af Poek's Beretning fra Godthaabs Bogtrykkeri.

roe ved Siden af dem i vores Kajaker, roede vi for os selv. Men hvilken Mængde af Tilskuere ved Stranden, som Myg i Mængde!

De førte os til en Slæde med Huus paa, som havde Vinduer paa begge Sider; thi vi skulle begge til den store Konge. Han har et Huus, saa stort som et Iisbjerg, deylig hvidt og tækket med Kaaber. Inden i dette store forfærdelige Huus er mangfoldige store deylig malede og skinnende Værelser. — — —

Kongen (Frederik den Fjerde, Forf.) spurte mig, om jeg forstod Dansk (saa heder deres Sprog), hvortil jeg svarede: Ney, som var alt det jeg kunde. — — — Jeg fik mange kostbare Foræringer af den store

¹⁾ Den, som en Dag igennem er sejlet ind mod den grønlandske Kyst med dennes høje Fjælde som Kendingsmærke, og som først i sidste Time før Landingen har faaet Øje paa Husene, der syner saa lidt i disse Omgivelser, forstaar Grønlænderens Forundring over ved Ankomsten til Danmark at se Husene omtrent samtidig med Landet, som de ligger paa.

²⁾ siden = eftersom, da.

Herre. Ligeledes af de andre, saa jeg har 5 store Kister fulde. Fornemme Folk er i almindelighed artige og skikkelige. Vi og vore Medmennisker ere ligesom maadelig gode og maadelig onde. Mens Kablunæt¹⁾ har ingen lige hverken i det Gode eller i det Onde.

Rundt om Kongens Huus er utalige Huuse, 2, 3, 4 til 5 Etager høye, som skiule²⁾ en stor, slet Mark. — — — Menneskene har deres meste Føde af Landet, som de ringe Folk hver Sommer arbeyder og udsaae Sæd i, der voxer op i stor Mængde igien. Hvoraf laves Brød, Grød og anden Spiise. Træerne er fulde af alle slags Bær eller Frugter, som ere meget velsmagende. — — — Der er ikke frie Jagt og Fiskerie som hos os. De store Herrer eyer baade dyrene paa Marken og Fiskene i Søerne. — — —

Deres Øvrighed har megen Omsorg for det Almindelige. Der er et stort Huus fuldt af gamle Mænd og Qvinder, som bliver underholdt for intet. Et Huus til bare Weysen Børn. Et til galne Mennisker. Et til slemme Qvinder, som maa arbeyde imod deres Villie. Og 2 à 3 til ydelige Fattige.

De bruge ikke den Maade som vi, at have Føde til felles. Nogle ere alt for Rige, har mange store Huse som ingen boer i; andre har hverken Huus eller Klæder, men gaae omkring og betle. Nogle ere Kryb-linge og kan ikke arbeyde, andre ere lade og gider ikke, og andre igien ødelege sig for at faae galgiørende Vand. Der er mange Huse, hvor Hosbonderne ikke har anden bestilling end at selge galgiørende Vand. Der drikker de, hujer, skriger, slaaest og ere uden Forstand.

Der er lutter Extremiteter iblant de Folk. Hos os ere Folk forstandige allene til deres fangst, og de som ere galne ere allene enten Taasser eller naragtige, mens hos Kablunæt ere mange saa galne, at de maa bindes og indspærres og bliver saa deres Livs-Tid. Andre giver Penge for at blive galne paa en kort Tid.

Derimod saa er der overmaade kloge Folk. De kan finde Vey igien-nem det vidtløftige store Hav allene ved at maale Solens høyde og ved at see bestandig paa dette Bevegelige, som viser stedse mod Norden. De bygge de forfærdelige store Skibe paa Landet og faae dem til at gaae selv ud, naar de ere færdige. De kan gjøre saadanne konstige Maschiner at de kan sette Skibe i veyret, fløtte hele Huse fra et Sted til et andet og de allerstørste Steene i veyret. De kan sige forud naar Formørkelse skal skee og hvor stor. Kort, jeg har seet saa meget af deres forunderlige Gierninger at jeg blev Maalløs og maa tilstaae Forfædrenes Ordsprog: Kablunæt formaaer alle Ting uden³⁾ Ebbe og Flod⁴⁾.

¹⁾ Qavdlunat = Europæere.

²⁾ skjule = dække.

³⁾ uden = undtagen.

⁴⁾ 34, pag. 214 ff.

Afskrifter af denne Samtale har i omtrent hundrede Aar verseret imellem Grønlænderne og har udgjort en ikke uvæsentlig Del af deres dengang meget sparsomme Lektüre. Et Optryk efter disse »gamle Haandskrifter, fundne hos Grønlændere ved Godthaab«, var da ogsaa en af de allerførste Tryksager, som udsendtes fra det i 1857 oprettede Bogtrykkeri i Godthaab¹⁾.

Om den samtidige Reaktion findes hos HANS EGEDE følgende Notat under 25' April 1726: »Derefter loed vores Poek høre sine Viser, som han havde gjort om sin Reise, og hvad synderligt han havde seet i vort Land; Hvilket de allesammen admirerede og rosede«²⁾. Det vil ses, at HANS EGEDE omtaler ham som »vores« Poek, og i de følgende Aar opholdt Poek sig da ogsaa ved de danske Anlæg. Den 18' Januar 1728 »blev Poek med sin Kone, efter at de paa nogen Tid vare underviiste i den Christelige Lære, deelagtig gjort i den hellige Daab. — — — Ham blev given det Navn Christian, og hende Christina«³⁾.

Poek's anden Rejse til Danmark. 1728.

Samme Aar døbttes yderligere 2 unge Mænd og 1 Pige (Carl, Daniel og Sophia Magdalena), og »disse nye Christne, med Christian og hans Kone, blev af Raadet besluttet, at skulle oversendes med Capitain Mullenfort, eftersom Hands Kongel. Majestet ved velbemeldte Capitain Mullenfort havde selv allernaadigst været et par Grønlænder forlangendes. Herforuden saa havde de og selv Lyst at fare over med, for at beseer vores Lands Leilighed«⁴⁾.

At Poek's Ophold ved Kolonien iøvrigt var begyndt at afføde visse Vanskeligheder, fremgaar af den Skrivelse, som HANS EGEDE samtidig sendte til Kongen (Frederik den Fjerde): »Jeg tager mig her hos dend allerunderdanigste Dristighed, med Hr. Capitain Müllenforth at tilsende Deres Kongelige Majestet nogle af de unge Grønlænder, som paa nogen

¹⁾ Naar J. BALLE i en Oversættelse (Tidsskrift for den grønlandske Tjenestemandsförening. 1929. Nr. 5—11. København. 1929.) nævner, at Teksten i Optrykket fra 1857 er nedskrevet af den bekendte Bogtrykker LARS MØLLER efter mundtlig Overlevering, er dette ikke rigtigt. Teksten følger næsten bogstavret PAUL EGEDE og er affattet paa et saa gammeldags Grønlandsk, at dette enkelte Steder endog har medført Misforstaaelser hos den senere, ellers meget grønlandskkyndige Oversætter. Kongens ovenfor gengivne naturlige Spørgsmaal til Poek: »Kan Du forstaa Dansk? (saadan hedder deres Sprog)«, er saaledes hos BALLE blevet til: »Har Du danske Forfædre? (saaledes udtrykker de sig)«. Tolken, som hos BALLE kaldes Jafet, var den tidligere nævnte Købmand JENTOF, hvis Navn Grønlænderne gengav som Jappe (i Optrykket ændret til Jafe); se yderligere Side 82.

²⁾ 29, pag. 184.

³⁾ 29, pag. 204.

⁴⁾ 29, pag. 211.

Stund har været her i Huset hos os, nemlig Christian (som tilforne kaltis Poek, der 1724 var i Kiøbenhafvn og hafde dend Naade og blefv stillet for Deres Kongelige Majestet) med hans Kone Christina, hvilche mand til Deels, som de ichun er Colonien her til Bekostning og Incommodation og dog ingen Tieniste kand gjøre, endeel ochsaa af Mangel paa Husværelser, som i denne Vinter vill blifve stor, saa der ingen Leylighed kand blifve for dem, er forarsaget allerunderdanigst at ofversende. Noch en ung Dreng og Pige, som nyelig ere døbte, begge af en god Naturel. Drengens Nafvn er Carl og Pigens Sophie Magdalene, disse tilsendis och allerunderdanigst, mest i Anledning af dend allernaadigst mundtlig Befalning til Capitain Müllenforth, at bringe med sig tilbage en Par unge Mennisker, umældet, at de och self har indstendig forlanget at maatte reyse med og see det Kongelige Hoff med viidere. Bemelte Carl har et got Nemme og god Lyst at lære, saa det var at ønske, om det allernaadigst motte behage Deres Kongelige Majestet, at hand der till kunde blifve employeret, saasom da var at haabe, at om hand effter nødtøfftig Lærdoms Erlangelse kom her til Landet igien, kunde gjøre Frugt til sine Lands Mænds Underviisning« (fremhævet af Forf.)¹⁾.

Poek og hans Kammeraters Ophold i København 1728—1729.

Sammen med de nævnte Grønlændere rejste ogsaa PAUL EGEDE til Danmark med Fregatten »Morianen« den 10' August 1728 dels »for at oprette sine hidindtil forsømmede Studeringer, som ogsaa for at gaae bemeldte oversendte Grønlænder tilhaande med nærmere Christelig Underviisning i Guds og Saligheds Kundskab«²⁾. I hans Optegnelser fra disse Aar finder man følgende om Ankomsten til København:

»Vi kom den 2den Octob. (1728, Forf.) paa Kiøbenhavns Reed.

Dagen derpaa, som var en Søndag, blev jeg befalet med mine Grønlændere at komme op paa Slottet. Fra Skibet igiennem Bommen, langs Kanalen roede Mændene ved Siden af Chaluppen, hvori deres Fruentimmer vare, med deres Kajakker. Toldboden vrimlede af Mennesker, ligeledes paa Skibene og langs Kanalen; paa Slotspladsen holdte 2 Kareter til os.

Igiennem en stor Trængsel af Mennesker kom vi omsider ind i Kongens Forgemark, hvor der var en stor Forsamling. Grønlænderne stode som henrykte over denne Forandring, og spurgte hvor Kongen var? Endelig aabnedes en Dør og da alle bukkede sig for den, som kom ind, sluttede de strax, det var den store Herre, de længtes efter! men

¹⁾ 16, pag. 168.

²⁾ 29, pag. 211.

forundrede sig over at han ei var høiere, og anderledes klæd end de andre (der var Hof-Sorg). — — —

Nu gik Herskabet til Taflet. I samme Sahl blev et lidet Bord sat for mine Grønlændere. Jeg stod imidlertid som Tolk bag Kongens Stoel. Musiqven var dem overmaade behagelig, og altsammen, sagde de, forekom dem som en Drøm. Efter Taffelet bleve vi befalede at komme ind i et andet Gemak, hvor Herskabet endnu var samlet, og endelig i et andet Gemak, hvor Dronningen, som var alene med Kongen, befalede, at den Grønlandske Kone skulle give sit Barn at die. Hun tog strax Barnet udaf Pelsen og satte sig ned paa Gulvet; men i det samme merkede jeg at hun blev bange, tog noget Hø af sin Støvle, for at tørre hemmelig op efter Barnet, hvilket Dronningen blev vaer, og befalede mig at sige til hende: at det var et Barn, hun skulde ikke agte det; lod hende med sit Barn speile sig og spurgte, om de havde Speile i Grønland; Kl. 1 om Natten kiørte vi til vort anviiste Qvarter.

Dagen derefter og følgende kom nesten den heele Bye til os for at see disse nye Folk. Endelig bleve de kiede af at lade sig beskue, og da de merkede, at Portneren tog Penge for at lade Folk ind, syntes de at det tilkom dem at faae Pengene, som skulle besees, og ikke ham, som lod dem besees.

De burde og, sagde de, have noget for, at de saa tit maatte høre, at de ei vare smukke; thi i dette fremmede Land maatte der være en anden Skik end hos dem. Der raabe de unge smaa Piger ind igiennem en Aabning paa Vinduerne til de andre, som de nevne ved Navn: Pin-naragit¹⁾: du er smuk. Den anden svarede indenfor: iserit: kom ind! akilissaunga: Jeg betaler, og denne Foræring bestaaer i et par Sye-Naale eller nogle smaa Perler. Men her heder det hver Dag: pinneekautit²⁾: du er heslig; og for at komme ind til os gives Portneren Penge, som vi burde have for vor heslighed, siden det er saa rart³⁾ hos Eder at see stygge Mennesker.⁴⁾

Et Par Uger efter Grønlændernes Ankomst til København (nøjagtigt: den 20^e Oktober) udbrød en Ildebrand, som lagde to Femtedeale af Byen i Aske. PAUL EGEDE og Grønlænderne, som havde været indlogerede i Vajsenhuset, der laa paa Nytorv, fik fra Kongen Ordre til at flytte ud paa Frederiksberg.

»Her faldt Tiden os alle lang. Poek, som allerede var vel kiendt, gik tit til Kiøbenhavn, for at faae et Glas Viin, som hans Bekiendte vare villige at give ham.

Endelig blev han borte Juule-Aften og kom ei hiem førend Dagen

¹⁾ nøjagtigt: »Jeg synes, at Du er smuk«.

²⁾ nøjagtigt: »Du er meget grim«.

³⁾ rar = sjælden.

⁴⁾ 33, pag. 37 ff.

derefter, uden Hat, Kaarde, Tobaks Daase, Tørklæde etc. og var gandske nedslagen. Efter Spørgsmaal, hvor han havde været, sagde han, at han havde været i Kiøbenhavn, hvor de havde givet ham saa megen Viin, at han ikke vidste selv, hvad der var skeet ham, førend han vaagnede i et fremmed Huus og saa sig berøvet alt hvad han havde. Siden fik jeg at viide af Kongens Kammertiener, at Vægterne havde fundet ham drukken paa Gaden, og bragt ham til Slots-Vagten. — — —⁽¹⁾.

Lignende eller dog tilnærmelsesvis lignende Episoder har maaske ikke været saa helt sjældne; i alt Fald ses det, at Missionskollegiet var alvorlig bekymret for disse Grønlænderes Ophold i København. Dette fremgaar saaledes tydeligt af Kollegiets Brev til Kongen af 27' November 1728: »Hvad og Grønlænderne selv angaar, — — — da seer vi icke, hvad de Mennsker skal bestille om Dagen, men frygter, at de i steden for at forbedres i Christendom, meere lærer Ørchesløshed, og ved Ladhed lærer andre Synder, og i steden for at opbygge deris Landsmænd heller bliver dem til Forargelse, da vi dog icke kand begribe, hvad de her skulle nytte eller kunde bruges til, saa vi allerunderdanigst og uforgribelig skulde holde raadeligt, at disse, inden de blir afvandt fra deris Lands Væsen, og deris Sind afspenstig fra deris Næring, helst efterdi nogle af dem allereede lengis efter at komme hiem, efter ald god Medfart, med første Skib sendis igien til Bergen og der fra hiem, og de der værende allernaadigst forbydes at sende fleere her over, uden special Kongelig Permission og Befalning⁽²⁾).

Helt ugrundet har denne Frygt hos Kollegiet neppe været, jævnfør den fortsatte Skildring hos PAUL EGEDE: »Efter at der var giort dem det Forslag, hvad Profession de havde lyst at lære, fik Poek lyst til Dreiekunsten. Sit første Arbeide, som var et par Beenknapper, viiste han Kongen, og fortalte mig, at Kongen dermed var fornøiet, og havde sagt til ham: brav.

Carl, som i Grønland var vant til at løbe paa Reens-Jagt, blev antaget til Kongens Løber. Medens han var paa Friderichsberg, fik han det indfald at spørge mig, hvad det heed i vort Sprog: Jeg stakkels Carl har ingen Penge. Dette, som jeg maatte skrive for ham, satte han paa en hvid Kiep, som han havde skaaret i Kongens Have.

Med denne Stok gik han ind til Byen paa de Viinhuuse, hans gode Venner havde ført ham. De, som blev denne usædvanlige Stok vaer og læste, hvad derpaa stod skreven, toge strax til Lommen, og Carl Løber kom med fulde Lommer tilbage. Seer du nu, sagde han til mig i sit Sprog, at jeg sagde sandt, at denne Stok skal give Penge.

Den Dag hans Liverie kom, fik han Kopperne. Liv-Medicus LAUB

¹⁾ 33, pag. 40.

²⁾ 16, pag. 179.

fik Ordre at see til ham; men da han merkede, han ikke kunde hielpe ham, blev han vred, det han ville tilkiendegive ham paa Dansk; men kunde ei udtrykke sig anderledes: Mese Grønlandme brav, Mese Kibenhame Canalie (Mese er Mester; saaledes kaldes Chirurgi eller Lægerne i Grønland, som til Skibs kaldes Mester. me, er den Præposition, i eller paa).

De øvrige fik og Kopperne og døde alle. Poek var den første, og da han ikke havde seet Kopperne før, blev han saa forskrækket over sig selv, at han ansaa dem som en guddommelig Straf¹⁾.

I Følge BOBÉ indtraf Dødsfaldene, som følger. Den 12' April døde Sophia Magdalene, 1' Maj døde Christian (den tidligere Poek), 2' Maj Christina (hans Kone), 3' Maj Carl og endelig 14' Maj Daniel og Christian's lille Pige. BOBÉ meddeler: »Der var intet blevet forsømt i deres Sygdom. Livmedicus LAUB tilsaa dem, en Vaagekone sad ved deres Sygeleje og de fik en hæderlig Begravelse. De lagdes i Kiste, klædt i hvidt Kattun; otte Studenter bar dem til Graven og fik hver en Daler for sin Ulejlighed, en Præst talte ved deres Grav«²⁾.

Saaledes endte Poek's Saga. Dens Hovedbegivenheder var alle udspillede i Aarene fra 1724 til 1729; men Beretningen om hans Oplevelser bevarede endnu i mange Aar blandt hans Landsmænd og bidrog til deres voksende Forstaaelse af det danske Kolonisationsarbejde. To Danmarksbesøg var faldet i Poek's Lod. Ved det første bortrev Døden hans Kammerat, men skaanede ham selv; ved det andet fulgte han de fem andre Grønlændere, som var sammen med ham, i Døden. Ved disse sidste 6 Dødsfald kan der neppe (efter Oplysningerne hos PAUL EGEDE) være Tvivl om, at Dødsaaarsagen har været Kopper. Ikke desmindre ses det, at HANS EGEDE et Par Maaneder senere modtog en Meddelelse om, »at de næst-afvigde Sommer til Kiøbenhavn overkomne Grønlændere vare ved Døden afgangne, og det af en Sygdom, som Doctorerne ikke ret kunde beskrive, hvad den har været. Saa man her udaf nok kand see, hvad Luften og Climaternes Forandring kand foraarsage hos et Menneske«³⁾.

6 Grønlændere rejser til Danmark 1731.

Den i Grønland i Aarene 1728—1731 residerende Guvernør, Major CLAUS PAARS, antog 1729 to unge Grønlændere »til Opdragelse for det kongelige Herskab«; de blev den 19' Marts 1730 døbt af HANS EGEDE, »og blev Drengen givet det Navn Friderich Carl, og Pigen Anna Sophia Magdalena«⁴⁾. Da det efter Tronskiftet i 1730 af den nye Konge (Chri-

¹⁾ 33, pag. 41.

²⁾ 17, pag. 19.

³⁾ 29, pag. 228.

⁴⁾ 29, pag. 233.

stian den Sjette) blev bestemt, at den grønlandske Kolonisation skulde afvikles og alle danske hjemkaldes fra Grønland, fandt PAARS det naturligt, at hans nævnte Plejebørn fulgte ham til Danmark. Fire andre af de hjemvendende danske medførte samtidig hver sin unge Grønlænder, saaledes at ialt 3 unge Mænd og 3 unge Kvinder fra Grønland ankom til København i Sommeren 1731.

HANS EGEDE afslog som bekendt Opfordringen til at forlade Grønland; af et af hans senere Breve (13^e Juni 1733) kan det ses, at »det var icke heller med min Villie, at de Gotfolck, som seenist gick her fra Landet, toeg disse stachels Mennisker med sig, som fornemmis icke kand leve under den Clima«¹⁾.

I Danmark blev de paagældende Grønlændere utvivlsomt baade forkælede og forvante, særlig hvad Major PAARS' Plejebørn angaar. Det kan saaledes oplyses, at da disse blev præsenterede ved Hoffet paa Dronningens Fødselsdag den 28^e November 1731, var den unge Mand iført en Klædning, hvortil var medgaaet 4,5 m grønt Klæde og 6,5 m grønt engelsk Baj. Tøjet var forsynet med Sølvkanter, og han havde en grøn trekantet Hat med Sølvtrusser, endvidere lys Pungparyk og Læderstøvler. Den unge Piges Dragt var syet af 13 m fint skarlagensrødt Uldstof, 2 m Lærreds Kattun og 1,2 m Floretbaand; hertil et Skørt af 12,5 m rødt hollandsk Lærred og 5 m bleget Lærred. Hendes Undertøj var syet af fint Nettetdug, fine Kniplinger og kipret Kattun, 3,7 m af hvert. Yderligere bar hun en grøn Kaabe af Taft og Multum, besat med Sølvmor, havde Halværmer med Manchetter og var som alle Tidens virkelige Damer udstyret med Fiskebensskørt. Til den unge Mands øvrige Udstyr hørte bl. a. et halvt Dusin Natskjorter, medens der til Pigens Natsærke var medgaaet 15,5 m fint og 31 m bleget Lærred²⁾.

Kongen gav Tilladelse til, at de unge Grønlændere indtoges i Vajsenhuset »til videre Underviisning i deres Christendom og for at have deres fornøden Ophold af Føde og Klæder«, men bekendtgjorde samtidig: »Ellers finde Vi best at være og ville allernaadigst, at herefter ingen flere indfødte Grønlændere uden Vores speciale Ordre her til Landet bragt og med Skibene hidført vorder«³⁾.

Det følgende Aar døde de fire, vist alle af Kopper, henholdsvis 6^e Juli, 17^e og 29^e September og 2^e Oktober⁴⁾. De to overlevende blev i

¹⁾ 16, pag. 222.

²⁾ 17, pag. 21.

³⁾ 16, pag. 214.

⁴⁾ Det maa antages at have været ved en af disse Grønlænderes Begravelse, at Vajsenhuspræsten E. EWALD er fremkommet med den lidet trøstefulde Udtalelse, som findes refereret i Protokollen for den under 28^e November 1733 til Undersøgelse af Pietisternes særlige Lærepunkter nedsatte Kommission, nemlig, at »hand var fød i mørket, levede i mørket, og døde i mørket«, se H. F. RØRDAM. Kirkelige Brydninger i Aaret 1733. Kirkehistoriske Samlinger. 5^e Række. 5^e Bind. pag. 554. København. 1909—11.

Foraaret 1733 sendte tilbage til Grønland, saaledes som HANS EGEDE har meddelt det under 20' Maj nævnte Aar. »Eftersom de for 2 Aar siden med Skibene overbragte Grønlænder mesten alle vare døde i Børne-Pokkerne, behagede Deres Kongelige Majestet allernaadigst at lade retournere de to igien levende, nemlig een Dreng og en Pige, saasom de selv saa indstændig forlangede det. Men undervejs døde og Pigen, saasom hun var endda gandske svag, da hun gik fra Kiøbenhavn, saa Drengen alleene kom tilbage, men disværre! sine stakkels Landsmænd til liden Profit og Baade, som herefter skal formeldes¹⁾.

HANS EGEDE nærer ingen Tvivl om, at den meget alvorlige Koppepidemi²⁾, som udbrod i Grønland i Tilslutning til den Skibsforbindelse, der bragte den omtalte Grønlænderdreng tilbage, skyldtes denne Dreng. Denne Opfattelse findes ogsaa hos O. LANGE, der herom skriver: »Men som Smitten af Børne-Pokkerne, som han og hafde haft, hengte endda i Legemet paa ham, befengte han og, imod Forhaabning, alle dem han kom til, og saa omsider døde self³⁾.

Sandsynligst forekommer det mig, at Smitten er blevet overført med inficeret Tøj, maaske tilhørende den omtalte Dreng, paa samme Maade, som f. Eks. DEBES fortæller, at Kopper blev bragt til Færøerne i Aaret 1651⁴⁾.

Drengen døde selv den 4' September, men neppe af Kopper, snarere maaske af Tuberkulose. HANS EGEDE gav ham følgende Eftermæle: »Som der var ikke meget godt ved ham, saa stod og ikke heller meget godt efter ham; thi han, efter Guds skiulte Raad og Domme, gjorde mange ulykkelige med sig, i det han, førend han døde, hist og her, hvor han havde været, havde befængt mange, som paa Sidstningen bedrøveligen yttrede sig⁵⁾.

Pungujôq besøger Danmark 1738—1739.

Blandt de faa, som overlevede denne Koppepidemi i Distrikterne om Godthaab, var Drengen Pungujôq. Han omtales første Gang med Navns Nævnelse den 23' Oktober 1733, da HANS EGEDE taler om »en lille Vildmands Dreng Pungiok, som tilforn var hos os, siden alle hans

¹⁾ 29, pag. 265.

²⁾ se 7, IV, pag. 197.

³⁾ 32, pag. 117.

⁴⁾ Det paagældende Sted hos DEBES lyder, som følger: »Der jeg først kom hjd til Landet (1651, Forf.), var en ung Person samme Sommer kommen hjd til Thorszhauffn fra Danmarck, som haffde ligget siug aff Børnepocker, oc haffde ført med sig sin Skiorte uvasked, som hand haffde ligget siug udi, hvilcken hand flyde en Qvinde at vaske eller toe. Aff samme Skiortes Damp bleff Qvinden strax befængt oc siug; aff hende igien andre, som icke forstode Siugdommen i Begyndelsen« (Lucas Jacobsen Debes. Færoæ et Færoa reserata. København. 1673.).

⁵⁾ 29, pag. 268.

Venner i disse Grasserende Børne Pocher ere bortdøde, er i Dag kommen her tilbage for stedze at forblive¹⁾, men han antages at være identisk med en under 22' Oktober det foregaaende Aar nævnet »Dreng, som tilforne var hos os, og var bleven befængt af vore andre Dreng, men nu igien opkommen, og frelst fra Børne-Pokkerne²⁾).

Da PAUL EGEDE 1736 fik Ordre til at begive sig som Missionær til Christianshaab, tog han Pungujôq med sig fra Godthaab, »for at gaae sig til Hande, og ellers i Tanke, at habilitere ham til Catecheta for tilkommende³⁾. Selv anfører PAUL EGEDE som sin Hensigt »baade for at han kunde viidere Oplyses udi sin Christendom, saa og for at kunde være mig behielpelig, hvorudi jeg til Sprogets ydermeere Kundskab, kunde have hans Hielp behov⁴⁾).

To Aar senere, den 29' Juni 1738, »fulde min Grøn. Dreng Hans Pungiok, med Skibet til Fædrenelandet, i Tanke, om Gud vil, at repatriere med en Hob nyt til sine Landsmænd, som tilforne have anmodet hannem om at gjøre denne Rejse« (fremhævet af Forf.)⁵⁾, og han returnerede med Skibet 10' Juni det følgende Aar. Han maatte nu udførlig fortælle sine Landsmænd i Diskobugten — ligesom Poek tidligere havde gjort det ved Godthaab — om sine Iagttagelser og Oplevelser.

PAUL EGEDE meddeler herom: »Den grønlandske Dreng Hans Pungiok, som var kommen tilbage fra Kiøbenhavn, fik her mange Spørgsmaale at besvare angaaende vort Lands Skikkelse, Folkemængden, Husene, Føden, Rigdommen, Kongens Magt, om Gud var synlig i vore Lande. Om de store Huse forklarede Pungiok sig saaledes: En stor Herre forslaaer ei mere i sit store og prægtige Huus, end en Flue i vores. Landet er jevnt og lavt; Husene ere allene Biergene derpaa, man øiner Husene førend Landet. De forundrede sig meget over at vi ei fore vild paa det store Hav«.

Hertil føjer PAUL EGEDE, der som nævnt havde været sammen med det før omtalte Hold Grønlændere i Københav 1728/29: »Jeg havde selv erfaret i Kiøbenhavn, at deres Landsmænd, som forundrede sig over, at see vort Land saa smukt med saa mange velsmagende Frugter, prægtige Huse, venlige Mennesker, ingen Mangel, og dog var deres eget kolde, fæle Land dem kiere og behageligere, da de savnede det Gode her, som de havde havt paa deres Fødested, og som Vanen havde gjort elskværdig. Den ædle Frihed, som de vare vant til, gielder

¹⁾ 29, pag. 426.

²⁾ 29, pag. 271.

³⁾ 29, pag. 301.

⁴⁾ 32, pag. 22.

⁵⁾ 32, pag. 62.

overalt meere hos dem i deres Jordhytter, end Indskrækning i forgyldte Paladser¹⁾.

I Missionær ALSBACH's Designation for Christianshaab 1743²⁾ nævnes: »Hans Pungiok, 23 Aar gammel, døbt den 9' December 1736 (af PAUL EGEDE³⁾) og maaske opkaldt efter dennes Fader, som oprindelig havde taget sig af ham og oplært ham, Forf.). Han kand den lille Luth. Catechismum med Forkl., den 2', 3' og 4de Part af Hr. Pontoppidans med Forklaringer, alle de Bønner og Sange som hid til ere i det Grønl. oversatte; kand læse og skrive got. Han fører et stille og skikkeligt⁴⁾ Liv og Levnet«. Hos NIELS EGEDE⁵⁾ omtales han flere Steder som Altergæst.

Hans Pungujôq var den første Grønlænder, som efter et Danmarksophold kom tilbage og levede i en længere Aarrække i sit Fædreland. Medvirkende hertil har naturligvis været dels hans Danmarksopholds relative Kortvarighed og dels den Immunitet for Kopper, som han i sin Barndom havde erhvervet under Epidemien ved Godthaab.

Arnarsâq og Tullimak i Danmark 1740—1741.

Da PAUL EGEDE af Helbredshensyn maatte opgive sin Virksomhed i Grønland og vendte tilbage til Danmark 1740, medførte han »efter Hr. SEVERIN's skriftlige Forlangende«⁶⁾ to unge døbte Grønlændere, nemlig Pigen Arnarsâq og Drengen Tullimak, »saasom de Deels af Kiærlighed til mig, og Deels af Begiærlighed at ville see det Land og Folk, ved hvis Middel Gud havde sent dem sin Saliggjørende Kundskab, ikke ville skilles ved mig«⁷⁾ (fremhævet af Forf.).

Pigen var fire Aar tidligere kommen til PAUL EGEDE for at blive undervist i den kristne Religion og betegnedes allerede da som en voksen Pige. Hun havde hurtig gjort gode Fremskridt og havde yderligere alvorlig søgt at paavirke sine hedenske Landsmænd. Hun blev døbt den 10' Marts 1737 og beholdt sit gamle Navn Arnarsâq, da dette tillige havde været hendes afdøde Moders Navn. Hun var en meget selvstændig Person med en god Forstand, kritisk anlagt og med et særligt Nemme

¹⁾ 33, pag. 163 ff.

²⁾ 32, pag. 207.

³⁾ 32, pag. 34.

⁴⁾ Denne Karakteristik falder godt sammen med en Bemærkning hos PAUL EGEDE, den 15' November 1739: »For den u-tiidge Undseelse der er hos Hans udlader han sig ikke gierne med sine Tanker for mig« (32, pag. 87).

⁵⁾ 31.

⁶⁾ 33, pag. 206.

⁷⁾ 32, pag. 111.

for træffende sproglige Udtryk; allerede tidligt blev hun PAUL EGEDE en god Hjælper. 1737 siger han herom: »Med Aarets Ende sluttede jeg min Oversættelse af første Mose-Bog. Det var særdeles vanskeligt i saa fattigt et Sprog at naae min Hensigt. Mine Consulenter, Pungiok og Arnarsak, som begge havde gode Hoveder, havde meget at indvende, og troede, at det ikke var gavnligt, at deres vantroende Folk fik at vide f. Ex. at Cain, een af de første af Guds fornuftige Skabninger, strax var saa ond; Jacobs Tredskhed og Bedragerie mod Fader og Broder, Patriarkernes Polygamie, især Simeons og Levi mageløse Ondskab. Et Udtog af det Betydeligste var nok bedre for dette Folk¹⁾.

Drengen Tullimak var kun 10 Aar gammel og var først kommen til EGEDE i April 1740; han blev døbt et Par Uger før Afrejsen.

Skibet naaede Danmark den 4^e Oktober 1740 efter en ret haard Rejse. Om Grønlændernes Ophold om Bord fortæller PAUL EGEDE: »De gave stedse Agt paa Skipperens Ansigt; saa længe de ingen Frygt mærkede hos ham, ville de ikke frygte. Naar han derpaa spurgte: Arnarsak, er du bange? svarede hun: jeg bier til du bliver det²⁾.

I Danmark kom de først til Grønlands Patron, Hr. SEVERIN'S Gaard Dronninglund (ved Aalborg). »Denne iegode Mand og alle hans ligesindede Betientere og Huusfolk bragte Grønlænderne til den gode Eftertanke, at Religionen havde gjort dem til saadanne gode Mennesker. Gid vore Folk vare her, sagde Pigen, saa skulle de see, at og her vare skikkelige og gode Mennesker, skøndt de ei vare fødte i Grønland. — — — I den skønne Skov saae de det, som deres Landsmænd ei har troet, nemlig, at store Træer voxte paa Landet, og ei i Havet, som de sluttede af det Drivetræe, som kommer med Strømmen og Isen til deres Strand³⁾.

»Den 10de November Kastet vi Anker i Sundet; dør forundrede de sig først meget over Slottet som de sagde var ligesom et Bierg; thi om de havde seet sligt i deres Vanvittigheds Dage, havde de sagt, at Tornarsuk havde gjort det; siden over de mange Skibe der laae; thi de tænkte at der var ingen fleere Skibe til end de som komme til Grønland.

Den 11te Mod Aftenen kom vi til Kiøbenhavn, her falt de atter i Forundring at saa mange Folk kunde være paa et Sted, og kunde ikke begribe hvorfra alle disse Mennisker fik deris Føde; thi de saae her ingen Sælhundede eller Hvalfiske etc. som i Grønland er deris meeste Spise⁴⁾.

»Den 24de December Behaget hans Kongelig Majestet (Christian den Sjette, Forf.) Allernaadigst at lade mig kalde til sig, tilligemed

¹⁾ 33, pag. 117.

²⁾ 33, pag. 208.

³⁾ 33, pag. 209 ff.

⁴⁾ 32, pag. 113.

mine medbragte 2de Grønlænder for at see dem i deres egen Dragt¹⁾.« »Dronningen og Fyrstinden hendes Søster vare nærværende. Et Bord stod tilrede med adskillige smukke Sager, som hos dem vare begierlige²⁾, hvoraf Kongen befalede at sige til dem, at de skulde tage hvad der stod dem best an; de vare i Begyndelsen undseelige, og toge noget af det ringeste. Kongen gav dem at forstaae, at de skulde see sig ud fleere Ting, og da Pigen ei kunde holde meer i Armen, puttede hun det i sin Hætte, hvortil Herskabet smilede og opmuntrede hende at udvælge meere; til Slutning kunde hverken deres Hætter eller Hænder imodtage meere. Pigens Tak var: Store Herre, stor Gave, hvor skal jeg faae passende Tak fra? vær lykkelig paa Jorden, du er vis paa, at blive det i Himmelen.

I Kongens Spise-Gemak var sat et lidet Spise-Bord til dem for at see hvorledes de ville bære sig ad, de sagde: ei at have kundet forestille sig den Pragt og Herlighed de her saae, sluttede deraf, at naar Herligheden var saa stor hos de største Herrer paa Jorden, hvor stor da i Himmelen hos den allerstørste Herre. At der blev seet Muslinger paa Kongens Taffel forundrede dem, da de syntes at den Spise var for ringe, og da en Sort bragte dem nogle til, og de mærkede, han var nysgierlig for at see, hvorledes de ville spise dem, sagde de til ham: See! vi aabne den, tager Maden ud og spiser den, som anden Mad; du seer saa nøie paa mig, sagde Pigen, og tænker, hvor ere de stygge, men du er langt styggere; og da hendes Ord bleve forklarede, maatte han selv lee deraf, og endnu mere, da han fik at vide, at hun bad ham: ikke lee, thi da blev han endnu grimmere.

Kongens Andagt før og efter Taffelet ønskede hun, at hendes Landsmænd havde seet, hun troede det ville have giort et got Indtryk paa dem, at see saa stor en Herre saa ærbødig for Gud, den allerhøieste Herre. Da hun gik ud af Forgemakket, vendte hun sig til Damerne og Kavalererne: I tænke allesammen, at komme i Himmelen, jeg og, der seer jeg eder igien; sagde derpaa: Far vel paa Dansk, som hun udtalte: Parvel, thi de kan ei nævne F³⁾.

»Der en Port-chaise engang blev baaren forbi, og en bad mig spørge dem, hvad de meente det var? svarede de det er en lad Mand i et Foderal. Fruentimmerets store Fiskebeens Skiorter siige de, kand bruges til Telter.

Den store U-lighed baade paa Ansigter⁴⁾ og Vilkor, forundrer de

¹⁾ 32, pag. 114.

²⁾ begærlig = attraaværdig, ønskelig.

³⁾ 33, pag. 212 ff.

⁴⁾ Ulighed paa Ansigter = Udtryk for forskellig Sindsstemning; milde, venlige, sure, vrede Ansigter. Det eskimoiske Ansigtsudtryk er mere ensartet, som Regel smilende; jvnfr. »De glade Smils Boplads«.

sig over; thi Betlere seis ikke i deres Land; Hellers roser de det høylig hos vores Folk, at de ikke spiller giæk med Fremmede, men omgaaes dem Venligen og Kiærligen¹⁾).

NIELS EGEDE beretter, at Arnarsaq 24 Aar senere søgte at holde ham tilbage i Grønland ved at fortælle ham: »I Kiøbenhavn har jeg været et Aar, men jeg forlanger aldrig at komme der tiere; thi baade Hunger og Sygdom hang mig over, intet kunde jeg fortjene, ikke heller maatte jeg gaae, hvor jeg vilde, for at fange og skyde noget, førend der kom en rød Mand med et Par Knævels-Barder og Kaarde samt Bøsse i Haanden og jagede mig bort; jeg saae mange af disse røde Folk, som idelig satte Skræk udi mig; hvad skal jeg troe, de kunde leve af? Jeg saae dem alletider gaae i prægtige Klæder, med fuld Gevær, spadserer op og ned ad Gaderne heele Dagen, uden at bestille noget til at klæde og føde sig af; saa jeg troer virkelig, at de maa være Hexemestere, der kand leve af Intet. — — — Jeg saae desforuden mange Betlere, ja dem, som gik med deres Børn omkring og græd for Klæde og Føde; jeg saae heele Gaderne vrimle baade af rige og fattige Folk, uden at arbejde eller skyde og fange noget, og dog var der Føde nok at see, som andre Folk gik med; men ingen kunde faae noget af dem, uden de havde noget unyttig Tøy, som de kaldte Penge, og hvor skulle vi tage dem fra? Jeg kunde ingen finde, og andre ikke heller, hverken i Marken eller paa Gaderne²⁾).

Arnarsâq vendte tilbage til Grønland det følgende Aar, hvilket bl. a. fremgaar af Designationen for 1743, hvor Missionær ALSBACH skriver om hende: »Arnarsak, som 1738 var døbt, men reyste hjem med Hr. POUL EGEDE 1740 og reyste over igjen til Grønl. 1741, og har opholdt sig ved Gotthaab til indeværende Aar 1743, da hun kom hertilbage til Christianshaab. Havde før Afrejsen fra Grønland samlet en god Kundskab af den Christelig Lærdoms-Hoved-Stykker, saa vel af Lutheri som Pontopitans Catechismi-Forklaringer, men ved tilbage komsten hafde hun glemt meget deraf. Hun fører et ustraffelig Vandel og har altid haft stor Frimodighed til at straffe og underviise sine Landsmænd³⁾).

Hendes ovenfor anførte Skildring af Opholdet i København var maaske med Forsæt noget farvet, da den var et Led i Grønlændernes Bestræbelser for at faa NIELS EGEDE til at blive hos dem i Grønland. Et karakteristisk Billede af hendes Færden efter Tilbagekomsten til Grønland synes at fremgaa af NIELS EGEDE's Gengivelse den 5' Juli 1743 af hendes Beretninger om, hvad hun havde oplevet blandt Herrnhuterne ved Godthaab: »Hver gang, sagde hun, at de trængede til noget

¹⁾ 32, pag. 114.

²⁾ 30.

³⁾ 32, pag. 209.

gik de til Hr. DRACHARD og hang med Hovedet og vente det hvide ud af Øynene og sukkede, saa troede han dem og gav dem hvad de ville have, og sagde: at saa skal Guds Børn være, men da jeg fornåm deris indbyrdes Uenighed med sig selv, og Falskhed imod Gud og deris Lærere, sagde jeg det til ham, men jeg blev ikke troet, men de andre som viste at omgaaes med Underfundighed fik Medhold baade af Præsten og Herren-Huterne¹⁾.

Hertil følger NIELS EGEDE yderligere: »Der kom mangfoldige for at høre Nyt, eftersom hun havde været i Kiøbenhavn, men alt vente hun sine Verslige Historier saa at slutningen blev saadanne Ting som gav Anledning til at tale om Gud: som de Prægtige Kirker og Skoler etc. og derpaa Formaninger til Guds Frygt, og naar det var til ende, lagde hun sig ned paa sine Knæ, og gjorde Bøn for sig selv og det continuerede hun hver Dag²⁾.

Hun var utvivlsomt ved sit Eksempel en betydelig Støtte for den danske Mission i Grønland i dennes første, svære Tid. Hendes Liv synes virkelig at have fulgt de Linier, som findes angivne i en af hendes Bønner, der er optegnet af PAUL EGEDE fra en Periode, da hun laa syg i København: »Kiære Gud! det staaer til dig, om jeg skal leve eller døe i dette Land, jeg har ikke Lyst at døe her; thi da nytter jeg ikke mine Landsmænd; jeg vil heller leve og komme til mit Land igien, for at lære mit Folk at kiende Dig og Din Søn Jesum Christum, at mange kan blive salige tillige med mig. Du er jo dog vis paa mig, og det haster ikke, Du kan faae mig en anden Gang, naar jeg Ringe har først udrettet Din Villie hos mine egne Medmennesker³⁾. PAUL EGEDE følger hertil: »Hvad hun havde lovet, hørte jeg siden, at hun ved alle Leiligheder troelig holdte⁴⁾.

I idealiseret Skikkelse er hun skildret af B. S. INGEMANN i Fortællingen: Kunnuk og Naja, 1842, hvori ogsaa Pungujôq og Tullimak nævnes. Den gode Kender af Forholdene i den Tids Grønland, H. OSTERMANN, betegner hende som »en dyb natur og en oprigtig troende og meget from kvinde — — — velsagtens en af de ivrigste og alvorligste kristne i missionens første tid⁵⁾. Under den danske Kateket JACOB POULSEN MØLLER's sekteriske Sværmeri ved Jakobshavn i Vinteren 1764/65 (særlig med Propaganda for Tilladeligheden af Polygami for de troende) var Arnarsâq — efter OSTERMANN — en Støtte for den samme Aar til Grønland ankomne Missionær SVERDRUP, »omtrent hans eneste i den første svære tid, da han uden støtte fra sine landsmænd maatte tage

¹⁾ 32, pag. 203.

²⁾ 32, pag. 203.

³⁾ 33, pag. 214.

⁴⁾ 33, pag. 215.

⁵⁾ 81, pag. 49.

kampen op mod kateketens fordærvende indflydelse¹⁾. Endnu 1774 var hun i Live og boede da ved Claushavn²⁾.

Om Drengen Tullimak findes kun meget faa Efterretninger. 1743 skriver Missionær ALSBACH om ham: »Tullimak, 13 à 14 Aar gammel, døbt 1740, iligemaade (nemlig ligesom Arnarsâq, Forf.) reyste over med Hr. EGEDE, og siden med Arnarsak kom til Got-Haab, hvor han er bleven efter. Var ligeledes vakker opliust i Christelig Kundskab. Er en Dreng af en god Art³⁾. Det følgende Aar opføres han af Missionær DRACHARD blandt »de Grønlænder, som opholde sig i den Herrn-Huttiske Meenighed⁴⁾. Endelig siger PAUL EGEDE: »Han omkom uforsigtig i sin Kajak, som ret bedrøvede mig, da jeg havde god Grund, at haabe noget Vigtigt af dette unge Menneske⁵⁾.

Andreas og Marie m. fl. kommer til Danmark 1746.

Ved sin Hjemrejse (1746) førte Missionær SYLOW fire unge Grønlændere og en ung Grønlænderinde med sig fra Frederikshaab til Danmark. Takket være PAUL EGEDE er vi i Besiddelse af visse Oplysninger om i alt Fald de to af disse.

Drengen Andreas, som var kommen til PAUL EGEDE for at oplæres til Kateket, »mødte engang en Skarnager⁶⁾ udenfor Byen og forundrede sig meget over, at han kunde være saa glad og synge, da dog hans Klæder vare pialtede, hans Vogn styg og skiden, fyldt med Besternes Skarn, og han spurgte, hvor han skulde føre det hen? Jeg svarede: ud paa Landet, for at gjøre den Jord frugtbar, hvori blev saaet Korn til Brød og anden Føde. Saa er det da, sagde han, af Glæde herover, han synger saa lystig? Nei, svarede jeg, hans Glæde kommer maaskee af Brændeviin, som de rettelig kalde galgiørende Drik. Men troer du, Andreas, at dit Folk kunde beqvemme sig til at bortføre sine Medmenneskers Skarn, dertil have vi nogle, som kiøre det bort om Natten, for ei at være nogen til Besvær? Han meente, de gjorde det ingenlunde, og jeg erindrede mig, hvor foragtelig en Matros var paa Gothaab, som oppassede Køerne; thi da de agte den Mandsperson ringe og nedrig⁷⁾, som vil være sine Medmenneskers Tiener, saa er den endnu langt ringere, som vil være Bestenes Tiener⁸⁾.

¹⁾ 81, pag. 50.

²⁾ 42, pag. 9, Anm. 1.

³⁾ 32, pag. 209.

⁴⁾ 32, pag. 218.

⁵⁾ 33, pag. 215.

⁶⁾ Skarnager = en Mand, som kører Gadeskarnet bort.

⁷⁾ nedrig = lavtstaaende.

⁸⁾ 33, pag. 223.

Om Grønlænderinden skriver PAUL EGEDE: »Denne Grønlænderinde har ofte med sin store Videlyst og fornuftige Tænkemaade fornøiet mig. Hun har desuden været mig meget behielpelig i Sproget ved mine Over-

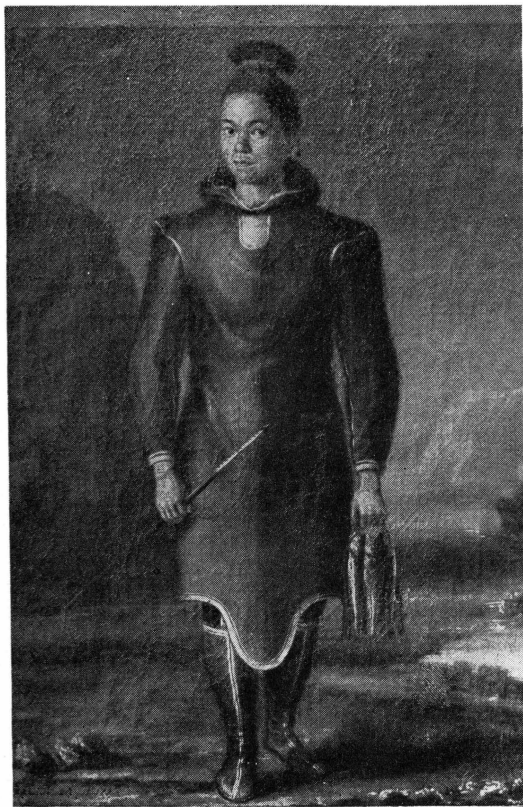

Fig. 6. Paa Bagsiden af Maleriet, som nu findes i Nationalmuseets etnografiske Samling, København, og som er signeret M. BLUMENTHAL, 1753, findes følgende nærmere Oplysninger: »Veritable og Accuraté Portraite af den grønlandske Gudsfrøgtige og Dydige Jomfrue Maria, Epeyubs Daatter, som A° 1746 med Missionairius Hr. SYLO Reyste fra Grønland til Kiöbenhavn og derfra Retounerede til Norge paa Friedrichs-hald, hvor hændis Portraits-Original A° 1747 af MATHIAS BLUMENTHAL er giort. Samme Aar Reyste ovenmelte Grønlænderinde Ifølgskab med Hr. SYLO til Bergen, da hun paa næstkommende Aar skulde Reyste til Grønland igen, men Kort paa For-Aaret 1748 Døde hun hos Hr. SYLO paa Haus«. Billedet paa Nationalmuseet, som efter Signeringen er malet 5 Aar efter hendes Død, maa saaledes være en senere Kopi, udført af samme Kunstner.

sættelser; naar hun hørte en Feil, tillod hun den ikke at staae uforandret, men søgte efter beqvemmere Ord istedet, og fandt derved en Glæde, som gav mig igien Lyst til at arbeide, og da det var besluttet, at hun i dette Foraar skulde reise igien til sit Fædreneland, forsømte jeg ingen

Tid at betiene mig af hendes Duelighed til at faae endnu desmeere Indsigt i dette vel indrettede regelrette Sprog.

Det var ellers denne flinke Pige en daglig Fortræd, at blive spurgt hvad hendes Hage skadede, om det var Skieg, Smutsighed, eller om de bleve fødte med slige i striber prikkede Hager¹⁾? Det som var til hendes Kiøns Ziir i Grønland, fik hun her at høre var hæsligt²⁾. — — —

Hun havde »en god naturlig Forstand, men var derhos meget kole-risk. — — — Pigen merkede i et Selskab af en Jomfrues Mine, at hun ikke var smuk i hendes Øine, det hun selv tilstod, bad mig sige til denne Jomfru, som gjorde sig til af sin Skønhed og foragtede hende: ligesom hun ikke selv var af Jord, men naar hun vil tale ilde om nogen, som ikke forstaaer hendes Sprog, saa maatte hun ikke tillige see paa den og lee; det er at drive Spot med Fremmede. Nu vil jeg og se paa hende, mens du siger hende mine Ord, det hun og gjorde med lige saa haanlig en Mine, som den anden: spørg hende nu, sagde hun, om jeg endnu smager hende. (Det er en Fruentimmer-Talemaade om Bagvaskere: Mama-ranga: jeg smager hende³⁾«⁴⁾.

Hun fulgte Aaret efter med Missionær SYLOW til Fredrikshald, fra hvilken Tid det i Fig. 6 gengivne Billede stammer. Af Paaskriften paa Billedets Bagside fremgaar, at hun døde i Foraaret 1748 i Haus Sogn (ved Bergen), hvor SYLOW i Mellemtiden var bleven Præst.

Om de øvrige fire unge Grønlænderes senere Skæbne er der mig intet bekendt.

Okako i Danmark 1776—1777.

Endnu en Grønlænders Besøg i Danmark omtales hos PAUL EGEDE. 1774 maatte Kongen (Christian den Syvende) overtage Kolonisationsforetagendet i Grønland, og det følgende Aar blev det sidste af de store Handelsetablissementer i Vest-Grønland anlagt, Kolonistedet Julianeshaab (nu: Julianehaab).

Sommeren 1776 benyttede en Grønlænder Skibslejligheden fra dette Sted til af egen Drift at aflægge et Besøg i Danmark. PAUL EGEDE beretter herom: »Med det hiemkomne Skib fra Julianeshaab fulgte en aldrende Grønlænder af Navn Okako, som af blot Nysgierrighed tog sig denne Reise for (fremhævet af Forf.). Han havde aldrig seet noget Skib tilforn, og var gandske fremmet for vore Folk til den Tid han kom ombord.

Jeg var den første her han kom til, og som han hilsede saaledes:

¹⁾ sammenlign Fig. 2.

²⁾ 33, pag. 226.

³⁾ nøjagtigt: »Smager jeg Dig godt?»

⁴⁾ 33, pag. 220.

»Din Venskabelighed er bekjendt over vort gandske Land; den har draget mig over det store Hav til dig for at faae noget at fortælle mine Medmennesker. Paa min Vei hidtil har jeg allerede seet underlige Ting; jeg har seet Mennesker kiøre med store Dyr oven over Vandet, og Folk baade roe og segle under mine Fødder. Kongens store Huus (Kronborg? Forf.) kunde jeg ikke see, siden det var mørk«.

De gode Venner, som var hos mig, bade mig sige ham, at han ville faae nok at fortælle, naar han blev Vinteren over hos os. Hertil svarede han: »Om jeg ikke havde andet at fortælle, saa har jeg nok om Eders Menneske-Kierlighed«.

Da Isen lagde sig om Vinteren, fik han Lyst at gaae ud paa den med en liden Harpun for at fange Sælhunde, og kom ei hiem førend det var mørk, og havde intet fanget; thi han kom ei langt fra Landet, førend en rødklæd Mand med Bøsse raabte paa ham.

»Jeg blev glad og biede paa ham«, sagde han, »tænkte jeg fik en Kamerat, som kunde vise mig det beste Fangested, siden han havde et Spyd som en Kaarde for paa Bøssen, at stikke Sælhunde med; men han ville have mig tilbage og tog mig i Ermet. Jeg bad han ville først gaae ud med mig paa Fangst, men han forstod ikke mig og jeg ikke ham, og jeg fulgte ham til et Huus ved Stranden, hvor der var mange saadanne rødklædte med Bøsser. Den jeg troede var deres Herre talte meget til mig, som jeg ikke forstod; to af dem følede paa mine Støvler, Buxer og Ermer. Da jeg blev befølet, frygtede jeg slet ikke for, at de ville giøre mig noget ondt; men jeg kunde ikke begribe hvorfor de gjorde det.

De snakkede igien og besaae min Eenhiørning-Stang med Harpunen paa. Jeg sagde til dem, at det var Pauias (PAUL EGEDE'S, Forf.) Harpun, som han har laant mig, at fange Sælhunde med. Endelig kom een ind, som maaskee kiendte mig; thi strax derpaa lod de mig gaae. Jeg fik siden at vide, at Piket-Vagten havde bragt ham som Deserteur til Toldbod-Vagten.

Dette kunde jeg ikke forklare ham, thi de veed hverken af Krig eller Soldater; derfor troede de første som kom her til Byen og saae Paraden, at det var lutter Reensdyr- og Sælhunde-Fangere, som samledes i Kongens Huus for paa engang at gaae ud paa Fangst og skaffe Føde til de mangfoldige Mennesker.

Ved at vise den Fremmede vore Kirker, som han ikke nok kunde forundre sig over, udtrykkede han sig saaledes: Det er ligesom de vare opvoxede af Jorden, komne af sig selv; hvormed han ville sige, at det overgik Menneskenes Kræfter. Her fandt jeg god Leilighed til at lære ham at kiende den Gud, vi dør dyrkede; hans Lyst voxte, og det kom saavidt, at jeg fandt ham værdig at blive indlemmet i Guds Kirke ved den hellige Daab — — — hvor ham blev givet det Kongelige Herskabs

høie Navne Christian Julius Frederik. Han reiste derpaa til sit Land igien, glad og fornøiet med sit erhvervede aandelige og timelige Gode¹⁾.

Efter Tilbagekomsten er han atter gledet ind i de ukendte Grønlænderes Rækker.

Fortællingen om Kigutikak.

Foruden de forskellige nu omtalte har der formentlig i det attende Aarhundrede været endnu enkelte Grønlændere paa Besøg i Danmark; men nærmere Efterretninger om disse foreligger ikke.

I Grønland verserede der i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede en mundtlig Beretning om en Mand ved Navn Kigutikak, som havde været i Europa. Beretningen blev optegnet af Pastor PEDER KRAGH og findes i RINK's Samling af Eskimoiske Eventyr og Sagn²⁾. Det er den eneste kendte Fortælling, som i eskimoisk Tradition vidner om de af Europæerne begaaede Menneskerov i Grønland.

RINK mener, at der maa have ligget en virkelig Begivenhed til Grund. Fremstillingen er imidlertid højst misvisende. Dels synes den paagældende kun i ringe Grad at have forstaaet, hvad han virkelig har set og oplevet, og dels har han maaske efter sin Hjemkomst med Villie gjort sig skyldig i visse Unøjagtigheder og Overdrivelser. Endelig kan Beretningen jo paa sin senere Vandring være bleven ændret af de forskellige Fortællere, saa at de skildrede Forhold i Europa (iøvrigt neppe i Danmark) efterhaanden er bragt i bedre Overensstemmelse med de grønlandske Tilhøreres Tankegang og Forestillingsevne.

Som et Eksempel nævner RINK saaledes et Sted, hvor det siges, at Kigutikak paa sin Flugt for et glubende Uhyre »kom ind og traf mange Quinder, alle løstige; hos dem blev han og brød sig ikke om at komme hjem. — — — (Derefter) begyndte han at lave sig til Hjemreisen med Lommen fuld af Penge, til Betaling fordi han havde ligget hos dem«. RINK mener, at dette Sted sikkert i den oprindelige Fortælling maa have lydt, hvad han kalder: omvendt, men iøvrigt lige mærkeligt for den Tids Grønlændere, for hvis Forestillinger hele den europæiske Verden laa saa overordentlig fjern.

Fortællingen er imidlertid som Helhed ganske fantastisk og har i alt Fald neppe nogen Tilknytning til Danmark.

Grønlænderen Jacob fra den herrnhutiske Menighed overtales 1753 af en Hvalfanger til en Rejse til Holland.

Et Eksempel paa Behandlingen af Grønlændere andensteds i Europa meddeles af CRANZ saa sent som 1753 (her gengivet i fri Oversættelse):

¹⁾ 33, pag. 247 ff.

²⁾ 91, pag. 261 og 364.

»En Grønlænder fra Frederikshaab ved Navn Jacob blev i dette Aar overtalt af en hollandsk Hvalfanger til at følge med dennes Skib til Europa og overlod imens sin Kone og sine Børn til den herrnhutiske Missions Omsorg. Saa snart man erfarede dette ved Missionsstationen, skyndte man sig til Stedet for at faa ham med tilbage; men man kom for sent.

Denne Mand blev i Holland vist frem for Penge, og her mente nogle Venner af den herrnhutiske Menighed at kunne slutte af hans Opførsel, at han maatte være døbt af Brødrene og maaske bortført fra disse ved List eller med Magt. De Omstændigheder, hvorunder de opdagede dette, fortjener en nærmere Omtale.

De nævnede Missionærernes Navne for ham; men da Grønlænderne kun kender Missionærernes Fornavne, forstod han dem ikke. Saa begyndte en af dem at synge en bestemt Salmemelodi. Grønlænderen faldt i med og fortsatte med nogle Vers i denne Melodi. For at blive klar over, om han tilhørte den tyske eller den danske Menighed i Grønland, sang de yderligere en i den danske Menighed ukendt Salme. Ogsaa af denne sang han et Par Vers.

Der havde imidlertid samlet sig adskillige Tilskuere omkring dem. Grønlænderen begyndte nu at tale til disse, af hvilken Tale man dog kun forstod Ordene Jesus Christus. Samtidig pegede han med en foragtelig Mine paa de forskellige Ting i Værelset og slog sig paa sit Bryst og faldt paa Knæ, hvoraf man fik det Indtryk, at han vilde demonstrere sin Foragt for denne Verdens Goder og som Modsætning lovprise Christi Kærlighed, idet han vistnok troede at have en Flok Hedninger for sig.

Alle forbavsedes herover. Men da nu dette blev fortalt rundt om i Byen, blev Skibsfolkene ængstelige for mulig at blive dragne til Ansvar og sendte ham derfor ud paa deres Skib igen.

Omsider naaede Meddelelsen herom til Missionær STACH, som dengang opholdt sig i Herrnhut. Han ilede straks til Amsterdam for at befri Grønlænderen fra denne mærkelige og for en menneskelig Skabning uværdige Situation; men han kom for sent. Jacob var da allerede død og i Følge en forelagt Attest begravet paa Kirkegaarden i Nieuwendam (en Forstad til Amsterdam, Forf.)¹⁾.

Saa sent som 1776 ansaa Kongen (Christian den Syvende) det for nødvendigt at forbyde, at »nogen fordrister sig, enten til Lands eller Søes, at berøve Grønlænderne, bortføre dem fra Landet (fremhævet af Forf.), eller enten mod dem, eller de danske Colonier og Loger og disses Mandskab, eller sammes Gods, nogen Slags Voldsomhed og Overlast at øve, af hvad Navn nævnes kan«²⁾.

¹⁾ 27, pag. 772 ff.

²⁾ 16, pag. 345.

Tilbageblik paa Beretningerne om Grønlandernes Besøg i Danmark i det attende Aarhundrede.

Endnu ved den danske Kolonisations Begyndelse i 1721 overvejedes Muligheden af med Magt at føre nogle unge Grønlandere til Danmark for paa denne Maade at skaffe dem en Opdragelse blandt Kristne. Denne Tanke kom dog ikke til Udførelse, og forholdsvis hurtigt naaede man baade i Beherskelse af det grønlandske Sprog og i gensidig Tillid saa vidt, at man ved Overtalelse kunde formaa et Par unge Grønlandere til at aflægge et Besøg i Danmark.

Motivet for dette Besøg var neppe saa enkelt som det ovenfor antydede; snarere tilstræbte man derved saavel at vække en større Interesse i Danmark for det grønlandske Kolonisationsforetagende og derigennem at styrke dettes Kredit som tillige at vise de paagældende Grønlandere den bag Kolonisationen staaende Magt.

Efter at den første Grønlander, Poek, var vendt tilbage fra Danmark og havde fortalt sine Landsmænd om sine forskellige og mærkelige Oplevelser, var videre Overtalelse for Fremtiden unødvendig. Den almindelige eskimoiske Nysgerrighed var herefter tilstrækkelig til hos andre Grønlandere at vække Lysten til selv at opleve, hvad Poek havde berettet om.

Svarende til det ovenfor antydede Dobbeltmotiv havde Besøgene ogsaa deres dobbelte Virkning. De forøgede i Danmark — og ikke mindst paa de afgørende Steder — i høj Grad Kendskabet til og Interessen for Kolonisationen, og de bidrog væsentligt til Grønlandernes Forstaaelse af den danske Tankegang og det danske Sind. To meget karakteristiske Udtalelser fra den Tid nævner saaledes paa den ene Side Grønlandernes naturlige Forstand og gode Hjertelag og paa den anden Side Danskernes venlige og forstaaende Holdning over for de fremmede.

Imidlertid havde disse Besøg ogsaa deres Skyggeside. De gav derfor Anledning til mange Overvejelser om, hvorledes de besøgendes Tid bedst kunde anvendes, for at de ikke skulde blive helt afvænnede fra deres Hjemlands Levevis og Erhverv. De besøgende savnede paa deres Side den næsten ubegrænsede Frihed, som de plejede at have i Grønland, og de havde ikke i Danmark de fornødne Midler til her at leve deres tilvante, af andre uafhængige Liv.

Ulemperne føltes lejlighedsvis saa stærkt, at de resulterede i en kongelig Resolution af $30/4$ 1732 med et Forbud mod at sende nogen Grønlander til Danmark uden særlig kongelig Ordre.

Yderligere gjorde Sygdom sig stærkt gældende blandt de besøgende Personer. Af de Grønlandere, ialt 13, som i Aarene 1724—1737 kom til Danmark, døde de 11 her af Kopper. Kun 2 naaede tilbage til Grøn-

land, hvor de endnu levede henholdsvis i 3 Aar og i 3 Maaneder, og hvor den sidstnævnte iøvrigt antages at have foraarsaget Koppeepidemien i Syd-Grønland 1733/34 enten ved inficerede Klædningsstykker eller ved Sengetøj fra sit eget Sygeleje.

Ogsaa af de senere besøgende er i alt Fald enkelte døde før Tilbagekomsten til Grønland. Saaledes døde Grønlænderinden Marie i Norge 1748 af ikke nærmere kendt Dødsårsag, og Købmand SVANENHJELM's grønlandske Hustru Birgithe døde paa den lige begyndte Tilbagerejse til Grønland. Hun havde i 1774 været i København med sin Mand og var dér bleven præsenteret ved Hoffet; hun døde af Kopper om Bord paa Skibet i Maj 1775 og blev begravet ved Grimstad (sydfor Arendal), hvor Skibet i den Anledning løb ind¹⁾.

De mange Dødsfald, som vides at være foraarsagede af Kopper blandt de Grønlændere, som besøgte Danmark i det 18' Aarhundrede, gør det rimeligt at antage, at ogsaa nogle af de tidligere omtalte Dødsfald i det 17' Aarhundrede, om hvilke nærmere Oplysninger mangler, har været foraarsagede af denne Sygdom.

¹⁾ 80, pag. 102.

DET NITTENDE AARHUNDREDE

*»for enten som Lærere eller Haandværkere
eller Handelsbetjente at bidrage til
deres Landsmænds Oplysning og Kaars Forbedring«.*

Kommissionen af 1835. 1837.

C. Pontoppidan fremsætter 1788 Forslag om en haandværksmæssig Uddannelse af nogle Grønlændere i Danmark eller i Norge.

Ved Slutningen af det attende Aarhundrede kom i naturlig Forbindelse med Spørgsmaalet om den islandske og finmarkske Handels Frigivelse ogsaa det tilsvarende Spørgsmaal frem om Ophævelse af Monopolhandelen i Grønland. Under 9^e Januar 1788 beordredes en Kommission nedsat til Drøftelse af dette Problem; men Kommissionen fandt, at Tiden i hvert Fald endnu ikke var inde til det nævnte Skridt.

Til denne Afgørelse bidrog bl. a. en til Kommissionen af Direktør C. PONTOPPIDAN indgiven Betænkning af 10^e Juli 1788, i hvilken han betegnede Grønlænderne som »et nu for Tiden fast ganske upoleret Folkeslag — — (som) flakke fra et til andet Sted — — har endnu ingen Landslov — — (og er) ukyndige om at eie eller samle liggende Formue«. Der var dog for PONTOPPIDAN ingen Tvivl om, at deres forholdsvis hurtige Kultivering vilde være mulig, »da man ganske nøie kiender, at Grønlænderne ikke er af Naturen unemme, men for størstedelen hurtige i Begreb«, og han anbefaler iøvrigt som en af »de første Indretninger for en naturlig og vel grundet Frihandel for Grønland — — at nogle enkelte Familier af fremmede Colonister: saasom 4 à 5 gode ædruelige Islandske, og ligesaa mange af Norske¹⁾ og Jydske, maatte opsøges og gives Eiendomme af Jordstrækning i de bedste Colonie-Districter for sig og Efterkommere²⁾.

Skulde Kommissionen imidlertid komme til det Resultat, at den grønlandske Handel fremdeles burde fortsættes for kongelig Regning,

¹⁾ I denne Forbindelse er det ikke uden Interesse, at C. PONTOPPIDAN var født i Norge (Bergen) og uddannet paa Island i Aarene 1766—1774 under Det Almindelige Handelskompagni.

²⁾ 87, pag. 4 ff.

foreslaar PONTOPPIDAN forskellige nye Foranstaltninger. Han skriver saaledes: »Endog hvad Bødkere, samt Skibs- og Huustømmermands Svenne angaaer, ville det jo være meget passende, om nogle Grønlændere bleve oplærte i disse Haandværker enten her i Staden, eller i Provindserne (helst i Norge, hvor de med Torskefiskeriet tillige kunne blive tilvandt nogle Maaneder af Aaret), tildeels og blive øvede i benævnte Professioner ved de største Colonier i Grønland af de dør nu værende danske Folk; at disse da bleve fordeelte omkring paa Colonierne, og nød billig Fortjeneste ved Fiskeriernes egne Næringsveie til Landets Opkomst: — dette ville vel for en stor Deel komme an paa Valget af unge Grønlændere, som af Inspektørerne og Præsterne bedst kunne udsøges; thi da man har øiensynlige Beviser om, at de hidbragte indfødte Ostindianere i faa Aaringer ere blevne tillærte, for som duelige Tømmermænd at gaae tilbage og ernære sig selv, vil det og vel være lige og ikke mindre passende, at man ved Dannemarks egen indenrigske Coloniehandel giver Landets Børn Adgang til at nyde fortrinligen deres eget Lands Brød, og derved forbundne Næringsveie, som da et Aar efter andet vil udbrede sig til Styrke for Handelen«¹⁾.

Forslaget, som mig bekendt er det første, der nævner Muligheden af Grønlænderes Ophold i Danmark for her at oplæres i Haandværk, synes dog ikke at være blevet realiseret. De følgende Aar med deres Vanskeligheder for det danske Rige prægede i høj Grad Kolonisationsarbejdet i Grønland, og nogen planmæssig Nedsendelse af Grønlændere fandt ikke Sted.

En fra Danmark 1803 hjemvendt Grønlænderinde formodes at have Kopper.

Enkelte har dog besøgt Danmark i disse Aar. Saaledes havde Inspektør BULL, som forlod Grønland 1802, en Grønlænderinde med sig hjem. Hun vendte det følgende Aar tilbage til Frederikshaab, hvor hun kort efter blev syg og af de derværende Danske antoges at have Kopper. Hun smittede en anden Grønlænderinde; men ved hurtig Indgriben fra forskellige Funktionærers Side lykkedes det ved Isolering og Vaccination at hindre Sygdommens videre Udbredelse.

Inspektøren i Syd-Grønland, M. N. MYHLENPHORT, udtalte derefter over for de paagældende sin forbindtligste Tak »for den Omhue, de har vist for at standse et Onde, som hellers lettelig kunde have bleven Nationens Undergang«²⁾, og de to ved Bekæmpelsen mest virksomme,

¹⁾ 87, pag. 23.

²⁾ 7, Nr. 4, pag. 202.

nemlig Missionær A. ROSENVOLD og Assistent E. SCHYTHE, modtog yderligere for deres Indsats Medaillen pro meritis¹⁾.

Nogen absolut Sikkerhed for, at den af Lægmænd stillede Diagnose har været rigtig, kan naturligvis ikke gives; den foretagne almindelige Vaccination var dog i hvert Fald paa det daværende Tidspunkt en højst ønskelig og neppe let gennemførlig Foranstaltning.

Mest som et Curiosum skal det meddeles, at den daværende Assistent ved Sukkertoppen, W. M. OLRİK, som iøvrigt selv var en ivrig Vaccinator, men som kun kan have haft et andenhaands Kendskab til de her skildrede Forhold, paa den for ham betegnende Maade senere omtaler disse, som følger: »At Pigen Hansine, ved Frederikshaab, i Aaret 1803 ikke døde, kom deraf, at hun ikke havde Kopper, men Svinebylder. Disse Bylder bleve af Missionairen og en Assistent gjorte til Kopper, hvorved enhver for sig, under Skin af at have forebygget Smitte, vandt en Medaille pro merito. Inspecturens Lettroenhed bidrog sit hertil; men havde han tænkt sig lidt om, kunde han vel have indset, at man ikke curerer Børnekopper med Trækplaster; desuden var der al Rimelighed for, at Handels-Directionen inden Pigens Afrejse fra Kjøbenhavn, hvortil hun Aaret tilforn var reist med en Inspecteur, havde ladet hende vaccinere²⁾.

Kommissionen af 1835 anbefaler Nedsendelse af unge Grønlændere til Uddannelse i Danmark.

Den første Fjerdedel af det nittende Aarhundrede prægedes for Grønlands Vedkommende dels af de direkte Virkninger af Danmarks Krig med England (Blokaden) og dels af de derefter følgende Bestræbelser for atter at bringe Rigets Finanser i forsvarlig Stand. Herunder maatte enhver ikke strengt nødvendig Reform naturligvis opsættes.

Efterhaanden som det i Slutningen af 1820'erne lykkedes at bøde paa de Tab, som Krigen havde medført, og efterhaanden som Handelsvirksomheden i Grønland begyndte at fremtræde som et Aktiv for Statskassen, begyndte der i Danmark — særlig inden for Handelsstanden — at vise sig en fornyet Interesse for Spørgsmaalet om den grønlandske Monopolhandels Ophævelse, i Virkeligheden dog mere for en Overgang fra Statsmonopol til et eller flere tilsvarende private.

Til Behandling af dette Problem nedsattes der 1835 paa ny en Kommission; men ligesom i Kommissionen af 1788 endte ogsaa her Overvejelserne i en Udtalelse om, at Tiden endnu ikke var inde til en fuldstændig Ophævelse af Statsmonopolet.

¹⁾ 15, pag. 83.

²⁾ 78, pag. 532.

Forholdsviis hurtigt var man under Drøftelserne kommen til Klarhed over, at Grønløndernes Kulturtilstand var en absolut Hindring for Monopolets øjeblikkelige Ophævelse, og man viste derefter en betydelig Interesse for de forskellige Veje, som man antog hurtigst kunde føre til Befolkningens bedre Oplysning og Uddannelse og derved bringe den ud af dens »Umyndighedstilstand«. HOLBØLL siger saaledes: »Hvad denne Commission fornemlig udrettede var, at man begyndte at indsee, hvad der skyldtes Grønlønderne med Hensyn til deres materielle Vel, ei heller lod man det aandelige ude af Sigte«¹⁾.

I en Betænkning af 29' December 1836 til Kommissionen udtaler Formanden, Konferensraad J. COLLIN, sig for Nedsendelse af Grønløndere til Danmark, idet han siger: »Ved den anden af mig foreslaaede Maade, nemlig at hidkalde Grønløndere, mener jeg at endnu mere kunde udrettes.

Jeg antager, at man skulde faa unge Grønløndere, 8 til 10 ad Gangen, fleest Dreng, herved, for at lære danske Sæder og Skikke (fremhævet af Forf.), og efter 2 eller 3 Aars Forløb vende tilbage.

De maatte aldeles ikke opholde sig samlede paa eet Sted, omend skøndt det, for at holde dem muntre, vel kunde være godt, at de undertiden kom sammen.

Bestemt at opgive, hvor de skulde opholde sig, derpaa kan jeg for Øieblikket ei indlade mig; man maatte vælge dygtige og retskafne Folk, blandt Haandværkere, helst dem som arbeide i Træ eller Jern, Skolelærere, Præster, som have været Missionairer i Grønland, Søefolk; thi nyttigt kunde det vel være, om de kunde gjøre Reiser med vore Handelskibe«²⁾.

Hertil sluttede Direktør GEDE sig under 9' Februar 1837 og anbefaler: »at overtale Forældre til Dreng af opvakt Hoved at give deres Samtykke til, at de opholdt sig her, for i nogle Aar at modtage Underviisning, og kunde de da tillige bibringes den fornødne Kundskab i et eller andet Haandværk f. Ex. Snedker-, Tømrer-, Bødker- eller Smede-Professionen, hvilke alle ere nyttige og nødvendige i Landet.

Naar deres Underviisning var fuldendt, enten denne udførtes i Landet eller her, og de iøvrigt kvalificerede sig til Ansættelse som Lærere, maatte dette skee saa hurtigt som muligt; thi der er for Tiden altfor faa, ikke at tale om at de fleste kun gjøre liden eller ingen Nytte. De maatte dernæst gives en passende Løn og Kostdeputat lige med Kolonisterne³⁾. Herved kunde tillige tages Hensyn til om de havde lært et Haandværk, da de, som fik Bopæl ved Kolonierne eller et af de større Udsteder, i saa Fald tillige i den korte Sommertid kunde arbeide for

¹⁾ 49, pag. 215.

²⁾ 53.

³⁾ Kolonister = de ved Kolonipladserne fast ansatte Arbejdere.

Handelen uden Hinder for Underviisningen, der fornemmeligen vilde finde Sted om Vinteren, naar Grønlænderne ere samlede.

6 à 12 raske Dreng kunde desuden tages ombord i Handelens Skibe, for med disse at gjøre 2 à 3 Reiser efter Omstændighederne; under Opholdet her Vinteren over maatte de anbringes hos Haandværkere for at oplæres i en af de foran nævnte Professioner¹⁾.

**De første grønlandske Lærlinge kommer
til Uddannelse i Danmark 1837, og i det følgende Aar udtaler
Inspektør Fasting sig stærkt for Oplæring her i Landet ogsaa
af Grønlænderinder.**

Det nævnte Forslag blev omgaaende indstillet til Rentekammerets Approbation (Resolution af 18' Marts 1837) og bragtes til Udførelse endnu samme Aar. Herom meddeler Inspektør FASTING i sit »Sendebrev til alle Grønlænderne i Norden«²⁾.

»I vide, at jeg ifjor (1837, Forf.) tog følgende 3 hjem: Abel Lundblad, Hans Geisler og Carl Willumsen. De have i Vinter været i mit Huus, hvor de have nydt Underviisning, der har kostet mange Penge. Nu har Abel besluttet at danne sig til Catechet, Hans at lære Smedehaandværket, og Carl at ville studere til Præst, hvilket vil koste endnu mere; og saaledes vil det formodentlig hvert Aar skee, at Nogle hjemsendes til Oplærelse. Efter nogle Aars Forløb, naar de have udlært, komme de atter tilbage, og ville da med deres Kundskaber kunne undervise og gavne Eder. — — —

Endnu maa jeg, før jeg slutter, berøre een Ting, som ogsaa angaaer Eders Oplærelse. Det har flere Gange truffet sig, naar jeg har talet med Enkelte af Eder om at indføre en ordentligere og hensigtsmæssigere Huusholdning, at de da have beklaget sig over, at deres Fruentimmer ikke forstode sig derpaa; og nægtes kan det jo heller ikke, at det netop er meest imellem Fruentimmerne hos Eder, at Lediggang og Svineri er fremherskende; men hvorfra skulle de Stakler have lært det bedre?

Det er først i de senere Aaringer, at flere danske Fruentimmer ere komne til Landet; og at deres Exempel allerede har virket godt paa Grønlænderinderne, har Erfaring noksom viist; men hvor langt mere vilde det ikke virke, naar enkelte af Eders unge Piger kom herved i et Par Aars Tid, og vænnedes til Reenlighed, Flid og nyttig Huusgjerning. Lad dem f. Ex. blot lære at spinde og strikke, saa have de allerede en stadig Sysselsættelse; de kunne da købe Uld paa Loftet³⁾, spinde det

¹⁾ 53.

²⁾ Norden = Nord-Grønland.

³⁾ Butikkerne i Grønland fandtes oprindelig i Loftsrummet i en af Handelspladsens Bygninger.

til Garn, og deraf strikke Eder og dem selv og Børnene Strømper og Trøier, hvilket koster meget mindre end at købe dem. — — —

I behøve ikke at frygte for, at de under deres Ophold hernede skulde forglemme Flændsningen, som er saa vigtig for enhver duelig Fanger; thi, naar vi slagte, flændse vi jo ogsaa. Hvorvidt Kongen forresten skulde ville tillade, at nogle unge Fruentimmer nedsendtes, kan jeg naturligviis endnu ikke vide; men jeg har dog villet skrive til Eder derom, fordi det vel kunde være mueligt, at det skete, og fordi jeg troer det kunde være saare gavnligt for Eder.

Thi det kan kun lidet hjælpe, at Manden gaaer flittig paa Fangst og er en god Forhverver, naar hans Huustro ikke forstaaer at holde til Raade med hvad han tilveiebringer¹⁾.

Uddannelsen af de i Aarene 1837—1843 til Danmark nedsendte unge Grønlændere.

Foruden de nævnte 3 unge Mænd fra Nord-Grønland nedsendtes ogsaa fra Syd-Grønland i Efteraaret 1837 paa Inspektør HOLBØLL's Foranledning 4 unge Indfødte; senere ankom i 1840 og i 1842 henholdsvis 2 og 1, alle fra Syd-Grønland, og endelig i 1843 endnu 1 fra Syd- og 1 fra Nord-Grønland²⁾. Den paa de følgende Sider meddelte Oversigt vil bringe de væsentligste, nu tilgængelige Oplysninger om disse 12 unge Menneskers Ophold og Uddannelse i Danmark.

I den omhandlede Periode opholdt yderligere CHRISTIAN KLEIST fra Syd-Grønland sig i nogen Tid i Danmark for at lære »Sømandskab og det danske Sprog«; efter Hjemkomsten til Grønland blev han ansat som Kolonist og Lods ved Julianehaab. Han har formodentlig efter Direktør GEDE's foran nævnte Plan gjort nogle Rejser med Den Kgl. Grønlandske Handel's Skibe; nærmere Oplysninger om hans Ophold i Danmark er mig dog ikke bekendte.

Vanskeligheder ved de grønlandske Lærlinges Ophold og Uddannelse i Danmark.

Kommissionens Plan om en systematisk Nedsendelse af unge Grønlændere til nogle Aars Uddannelse i Danmark vakte straks en ikke ringe Betænkelighed i videre dansk-grønlandske Kredse. Efter Erfaringerne fra Kolonisationens første Tid mente mange, »at Drengene vilde, især af Hjemvee, blive syge og døe paa Nedreisen, eller, dersom de overstode denne, ufeilbarlig døe hernede, men hvis de ogsaa skulde udholde

¹⁾ 36, pag. 18 ff.

²⁾ 79.

Tabel 1.

Lb. Nr.	Aar	Hjemsted	Navn	Alder ved Ankomst	Opholdssted i Danmark	Uddannelse
1.	1837	Syd-Grønland	HEILMANN, Niels	?	København.	Videre Uddannelse ved Den Grønlandske Handel's Værksted som Bødker, hvortil han var oplært i Grønland. Han fik desuden nogen Uddannelse som Smed.
2.	1837	Syd-Grønland	BERGLUND, Carl	20 Aar	Lærer Andersen, Tømmerup-Ullerup Skole, Amager.	Almindelig dansk Skoleundervisning i 1½ Aar; derefter i Tømmerlære.
3.	1837	Syd-Grønland	LYNGE, Jens T.	16 Aar	Hos ovennævnte Lærer Andersen i 1½ Aar; derefter hos Lærer Gehl, Maaløv.	Alm. dansk Skoleundervisning, særlig i Dansk, Skrivning og Regning.
4.	1837	Syd-Grønland	MOTZFELDT, Peter, Broder til Nr. 10.	14—16 Aar	Fhv. Missionær i Grønland K. Kjer, Tødsø, senere i København.	Bestod Studentereksamen 1847.
5.	1837	Nord-Grønland	GEISLER, Hans S.	14—16 Aar	Fabrikken, Frederiksværk (C. Pedersen); derefter Lærer Andersen, Amager.	Uddannelse i 2 Aar som Smed, hvorunder han blev syg. Derefter alm. dansk Skoleundervisning. I Opholdets sidste Halvaar i Snedkerlære.
6.	1837	Nord-Grønland	LUNDBLAD, Abel E.	14—16 Aar	Lærer Hansen, Gurre, i 3 Aar; derefter 1 Aar hos Lærer Andersen.	Alm. dansk Skoleundervisning. Se nedenstaaende Vidnesbyrd samt Skriftprøve.
7.	1837	Nord-Grønland	WILLUMSEN, Carl	11 Aar	Lærer Gehl, Maaløv, i 2 Aar; derefter nogle Aar i København. Senere 1 Aar hos Lærer Andersen; endelig i nogen Tid i Roskilde.	Alm. dansk Skoleundervisning; derefter i Bødkerlære med afsluttende Svendep prøve som Bødker.

Opholdets Varighed	Senere Skæbne	Særlige Bemærkninger
1 Aar	1847 Bødker og Smed ved Fiskerhuset.	Var gift før Afrejsen til Danmark. Opholdet her »havde umiskjendelig Indflydelse paa hans hele Huusvæsen, hvilket i høi Grad er forbedret«.
3 Aar	Arbejdede 1849 om Sommeren som Tømrer ved Fiskerhuset; om Vinteren underviste han i Skrivning og Regning.	»Efter Hjemkomsten udbredte han i sine Forældres Huus en Reenlighed og Hyggelighed, man forhen ikke havde kjendt«.
3 Aar	1849 Koloniarbejder ved Godthaab.	Foregik efter Hjemkomsten »sine Landsmænd ved et smukt Exempel paa Reenlighed og god Opførsel«.
?	Formodentlig død i Danmark forholdsvis ung. Signe Rink, som nøje har kendt den Motzfeldt'ske Familie, taler om 2 af Sønerne, »som sendtes til København, hvor den ene døde ¹⁾ . Den anden er Nr. 10 paa denne Liste.	Meldte sig som Frivillig til Felttoget i 1848; studerede senere Teologi, men ønskede 1854 at begynde paa Studiet af Slesvigske Ret.
4 Aar	1848 Tømrer ved Godhavn.	»Udviste saavel megen Lyst som Stadhed ved sit Arbejde; — — et Par Prøver af Arbeidet vilde kunne have vidnet herom, saafremt ikke hans Sygdom havde forhindret sammes Fuldførelse«.
4 Aar	1841 Lærer i Godhavn med 40 Rbd. i aarlig Løn + ordinær Mands Kostdeputat. Det følgende Aar ændredes disse Vilkaar til det halve (20 Rbd. p. a. + 1/2 Mands Kost). Han havde »et mindre stærkt Helbred« og døde allerede 1843, højst 22 Aar gammel.	Af et Brev af 15/9 1842 til et af Kommissionsmedlemmerne kan anføres: »Jeg veed hos mig selv, at jeg under mit lange Ophold i Danmark, der ganske afvænnede mig med at leve paa Grønlandernes Maade, gjorde mig al Flid for at danne mig til Skolelærer«.
9 Aar	1846 Bødker ved Ritenbenk.	I den afsluttende Meddelelse 1851 (se p. 68) oplyses det, at han »havde en for en Grønlander sjelden Færdighed i at læse og tale det danske Sprog, i dets Retskrivning, samt i Regning; men havde næsten glemt Modersmaalet«. Se nedenstaaende Vidnesbyrd samt Tegne- og Skriftprøve. <i>(Tabellen fortsættes næste Side)</i>

¹⁾ 96, pag. 36. Anm.

Tabel 1.

Lb. Nr.	Aar	Hjemsted	Navn	Alder ved Ankomst	Opholdssted i Danmark	Uddannelse
8.	1840	Syd-Grønland	LUND, Jacob P. E.	14 Aar	Lærer Andersen i 4 Aar; derefter 2 Aar paa Skaarup Seminarium.	Alm. dansk Skole- og Seminarie-Undervisning.
9.	1840	Syd-Grønland	BERTHELSEN, Frederik B. O., Fætter til Nr. 11	12 Aar	Lærer Andersen i 4 Aar; derefter 2 Aar paa Skaarup Seminarium.	Alm. dansk Skole- og Seminarie-Undervisning; opnaaede »en saadan Færdighed i Orgelspil, at han godt kan give Undervisning deri«.
10.	1842	Syd-Grønland	MOTZFELDT, Gerhard A. C. C., Broder til Nr. 4	10 Aar	Lærer Jørgensen, Skovlunde.	Alm. dansk Skoleundervisning.
11.	1843	Syd-Grønland	BERTHELSEN, Rasmus S. J. B., Fætter til Nr. 9	16 Aar	Lærer Andersen, Amager.	Alm. dansk Skoleundervisning.
12.	1843	Nord-Grønland	KIRCHHEINER, Emil, C. F. J.	12 Aar	En Borgerfamilie i København.	Undervisning i Melchior's Institut.

Opholdet her, maatte de vende svækkede tilbage og snart døe i deres Fødeland¹⁾.

Denne Ængstelse viste sig dog at være betydelig overdreven; ingen af de 13 til Uddannelse i Aarene 1837—1848 nedsendte unge Grønlændere døde under Uddannelsen i Danmark (se dog Nr. 4.). Om Opholdets Indflydelse paa deres Helbred er det ikke helt let at udtale sig; en enkelt maatte af Helbredshensyn opgive det svære Smedearbejde, og en anden synes at have været ret medtaget af et Par Infektionssygdomme. Mere betydningsfuldt er det, at i det mindste 3 (altsaa næsten en Fjerdedel

¹⁾ 79, pag. 95.

(fortsat).

Opholdets Varighed	Senere Skæbne	Særlige Bemærkninger
6 Aar	1846 Overkateket ved Julianehaab; 1848 Udstedsbestyrer og Kateket ved Ilua. 1862 Volontør i Den Kgl. Grønsl. Handel; 1876 Assistent. I sine sidste 20 Leveaar Udstedsbestyrer ved Sydprøven. Døde 1899, 73 Aar gammel.	
6 Aar	1846 til videre Uddannelse ved Seminariet i Godthaab. 1848 Overkateket i Julianehaab, i hvilken Stilling han afløste Nr. 8.	Hans Uddannelse i Danmark »leed noget Afbrud formedelst en typhøs Feber«. ¹⁹ / ₆ 1846 betegnedes han som »saa lille og svækket af Mæslinger, at man kun kan bruge ham til Hjælp ved Koloniens Skrivearbejde«.
5 Aar	1848 Volontør i Den Kongelige Grønlandske Handel. Døde 1855, 22 Aar gammel som fg. Bestyrer af Logen Qerrortussoq.	Han viste under Uddannelsen »gode Fattsevner, fortrinlige Gaver til Musik, manglede ikke Lærelyst, men Stadighed«.
3 Aar	1846 til videre Uddannelse ved Seminariet i Godthaab. 1849 Seminarielærer; senere Overkateket. Kendt grønlandsk Salmedigter og Komponist. Døde 1901, 73 Aar gammel. Uddrag af Selvbiografi Side 78 ff.	»Stod i Flid, Lærelyst og god Opførsel ikke tilbage for hans Kamerater. Han havde saa godt bevaret sit Modersmaal, at vordende Missionairer benyttede hans Veiledning deri«.
5 Aar	1848 Volontør i Den Kongelige Grønlandske Handel. Døde ved Umanak 1852, 21 Aar gammel.	

af de unge, her omhandlede Grønløndere) vides at være døde forholdsvis kort efter deres Tilbagekomst til Hjemlandet i en Alder af henholdsvis 21, 22 og højst 22 Aar. Paa den anden Side naaede i alt Fald et Par af dem den i Grønland høje Alder af 73 Aar.

Om Vanskelighederne ved de unge Menneskers skolemæssige Uddannelse taler de to efterfølgende Erklæringer, som tilfældigt findes bevarede mellem Kommissionens Akter¹⁾. Her skal først gengives en Udtalelse af Lærer GÆHL, Maaløv, angaaende Carl Willumsen. Attesten er fra April 1839, altsaa udstedt efter et næsten 2-aarigt Ophold i Dan-

¹⁾ 53.

mark, og Willumsen, der var en Søn af den danske Udstedsbestyrer W. ved Qeqertaa i dennes grønlandske Ægteskab, var paa dette Tidspunkt 12½ Aar. Attestens Ordlyd er følgende:

»Willumsen er vanskelig at bedømme, da han endnu ikke har saameget Herredømme over Sproget, at han kan gjenfortælle lette historiske Stykker med nogenlunde Færdighed.

Hans Hukommelse er ingenlunde hurtig, heller ikke synderlig tro.

Hans Phantasie kan neppe være sløv, baade efter Forholdenes Beskaffenhed og ifølge den Erfaring, at han uagtet sin Mangel paa kraftig og levende Hukommelse let lærer og beholder Geografien.

At Versene ikke noksom tiltale ham, maa vel være at tilregne Mangel paa Sprogfærdighed og paa de poetiske Billeder og Begreber.

Hans Forstand synes at være ret ordentlig; hvad han kan begribe, forklarer han ret sundt.

Flittig er han vist; — hans Opførsel er sædelig og ordentlig. Mellem de andre Drenge færdes han godt og leger med dem med Liv og Sjæl.

Dansk læser han overmaade langsomt og usikkert, synes ikke at forstaa Noget af det, han læser.

I Regning er han efter sin Alder meget langt tilbage og gjør høist ubetydelige Fremskridt. Det er vel neppe endnu raadeligt at lade ham forlade de 4 Species i benævnte Tal, da han ikke alene regner temmelig usikkert, men ogsaa meget langsomt, hvilket vistnok fornemmeligen har sin Grund i hans Mangel paa Talhukommelse. Et eller to Stykker af Tabellen lærer han nemlig meget godt; men har han flere Stykker — som han har kunnet hver for sig, ikke een, men flere Gange — for paa een gang, da er han aldeles forvirret, og giver næsten ikke eet rigtigt Svar.

Den i Fig. 7 gengivne, samtidig (14' April 1839) udførte Tegning synes mig at give et noget andet Indtryk af Eleven; den 12-aarige Grønlænders Haandskrift (om Tegningen) synes mig ikke mindre værd at bemærke.

I den endelige Bedømmelse efter Afrejsen omtales han da ogsaa som i Besiddelse af »en for en Grønlænder sjelden Færdighed i at læse og tale det danske Sprog, i dets Retskrivning, samt i Regning; men havde næsten glemt Modersmaalet«. Da han imidlertid havde »Ulyst til Underviisningsfaget som i Grønland betaler sig slet«, var han blevet færdiguddannet som Bødker. 1852 karakteriserer Kolonibestyrer J. Mörch, Ritenbenk, ham som følger: »Er flittig og meget dygtig i sit Fag og udviser god Opførsel¹⁾).

¹⁾ Skematiske Indberetninger. Betjente og Mandskab 1849—73. Nordgrønland Nr. 113. Rigsarkivet. København.

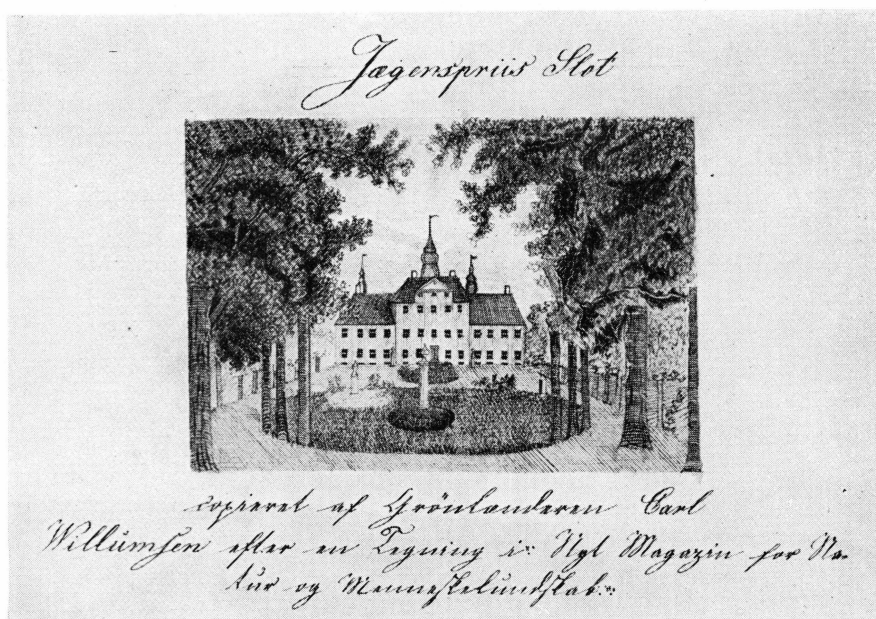

Fig. 7. Tegning med vedføjet Skriftprøve, begge udførte af Carl Willumsen, 12 $\frac{1}{2}$ Aar gml. Maaløv Skole. April 1839. Se Teksten Side 68. Tegningen er en Kopi af et Kobberstik i E. MONRATH'S Nyt Magazin for Natur og Menneskekundskab. 1838. Første Hæfte. Nr. 10. København. 1838.

Tager man til Sammenligning den senere som Lærer i Grønland ansatte Abel Lundblad (Søn af den svenske Arbejdsformand L. ved Egedesminde og dennes grønlandske Hustru), da foreligger der for denne en Erklæring fra Maj 1840 af den daværende Forstander ved Jonstrup Seminarium, J. JENSEN. Kommissionen havde aabenbart tænkt sig, at den 18—19aarige Lundblad efter et da treaarigt Ophold hos Lærer HANSEN, Gurre, nu maatte kunne fuldende sin Uddannelse i Danmark ved nævnte Seminarium. Som det ses, mente Seminarieforstanderen imidlertid absolut at maatte fraraade et Forsøg herpaa, og Lundblad tilbragte derefter det sidste Aar af sit Ophold i Danmark hos Lærer ANDERSEN paa Amager, hvor han hørte »Lærebogen catechetisk behandlet, saa og Bibelhistorien, øvedes i Reguladetri i Brøk, i Retskrivning og Stiil, skrev det danske Sprog godt, og lærte at spille adskillige Psalme-melodier paa Claveer; gav Underviisning i Skolen og havde megen Sands for en Skolelærers Virksomhed«. Det var efter hans egne Ord hans faste Forsæt »ikke at spare Umage ved at lære de grønlandske Børn Guds Ord og andre nyttige Ting«.

Forstander JENSEN'S ovenfor omtalte Erklæring er stilet til Kommissionens Formand, Konferensraad J. COLLIN, og lyder, som følger:

»Efter Deres Høivelbaarenheds Ønske har jeg prøvet Abel Lundblad. Jeg tror aldeles ikke, at han vil have nogen Nytte af sit Ophold her (ved Jonstrup Seminarium, Forf.), saalænge han ikke forstaaer Sproget bedre, og har faaet flere og sikrere Fundamenter.

Han skriver en ret god Haand, regner ogsaa Regula de Tri i hele Tal, men uden klar Bevidsthed om, hvad han derved foretager sig, og med Besværlighed helst ved Hovedregningen.

Han læser kun meget ringe, og Religion og Bibelhistorie kan han slet Intet af. Han sagde mig vel, at han havde lært disse Ting paa Grønlandsk, men paa Dansk kunde han Intet sige derom.

Enkelte Steders Navne vidste han, men havde ingen sammenhængende geografisk Kundskab at fremføre; i Historie er han endnu mere uvidende.

Han lader ikke til at forstaae vel endog særdeles tydelig dansk Tale. Det Samme forraadede ogsaa hans Opskrivning af et lille Stykke, som jeg dikterede ham, og hvori der desuden var næsten ligesaa mange orthografiske Feil som Ord.

At han er aldeles ukyndig i Musik, vilde Intet betyde, da han lader til at have Anlæg til Sang.

Han synes at røbe en langsom Fatteevne, saavidt man efter en saa kort Prøve og under denne Mangel paa Sprogfærdighed kan dømme derom.

Jeg maatte altsaa aldeles fraraade hans Optagelse paa Seminariet, saa længe han ikke er bedre funderet, da jeg staaer i den Formening, at af selv det tydeligste Foredrag vilde det Allermeste gaae hans Øren forbi.«

I Anledning af Forstanderens Bedømmelse af Lundblad's Skrift som »en ret god Haand« skal her (Fig. 8) gengives den 17—18aarige Grønlanders Haandskrift fra en Prøve i Gurre Skole Aaret før (16' April 1839).

Betæneligheder ved den forventede Virkning af de unge Grønlanders Ophold i Danmark og ved de med dette Ophold forbundne Udgifter.

Hadde Meningerne om Hensigtsmæssigheden ved Grønlanders Uddannelse i Danmark været forskellige før Foranstaltningens Iværksættelse, blev de det i endnu højere Grad under Uddannelsens Forløb. En af dem, der først udtalte sig offentlig om dette Spørgsmaal, var den forhenværende Kolonibestyrer J. MATHIESEN, som 1846 »om de hjemsendte Blanding eller Grønlanders Uddannelse i Danmark, for siden at øve en velgjørende Indflydelse paa deres Landsmænd« erklærer: »Jeg kan med Hensyn til disse ikke tilbageholde den Bemærkning, at sendes

[illegible]

Fig. 8. Prøve paa Abel Lundblad's Skrift, saavel gotisk som latinsk. Gurre Skole. April 1839. Se Teksten Side 70.

Barnet til Danmark, saa gjengives Grønland en Europæer, og sendes den Voxne hertil, saa bringer han blandt noget Godt meget Ondt med sig hjem, og bliver i alle Tilfælde — en forvænt Grønlænder. At imidlertid de unge Grønlænderes Hjemsendelse for at lære en Profession gjør en Undtagelse herfra, er en Selvfølge¹⁾.

3 Aar senere trækker han de samme Linier endnu kraftigere op i en Avisartikel, hvori det hedder: »Jeg har andetsteds yttret mig om de til Opdragelse i Danmark hjemsendte Blandinge og Grønlændere; jeg tilføier her: at det er min uforgribelige Mening, at Indførelse af en dansk Cultur — ved hvilken jeg forstaaer danske Sæder, Skikke og Levemaade, som der nu arbeides paa — vil sætte Indbyggerne i een til deres Landsforhold falsk Stilling, hvilket allerede det beviser, at kun Een af de hidtil Oplærte, Jacob Hendriksen (Jacob Lund?, Forf.), offerer sine Landsmænd de i Danmark erhvervede nyttige²⁾ Kundskaber, medens alle de andre ere blevne forvænte Colonister eller maaskee unyttige Privatister. Hvad vi egentlig have at holde os til, er iøvrigt, at denne Reform, thi som saadan bør den tilvisse ansees, ogsaa foranlediger saare betydelige aarlige Udgifter³⁾.

Endelig gentager han 1852 ordret samme Betragtning i en ny Bog og uddyber her nærmere den sidste Bemærkning: »Exemplvis kunde vi spørge: Naar en Indfødt holdes til Bogen i Danmark, koster Staten 2 à 3000 Rbd. eller maaskee mere, og muligen ikke kan bringe det saavidt, at han kan ansættes som Missionair i Grønland — hvorledes ere da Pengene anvendte?⁴⁾

Medens Kolonibestyrer MATHIESEN's Kritik nærmest maa betragtes som i større Almindelighed rettet mod en Europæisering af den oprindelige grønlandsk-eskimoiske Kultur, blev Uddannelsen i Danmark fra anden Side angrebet som særlig fordærlig for de unge Grønlændere, som udvalgte til denne. Saaledes skriver fhv. Missionær ØSTERGAARD 1847: »Thi ikke at tale om, at Nogle af dem, som komme herved, blive reent fordærvede og forfaldne til Drik og Utugt og andre Laster, saa komme de dog alle ved Livet og Levemaaden i Danmark saaledes ud af de vante Forhold, at de glemme deres gamle Levemaade — ja Sproget med, og blive vante til en Forfinelse, som slet ikke passer for dem. Naar de da komme tilbage, kan de slet ikke finde sig tilrette igjen, have faaet Fornødenheder og Fordringer, som de ikke kan faae tilfredsstillede — de ere blevne for fine til at ville være Grønlændere og gaae ind i de

¹⁾ 67, pag. 15.

²⁾ Ordet »nyttige« er — sikkert efter nøjere Overvejelse — udeladt i det nedenfor nævnte Optryk fra 1852.

³⁾ 69, Nr. 170.

⁴⁾ 68, pag. 179.

gamle Forhold, og Danske kan de naturligvis heller ikke blive, og komme derfor til at staae som en Mellemting imellem begge, uden at høre til nogen af Parterne og uden at faae nogen rigtig Indflydelse paa deres Landsmænd¹⁾.

Hvad Omtalen af Opholdet i Danmark angaar, kom denne strenge Bedømmelse dog ikke til at staa uimodsagt. Lærer R. ANDERSEN, som ofte er nævnt i den foranstaaende Oversigt over de unge Grønlænderes Opholdssteder i Danmark, og som fra Kommissionens Side betegnedes som »de flestes Lærer og faderlige Ven«, udtalte samme Aar herom: »Siden Aar 1837 er der fra forskellige Colonier i Grønland nedsendt i Alt 11 unge Grønlændere for at dannes og undervises. Af disse 11 har 8 til forskjellig Tid opholdt sig i mit Huus, og jeg maa reentud tilstaae: det er mig umuligt at troe, at Disse i deres Hjem skulde være opfostrede i Omgivelse af Løgn, Bedrageri, Falskhed, Forstillelse og Hyklery²⁾, da de Alle, paa Een nær, har udmærket sig ved Godmodighed, Sanddruhed, Ærlighed og et religiøst Sind.

At Grønlænderne i deres Børneopdragelse undgaar al Tvang, er ganske vist; men desto mere har jeg maattet undres over, at de unge Mennesker, med hvilke jeg gjorde Bekjendtskab, vare saa vel artede. Herhos tør jeg forsikre Bladets ærede Læsere, at Ingen af de unge Grønlændere, der i Tidsrummet 1837—1847 have havt, eller have, Ophold i Danmark — paa ovennævnte Undtagelse nær, hvor et næsten stadigt Ophold i Kiøbenhavn blev, hvad det maatte blive, den Paa-gjældendes Ruin — ere blevne fordærvede, endsige »forfaldne til Drik og Utugt og andre Laster«. — — — Jeg tillader mig endelig at tilføie, at 2 unge Grønlændere, Jacob Lund fra Julianehaab og Otto Berthelsen fra Godthaab, tilbragte næsten 2 Aar af deres 5½aarige Ophold i Danmark paa Skaarup Seminarium og vandt her i høi Grad deres Læreres og andre Omgivendes Kjærlighed³⁾.

At Opholdet i Danmark i væsentlig Grad kunde faa de unge Grønlændere til at glemme deres Modersmaal, og at de derved senere kunde blive udsatte for forskellige Vanskeligheder, fremgaar ikke blot af det ved Carl Willumsen (Side 68) allerede oplyste; ogsaa fra Seminarieforstander STEENBERG i Godthaab foreligger der eksempelvis efterfølgende, i anden Forbindelse fremsatte, Bemærkning om dette Forhold: »Endnu 2 i Danmark uddannede Blandinger, F. B. O. Bertelsen og R. S. J. Bertelsen (Fættene) har besøgt Seminariet, hiin i eet Aar og denne i to, saavel for at opfriske det i Danmark Lærte, som ogsaa for at faae

¹⁾ 111, pag. 15.

²⁾ En Udtalelse i denne Retning findes i den ovenfor citerede Artikel af Missionær ØSTERGAARD, men har her af Pladshensyn maattet udelades.

³⁾ 2, pag. 22.

Øvelse i med Lethed og Bestemthed at udtrykke sig i deres for en stor Deel glemte Modersmaal¹⁾).

Det var dog vist først og fremmest de økonomiske Hensyn, som standsede Nedsendelsen af Grønlændere til Uddannelse i Danmark; det oplyses, at Udgifterne gennemsnitlig beløb sig til ca. 200 Rbd. aarlig for hvert af de unge Mennesker. Da det ved kgl. Resolution af 27^e December 1844 blev bestemt, at der skulde oprettes to Seminarier i Grønland²⁾, og da Oplæringen af ialt 16 Elever ved disse beregnedes til kun at ville koste 100 Rbd. aarlig pr. Elev, fik Forsøget med Nedsendelse derved samtidig sit Dødsstød.

En Udvalgsbetænkning, indgivet til den 1851 til Overvejelse af de grønlandske Anliggender nedsatte Kommission, rummer formentlig det væsentligste af de Betæneligheder, som maatte føre til dette Resultat. Betænkningen er affattet af de tidligere Missionærer, J. NIELSEN og E. WANDALL, og lyder, som følger:

»Mange — — nære den Anskuelse, at det vilde være bedre at sende unge Grønlændere til Danmark og lade dem oplære til Catheketer hernede. Som bekjendt har der i nogle Aar været gjort Forsøg hermed, men vi mene, at Udfaldet ingenlunde opmuntrer til at gaae videre paa denne Vej. Thi om der end kan paavises enkelte Exempler, som ere faldne heldigt ud og have skaffet Grønland et Par duelige Lærere, saa er Forsøget maaskee mislykkedes med flere, og i alle Tilfælde vil det vundne Resultat ikke staae i Forhold til de derpaa anvendte Bekostninger. Vi ansee det i det Hele for unaturligt at sende Grønlænderne saa langt bort fra deres eget Land til et andet Land, der er saa forskjelligt fra deres, med Hensyn til Sprog, Sæder og Skikke, og hvor den største Tid af deres Ophold nødvendigviis maa gaae med til at lære det fremmede Sprog, altsaa gaae tabt for, hvad de egentlig skulde lære.

Vi forudsee den Vanskelighed, som vil være forbunden med hernede at skaffe dem Lærere, der ere bekjendte, vi ville ikke engang sige med deres Sprog, men blot med deres Tankegang; thi de hjemkomne Missionærer ville den største Deel af Aaret, paa Grund af deres Embedsforretninger ikke kunne paatage sig en saadan stadig Underviisning. Vi frygte for, at Grønlænderne hernede ville blive vante til en Leve-maade, som de ville savne, naar de senere gaae tilbage til Grønland, ikke at tale om andre Farer, for hvilke de hernede kunne blive udsatte. Og endelig formene vi, at deres Nedsendelse hertil vilde udkræve langt større Bekostninger end deres Uddannelse ved Seminarierne«.

Helt bryder Betænkningen dog ikke med Tanken om Nedsendelse af Grønlændere til Danmark, idet den udtrykkelig siger: »Vi ere ingenlunde ubetinget imod, at Grønlændere nedsendes hertil, men vi mene,

¹⁾ 101, pag. 84.

²⁾ 3, pag. 77.

at dette kun bør skee med enkelte af de meest udmærkede, som kende noget til det danske Sprog og saaledes kunde have sand Gavn af deres Ophold hernede⁽¹⁾).

Forsøget afsluttedes 1846 eller 1848. Planens egentlige Ophavsmand, J. COLLIN, saa med Beklagelse paa dette Resultat. I hans Selvbiografi omtales Episoden med en vis, hos denne Forfatter ellers sjælden, Bitterhed: »I 1835 blev jeg Medlem af en Commission angaaende hvorvidt der gavnligen kunde tilstaaes en meer eller mindre udstrakt Frihandel paa Grønland — en Commission, i hvilken jeg arbeidede med megen Lyst; og jeg bidrog særlig til, at der gjordes Forsøg med at fremme Grønlændernes Dannelse ved at sende unge Grønlændere hened for at anbringes hos flinke Skolelærere paa Landet, og dernæst 2 à 3 Aars Tid at sætte dem til et Haandværk eller anbringe dem paa et Seminarium. Forsøget anstilledes i Tidsrummet fra 1837 til 1846 med 12 grønlandske Dreng og svarede til Hensigten; men det blev ikke fortsat, fordi jeg efter den Tid ingen Indflydelse havde paa de grønlandske Sagers Bestyrelse (fremhævet af Forf.)⁽²⁾).

Formodentlig har de økonomiske Hensyn spillet en noget mindre Rolle for COLLIN; i hvert Fald havde han om denne Side af Sagen straks ved Planens Forelæggelse udtalt: »Den, der vil Øiemedet, maa ogsaa ville Midlerne⁽³⁾).

De store sproglige Vanskeligheder i Danmark selv for Børn fra dansk-grønlandske Hjem.

Som det foregaaende viser, frembød Sproget den væsentligste Vanskelighed ved den tilsigtede Uddannelse i Danmark, skønt Kommissionen udtrykkelig havde planlagt denne for Efterkommere af dansk-grønlandske Forbindelser, de saakaldte »Blandinger«, og endda kun for de flinkeste og mest opvakte blandt disse. For bedre at forstaa denne Vanskelighed vil det lønne sig lidt nærmere at undersøge, hvad samtidige Beretninger fortæller om Tilværelsen og Forholdene i de dansk-grønlandske Hjem. Herom skriver da f. Eks. Missionær C. C. ØSTERGAARD (Grønland 1833—1841):

»Denne Foragt for Sproget, og alt hvad der er Dansk, er endog saa stærk, at selv den Danske Mand, hvis Kone dog ellers nok vil lyde ham, og som selv er Herre i sit grønlandske Huus, dog ikke er istand til at kunne faae en af sine Sønner lært at tale sin Faders Sprog, eller i noget Stykke at kunne opdrage ham paa Dansk, saa mange Hindringer veed Konen, og hendes Familie i Huset, at lægge ham iveien, og Drengens

¹⁾ 50, pag. 77 ff.

²⁾ 26, pag. 568.

³⁾ 53.

Kammeratere blive saalænge ved at gjøre Nar ad ham udenfor, at Faderen nødes til at opgive det, og maae imod sin Villie lade alle sine Børn blive Grønlændere¹⁾.

Ogsaa Pastorinde LOUISE JANSSEN (Grønland 1849—1857) har i sin Dagbog under 24^e September 1852 en hertil svarende Skildring af et samtidigt dansk Udstedsbestyrerhjem i Julianehaab Distrikt:

»En saadan Mand er, skjøndt gift og har Børn, ene og forladt i den grændseløseste Grad, han kan neppe tale ti Ord grønlandsk med sin Familie og er ved Sædvaner og Lyster endnu mere fjernet fra dem.

Han har lige fortalt mig, hvorledes han tilbragte Julen og andre Høitider: »Saasnat jeg er her alene med dem, seer jeg kun lidt til Abigael og Juliane (hans Kone og Datter, Forf.), og om Aftenen er jeg altid gandske ene, den tilbringer de med at sladre nede i grønlandske Huse, men om Julen gaar jeg omkring her hele Dagen, uden at see dem; vil jeg have mig lidt Mad, maa jeg selv sørge derfor, eller ogsaa hjælper Tjenerinden mig lidt; nej, den eneste, der hørte mig til, var min Søn; gik han ogsaa undertiden lidt bort om Aftenen, kom han dog snart igjen ind til mig; vi passiarede saa godt vi formaaede, eller ogsaa lagde han sig til at sove hos mig, da var jeg ei ene; men — Herren tog ham, for et Par Aar siden, netop som han begyndte at blive en dygtig Kajakmand, omkom han paa Iisen²⁾.

Om de samme Vanskeligheder taler ogsaa — om end paa en lidt anden Maade — Missionær L. MOSSIN (Grønland 1846—1855)³⁾: »Der gives danske Mænd, som i en Tid af 30 Aar have levet i ægteskabelig Forbindelse med en Grønlænderinde, og som kun forstaae, hvad Hustru og Børn sige dem, derved, at disse radbrække deres eget Modersmaal, medens de aldeles ikke forstaae de Samtaler, disse indbyrdes føre med hverandre⁴⁾.

Mere i Almindelighed udtrykker RINK sig (1871), naar han siger: »Denne Forskjel vedligeholder sig endog indenfor Familiens Kreds, idet de faa Europæere af Arbeidsklassen, som ved at gifte sig med indfødte

¹⁾ 84, III, pag. 104.

²⁾ 83, pag. 76.

³⁾ 73, pag. 81.

⁴⁾ Sprogvanskelighederne i de paagældende Ægteskaber skyldtes da ikke altid og ikke udelukkende den grønlandske Part. Forf. traf saaledes 1903 i Nord-Grønland en gammel dansk Haandværker, som paa dette Tidspunkt havde været 56 Aar i Grønland, og som havde været et Par Gange gift, begge Gange med Grønlænderinder. Under Samværet fortalte Manden, at han i sine unge Aar havde været »paa Valsen« i Tyskland, hvorfra han endnu erindrede enkelte Gloser. Paa min lidt overdrevne Bemærkning: »Saa kan De jo hele 3 Sprog!«, protesterede han, og da jeg yderligere præciserede: »Jo, baade Dansk og Tysk og Grønlandsk«, svarede han blot: »Grønlandsk, det er jo'nte noget Sprog!«. I denne Forbindelse skal jeg dog endnu nævne, at jeg har kendt et enkelt dansk-grønlandsk Hjem, hvor Børnene talte Dansk, men at dette Hjem ogsaa altid af Danske i Grønland blev anført som en Undtagelse fra den almindelige Regel.

Qvinder blive fast bosiddende i Landet, altid forblive indtil en vis Grad fremmede for deres Hustruer og Børn, forsaavidt disse ikke faae europæisk Opdragelse, hvilket kun sjældent skeer¹⁾.

Endnu helt op i indeværende Aarhundrede holdt denne Afstandstagen fra det danske Sprog sig blandt Befolkningen i Grønland. Saaledes

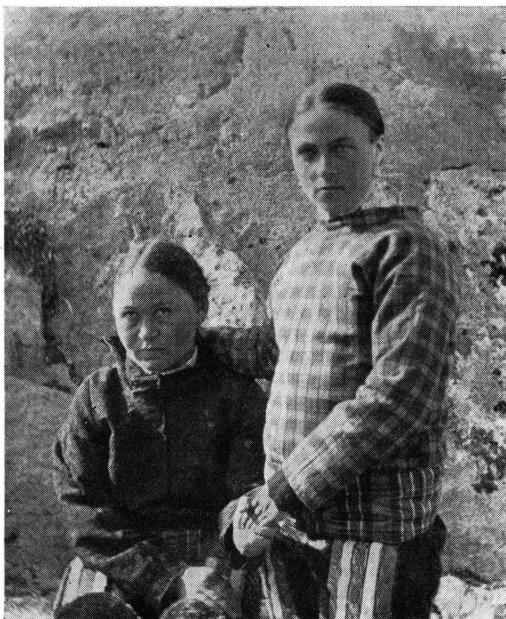

Fig. 9. 2 unge grønlandske Kvinder, Ellen Gundel, f. 1873, (siddende) og Amalie Elberg, f. 1876, (staaende). Egedesminde. 1904. ALFR. BERTELSEN phot. Frk. Gundel er identisk med den af Distriktslæge KJÆR (Tekstens Side 77) omtalte Husbestyrerinde. Begge de unge Damer var fødte i dansk-grønlandske Ægteskaber; Frk. Gundel's Fader var Udsteds- og Frk. Elberg's Fader Kolonibestyrer. De forstod begge praktisk talt al dansk Tale; men ingen af dem var nogensinde til at formaa til at udtrykke sig paa Dansk.

fortæller Distriktslæge H. KJÆR (Grønland 1889—1914): »Grønlænderens overmaade ringe Tilbøjelighed til at indlade sig med dansk Sprog — og det selv om han i Virkeligheden ikke er fremmed derfor, og man har ham paa Tomandschaand — er kun et enkelt Udslag af den (nemlig: af den eskimoiske Konservatisme, Forf.); kun overfor danske Børn morer det ham af og til at gøre Brud paa, hvad der næsten er et Princip hos ham. Da jeg en Dag foreslog min Husbestyrerinde²⁾ at forsøge sig lidt

¹⁾ 92, pag. 236.

²⁾ Den omtalte Grønlænderinde, som ogsaa har været Forf. nøje bekendt, var Datter (i 3' Ægteskab) af en dansk Udstedsbestyrer, som var 4 Gange gift, hver Gang med Grønlænderinder, og som ialt i sine Ægteskaber havde 19 Børn. Det bør maaske tilføjes, at den paagældende Kvinde satte megen Pris paa Danske, og at hun har været en fortræffelig og højt værdsat Hjælp i flere danske Hjem.

for Alvor med det danske Sprog, som jeg meget vel vidste, hun langt fra var fremmed for, fik jeg til Svar: »Hvis jeg befandt mig i dit Land, var jeg nødt til at tale dit Sprog, her maa Du finde Dig i at tale mit«¹⁾.

Det vil formentlig herefter forstaaes, at Sproget maatte blive den store Anstødssten for de unge Grønlændere, som i Aarene 1837—1848 kom til Danmark for her at modtage en videregaaende Uddannelse.

Egenhændig Skildring af en af de omtalte Elevers (Rasmus Berthelsen's) Barndom og Ungdom ind til Afslutningen af hans Ophold i København.

Trods de forskellige Skuffelser, som Forsøget bragte, maa det dog fastholdes, at det ikke blev uden Betydning for den grønlandske Befolkning. Særlig en enkelt blandt de nedsendte, den senere Overkateket RASMUS BERTHELSEN (Søn af Blandingens, Sælfanger Jens B. ved Holsteinsborg og dennes Hustru, ligeledes af blandet Herkomst) fik, bl. a. ved sin Virksomhed mellem de unge Seminarieelever i Godthaab, en ikke ringe Indflydelse paa den videre Udvikling i Grønland.

Der foreligger fra hans Haand en paa Dansk affattet Beretning om hans Barndom og om hans Uddannelse i Danmark. Skildringen er affattet i hans 37' Aar; den er dateret den 30' Marts 1864 og er stilet til Løjtnant Bluhme, som havde vundet hans Fortrolighed under et Ophold ved Godthaab. Af Beretningen, som mig bekendt er den ældste foreliggende grønlandske Selvbiografi, skal følgende Uddrag meddeles her:

»Mit Livs Historie indtil Dato er ganske kort, men den har for mig mange søde Erindringer.

Jeg blev født den 10' Juli 1827 i Amerdløk (Fjord paa tæt søndre Side af Colonien Holsteinsborg) paa en Rensjagt, i en Konebaad; min salig Moder fortalte mig, at jeg blev svøbt i et Rensskind, og for at jeg ikke skulde fryse ihjel, lavede man et Slags Telt i Konebaaden; det var jo paa Opveien til Rensjagten jeg blev født. Jeg skulde være meget styg i Ansigtstræk strax ved Fødselen, hvorfor min Fader har givet mig Øgenavn af: »kikik«, som betyder paa Dansk: »Fy!« — Det Navn fører jeg endnu idag hos mine Landsmænd. — — —

Man har fortalt, at jeg som Dreng var alvorlig og stille, imedens min ældre Broder var Spasmager, og han var desuden mere holdt²⁾ af Fader og mindre straffet for Uartigheder end jeg, da min Fader var streng, af Grønlænder at være.

Da jeg var bleven 6 Aar fik jeg en ABC fra min Tante, som var gift med en Catechet ved selve Colonien, det var en Glæde; det var om Efter-

¹⁾ 59, pag. 115.

²⁾ holdt = afholdt.

aaret, en Dag da vi kom fra en Efteraarsfangst, jeg fik den, og strax efter Juul læste jeg den igjennem og fik en Catechismus, Oversættelse af Luthers lille Catechismus; jeg kan huske, det var den Dag min Moder kogte Ertervælling i en Vægsteensgryde¹⁾ ovenover Vægsteenslampe (det var nemlig i gamle Dage, at Lampestedet blev brugt som Kogested); den Dag bleve vi fire Børn, en Søster, to Brødre og jeg, tracterede med Ertervælling i et Fad for at vi kunne spise i Compagni i Anledning af, at jeg havde faaet Catechismus førend mine Sødskende; ellers pleiede vi faae af Moder en Underkop Ertervælling hver hvergang hun koger den Sort; thi dengang var Grønland ikke saa forsynet med europæiske Proviant, og min Fader var Fanger, altsaa ikke kan erholde europæiske Proviantsorter, og den Smule min Moder bruger til Huusholdning var Foræring af Colonister, som nyder europæiske Kost af Handelen, i hvis Tjeneste de ere. — — —

Mit Livs Periode begynder egentlig med mit 10de Aar, da jeg forlod mit Fædrenehuus og kom i et andet Huus hos Pleieforældre. Min ovennævnte Tante, som var gift med Stedets Catechet, var barnløs, og hun opfordrede min Fader til at afstaae mig til hende, idet hun vil opdrage mig som sin Søn. — — —

Strax da jeg kom i mit Pleieforældres Huus blev jeg strax optaget i min Pleiefaders Principer, at jeg, førend jeg faaer mig en Bid Spise, maa læse Guds Ord, som ere skrevne i endnu værende grønlandske Lære — man maa huske paa, at Bibelen er ikke fuldt oversat paa Grønlandsk endnu idag (d. e. 1864, Forf.) — og læse mit »Fader vor«. — — —

Halvt Aar efter jeg kom til mine Pleieforældre, skete Forandring i mit Liv, da jeg blev af Præsten (Pastor WANDALL) valgt til at være hans Lærling i Regning og Skrivning, og det samme Aar fik jeg (altsaa 11 Aar gammel, Forf.) af Handelen 50 Rdlr. i Lære- eller Opmuntringspenge; den Sum har jeg anvendt saaledes: det Halve at købe europæisk Proviant for, og det Halve at købe Klæder og den nationale Føde for.

To Aar efter jeg kom i Lære hos Pastor WANDALL, blev han ud-tjent som Missionair i Grønland og fik sin Afskeed; det var Sorgens Tid for mig, og jeg græd ogsaa frygterlig da han sagde mig den Dag: »Nu, Rasmus, holder jeg op at være Din Lærer, Du maa være flink Dreng naar min Eftermand kommer, jeg veed, at Du har Lyst til at lære, Gud hjælpe Dig dertil«. Jeg var ogsaa virkelig kommen saavidt i Regningen, at jeg kunde regne »de fire Species i benævnte Tal« og kunne skrive pæn Haand.

Hans Eftermand var Pastor STEENBERG, han tog mig strax til sin Discipel i Regning, Skrivning og Dansk. Da jeg har gaaet i Skole hos

¹⁾ Vægsten = Vegsten, Talkskifer, en blød og derfor let bearbejdelig, ildfast Stenart.

denne Mand 1½ Aar, kom Inspektør HOLBØLL fra Godthaab paa Embedsreise, og han tog mig med sig paa sin Tilbagereise til Godthaab; han lærte mig blandt andet at kjende Choralnoder; og det samme Aar blev jeg konfirmeret af samme Præst.

Efter min Konfirmation vil min Fader overtale mig fra at gaae i Skole, fordi han vil opdrage mig til en Rensjæger, ja han vil tage mig med paa nærstaaende Rensjagtreise; men min Lærelyst seirede, jeg blev og reist med Inspektøren til Godthaab, imedens min Fader var ude paa en Kajaktour; han skulde have været vred paa min Pleiefader, men min gode Pleiefader svarede ham, det var ikke ham kommer an, men han der tog mig som sin Adoptivsøn.

Efter min Tilbagekomst til Holstensborg blev jeg af den samme Inspektør beordret til at reise til Danmark, men for Afslag fra min Fader vil min Pleiefader ikke tillade; takket være Kolonibestyrer MØLLER, han overtalte min Fader, og jeg reiste med Skibet Titus, Kapitain MICHELSEN, hvem jeg ikke vilde omtale i dette.

Jeg reiste altsaa fra mit Fødeland, det var 6te Juli 1843, fire Dage før mit 16de Aar; det var jo tungt at forlade Slægt og Venner, men Forhaabningen at berige mig med Kundskaber, som jeg kunde bruge naar jeg kommer tilbage til mit Fødeland, var min Trøster (fremhævet af Forf.); det var om Morgenens ganske tidlig jeg kom ombord i det Skib, som skulde bringe mig over Havet til det Land, som var mig endnu useet; da jeg kom ombord og gik ind i det Kammer, hvor mit Natteleie paa Reisen er bestemt, faldt jeg ganske enfoldig paa Knæe og løfte mine Øine op, raabte: »Forlad mig ikke, o himmelske Fader, vær hos mig baade Dag og Nat!«

Efter 6 Ugers Reise kom vi endelig til Kjøbenhavn — — hvilket Syn! Jeg behøver ikke at fortælle det. Jeg har dog ikke glemt mine Pleieforældre; min gode Kapitain MICHELSEN forærede mig 1 Rdlr., for at jeg kunde købe Æbler og andre lækre Sager, men istedenfor at købe disse, købte jeg et Tørklæde til min Pleiemoder og en Kniv til min Pleiefader, og dem sendte jeg tilligemed andre Sager det førstkom-mende.

Da jeg kom til Kjøbenhavn var jeg ikke saa fremmed i danske Sprog; i den korte Tid jeg har været ombord, har jeg lært det saaledes, at jeg kunde hjælpe mig hvor jeg kom. Saasnart jeg kom til Kjøbenhavn blev jeg expederet ud til Amager, hos Skolelærer ANDERSEN, altsaa paa en Almueskole; dér traf jeg to af mine Landsmænd, JACOB LUND, som nu er Volontair i Julianehaabs Distrikt, og OTTO BERTHELTSEN, som nu fungerende Katechetformand ved samme (se Oversigten Side 66—67, Forf.); de to reiste halvt Aar efter jeg kom paa Amager til Skaarup Seminarium paa Fyen, dér at uddannes mere i Skolelærerfaget, fornemmelig tage Examen dér, og jeg skulde følge efter dem et Aar derefter.

Men førend Aaret var omme, blev Direktionen for den kongelige grønlandske Handel, hvem skulde give os Kost, Klæder og Lærepenge, skiftet: Direktør GRAAH, Medlem af Kommissionen for Hjemsendelsen af de grønlandske Dreng, udtraadte af Direktørposten, og hans Plads blev indtaget af den afdøde Justitsraad SCHWENDSEN, og saa udgik der strax den Befaling, at Grønlænderdreng, som kom til Danmark, maa ikke sendes til Seminarier i Danmark, da der fordres altfor store Udgifter (Udgifterne lidt over 200 Rdlr. for hver Grønlænder, og Udgiften hos Skolelærer ANDERSEN var 180 Rdlr.); — hvilken Taabelighed, det var en stor Tab for den Videbegjerlige, som har helliget sit Liv til at samle de Kundskaber, som han kan benytte naar han kommer tilbage til sine Landsmænd. Da de to Ovennævnte har været to Aar i Skaarup Seminarium bleve de hjemsendte til Grønland med gode Vidnesbyrd fra deres Lærere.

Sandelig, de skulde hellere have anbringe flere Penge for os end til unyttige Udgifter, ja sandelig, de skulde hellere give os mere Haandsrækning end at holde Pengene tilbage. Dog, jeg gik selv til Direktionen for at faae Adgang til en høiere Skole, om ikke i Seminariet, dog i et Andet; men jeg fik en Afslag hos Direktør SCHWENDSEN, hvorpaa han henviste mig, at der er oprettet en Skolelærer-Seminarium ved Godthaab i Grønland. Hvad skal jeg gjøre? Alle de Fag, som blev mig givne i den Almueskole har jeg gennemgaaet allerede de første 2 Aar jeg er kommen dertil; at vande Heste og Køer har jeg ikke Lyst til. Min Skolelærer var en dygtig Mand, men meget sygelig.

Ganske misfornøiet forlod jeg Danmark 1847 efterat jeg har opholdt mig der 3½ Aar, for at jeg kunne tage min Examen ved Godthaabs Seminarium, og da jeg har været der 1 Aar fik jeg min Dimissions-Examen med Udmærkelse, og to Aar efter fik jeg Hjælpeleerpost dersteds. — — —

Det Aar jeg kom paa Godthaabs Seminarium blev jeg af den ovennævnte Inspektør HOLBØLL tilbuddt en Assistent-Plads (med bedre økonomiske Udsigter, Forf.) ved Kangâmiut i Sukkertoppens Distrikt, men dertil har jeg sagt »nei«, og han kaldte mig »Tossehoved«, og jeg svarte ham: »det kan gjerne være«. — Jeg vil være Lærer, og vil blive Lærer, og dertil har jeg kun nu en Forhaabning, det er: min himmelske Herres Hjælp.«¹⁾

Seminarielærer og Overkateket Rasmus Berthelsen's Virke og Betydning for det grønlandske Samfund.

I et halvt Aarhundrede var RASMUS BERTHELTSEN en god og paa-lidelig Hjælp for de danske Seminarieførstandere i Godthaab, saaledes

¹⁾ 13, pag. 255 ff.

i ikke mindre end 30 Aar for Seminarieførstander N. E. BALLE. Han underviste særlig i Regning, Skrivning, Grønlandsk, Dansk og Musik (baade Sang og Orgelspil); hans akkurate og meget tydelige Haandskrift prægede i en lang Aarrække næsten samtlige grønlandske Kateketers Skrift. Da Seminariet i Begyndelsen af 1850'erne — som det første Sted i Grønland — fik sit eget Bogtrykkeri, passede han ogsaa dette, og de ældste grønlandske Tryksager bærer hans Navn.

Fig. 10. Overkateket og Seminarielærer RASMUS BERTHELTSEN, 62 Aar gml. Fotograferet i Godthaab 1889. Der henvises iøvrigt til Teksten.

Maaske var det ad denne Vej, han kom i Forbindelse med Dr. RINK. RINK medførte nemlig, da han 1857 blev ansat som Inspektør ved Godthaab, en betydelig større Haandpresse, og det kan ses, at BERTHELTSEN i de første Aar har arbejdet med denne. Saaledes oplyses det paa den foran (Side 37) omtalte Bog om Poek's Oplevelser i Danmark, at denne Bog er trykt 1857 i Inspektørens Bogtrykkeri i Godthaab af R. BERTHELTSEN og LARS MØLLER. LARS MØLLER var imidlertid dengang kun 15 Aar og var først samme Aar begyndt i Bogtrykkeriet; han betegnes da ogsaa paa Bogens Omslag som sin Fader's, den velansete Kolonistformand, PELE MØLLER's Søn. Det egentlige Arbejde med Bogen har sikkert været BERTHELTSEN's. Tilsvarende oplyses det i det Cirkulære, hvori RINK 1858 henvendte sig til samtlige Præster og Kolonibestyrere i Grønland med Anmodning om disses Hjælp til at fremskaffe Stof, der kunde tjene »til Underholdning eller Belæring« for Grønlænderne, at Trykningen »vil blive udført af Seminariets Hjælpelærer i Forening med een eller to dertil oplærte Indfødte«.

sujulerutā (jördliisulig)

i-ngi-der pag-su-it sa-na-nik præs-si-su-mut jör-dli-me-i-

hugsint (Choral)

ma-tug-si-ar-put Gú-ter-put rut-sing-ner-mu-a ná-lang-
mu-na er-rig-si-ne kar-de bi-pait-

na-si-ngår-de, i-nuk-ā á-nag-fig-sa-ra-le-na-ut
su-ngå-nit-dlo,

Fig. 11. Gúterput. Selve Hymnen og Melodien til denne fremkom i den her gengivne Affattelse til Julen 1852; Forspillet skal derimod være en noget senere Tilføjeelse.

Ogsaa paa anden Maade var RASMUS BERTHELSEN litterært en god Hjælp for Dr. RINK. I Forordet til dennes store Samling af Eskimoiske Eventyr og Sagn siger Forfatteren selv herom (1866): »Den indfødte Hjælpelærer ved Seminariet paa Godthaab, RASMUS BERTHELSEN, der baade er kyndig i det danske Sprog, og tillige selv fra Barndommen af har hørt Sagnene fortælle, har i 3 Vintre arbeidet med mig paa deres Oversættelse, og uden hans Hjælp vilde en Oversættelse vanskelig være tilveiebragt (fremhævet af Forf.), da der hertil ikke alene udfordres Kundskab til Sproget, men ogsaa til Begreber og daglige

Talemaader, som kun den Indfødte kan kjende nøie nok, til at udfinde dem af de tildeels høist ufuldkomne Opskrifter¹⁾).

Af Maanedsskriftet »Atuagagdliutit«²⁾, det første periodiske Skrift i Grønland, var han Redaktør i Bladets 12 første vanskelige Aar, fra 1861 til 1873, med den lige nævnte LARS MØLLER som teknisk Hjælper i Trykkeriet³⁾.

Og saa er endnu tilbage at omtale RASMUS BERTHESEN's Betydning som Salmedigter og Komponist. 12 af hans Salmer findes i den grønlandske Salmebog og blandt disse Grønlændernes allermest yndede Salme: »Gûterput qutsingnermio«, en Hymne, bygget over Lukas-Evangeliets Englesang i Julenatten: »Ære være Gud i det højeste! og Fred paa Jorden! i Mennesker Velbehag!« Med sin enkle Melodi, der ganske naturligt er paavirket af danske Koraltoner, er denne Lovsang som ingen anden Salme elsket af — ja, hellig for — enhver Grønlænder (se iøvrigt Fig. 11 og Bilag A).

Under 7' Maj 1897 blev RASMUS BERTHESEN benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Han døde den 4' Januar 1901.

Bogtrykker og Redaktør Lars Møller's Liv og Arbejde.

Overensstemmende med de Betragtninger, som førte til Afslutningen af det ovenfor skildrede Forsøg paa at skabe en grønlandsk Lærerstand ved at lade unge Grønlændere gennemgaa en dertil sigtende, fleraarig Uddannelse i Danmark, var det kun forholdsvis faa Grønlændere, som i de følgende Aar ankom hertil. I de enkelte Tilfælde, hvor en Nedsendelse fandt Sted, var den næsten altid begrundet i Ønsket om at give de paagældende en mere fuldkommen Haandværkeruddannelse, end det var dem muligt at opnaa i Grønland i deres Fag.

Blandt disse Lærlinge kom imidlertid en enkelt til i Aarenes Løb at øve en ganske særlig Indflydelse paa den grønlandske Befolkning, nemlig den unge Bogtrykkerlærling, LARS MØLLER fra Godthaab. Det er derfor naturligt her at opholde sig lidt længere ved denne Mands Liv og Udvikling, saa meget mere, som der findes en af ham selv i hans 22nde Aar affattet Skildring af hans Barndom og Ungdom indtil Ankomsten til Danmark. Et Uddrag af denne Skildring skal i det følgende gengives med MØLLER's egen daværende Ortografi:

»Jeg var født den 9de Januar 1842 i Godthaab; fra dennegang jeg var meest bruge den Grønlandske levemaade; Men jeg var meest bleve

¹⁾ 91, pag. 3.

²⁾ atuagagdliutit, egentlig: noget, som tilbydes til at læse; friere: gratis uddelt Læsning.

³⁾ 65, pag. 178.

hjemme i Kolonien, Forte at min Fader han var en Tømmermand i Kolonien (Godthaab, Forf.). Min Faders Fader han var en Dansker Og hans Kone hun var en ægte Grønlænder¹⁾. Min Moders Fader han var en blaning og hans Kone hun var en ægte Grønlænder. — — —

Da jeg bleven lidt større, som jeg kunde gaae paa Jagt, holder jeg mest at gaaer paa skyde, og sommetider vil jeg ikke gaaer op til Skolen, hellere gaaer paa Jagt. Da jeg bleven 12 Aar gammel, fik jeg en Kajak fra min atâta²⁾, da jeg hade en Kajak saa bekynd jeg at holdop at gaaer paa Skyde, fordi, at jeg søndes det er mere mossomt at roe i Kajak. Men tog³⁾ kunne jeg ikke gaaer i Kajak allene for min Fader skyld.

Da jeg bleven 14 Aar G. bliver jeg Komformeret omfaaraaret den 30 Marts 1856. Denne Aar da holdop at gaaer til Skolen, bekynd jeg at gaaer til Fangst og til Arbeid; Om faaraaret bekynder jeg gaaer langt borte i Kajak, det vil sege, flytte med de tygdege i Kajak. Dennegang efter jeg bleven Komformeret, bekynder min Fader tale om hvorledes jeg skulde blive, som jeg kunde bruge til at tjæne noget; saa skulle jeg reise til Utorkarmiut, til Gamle David, ham som vi gjender. Og der skulle jeg lære til Fange Sjælhunde. Da han saa tale om saaledes, saa var jeg meget gjerne, at lære Fangst.

Denne samme Sommer kommer Inspektur RINK fra Danmark; Med sin Bogtrykkerpresse. Da Inspekturen kommer saa reise han strax til Sydpaa. I det menst han var borde, saa hørt jeg tale om, at jeg skulle blive en som Bogtrykkerlærling.

I Augustus saa kommer Inspekturen tilbage Sydfra; engang om Dagen, saa Inspekturen kaldt paa mig, saa gaaer jeg op til ham; saa siger han om jeg vil lære til Bogtrykkeriet. Saa svarer jeg ham: »Vis Du vil har mig, saa kan jeg ikke sige nei«. — Samme Dag bekynd jeg arbeid os ham (1857). I bekyndelsen jeg hold saameget at være i Bogtrykkeriet; men om par Dag saa blev jeg træt, at jeg søntes det var forsvær; jeg bleven tvevl om jeg kunne lære op; — nemlig det var ikke været Bogtrykkerie her dette Land iforveind. (Anm. Lidt før da vi bekyndt Bogtrykkeriet, det har været en lille Bogtrykkeriet ved Seminariet Godthaab. — — —).

Da jeg bekyndt og Arbeid i Bogtrykkeriet saa var det længe at jeg skulle lære noget; fordi at dennegang det var næsten ikke som gjender rigtig Bogtrykkernekunsder. Men saa var den eendeste som gjender rigtig Inspektur Dr. phl. RINK; dennegang kan jeg heller ikke forstodt paa Dana, og Inspekturen kan heller ikke rigtig tale paa Grønlandsk. Derfor lære jeg meget langsomt, fordi naar vi tale sammen, saa kan vi ikke forsto henanden.

¹⁾ ægte Grønlænder = grønlandsk Eskimo.

²⁾ atâtaq = Fader.

³⁾ tog = dog.

Men allegevel lære jeg saa meget som jeg kan; men dennegang jeg var meget træt, fordi at jeg gjende ikke at være staaer stille saa længe. Paa 3te Aar, saa bekyndt jeg at kan gjøre og gjende hvorledes det er Bogtrykkernes Kunster og bekyndt at søndes det var morsomt at være i Bogtrykkeri. Og 2 Aar senere, fik jeg en Dreng til at hjælpe mig, som lære til typergraph.

Fra dennegang 1857 blev jeg bestandig i Bogtrykkeriet om vinderen; og om Sommeren naar jeg bleven færdig saa gaaer jeg saadanne som jeg selv vil; gaaer paa Skyde eller op til Fjæls, eller gik med Kajak eller bleve hjemme og øve mig tegne; Og skrive Omvendt (som man skreve paa Steen).

Omfaaraaret 1861, da vi vare høre fra Danmark, at Inspektøren skulle reise hjem, saa vil RINKS reise med mig til Danmark saa fik jeg meget lystig til, at reise til denne Land, som jeg hørt saameget tale om; at denne Land det skulle hvære meget mœisomt og råt. — Saa vare jeg ikke kan sege »âp«¹⁾ førn min Forældre sege: »âp«. Men da jeg saa gaaer hjem; saa sporgte jeg mine Forældre: »om jeg maae reise med RINKS til Danmark«. Saa fik jeg vide af min Fader; men min Moder vare ikke glai at jeg skulle reise saalang borte; saa bekyndt jeg tvevl; at reise til Danmark.

Men da vi tale samme med Forældrene, see saa troe vi alle, at det kan være bedre at reise til Danmark for at vil lære noget (fremhævet af Forf.); Da vi saa afgjort, saa blev jeg meget fornøiet; Da jeg saa faaer vede, saa gaaer arkaluk²⁾ op til nålagak³⁾ for at sege: »mine forældre det seger âp! at jeg maae gjerne reise«. — — —

Da Skebet skulle bilive færdigt saa gik vi ud til Strædet⁴⁾, d. 11^e Augustus 1861. Da vi først kommer udtil Strædet, den første Dag, jeg var saa syg; — og paa næste Dag saa var jeg ikke saa syg og senere efter saa bliver jeg een som Sømand og slet ikke saa Syg mere; Da vi kom til Atlande Havet, saa bliv jeg meget fornøiet, fordi, at jeg bekynt og see saa store Bylger (Søgang); naar det bliver Storm saa vil jeg alle Tid være oppe paa tekket, fordi, at jeg ville lære mig paa Søen, Søen gjender jeg jo ikke iforevaden, saa maa jeg jo see regteg hvorledes man Sadler⁵⁾ paa Havet.

Eengang da jeg stod op om Morgenend saa gik jeg oppe paa tekket, da jeg saa kom op saa fik jeg Øie paa, de store Søgang, denne Morgen var S. W. vind, storm og regn, da jeg just seet Søen saa troe jeg at vi

¹⁾ âp = Ja.

²⁾ arqaluk = LARS MØLLER's grønlandske Kaldenavn; egentlig: arqaluaq = en Kvindes yngre Broder.

³⁾ nålagak = Herre, i Grønland specielt: Inspektøren, nu Landsfogeden.

⁴⁾ Strædet = Davis-Strædet.

⁵⁾ sadler = rider,

skulle traane; Det var forfærtlig storm som man kan ikke troe om vi kan leve længere. Saa var det ikke længere som 3 timer, saa bekyndt strax Nordenvind; Men saa var det ikke saa farligt som S. W. Og saa bekyndt vi Seile rask; 4 Timer 11 Mil. Og senere var det meget god Vind saa gik vi meget hurtigt.

Efter da vi reist fra Grønland 21 Dag, saa kommer vi til Kjøbenhavn, saa var jeg meget fornødt og takker Herren af min Ganske Hjerter; og tænke ofte paa hans Naade; fordi, at han basede paa hos som Fader i den farligt Tuer¹⁾.

Fra Rejsens Afslutning og fra Opholdet i København meddeler BLUHME, som stod i nær Forbindelse med Dr. RINK, følgende Smaatræk: »Først da man havde passeret Færøerne, vovede Arkaluk sig til at sige de første danske Ord, og da han fik Sjællands Kyst at see en Morgen, raabte han i sin Henrykkelse: »Kom, skal Du see, RINK, de' jo deili'r som i Himmerik«.

Da han kom i Land paa Toldboden, tog han i vild Rædsel Flugten ved Synet af Hesten for Drosken, som i Trav kjørte frem imod ham, men kom pludselig til sig selv, da to onde Mennesker anfaldt ham ved Toldbodporten, for at fratage ham den Bylt, han havde under Armen. De to Toldbetjente lykkedes det dog snart Dr. RINK at stille tilfreds.

Senere blev Arkaluk forestillet for Hs. Maj. Kongen (Frederik den Syvende, Forf.) og for mange høie Personer; ogsaa tilsagde Kongen ham en Dag til Taffels, talte i længere Tid med ham, og det Første Arkaluk spurgte os om, da vi kom til Grønland i 1863, var: »Hvorledes har min Ven, Kongen, det?« »Er det Din Ven?«, spurgte vi. »Ja, han sagde, at han var Grønlændernes Ven«. Og da vi reiste bort, raabte Arkaluk: »Hils Kongen!«

Blandt andre Steder havde Arkaluk ogsaa spiist til Middag hos den herværende franske Gesandt, og dør, som overalt, havde han vidst, ved at efterligne Andre, at opføre sig, som om det Hele ikke var ham noget Fremmed — og dog: en saadan Ting, som at sidde ved et dækket Bord med Kniv og Gaffel, var Noget, han aldrig før havde været med til²⁾.

BOBÉ oplyser yderligere om dette Ophold: »Det var netop paa hans tyvende Fødselsdag (9' Januar 1862, Forf.), at han sammen med RINK var hos Kong Frederik VII paa Fredensborg. Kongen sagde: »Det er første Gang, jeg ser en Grønlænder«, hvortil unge Lars koldblodigt replicerede: »Og det er første Gang, jeg ser en Konge«³⁾.

LARS MØLLER's Danmarksoophold strakte sig kun over Vinteren 1861/62 og det paafølgende Foraar, i hvilken Tid han var i Bogtrykker- og Litograflære i København. Efter denne korte og ufuldkomne Ud-

¹⁾ 13, pag. 248 ff.

²⁾ 13, pag. 246.

³⁾ 20, pag. 7.

dannelse vendte han atter tilbage til Arbejdet i Bogtrykkeriet i Godthaab og klarede med stadig stigende Dygtighed de forskellige Opgaver, som Virksomheden her stillede til ham. RINK udtalte herom 1882: »I Aaret 1861 medtog jeg til Danmark en halvvoxen Grønlænder ved Navn LARS MØLLER. Han havde dengang endnu ikke talt et Ord Dansk og opholdt sig kun 8 Maaneder her hjemme. I den Tid lod jeg ham lægge sig efter Bogtrykning, Lithografering og Bogbinderi. Hvad han efter sin Hjemkomst og indtil nu har kunnet udrette i disse Fag, kan vistnok kaldes forbausende¹⁾.«

I særlig Grad er LARS MØLLER's Betydning knyttet til det grønlandske Maanedsskrift *Atuagagdliutit*, ved hvilket han frem for nogen anden har evnet at vække og fastholde sine Landsmænds Interesse for det trykte Ord. Som nævnt var den foran (Side 84) omtalte Lærer RASMUS BERTHELTSEN i de første 12 Aar dette Blads Redaktør med MØLLER som Trykkeriets tekniske Leder; men fra 1873 overtog LARS MØLLER ogsaa Redaktørposten, og derefter redigerede, illustrerede, trykte, indbandt og ekspederede han helt paa eget Ansvar²⁾ det nævnte Skrift og var i mere end et halvt Aarhundrede det danske Kolonistyre en intelligent og trofast Medarbejder. Redaktørstillingen fratraadte han først 1922 i en Alder af 80 Aar.

Det er ikke let i Korthed at give et passende Udtryk for LARS MØLLER's særlige Indsats i Kulturarbejdet i Grønland; følgende kan dog maaske give en vis Forstaaelse af hans Stil og af hans Bestræbelser samtidig med, at det viser lidt af den unge Grønlænders Indtryk af Tilværelsen i Danmark. Det er et (i Følge BLUHME)³⁾ ordret oversat Uddrag af Slutningen af en af hans tidligste Artikler i *Atuagagdliutit*; efter at have skildret et Besøg paa Drewsen'ernes Papirfabrik paa Strandmøllen skriver han:

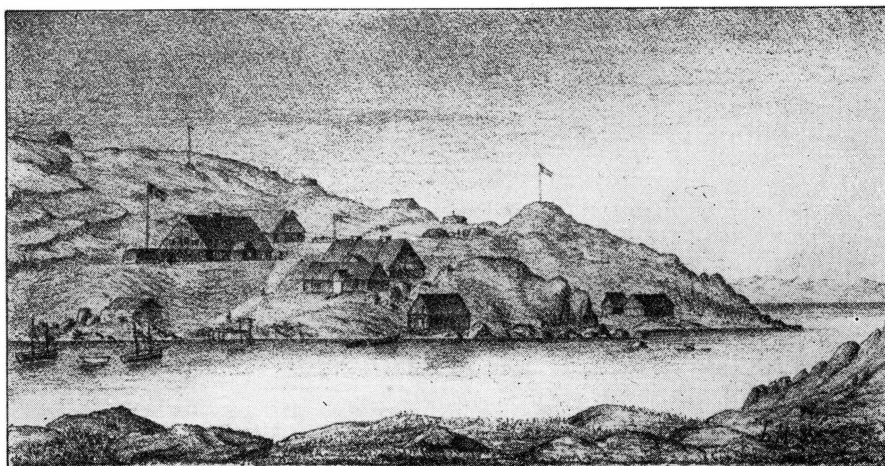
»Alle nogenledes rige Folk, som ikke boe alt for nær ved Byen — — — eie Haver, der ere i høi Grad skjønnede, og som de behandle vel. Uden at mangle Livsfornødenheder tænke de alene paa deres Forretninger; Nogle af dem leve uden at være overvættede tilbøielige til Vellevnet; de Levnetsmidler, som findes i deres Haver, lade de ikke helligge og fordærve, da de ikke tænke som de herværende Ødelande, men have tilstrækkeligt af Levnetsmidler at samle for Vinteren, og passe godt paa dem alle.

Da de ere saaledes, pleie de aldrig at komme tilkort saa længe de

¹⁾ 94, b, pag. 24.

²⁾ I alt Fald »paa en saadan Maade, at den Inspektørerne formelt tillagte Censur saare sjælden eller aldrig kom i Funktion«, se nuværende Direktør, daværende Inspektør i Syd-Grønland, K. OLDENDOW's Nekrolog over LARS MØLLER (86, pag. 20).

³⁾ 14, pag. 147.

*Thulissane niuvvertut igdlue. —
Colonien Jakobshavn.*

Fig. 12. Prøve paa LARS MØLLER's Evne som Illustratør. Tegningen maa være udført i Sommeren 1883 paa MØLLER's Rundrejse i Diskobugten med Direktør HØRRING. Det originale Træsnit, som findes i Atuagagdliutit, Aargang 1884/85, er signeret L. M. 85.

leve; fra Børn af ere de jevnt eftertænksomme og undervises godt paa den rette Maade; da de saaledes fra Barnsben af undervises rigtigt, anstrenge nogle af dem sig af deres hele Evne for deres Forretninger, og tænke alene paa dem saalænge de leve. — —

Men Alle ere ikke saaledes, eftersom Nogle af dem henleve deres Liv i Letfærdighed og Dovenskab; Saadanne have, medens de leve, ingen Gavn af deres slette Sæder, og ere blevne saaledes af Lediggang; — gid Saadanne ikke maatte finde Efterligning i vort Land, og gid der maatte blive anvendt en Stræbsomhed som deres, der leve ret og ere forstandige, da dette alene er gavnligt for Menneskene.

Bladet viser iøvrigt hans Evner som Tegner og som Typograf; man skal helst være fortrolig med de, særlig i Datiden, primitive stedlige Forhold for fuldt at kunne vurdere hans Evne til med Omtanke og Fingerfærdighed at klare enhver forefaldende Vanskelighed under Trykkeriets Drift.

Indholdet i Atuagagdliutit bestaar dels af Oversættelser af pædagogiske Romaner, saasom CAMPE's Robinson, dels af Referater af Begivenheder uden for Grønland, først og fremmest i Danmark, dels — og efterhaanden i særlig Grad — af de fra alle Kanter af Grønland indsendte originale Bidrag. Man maa her beundre MØLLER's Evne til at foretage et passende Udvalg af det store Stof, saaledes at det optagne

kunde nærme sig hans Ønske om at fængsle — og helst ogsaa gavne — Bladets Læsere; ikke mindre Anerkendelse fortjener iøvrigt hans Forstaaelse af, hvad der ikke egnede sig til Optagelse, og hans Arbejde med at tillempe Stoffet for de grønlandske Læsers Fatteevne og Forestillingskreds. De enkelte Aargange af Atuagagdliutit — Bladet udsendes nemlig i hele Aargange og fordeles verderlagsfrit til de grønlandske Hjem — er da ogsaa blevet læste atter og atter, bogstavelig talt indtil Papiret var slidt op.

Atuagagdliutit blev under LARS MØLLER's Redaktion et udpræget grønlandsk Blad. Som et Eksempel skal nævnes hans Propaganda for Bøssens Anbringelse i et særligt Hylster oven paa Kajakken. Da Direktøren for Den Kongelige Grønlandske Handel, H. HØRRING, i Sommeren 1883 foretog en Inspektionsrejse til Godthaab's og Diskobugtens Distrikter fra Egedesminde til Ritenbenk, ledsagede LARS MØLLER ham som Tolk og havde herved Lejlighed til at se, at Nord-Grønlænderne under Fangst i Kajak anbragte deres Rifler i et Skindhylster oven paa Kajakken. Det følgende Aar skrev han da i Atuagagdliutit:

»Ogsaa Sælfangerne i Nord-Grønland skyder fra Kajak; men de er klar over den Fare, som er forbundet med at have den ladte Bøsse inde i Kajakken, hvilende paa Jægerens Ben, hvor Skuddet let kan gaa af, naar han vil trække Bøssen til sig. De har ofte talt om dette Spørgsmaal og advarer indtrængende imod at have Bøssen inde i Kajakken. Det er nu 20 Aar siden (har altsaa været omkring 1864, Forf.), at man her ved Godthaab begyndte at skyde fra Kajak, til at begynde med kun Sæler, men senere ogsaa Fugle, og i disse Aar er 24 Mænd kommet til at skyde sig, mere eller mindre alvorligt, i mange Tilfælde med dødelig Udgang. Og til Stadighed hører man fra Stederne rundt omkring om Vaadeskud og navnlig om Vaadeskud i Kajak«¹⁾.

Det var LARS MØLLER's Hensigt med denne Artikel at henlede Syd-Grønlændernes Opmærksomhed paa Fordelene ved at anbringe Riflen i et særligt Hylster oven paa Kajakken, og det lykkedes ham da ogsaa efterhaanden at skaffe denne Foranstaltning Indpas i Syd-Grønland. Vel kæmpede LARS MØLLER ikke ene i denne Sag; men det kan dog roligt siges, at mange Ulykkestilfælde er undgaaet i Syd-Grønland i de følgende Aar, takket være først og fremmest hans dygtige og energiske Arbejde.

I mange Aar ledsagede LARS MØLLER i Sommermaanederne, hvor Bogtrykkeriet laa stille, de skiftende Inspektører i Syd-Grønland som Tolk paa deres Inspektionsrejser. »Paa disse Rejser lærte han nye Mennesker og Forhold at kende, hvilket satte ham i Stand til at se, hvad der rørte sig under den tilsyneladende rolige Overflade hos hans Folk.

¹⁾ 74.

— — — De enestaaende Erfaringer, han efterhaanden samlede sig, kom hans Landsmænd og andre tilgode, idet Arqaluk baade i Tale og Skrift omsatte disse sine Erfaringer. Især nød hans Landsmænd i Godthaab godt af hans omfattende Viden, idet de ofte gik til Arqaluk for at faa Raad og Hjælp hos ham¹⁾.

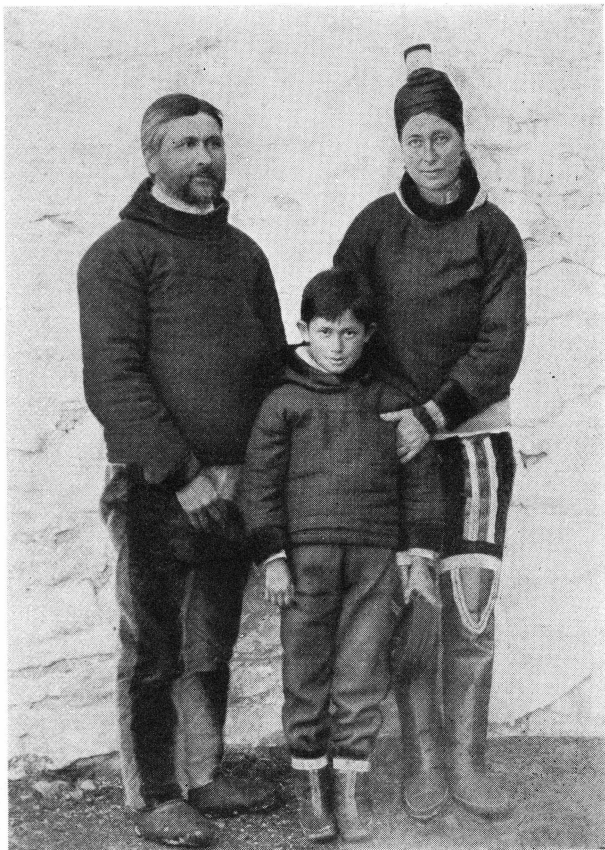

Fig. 13. Bogtrykker og Redaktør LARS MØLLER, 48 Aar gml., med Hustru og deres yngste Søn, STEPHEN M. (se Side 127, Anm.). Godthaab. 1890. Den ældste Søn, JOHN MØLLER (se Bilag B. Nr. 23) phot. Se iøvrigt Teksten.

LARS MØLLER var altid interesseret i den grønlandske Befolknings Fremgang, og han var selv et udmærket Eksempel paa praktisk Udnyttelse af de stedlige Erhvervsmuligheder og paa god Økonomi med det erhvervede.

»Aldrig blev han træt af overfor sine Landsmænd og overfor Danske at fremhæve de grønlandske Erhvervs bærende Betydning, det gamle nationale Grunderhverv Sælfangsten og det nyere opkommende Fiskeri.

¹⁾ 64, pag. 97.

Han var fremsynet som faa i disse Ting og prækede de rationelle Udviklingsmuligheders Evangelium¹⁾.

Ved hans 60-Aars Jubilæum i Koloniadministrationens Tjeneste (1917) karakteriserede Dr. BOBÉ — efter at have omtalt hans fremragende Intelligens og hans sjældne Hukommelse og Lokalkendskab — ham, som følger: »I daglig Færd en støt og behersket, stille og beskeden Mand, dog ikke uden berettiget Bevidsthed om sit Arbejdes og sin Livserfarings Værd; trods sin Hjælpsomhed og Meddelsomhed dybest inde Skeptiker; klar, koncis og hurtig i Replikken, upaavirket af Aarene«²⁾.

LARS MØLLER blev den 26' Maj 1892 hædret med Fortjenstmedaillen i Sølv, og han udnævntes den 4' April 1917 til Ridder af Dannebrog. Han døde den 20' Januar 1926 i sit 85' Aar.

Uddannelse i Danmark af Grønlændere til Præster.

Som det fremgaar af det foran (Side 62) citerede »Sendebrev« fra Inspektør FASTING (1838), var der i alt Fald en Overgang Tale om at lade den ene af de da nedsendte Grønlændere uddanne til Præst. Rent bortset fra, at den paagældendes Evner maaske ved nærmere Prøve viste sig at være ringere end først antaget, fik man ogsaa ved nærmere Overvejelse Betæneligheder ved selve Planen. Dels syntes man, at det var umuligt at bedømme en saa ung Persons Kvalifikationer til senere gejstlig Virksomhed, og dels ængstedes man for, at den paagældende ved det nødvendige langvarige Ophold i Danmark skulde glemme sit Modersmaal og komme til at staa som en fremmed blandt sine Landsmænd.

Paa den anden Side stod det for mange som i og for sig ønskeligt at faa indfødte Præster i Grønland. Som den foran nævnte Betænkning fra de tidligere Missionærer NIELSEN og WANDALL (1851) udtrykker det, mente man, at indfødte Præster »udgaaede af selve Folket og tilfulde bekjendte med deres Charakter, Sæder og Skikke, med Modersmaalet paa Tungen vilde kunne virke ganske anderledes end de danske, hvilke Sproget lægger saamange Hindringer i Veien«. Det tilføjedes yderligere, at »der formeentligen ikke vil udfordres saameget til at bestyre et Præsteembede i Grønland som i Danmark, da Fordringerne til en Præst jo maae staae i Forhold til hans Menigheds Standpunkt, saa at altsaa nogen egentlig streng videnskabelig Dannelse vel ikke for Tiden kan ansees for nødvendig for en grønlandsk Præst«³⁾.

Over for disse Betragtninger rejstes der dog adskillige Indvendinger

¹⁾ 86, pag. 8.

²⁾ 20, pag. 10.

³⁾ 50, pag. 79.

fra anden Side. Saaledes fraraadede den tidligere Seminarielærer i Jakobshavn (1861—1863), stud. theol. THØGER SØRENSEN ud fra sine Erfaringer fra Opholdet i Grønland den foreslaaede Uddannelse af Grønlønderne til Præster. Han frygtede for, at Missionens Stilling i Grønland som Helhed vilde forringes derved, og han udtalte herom bl. a.: »Endvidere maa det paa ingen Maade lades ude af Syne, at alle Handelens Embedsbetjente for Tiden ere Europæere, der ofte see ned paa Grønlønderne med større Fornemhed, end tilbørligt er; overfor disse, der ikke sjældent træde hovmodigt og hensynsløst op overfor den danske Missionær, vilde den indfødte grønlandske Præst aldeles være ude af Stand til at hævde sin Stilling med den nødvendige Myndighed¹⁾).

Selv Personer, som sympatiserede med Tanken om indfødte Præster, mente ikke desmindre at maatte fraraade, at disses Uddannelse afsluttedes i Danmark. Saaledes skriver den bekendte Sprogforsker S. KLEINSCHMIDT: »Det er navnlig den Plan, at de til Præster udsete Katecheter (eller Seminar-Elever) skulle sendes til Danmark, for efter forudgaaet videre Underviisning og Prøvelse dersteds at blive ordinerede, som man her ikke formaaer at ansee for Andet end et afgjort Misgreb. De Paagjældende ville i Reglen vende tilbage med et Anstrøg af europæisk Dannelselse, en heel Deel europæiske Fordringer, og i alle Tilfælde mere eller mindre paavirkede af den europæiske Verdens Frielser, mod hvilke de umuligt kunne være væbnede, altsaa i det Hele taget mindre skikkede til deres egentlige Gjerning, end da de forlode Landet²⁾).

Den grønlandske Præst Tobias Mørch.

Det varede da ogsaa adskillige Aar, før Tanken om en Uddannelse af grønlandske Præster i Danmark blev virkeliggjort. Den første, som modtog en saadan Uddannelse, var S. C. TOBIAS MØRCH. Han var født i Umanak den 15' September 1840 og var Søn af den derværende Overkateket. Baade paa fædrene og mødrene Side var han af blandet dansk-grønlandsk Afstamning, idet hans Farfader og Morfader samt hans Farmoders Fader alle var danske.

Som Overkateketens Søn var det naturligt, at han i særlig Grad nød godt af den stedlige Missionærs Undervisning, og efter endt Skolegang blev han i en Alder af 15 Aar sendt til Videreuddannelse ved Seminariet i Jakobshavn. 18 Aar gammel fulgtes han derfra med Seminarieforstanderen til Danmark (1858) og opholdt sig her et Aars Tid hos Lærer KIERULF³⁾ i Brønshøj, hvor han modtog forskellig teoretisk Un-

¹⁾ 104, pag. 396.

²⁾ 61, pag. 340.

³⁾ Lærer, cand. pharm. PETER KIERULF var en Broder til Seminarieforstander, Missionær J. WOLF's Hustru.

dervising samtidig med, at han deltog i Lærerarbejdet ved den nævnte Skole.

I de følgende 13 Aar var han som Overkateket i Upernavik en udmærket Hjælp for de hyppigt skiftende danske Præster (3 forskellige Præster i de nævnte 13 Aar); de sidste Hedninger i Vest-Grønland døbt i disse Aar i dette Distrikt. Efter sine Foresattes Anbefalinger kaldtes han da 1872 til Danmark for selv at uddannes til Præst.

Han opholdt sig denne Gang 2 Aar i København og undervistes her af to københavnske Præster. Biskop MARTENSEN, hvis personlige Indflydelse paa sine Omgivelser var stor, tog sig varmt af ham, indbød ham ofte til Besøg i Bispegaarden og prøvede flere Gange eksaminatorisk det Udbytte, han havde af sin Uddannelse. Med Ordene: »Vi var som to gode Venner«, plejede MØRCH senere selv at karakterisere deres Samvær. Han blev ordineret den 13^e Maj 1874 og vendte derefter tilbage til Grønland som Præst i Upernavik.

Det var paa forskellig Vis en særdeles vanskelig Opgave, Pastor MØRCH her gik ind til. Hans Menighed bestod for en stor Del af tidligere Hedninger, der først var døbt som voksne, og som da heller ikke sjældent sammenblandede deres oprindelige hedenske Anskuelser og den nye kristne Lære. Der var derfor god Grobund ogsaa for sekterisk Sværmeri i denne Menighed.

Allerede et halvt Aar efter MØRCH's Ansættelse vakte en 22-aarig ugift Grønlænderinde et stærkt Røre ved Distriktets nordligste Udsted, idet hun paastod, at et af hende født ufuldbaarent Foster skulde være Verdens Frelser, hvorfor der skulde vises hende en særlig Agtelse, ligesom der var tillagt hende bl. a. Evne til at meddele Syndernes Forladelse.

I Følge Pastor MØRCH's Dagbog, hvortil Forf. 1903 under et Ophold i Upernavik havde Adgang, foregik dette sidste ved »at rykke et Haar ud af paagældendes Isse, og idet hun rykker Haaret ud, siger hun: »Hurra!«, og dermed ere Synderne forladte. Og hun talte som en Engel, d. v. s. saa at de andre ikke kunde forstaa hende; jeg (TOBIAS MØRCH, Forf.) har hørt to Engleord, som hun sagde: »Soda og boots«. — — — Der er ogsaa et Tillæg til Juleevangeliet, som hun har digtet, og jeg hører, at Katecheten har oplæst det ved Juletid, hvis Fortællere have sagt Sandhed. — — — Alle Tasiusarkerne¹⁾ troede hendes Tale og vare bange for hendes Profetier om Skabningens Undergang«.

Kærnen i hendes Forkyndelse var Barnets Ord: »Min Moder Maria, Du skal have Penge, 100 Rdlr. Barnets Moder skal leve af dem, de ere fra Gud. Dersom Præsten ikke tror det, skal Danskernes Land og Sæden forgaa. — — — Det er sagt, at min Moder skal bosætte sig ved Colonien,

¹⁾ Tasiusarkerne = Beboerne ved Tasiussaag, indtil 1922 det nordligste Udsted i Vest-Grønland, 82 km Nord for Upernavik.

naar Præsten tror hende. Faderen siger: »Lad hende bo iblandt de danske, naar hun kommer derved«. — — — Dersom Præsten skulde give Dig det, som Du skal leve af, saa vil Gud give de Danske Sød og Penge og Grønlænderne Sælhunde. Fred være med Eder. Det er Guds Løfte til evig Tid. Amen!«.

Pigen havde aborteret den 9' November, og Efterretningen om Bevægelsen naaede først Pastor Mørch den 18' Januar med begyndende

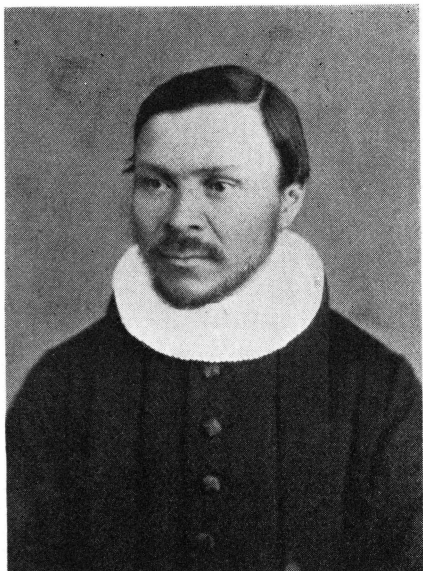

Fig. 14. Pastor TOBIAS MØRCH, 34 Aar gml. Fotograferet i København 1874.
Iøvrigt henvises til Teksten.

Islæg, medens hendes Tilhængeres Antal i den mellemliggende Tid var vokset ved og om hendes Boplads. Mørch tog imidlertid resolut Affære, hvorom den nævnte Dagbog yderligere beretter: »Jeg talte til hende, at det hele var Usandhed, og at det var Noget, som hun selv havde opdigtet; hun svarede ganske frækt: »Da jeg havde født Barnet, gik nogen Tid hen; men da drømte jeg en Nat, at det Barn talte saaledes til mig«. Jeg talte med hende paa det alvorligste, saa at hun tilsidst skammede sig; jeg gav hende et Par Slag paa Kinden og truede at straffe hende mere. hvis hun skulde komme til at tale mere om det her ved Stedet«.

Og Beretningen slutter med Ordene: »Hendes nye falske Lære kæmpede jeg imod, saa at jeg er overbevist om, at den vil blive tilintetgjort¹⁾).

¹⁾ 8, pag. 335 ff.

Ved Vurderingen af Pastor MØRCH's Optræden i denne Sag maa man ikke glemme, at Upernavik paa det paagældende Tidspunkt var et af de mest isolerede Steder i Verden, saa at MØRCH var ganske afskaaret fra at raadføre sig med nogen anden Præst, samt at det i Almindelighed er enhver Grønlænder stærkt imod at optræde som Autoritet over for sine Landsmænd. Pastor MØRCH var imidlertid i Besiddelse af en naturlig Værdighed og Myndighed, saa at hans Landsmænd hurtigt lærte at respektere ham som deres Præst lige saa fuldt, som de havde respekteret de danske Forgængere, han havde haft.

Ogsaa de danske ved Stedet, som ikke før havde set en Grønlænder beklæde Stillingen som Præst, lærte efterhaanden at forstaa MØRCH's Betydning. Personlig har jeg forskelligt at takke ham for. I 12 Aar er jeg som Læge kommet i Upernavik Distrikt og har i disse Aar ofte nydt godt af Pastor MØRCH's dybe Indsigt i Befolkningens Forhold. Mange Gange har jeg beundret hans gode Forstand, hans beskedne Væsen og hans uegennyttige Hjælpsomhed.

Et særligt Indtryk har jeg af ham som Præst for den lille danske Menighed i Upernavik. Jeg erindrer ikke i Grønland at have overværet nogen dansk Gudstjeneste, som har gjort et stærkere Indtryk paa mig end Gudstjenesterne hos Pastor MØRCH. Hans Kløgt og hans Beskedenhed forbød ham over for danske Tilhørere selv at affatte sin Prædiken; men han forstod altid ved disse Lejligheder af sin gamle Lærer, Biskop MARTENSEN's Prædikensamlinger at finde en, som i MARTENSEN's klare Udvikling og foredraget med MØRCH's dæmpede Stemme gav de faa-tallige tilstedeværende rig Anledning til Eftertanke.

Et stærkt fremtrædende Træk hos Pastor MØRCH var hans Trofasthed. Til Betydning af denne Egenskab kan eksempelvis hans Forbindelse med den Kierulf'ske Familie tjene. Til dette Hjem, hvori han som nævnt (Side 93) blev optaget ved sin første Ankomst til Danmark (1858/59), og som han gensaa under sit andet Ophold her (1872—1874), følte han sig knyttet Resten af sit lange Liv, og han vedblev indtil faa Aar før sin Død (1916) at skrive til Medlemmer af denne Familie, skønt han aldrig personlig traf nogen af dem efter 1874.

Denne Korrespondance giver først og fremmest et Indtryk af MØRCH's gode og kærlige Sind og af hans Hengivenhed for denne Familie, hos hvem han havde haft sit første Hjem i Danmark; men den giver ogsaa lejlighedsvis karakteristiske Skildringer fra dette Ophold. Følgende skal derfor gengives her.

Af et Brev, dateret ²⁹/7 1898, altsaa 40 Aar efter den i Brevet skildrede Begivenhed: »Da jeg i 1858 kom til Kjøbenhavn med Pastor WOLF (Seminarietforstanderen fra Jakobshavn, Forf.), var jeg dér til den næste Dag. Jeg husker det saa tydeligt endnu, at Pastor WOLF tog mig med at gaa til Vartou Kirke, for at lade mig høre den smukke Sang dér.

Da vi fra Kirken kom til FROM's i Pederhvidtfeldtstræde og spiste Frokost, gik vi derefter ud til Brøndshøj, det var en Søndag, og Du og Sanne vare glade ved at skulle beholde mig — en Grønlænder — derude; men efter at Selskabet var gaaet denne Dag om Aftenen, var jeg bedrøvet, da WOLF og hans Hustru reiste fra mig og jeg skulde blive hos de ubekjendte Mennesker.

Din Fader og Moder talte godt Ord til mig, og Du og Sanne vare saa glade; vi sagde Godnat til de Gamle, saa gik vi op for at gaa i Sengen, og Du og Sanne tog mig i Haanden og viste mig, hvor jeg skulde ligge. Marie, Tjenestepigen, gik foran mig med et Lys og Vilhelm som en lille Dreng gik efter os, Lovi var vist med derop. Da jeg kom i Seng, laa jeg længe og græd, fordi jeg skiltes fra de 2 kjære Mennesker WOLF's.

Dagen efter, om Morgen, kaldte Du eller Sanne og raabte ind til mig: »Tobias, nu skal Du staa op, vi ere staaet op, og vi skal ned og drikke The!« Saa gik vi ned. Fra den Tid var jeg saa hos Eder i Brøndshøj Skole, og kom til at leve som hos min egen Familie, og jeg kom til at holde meget af Eder Alle, navnlig af Dig og Sanne, og jeg levede derude iblandt Eder som Barn i Huset, og den Kjærlighed, som I — baade de Gamle og de Unge — viste imod mig, skal jeg, saa længe jeg lever, aldrig glemme¹⁾.

Af et Brev, dateret ²¹/₇ 1906, skal hans Gengivelse af en lille Episode fra hans andet Ophold i Danmark anføres: »Nu ligger de to Gamle (Fru KIERULF var først død Aaret i Forvejen, 92 Aar gammel, Forf.) paa Kirkegaarden ved Brøndshøj Kirke under det Træ, som Din Fader havde vist mig, og hvor jeg har været; og den sidste Gang jeg med min Kone og Børn var derude, og vi sagde Farvel til hinanden, Du stod ved Siden af mig, da sagde Din Fader til mig: »Nu ses vi maaske ikke mere med vore legemlige Øjne, og hvis Du nogensinde skal besøge Danmark, saa ligge vi Gamle dervore under det Træ, hvor vi var i Dag«. Det har han sagt til mig, som ogsaa Du maaske kan huske, det var den 18' Maj 1874 efter at jeg var bleven Præst²⁾. Jeg blev rørt ved at læse hvad Du skrev, at da Præsten i sin Tale over Din Moder talte om de Mange, som hun havde holdt af udenfor sit Hjem og sin store Børneflokk, saa nævnede han ogsaa mig i det fjerne Grønland, saa ligesom mit Brev, som Du har modtaget, da Du kom hjem fra Begravelsen, bragte Hilsen fra mig den Dag, saaledes lød der ogsaa ved hendes Kiste en Hilsen til mig og en kærlig Tanke fra Eder³⁾.

Pastor MØRCH udnævntes den 5' April 1895 til Dannebrogsmænd, i hvilken Anledning han samme Aar skriver: »Det har jeg ikke ventet, men jeg, min Hustru og mine Børn bleve glade derover, og jeg som er

¹⁾ 85, I, pag. 90.

²⁾ Hans Ordination havde fundet Sted 5 Dage i Forvejen.

³⁾ 85, II, pag. 145.

den ringeste Tjener i Guds Menighed modtog dette Udmærkelsestegn med Taknemlighed, Glæde og megen Ærbødighed. Jeg bærer Korset paa min Præstekjole¹⁾.

Efter en længere Sygdomsperiode søgte han sin Afsked som Præst fra den 1' Oktober 1908, men levede endnu i adskillige Aar og var en god Støtte for de efterfølgende Præster ved Upernavik. Han døde den 6' September 1916, i en Alder af næsten 76 Aar.

Den i 1846 afsluttede haandværksmæssige Uddannelse af Grønlændere i Danmark genoptages i 1874.

1874, samme Aar som Pastor MØRCH blev ordineret, optog den foran (Side 82 og 85 ff.) nævnte Dr. phil. H. RINK, som i 1871 var blevet Direktør for Den Kongelige Grønlandske Handel, den af Kommissionen af 1835 fremsatte Plan om Grønlænderes Uddannelse i Danmark. Han opgav den dog atter 2 Aar senere, fordi, som han selv skriver, »den af ham paatænkte Komité ikke kom i Stand og han ikke hos Andre kunde faae den fornødne Understøttelse ved det personlige Arbeide, som Om-sorgen for Grønlænderne her førte med sig²⁾).

Da Forholdene i saa Henseende imidlertid ændredes, kaldtes atter 1878 4 unge Grønlændere hertil. I denne Forbindelse skriver RINK:

»Man har allerede nu erfaret, at Grønlænderne kunne afgive gode Fartøisførere og Udliggere, ikke at tale om Haandværkere. Har dette været Tilfældet, uden at der er skjænket denne Sag nogen synderlig Opmærksomhed, maa man kunne vente saameget mere af en særlig Anstalt til de Indfødtes Uddannelse og Forberedelse til de nævnte Stillingen. — — —

Det har viist sig ved Erfaring, at den Forberedelse, som Grønlændere behøve for at kunne blive Underbetjente, paa den meest praktiske Maade opnaaes ved et Ophold i Danmark, som er saaledes afpasset, at de derved ikke mere end strengt nødvendigt afvænnenes fra den grønlandske Leveviis (fremhævet af Forf.). — — —

Nogle have meent, at Grønlænderne ikke kunne trives under et Ophold her i Danmark paa Grund af Hjemvee og uvant Levemaade. Andre ganske omvendt, at de ved Opholdet her ville fatte Lede til deres eget Land og senere føle sig utilfredse dør. Den sidste Mening er den almindeligste, og grunder sig vistnok paa de ældste Reiseberetningers Skildringer, i hvilke de mørke Sider af Livet i Grønland eensidigt frem-

¹⁾ 85, I, pag. 87.

²⁾ 94, a, pag. 72.

hæves. Begge stride de imod Erfaringen, Grønlanderne ere, hvad Virkningen af Reiser til Udlandet angaaer, ikke forskellige fra andre Nationer¹⁾.

„Grønlanderhjemmet“ oprettes 1880.

Angaaende Anbringelsen af de paagældende Grønlandere skriver RINK: »De unge Grønlandere, som tidligere vare sendte hertil for offentlig Regning, navnlig i Aarene 1837—43 og i 1874—76 blev satte i Kost hos Private, hvor man bedst kunde faae dem anbragt. Men da man derved blev alt for afhængig af Tilfældigheder, blev der for de i 1878 hidkomne Lærlinge indrettet et særligt Pensionat i en dertil leiet Huusleilighed paa Amagerbro, og en gift Haandværker antaget til at forestaa samme. Imidlertid fandt man, efter nøiere Overveielse, at et Huusrum, som ret skulde egne sig til at benyttes af Grønlandere, i flere Henseender krævede en særegen Indretning og Beliggenhed m. m., og at det derfor vel ikke turde ansees for ubilligt, om der hertil fandtes en lille Bygning, der var at betragte som de grønlandske Kommuns Eiendom. Det var ikke Meningen, at den skulde være en Lærestanstalt, Grønlanderne skulde oplæres hos Arbeidsherrer ude i Byen og saameget som muligt vænnes til at færdes mellem Fremmede, men de skulde have et fælles hjemligt Tilflugtssted, hvor man tillige kunde have dem under passende Kontrol²⁾.

Under 3' Juni 1879 approberede Indenrigsministeriet, hvorunder de grønlandske Sager da sorterede, at der af den grønlandske Fællesfond blev anvendt 24.000 Kr. til en saadan Bygning, og at denne blev indrettet til at optage de Grønlandere, som i Følge samme Ministeriums Beslutning ankom til København for deres Uddannelses Skyld. Samtidig bestemtes det, at der af de grønlandske Kassers Midler aarlig maatte anvendes ialt 6.000 Kr. til Driften af dette Hjem, herunder til Ophold for 8 Lærlinge, Rente af Ejendommens Værdi og de med Bygningens Vedligeholdelse forbundne Udgifter. Bygningen blev derefter opført paa Kalkbrænderivej (Nr. 14)³⁾ i København og blev taget i Brug i Februar 1880; den fik Navnet »Grønlanderhjemmet« (se Bilag B).

Om Grønlandernes Ophold i Danmark kan det oplyses, at Udgiften i Perioden 1874—1876 androg gennemsnitlig 600 Kr. aarlig ialt for hver, i 1878: 700 og 1879: 800 Kr. Paa Grønlanderhjemmet ydedes der Økonomen 85 Øre daglig for Kosten til hver enkelt Pensionær, hvorefter de 15 Øre var beregnet Fortjeneste; desuden fik Økonomen 2 Kr. maanedlig

¹⁾ 95, pag. 3 ff.

²⁾ 94, a, pag. 73.

³⁾ Ikke Nr. 7, som hos BOBÉ (17, pag. 26) ved en Fejltagelse angivet, se 62, pag. 211. Kalkbrænderivej (fra 1893: Nordre Frihavsgade) var en aaben Villavej mellem udstrakte Gartnerhaver.

for Vask pro persona. Udgiften til Elevernes Beklædning ansloges for 1 Aars Ophold til Kr. 158, for 2 Aars til 222, for 3 Aars til 321 og for 4 Aars Ophold til 388 Kr. ialt (se Bilag C).

Der er ingen Tvivl om, at Direktør RINK omfattede denne Foranstaltning med en ganske særlig Interesse; herom siger han selv (1882): »Det har i de forløbne to Aar været min Hovedopgave at grundlægge denne lille Anstalt paa den mest praktiske og hensigtssvarende Maade, og jeg tør sige, at jeg til dette Formaal har samlet alle mine Kræfter, maaske vel ogsaa fordi jeg havde Følelsen af, at det var mit sidste i de grønlandske Sagers Tjeneste¹⁾).

Efter Planen var det »paalagt Inspektørerne i Grønland at føre Liste over de Indfødte, som kunde ønskes hidsendte i de ovenfor nævnte Øiemed, og af hvilke saa til enhver Tid de meest passende udvælges, naar Midlerne dertil ere bevilligede. — — —

Grønlænderne skulle under Opholdet paa Anstalten søge at lære saa meget af dansk Sprog og dansk Skik, som kan give dem den for deres tilkommende Stilling fornødne Anseelse ligeoverfor deres Landsmænd og tillige gjøre dem skikkede til at repræsentere disse paa passende Maade ligeover for Fremmede. De skulle derhos ikke forvænses mere med Hensyn til Levemaaden, end at de vedblive at være Grønlændere, hvad Fordringer til Livet angaaer. — — — For de grønlandske Lærlinge, som ere i Handelens Tjeneste, skal Grønlænderhjemmet tillige være en Opdragelsesanstalt. De skulle holdes til streng Orden i enhver Henseende og øves i Økonomi og Sparsommelighed. De skulle hjælpe til at udføre det nødvendige Huusarbeide. De qvindelige Kostgængere skulle hjælpe ved Vask og anden qvindelig Huusgjerning. — — —

Kosten skal være simpel, men sund og tilstrækkelig²⁾. — — —

Der vil blive sørget for, at regelmæssig grønlandsk Huusandagt holdes i Bygningen³⁾.

RINK's Hovedtanke ved Oprettelsen af dette særlige »Grønlænderhjem« findes vist bedst udtrykt i følgende Programsætninger: »Man

¹⁾ 93.

²⁾ Spisereglementet af 22^e Juni 1881 fastsatte Forplejningen paa Grønlænderhjemmet, som følger. Søndag. Kødsuppe med Gryn. Melbudding, eller Suppekødet, stegt i Fedt; hertil de fornødne Kartofler. Mandag og Fredag. Byggrynsvandgrød med skummet Mælk eller Byggrynsvælling. Klipfisk eller Sild, stegte i Fedt, og hertil Kartofler. Tirsdag og Torsdag. Gule Ærter eller Grønkaal, kogt paa Flæsk eller islandsk Lammekød. Kogt Flæsk eller islandsk Lammekød med Kartofler. Onsdag. Byggrynsvandgrød, opvarmet i skummet Mælk, eller Tykmælk med Rugbrød og Sukker. Plukfisk med Kartofler. Lørdag. Øllebrød. Stegt Flæsk med Kartofler. — Hver Morgen en Kop Kaffe med Sukker. Iøvrigt daglig 1 Flaske billigste, »men ufordærvet« Hvidtøl, 75 g Fedt og 70 g Ost samt eventuelle Rester af Kød og Flæsk fra Middagene. Rugbrød efter Behag til samtlige Maaltider. »Intet Smør behøves«, se 107, pag. 53 ff.

³⁾ 95, pag. 5 ff.

Fig. 15.

Fig. 16.

Fig. 17.

Fig. 18.

Fig. 15—18. Fire Typer paa Alumnerne i det første »Grønlænderhjem«. Alle Fotografierne er tagne i København i Aarene 1880—1888. Fig. 15. Tømmerlærning JOHN PETERSEN, se Bilag B. Nr. 21. Fig. 16. Bødkerlærning NIKOLAI RAVN, Bilag B. Nr. 16. Fig. 17. Tømmerlærning JØRGEN GULDAGER, Bilag B. Nr. 4. Fig. 18. Tømmerlærning FREDERIK NIELSEN, Bilag B. Nr. 18. Ansigterne viser alle Overgange fra eskimoiske til nordeuropæiske Træk.

tænkte derved paa at lade de unge Grønlændere, som kom hertil, nærmest lære et Haandværk, men, alt som de viste Anlæg til Regnskabsføring og Økonomi, tillige at lade dem lære, hvad de behøvede for at kunne bestyre et Udliggerstade. Det vigtigste var vel, at der derved lige overfor deres Landsmænd gaves dem Vidnesbyrd om, at de ved fornøden Stræbsomhed kunde opnaa at stilles lige med Danske, og at de lige overfor Europæerne kunde repræsentere deres Landsmænd paa en værdig Maade¹⁾ (fremhævet af Forf.). Hertil skal yderligere føjes endnu en Udtalelse af RINK: »Der var jo endog Mulighed for, at man ogsaa kunde ønske som en Æresbeviisning at give en eller anden udmærket Grønlænder af Erhververnes Klasse Leilighed til at reise hertil²⁾).

„Grønlænderhjemmet“ nedlægges 1896.

Allerede 2 Aar efter »Grønlænderhjemmet«s Oprettelse gik Dr. RINK imidlertid af som Direktør for Den Kongelige Grønlandske Handel. Under hans Efterfølger, H. HØRRING, afsluttedes med ministeriel Bemyndigelse af 9' Juni 1896 den haandværksmæssige Uddannelse af unge Grønlændere i Danmark, ligesom »Grønlænderhjemmet« blev nedlagt³⁾.

Af Direktoratets Indstilling til Indenrigsministeriet om denne Sag skal følgende anføres her. Ialt havde der i Tiden 1874—1891 været nedsendt 31 unge Grønlændere, 16 fra Syd- og 15 fra Nord-Grønland. »Af disse Lærlinge ere 13 blevne oplærte til Smede og Bøssemagere, 12 til Tømrere, navnlig Skibstømrere, 3 til Bødkere, 2 til Bog- og Stentrykkere samt 1 til Udligger. Læretidens Varighed har været forskjellig, idet 3 Lærlinge have opholdt sig her 1 Aar, 8 i 2 Aar, 4 i 3 Aar og 14 i 4 Aar, medens endelig de 2 sidst antagne Lærlinge, der kun vare 14 à 15 Aar, da de optoges i Grønlænderhjemmet, have været 4½ à 5 Aar i Lære. Under Opholdet her afgik 2 Lærlinge ved Døden, og de Fleste have, navnlig i den første Tid efter Ankomsten hertil, maattet gennemgaa forskjellige, tildels alvorlige Sygdomme⁴⁾.

¹⁾ 94, c, pag. 43.

²⁾ 94, a, pag. 74.

³⁾ BOBÉ har (17, pag. 27) 1888 som Aarstal for »Grønlænderhjemmet«s Nedlæggelse. I dette Aar blev ganske vist det gamle »Grønlænderhjem« solgt; men Pensionatet flyttedes ind i to sammenlagte Treværelserslejligheder i Stueetagen i Naboejendommen (Nr. 16), hvor det fortsattes til Efteraaret 1896.

⁴⁾ Om Sundhedstilstanden hos de først ankomne Lærlinge oplyser HØRRING andensteds: »De 3 Lærlinge, der var her i 1874 til 1876, havde alle været paa Hospitalet baade for Mæslinger og for Brystbetændelse. Af de Lærlinge, der ankom hertil i 1878, 1879 og 1880, hedder det om En, at han lider af svagt Bryst, om en Anden, at han havde viist Tegn til Brystsvaghed og havde havt Blodspytning; En led i høi Grad af medfødt Brystsvaghed og maatte hjemsendes inden Læretidens Udløb;

Lærlingene have med ganske faa Undtagelser vist sig flinke og lærvillige og have ogsaa modtaget gode, Flere endog særdeles gode Vidnesbyrd fra deres Læremestre. Dette gjælder især de Lærlinge, som ere blevne oplærte til Bøssemagere, hvilket ved Siden af deres gode Anlæg og Interesse for Faget særlig skyldes deres Læremester — — —, som med paaskjønnelesværdig Omhu har taget sig af de hos ham anbragte Lærlinge, af hvilke Flere endog bragte det saa vidt, at de kunde aflægge fuldstændig Svendep prøve med et særdeles godt Resultat. Hvad Tømmerne angaar, have vel ogsaa Enkelte af disse opnaaet en ganske respektabel Dygtighed i deres Fag, men for de Flestes Vedkommende er det Resultat, der er naaet ved deres Oplæring her, neppe saa godt, som man havde ventet sig det, hvorhos de ligesom ogsaa Bødkerlærlingene jevnlig under Arbejdet i Værkstederne og paa Arbejdspladserne have været udsatte for en mindre heldig Paavirkning fra de andre Arbejders Side.

Da det saaledes har vist sig, at det — bortset fra de 2 Bogtrykkerlærlinge, af hvilke navnlig den Ene, der under sit Ophold her tillige lærte Fotografering og Zinkætsning, kan siges at have haft et virkeligt Udbytte af den her modtagne Undervisning — nærmest kun er Bøssemagerlærlingene, hvis Oplæring her i Staden har givet et tilfredsstillende Resultat, hvorfor man ogsaa snart gik bort fra at lade de hertil nedsendte unge Grønlændere oplære i andre Haandværk, og da man nu efterhaanden har faaet til Disposition saa mange Bøssemagere, som der haves Brug for til Tjeneste ved Kolonierne, vil der formentlig ikke være tilstrækkelig Grund til at fortsætte de omhandlede Forsøg. De to sidste Lærlinge ville iaar udgaa til Landet, og det Pensionat, hvori samtlige Lærlinge under deres Ophold her have været optagne, det saakaldte »Grønlænderhjem«, vil derefter kunne nedlægges¹⁾.

Eksempel paa grønlandske Forældres Tanker paa og Længsel efter deres i Danmark værende Børn.

Selvom der unægtelig blandt disse Lærlinge fra »Grønlænderhjemmet«s Tid (se Bilag B) fandtes adskillige, som udviklede sig til særdeles dygtige Medlemmer af det grønlandske Samfund og til gode Brobyggere i det dansk-grønlandske Samarbejde, er vi dog nu naaede saa nær op mod vor egen Tid, at en nærmere Omtale af de paagældende maa ophøre.

Naar der her alligevel gøres en enkelt, delvis Undtagelse fra denne Regel, er det, fordi der for denne Lærlings Vedkommende findes et

En led i den Grad af Hjemvee, at han maatte hjemsendes med første Leilighed. Det er: af 11 Lærlinge, der havde været her i 1 Aar eller derover, havde 3 havt Brystbetændelse, 3 lidt af Brystsvagheit og 1 af Hjemvee, de resterende fires Sundhedstilstand omtales ikke i Indberetningerne (se 51, pag. 40).

¹⁾ 70, 1897, pag. 5.

Materiale, som ret karakteristisk viser de Tanker og Følelser, som raader i et grønlandsk Hjem, hvorfra et Barn er bortrejst og under Uddannelse i Danmark. I den foran nævnte Pastor MØRCH's Breve til en Datter fra det Hjem, hvor han selv havde været optaget under sit første Ophold i Danmark, findes nemlig følgende, som i saa Henseende kan tjene til Oplysning:

(10^e August 1889) »— — — Johan¹⁾, som var den mindste, dengang vi sidst var i Danmark — — — rejser nu til Kjøbenhavn med Skibet, som vil være seilfærdig om faa Dage; han skal lære for at blive Bøsemager og Smed, dertil har han Lyst. Saa sender jeg ham i Guds Navn til det Arbeide, han har Lyst til, og han forlader os snart. — — — Naar I seer Johan, ville I maaskee mindes den Lille, der gik fra den Ene til den Anden, medens vi spiste hos de kjære Forældre i Brøndshøj, da vi vare derude til Afskeed; nu er han større end jeg«.

(18^e August 1889) »— — — Maa jeg bede dig om at see til ham engang imellem, fordi vi glemmer ham ikke. Vil du lade mig vide til næste Aar, hvor han boer, naar du faar det at vide, og fortæl mig saa om, hvorledes han er paaklædt«.

(31^e Juli 1890) »— — — Du skal have megen Tak for, at Du tager Dig af min Søn Johan, det var pænt af Dig at Du skaffede ham en Overfrakke. Det er koldt at gaae i Kjøbenhavn om Vinteren uden Overfrakke, det veed jeg. Trænger han til Noget, saa hjælp ham, kjære Juliane, paa min Regning og har han ikke Papir, Blæk og alt Andet, saa forsyn ham med hvad han mangler, og det var godt, at Du har ladet ham faae Penge; gjør det fremdeles, som sagt, paa min Regning. Men har han Lov til at løbe paa Skøiter paa enhver Søe, naar der er Is? hav ogsaa Øie med ham, og siig lige frem til ham, at han ikke maa gjøre, hvad han ikke maa. Kjære Juliane, Da Du siger i Dit Brev: »fremtidig skal jeg nok paasee, at han faaer, hvad han skal have, og Du skal ikke være bange for, at han skal blive forsømt, saavidt det staaer til mig«, saa er jeg og min Hustru rolige. Det er godt at have en saadan Søster²⁾ i Kjøbenhavn. Tal nu dygtig Dansk med ham, hvergang Du seer ham, for at han kan lære det Danske Sprog, og høre og tale Dansk daglig, kan han snart komme saavidt, at Enhver forstaar, hvad han siger. Nu synes han meget godt om at være i Danmark, og han længes ikke meget efter os, men han siger: Jeg kan ikke glemme Eder, navnlig min kjære Moder, som undertiden er syg. Det er en stor Glæde at høre, at han er rask og har det Godt. Blot det nu vil gaae godt med hans Arbeide; naar Du næste Gang skriver til mig, vil Du nok fortælle mig om, hvad Mesteren synes om ham. Om 2 Aar vente vi ham hertil, Inspektøren har lovet

¹⁾ JOHAN MØRCH, født den 16^e December 1872, se Bilag B, Nr. 27.

²⁾ Søster = Plejesøster og søsterlig Veninde.

mig at ansætte ham her, hvor vi ere, og det vil glæde os. Naar han skal hertil, vil jeg ogsaa bede Dig om at forsyne ham med Søestøvler, for at han kan have gode Støvler at gaae med paa Skibet, og de ere ogsaa gode at gaae med heroppe om Sommeren. Du kan ogsaa forsyne ham med en Frakke og en Vest«.

(10' Juli 1891): » — — — Du maa gjerne paa min Regning lade Johan faae Penge, men indtil 30 Kr.¹⁾. Jeg vil ikke gjerne have at hans Sind skulde blive daarlig stemt, naar han mærker, at jeg nægter ham Penge. Hjælp ham som Du kan paa min Regning! Jeg venter ham hertil til næste Aar, men det kan skee, at han bliver i Kjøbenhavn endnu et Aar til 1893, jeg veed det ikke. Bestemmelsen var, at han skulde lære i 3 Aar«.

(31' Juli 1892) » — — — Vi have da hørt fra min Søn Johan, jeg fik 5 Breve fra ham paa Grønlandsk og 1 paa Dansk, og han har skrevet til sin Moder og til sine Sødskende. I Slutningen af Mai, da skotske Hvalfangere kom hertil, fik jeg 2 Breve, det ene sendt over England, det andet sendt med Skibet Nordlyset paa dets første Reise, som pr. Expres blev sendt fra Sydgrønland til Nordgrønland; de andre Breve kom med vore Skibe. Vi have ventet ham iaar hertil, men strax af hans første Brev erfarede vi, at han ikke kom, fordi Mesteren vilde beholde ham et Aar til, og Johan selv vil lære noget mere. Jeg takker Dig, kjære Søster, og Din Mand for den Kjærlighed og Venlighed, som I bevise ham og som han i sine Breve ofte taler om. Det var godt, at I havde hjulpet ham med Penge paa min Regning, men for Meget maa han ikke faa. Baade min Hustru og jeg ville ikke have, at han skal sulte, sulter han, vil jeg gjerne lade ham faa Penge til at kjøbe sig Mad. Han faar jo Mad der hvor han bor, jeg tror derfor ikke, at han sulter. Naar Din Mand vil være saa god at lade ham faa 3 Kroner maanedlig, vil jeg være ham meget taknemlig, jeg troer ogsaa, at han kan hjælpe sig dermed. Skal det knibe for ham, vil Du maaske engang imellem lade ham faa høist 4 Kroner om Maaneden. Jeg skal foreholde ham, at han maa være forsigtig med at bruge Penge til unyttige Ting. Jeg tror og er enig med Dig i, at det er de andre Grønlændere fra Sydgrønland, han gjerne vil glæde ved efter deres Overtalelser at tage dem med til Fornøjelsessteder, da de andre ikke kunne faa Penge som Johan. Han var en rar og lydig Dreng medens han var hos os og var ikke smittet af nogen Slags Ondt, men i en saa stor By, som Kjøbenhavn er, kan et ungt

¹⁾ Pastor Mørch havde paa det paagældende Tidspunkt ialt 7 Børn, hvoraf Johan M. var den tredieældste. Hans Løn som grønlandsk Præst var godt 1200 Kr. aarlig; han var 1874 blevet ansat med 550 Rdl. aarlig (heri indbefattet Godtgørelse for Rejseudgifter) samt 24 Tdr. Stenkul og 1 Favn Brænde. Det forventedes, at han skaffede sig Bolig selv, se Bilag til Nr. 1282. Cultusministeriet. 1' Departm. Journal Z. 1872. Rigsarkivet. København.

Menneske let falde i en eller anden Fristelse, naar han er i slet Selskab. Hvergang jeg har skrevet til ham, har jeg formanet ham, at være forsigtig og vaage over sig selv, at han ikke falder i Fristelser. Nu har han været borte fra os i 3 Aar, og nu kommer det 4de. Gid det maa gaa godt med ham, som det har gaaet hidtil.

(18^e Juli 1893) » — — — Nu er da min kære Johan kommen hjem rask og sund som udlært Bøsssemager og Smed, og det er os Alle en Glæde at gjense og faa ham tilbage til vort Hjem. Da han forrige Aar havde skrevet til mig, at han skulde komme hjem iaar, længtes vi efter at høre noget fra ham, fordi jeg ifjor skrev til ham at sende mig et Brev via England. Da det første engelske Hvalfangerdampskib den 27^e Mai kom hertil, havde han ingen Breve, men da det næste Skib kom, modtog jeg den 30^e Mai et Brev fra Johan, hvori han meddeler os, at han kom med Peru. Fra den Tid indtil det danske Skib kom, var Tiden meget lang for os. Den 27^e Juni saa vi et Skib kom seilende ind med en god Vind, og vi vidste strax, at det var Peru, fordi vi kjendte det. Om Aftenen kom det ind paa Havnen. Mine Børn var gaaet for at høre om Johan var med; og da min Hustru og jeg bleve noget urolige for at vente saa længe, gik jeg med en Kikkert, og da jeg kiggede ud til Skibet, syntes jeg at kunne se Johan iblandt de Andre, han gik paa Dækket, men jeg troede ikke rigtigt mine egne Øine. Omsider kom en Baad fra Skibet, og der var en Mand med, som jeg antog for at være Johan, og det var ogsaa Johan. Idet jeg gik hen til ham og han til mig, kjendte jeg ham først, og det første Ord, jeg sagde til ham, var: Er det dig, min Dreng, Johan? Da jeg sagde det paa Dansk, svarede han mig ogsaa paa Dansk: Ja, Fader. Da fik jeg strax en underlig glad Fornemmelse. Alle hans Brødre og Søstre kom ogsaa og modtog ham; saa gik vi hjem til Moder, som var hjemme med Længsel. Paa Veien talte vi snart om den ene snart om den anden, saa at jeg nu ikke kan huske, hvad vi talte om, men det, som jeg kan huske, det var at jeg spurgte ham, hvorledes du, din Moder og alle de Andre havde det. Saa kom vi hjem, og vi var glade Allesammen. Her behøver jeg ikke at fortælle dig, hvorledes vi modtog ham, du kan selv forestille dig, hvorledes en kjærlig kristelig Fader og Moder modtager sit eget kjære Barn, som har været borte i en saa lang Tid. Klokken var 12 Midnat, da vi kom hjem, og det var deiligt Veir, Solen stod over Fjeldene og skinnede mild ind i vore Stuer, og Klokken blev 4 om Morgen, inden vi gik til Ro.

(8^e August 1894) » — — — Johan er glad ved at komme tilbage til os, og vi er glad ved at have ham igjen. Han er ansat i Handelens Tjeneste som Bøsssemager og Smed, og han har anskaffet sig Hunde i Vinter, og han kjørte paa Isen og fangede Sælhundene i Garn, det morede ham meget. — — Jeg ved ikke, om Johan faar Tid til at skrive til sine Venner; hvis han ikke skriver, saa maa I ikke tro, at det er af Lige-

Fig. 19. Pastor Mørch med Familie uden for sit Hus i Upernavik 1906. ALRF. BERTELSEN phot. Pastor MØRCH, 65 Aar gml., og hans 10 Aar yngre, dansklædte Hustru ses bagest, ud for Indgangsdøren til deres Hus. Længst til venstre den i Teksten (Side 104—107) omtalte Søn, Bøsse-maker JOHAN MØRCH (se iøvrigt Bilag B. Nr. 27) med Hustru og 3 Sønner. Dernæst Pastor MØRCH's ældste Søn med dennes Familie. Midt i Billedet Svigersønnen, den danske Bødker KLINTRUP JENSEN, gift med Pastor MØRCH's ældste Datter. Nærmest Hr. og Fru MØRCH ses en ugift Datter og fire, paa daværende Tidspunkt endnu ugifte Sønner.

gyldighed. Han arbejder hver Dag fra Morgen Kl. 6 til Aften Kl. 7 med at hjælpe ved Skibets Losning og Ladning. Han taler om at skrive til Vennerne og vilde gjerne gjøre det, men om han gjør det, er ikke sikkert¹⁾.

Grønlænderinder følger som Hushjælp med danske Tjenestemænd under dissers Permissionsophold i Danmark.

I COLLIN's foran nævnte Forslag af ²⁹/₁₂ 1836 til den da nedsatte Grønlandskommission fremsættes for første Gang Tanken om unge Grønlænderinders Uddannelse i Danmark (»unge Grønlændere, 8 til 10 ad Gangen, fleest Dreng«); men det er dog først to Aar senere i FASTING's »Sendebrev«, at denne Plan faar sin nærmere Udformning. FASTING

¹⁾ 85, pag. 78 ff.

nævner her (se foran Side 62) Ønskeligheden af, at enkelte Grønlænderinder kom til Danmark »et Par Aars Tid og vænnedes til Reenlighed, Flid og nyttig Huusgjerning«.

Planen naaede dog ikke ud over Overvejelsernes Stadium. De unge Grønlænderinder, som i det nittende Aarhundrede ankom til Danmark, var alle, paa nedennævnte Undtagelser nær, i Følge med danske Familier, i hvis Tjeneste de stod — og som Regel allerede i nogen Tid havde staaet —, og Motivet til deres Ophold i Danmark var formentlig ganske overvejende den derved ventede Bekvemmelighed for de danske Familier.

Om Hyppigheden af saadanne Besøg nævner GRAAH (1834), at »givte Missionairer virkelig af og til medbringe en Tienerinde naar de forlade Landet¹⁾, medens HOLBØLL en Snes Aar senere meddeler (1856): »Næsten aarligt hjemtager en eller anden Familie en indfødt Pige for eet eller to Aar, og hun bliver saaledes bekjendt med et civiliseret Folks Levemaade. Det er beundringsværdigt, hvor let en Grønlænderinde, som har været eet eller to Aar i Danmark, atter venner sig til de grønlandske Fødemidler, men det er en sjelden Undtagelse, at saadan en Pige venner sig til det grønlandske Svineri. En Pige, som flere Aar har været hos en dansk Familie eller har opholdt sig i Danmark, er dertil et saa søgt Parti for en indfødt Ungkarl i Handelens Tjeneste, at det sjældent lykkes en Fanger, der ogsaa foretrækker en saadan Pige for dem, som ene have faaet national Opdragelse, at faae en Saadan til Kone²⁾. Rent fraset Motivet til disse privat arrangerede Danmarksbesøg synes de saaledes gennemgaaende ogsaa at have været til Fordel for de paagældende Grønlænderinder.

Grønlænderinder uddannes i Danmark til Jordemodergerning i deres Hjemland.

Kun paa et enkelt Felt har det offentlige forholdsvis tidligt grebet ind for at formaa Grønlænderinder til at rejse til Danmark, nemlig for dèr at modtage en Uddannelse i Fødselshjælp. Tanken om en saadan Oplæring ses først at være fremsat af Direktionen for Den Kongelige Grønlandske Handel i 1834, men rigtignok omgivet af saa mange Betæneligheder, at Planen nærmest maatte betragtes som opgivet samtidig med dens Fremsættelse.

Direktionen skriver nemlig, at »vel kunde den practiske Deel af Underviisningen hurtigere (end i Grønland, Forf.) erholdes her ved Fødselstiftelsen, naar man Tid efter Anden kunde formaae nogle dertil

¹⁾ 57.

²⁾ 49, pag. 218.

skikkede Grønlænderinder at reise hertil, men da den første Betingelse herved var, at de maatte kunne tale og forstaae det danske Sprog, saa vilde allene denne Mangel forhindre det — — —. Dernæst vilde det ogsaa høre til Sieldenhederne at formaae en Grønlænderinde til at forlade sin Familie og sit kiære Hiem i en Tid af 2 Aar og en ringere Tid kan ikke ansættes, naar de først skulle lære Sproget her«. Et Særstandpunkt inden for Direktionen indtog dog Direktør GRAAH, som mente, at »det ikke vilde falde vanskelig Tid efter anden at formaae nogle skikkede Grønlænderinder til at reise hertil«, samt at »een Vinters Ophold¹⁾ her udentvivl vilde være tilstrækkelig for at danne dem til due-lige Iordemødre«²⁾.

Overraskende hurtig gav Udviklingen imidlertid Direktør GRAAH Ret. Allerede fra det følgende Aar findes en Skrivelse (af 27' Oktober 1835) fra Den Kongelige Grønlandske Handel til Direktionen for Den Kongelige Fødselstiftelse af følgende Indhold:

»Missionair ESMANN, som for nogle Dage siden er retourneret fra sin Embedspost ved Colonien Julianehaab i Grønland, har som Opvarterinde hos sin Familie medbragt en Grønlænderinde, der formeentligen hertil foranlediget ved, at hendes Moder har i mange Aar fungeret som Iordemoder ved Colonien Julianehaab, under sit Ophold her indtil Foraaret ønsker at oplæres til Iordemoder paa Fødselstiftelsen.

Da vi ansee det af særdeles Vigtighed, at Kundskab i dette Fag udbredes i Grønland, tage vi os den Frihed at anmode den ærede Direction for den kongelige Fødsels- og Pleiestiftelse om, at fornævnte Fruentimmer, som forstaaer det danske Sprog, bliver antaget til Oplærelse i Stiftelsen, imod at den kongelige Handel udreder de dermed forbundne Omkostninger«³⁾.

At hendes Uddannelse imidlertid har forvoldt adskillige Vanskeligheder, fremgaar indirekte af en Udtalelse fra den foran omtalte, samme Aar nedsatte Grønlandskommission, der i Skrivelse af 17' Marts 1838 til Rentekammeret bemærker: »Ligeledes undervises i denne Vinter (altsaa 1837/38, Forf.) et indfødt Fruentimmer fra Sydgrønland her paa Fødselstiftelsen. Denne Grønlænderinde har det Fortrin for den først-omtalte, at hun ikke blot forstaaer, men tillige taler Dansk«⁴⁾.

Selvom ingen af de nævnte eller af disses nærmeste Efterfølgere

¹⁾ Det maa i denne Forbindelse erindres, at der først ved Fødselstiftelsens Oprettelse 1787 var skabt et Grundlag for en Lærestiftelse for Jordemødre i Danmark. Uddannelsestiden var her oprindelig $\frac{1}{2}$ Aar, derefter fra 1843 $\frac{3}{4}$ Aar og fra 1895 et helt Aar; 1927 fordobledes denne Tid, og efter 1940 strækker Uddannelsen sig nu over 3 Aar.

²⁾ 57.

³⁾ 52, pag. 392.

⁴⁾ 58, Nr. 299, Bilag.

naaede at blive indstillede til Jordemoderkommissionens Prøvelse, maa man alligevel have været forholdsvis tilfreds med de opnaaede Resultater. Grønlandskommissionen indstiller nemlig, at denne Uddannelse fortsættes, og dette Forslag approberedes ved kgl. Resolution af 29' August 1838, hvis sidste Afsnit lyder: »Endeligen ville Vi have Vort Rentekammer meddeelt Bemyndigelse deels til, Tid efter anden at foranstalte dertil skikkede Grønlænderinder saavel fra den nordre som fra den søndre Deel af Landet oplærte i Jordemoderkunsten ved Fødselsstiftelsen her i Staden, deels til, ved deres Hjemkomst til Grønland at tilstaae dem passende Understøttelser i Penge og Proviant indtil et Beløb af 70 Rbdlr. aarligen til hver, Alt dog kun under den Betingelse, at ikke større Udgifter til saadanne Grønlænderinders Oplærelse anvendes, end der vilde medgaae, naar 2 aarligen opholdt sig ved Fødselsstiftelsen¹⁾.

I den under 15' Maj 1839 udfærdigede Instruks for Lægerne i Grønland, § 8, indførtes følgende: »Skulde han (Distriktslægen, Forf.) finde noget dertil skikket Fruentimmer, som ønsker at reise hertil, for at oplæres paa Fødselsstiftelsen, da andrager han det for Inspecteuren, som derefter vil træffe den fornødne Foranstaltning²⁾.

De samlede Udgifter til disse Elevers Rejse frem og tilbage, deres Ophold og Ekvipering i Danmark samt Betalingen til Fødselsstiftelsen ansloges af Direktionen at ville blive 150 Rbdlr. for hver.

Da Dr. K. KAYSER 1845 paa Rentekammerets Foranledning foretog en Undersøgel sesrejse til Nord-Grønland, fandt han Fødselshjælpen der højest utilfredsstillende ordnet; der fandtes saaledes ingen i Danmark oplært Jordemoder i denne Landsdel. Han ønskede derfor denne Oplæring bedst mulig fremmet, til hvilket Ønske Sundhedskollegiet sluttede sig; »dog maatte det vel gøres til en udtrykkelig Betingelse, at de grønlandske Læredøttre forstaae Dansk³⁾.

De sproglige Vanskeligheder ved de grønlandske Jordmoderelevs Oplæring i Danmark.

Selv om den nævnte Fordring maaske nok er blevet bedst mulig efterkommet, ses Sproget dog fremdeles at have været en væsentlig Hindring ved de grønlandske Jordmoderelevs Oplæring i København. Da saaledes den første Grønlænderinde, ugift ROSINE KLEIST fra Syd-Grønland, den 27' Oktober 1849 naaede frem til Jordmodereksamenskommissionen, »kunde hun paa Grund af sproglige Vanskeligheder kun eksamineres praktisk, hvorefter hun antoges velskikket til Praxis i Grøn-

¹⁾ 90, Kgl. Resolution Nr. 314.

²⁾ 12, pag. 187.

³⁾ 102, a, 1846, pag. 274.

land¹⁾. Hun ses 1853 at være placeret ved Holsteinsborg »med Forpligtelse til at være behjælpelig ved Barselfærd ogsaa ved Udstederne Kerrortussok og Umanârssuk, naar hun hentes til disse Steder. Hun har i aarlig Løn 70 Rd. og kan erholde indtil en Rancon²⁾ blødt Brød³⁾ for en Del af sin Løn⁴⁾).

Bemærkninger om Elevernes sproglige Mangler genfindes ved Dimitteringen af saa godt som alle de i Danmark i det nittende Aarhundrede eksaminerede grønlandske Jordemødre. Nogle enkelte Eksempler skal anføres. 27^e April 1855 oplyses det saaledes om Grønlanderinden ANE SOPHIE, at hun »efter et heelt Aars Ophold i Fødselsstiftelsen endnu ikke kan tale Dansk og følgelig ikke kan stedes til Examen«, men at hun »af Professor LEVY erholdt det Vidnesbyrd, at hun i alle praktiske Jordemoderforretninger havde opnaaet den ønskelige Færdighed, ligesom hun udviser en antagelig manuel Færdighed ved Phantomøvelserne⁵⁾).

20^e Maj 1867 blev »ugift KAREN ROSBACH paa Grund af sproglige Mangler kun underkastet Prøve paa Phantomet. Attest om hendes praktiske Dygtighed til Jordemoderens Forretninger udstedtes⁶⁾). Nævnte Attest har følgende Ordlyd:

»Den til Jordemødres Examination beskikkede Commission i Kjøbenhavn gjør herved vitterligt, at META KAREN ROSBACH, ugift, 28 Aar gammel, fra Grønland efter 7 Maaneders Ophold i Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn for at oplæres i alt det, som angaar en Jordemoders Forretninger hos Frugtsommelige, Fødende, Barselkvinder og nyfødte Børn, den 20de Maj 1867 stededes til en Prøve, dog paa Grund af Mangler i sproglig Henseende kun af en practisk Beskaffenhed,

og skal den derefter og efter det Vidnesbyrd, som er modtaget om hendes Færd i Fødselsstiftelsen under Læretiden erklære hende for særdeles skikket til at udføre Jordemoderforretninger i Grønland

¹⁾ 88.

²⁾ Rancon = Ration, anordnet Mængde. For Jordemødre var Rationen i Slutningen af forrige Aarhundrede 6 Stk. 2 kg Brød hver fjortende Dag.

³⁾ blødt Brød = almindeligt Rugbrød, som bages ved Kolonipladserne i Grønland. Indtil 1903 maatte Rugbrød ikke sælges til Grønlandere, som ikke var fastansatte i Handelens eller Missionens Tjeneste, se 70, 1903, pag. 55. Saa længe Rugbrød ikke var almindelig Handelsvare, faldt Brødene ind under den almindelige Fordeling af erhvervede Fødemidler, og de uddeltes derfor efter lokal Skik og Brug, skaarne i 7—8 cm tykke Skiver, til Pladsfællerne eller i alt Fald til samtlige Slægtninge paa Pladsen. Der blev efter en saadan Uddeling sjælden ret meget Brød til overs til Jordemoderens egen Husstand.

⁴⁾ 103, a. Skrivelse af 10^e April 1853 fra Inspecturen i Syd-Grønland til Bestyreren af Colonien Holsteinsborg.

⁵⁾ 88.

⁶⁾ 88.

samt derhos tilføie, at hun efter Prøven i Overværelse af Fødselsstiftelsens Præst aflagde den befalede Jordemoder-Eed¹⁾.

KAREN ROSBACH blev derefter ansat ved Kolonistedet Jakobs-havn, hvor Lægen i Nord-Grønland havde sin Bopæl, og det kan ses, at hun i de første Aar (mod en særlig Godtgørelse af 16 Skilling om Dagen) har ledsaget Lægen paa dennes Baadsrejser »for at instruere Jordemødrene ved Bugtcolonierne²⁾. Efter at være blevet gift med Overkateket QUIST blev hun forflyttet til Umanak og var i mange Aar en vel anset Jordemoder i dette Distrikt. Da Forf. 1904 overtog Lægeembedet i Nord-Grønland, var det mig dog — trods hendes mange gode personlige Egenskaber — umuligt at se bort fra de Mangler, som var en naturlig Følge af, at hendes Uddannelse havde fundet Sted før den antiseptiske Behandlingsmetodes Indførelse i Fødselshjælpen. Det var nødvendigt at faa hende afløst, og hun pensioneredes derfor 1905. Hun døde ved Umanak den 21^e December 1908 i en Alder af 69 Aar.

Eksamensprotokollen oplyser videre, at »Enken BIRGITHE MONRAD fra Grønland den 4^e Juni 1872 blev prøvet paa Phantomet; men da hun ikke var det danske Sprog saa mægtig, at en Examination lod sig anstille, blev der givet hende det Vidnesbyrd, at hun var nogenlunde kyndig og skikket til at være Jordemoder i Grønland³⁾.

Ialt eksamineredes i Tidsrummet 1849—1900 18 Jordemoderelever fra Grønland. Det skal af Hensyn til den tidligere Omtale af Sprog-vanskelighederne i de dansk-grønlandske Ægteskaber (se Side 75) her oplyses, at der imellem disse Elever var 2 Enker efter danske Overbetjente, men at ingen af disse (eksaminerede henholdsvis 22/5 1880 og 27/7 1882) ved denne Prøve skilte sig ud fra de øvrige Grønlænderinder⁴⁾.

Grønlænderinden Karoline Rosing bestaar 1867 den danske Jordemodereksamen.

Kun Grønlænderinden KAROLINE ROSING, gift med daværende Volontør Peter R. ved Holsteinsborg, bestod (den 18^e Maj 1867) paa regulær Vis den danske Jordemodereksamen, dog med 2^e Karakter⁵⁾. Efter hendes Ansættelse i Grønland kan det ses, at det i mere end en Snes Aar var betroet hende — som iøvrigt ogsaa enkelte andre af de i Danmark uddannede Jordemødre — ved Holsteinsborg og senere ved

¹⁾ 56.

²⁾ 56. Skrivelse af 15/9 1869 fra Nord-Grønlands Inspektorat.

³⁾ 88.

⁴⁾ Den ene: dansk Fader og selv Enke efter Volontør C. A. B., død 5/4 1874 ved Prøven; den anden ligeledes: dansk Fader og Enke efter Assistent J. H. I., død 18/7 1866 ved Agto.

⁵⁾ 88.

Kangâmiut, der begge var Steder, hvor der ikke fandtes fast Læge, at uddanne Grønlænderinder i Fødselshjælp¹). Fru ROSING var stærkt danskpræget i hele sit Væsen²); hun talte udmærket, næsten accentfrit Dansk og læste danske Bøger, søgte ogsaa efter Evne at opdrage sine Børn efter dansk Skik og Brug. Hun døde ved Kangâmiut den 4' August 1901, 59 Aar gammel.

Fig. 20. Jordemoder, Fru KAROLINE ROSING, 25 Aar gml. Fotografiet er taget i København 1867. Der henvises iøvrigt til ovenstaaende Tekst.

I enkelte Tilfælde var de til Danmark nedsendte Grønlænderinder saa ukyndige i Dansk, at særlige Forholdsregler maatte træffes, førend de her kunde begynde deres egentlige Uddannelse. Af Direktoratets Skrivelse af $24/4$ 1861 til Syd-Grønlands Inspektorat ses det saaledes, at Fødselsstiftelsen i dette Aar havde nægtet at modtage Grønlænderinden Judithe fra Fiskeræsset »paa Grund af, at hun er aldeles ukyndig i det danske Sprog, og at det derfor maatte ansees nødvendigt, at hun indlogeredes et halvt Aars Tid her i Byen og derefter blev sendt til Stiftelsen, hvor hun da ventedes at kunne blive færdig med Undervis-

¹) 103, a. Skrivelser af $29/8$ 1868 og $29/6$ 1899 til Bestyrerne af Holsteinsborg og Sukkertoppen.

²) Allerede i sin Indstilling om hendes Uddannelse skriver Dr. RINK, som da var Inspektør i Syd-Grønland (Skrivelse af $19/8$ 1866): »Hun hører til de sjældne Undtagelser blandt Grønlænderinderne, som i kort Tid har lært Dansk og endog skriver det taaleligt godt«.

ningen i eet Aar. Et saadant Arrangement blev derefter truffen med betydelige Bekostninger, og hun vil nu blive meldt til Stiftelsen, skøndt hendes Kjendskab til det danske Sprog næppe har havt nogen synderlig Fremgang¹⁾».

Ved hendes Eksamen den 28^e April 1862 kunde hun da paa Grund af sine sproglige Mangler heller »ikke eksamineres, men prøvedes ved Phantomet alene«²⁾. I en Skrivelse af 4/7 1861 fra nævnte Inspektorat til Distriktslægen i Julianehaab meddeler Inspektøren, at »Direktoratet har bebrejdet Undertegnede, at hun imod Bestemmelserne har været aldeles ukyndig i det Danske, og at dette har voldet stor Bekostning og Standsning i hendes Undervisning«³⁾.

Ogsaa Sundhedskollegiet er klar over »de Ufuldkommenheder, som vise sig med Hensyn til Oplærelsen af disse Elever«, og formener, at disse Vanskeligheder i særlig Grad skyldes, at »der ikke altid træffes det skjøn-
somste Valg af de Elever, som skulle nedsendes, idet der ofte hertil vælges Personer, som aldeles mangle Kundskab til det danske Sprog og tilstrækkelig Kultur og derfor kun ere i Stand til at modtage en simpel og ufuldstændig praktisk Uddannelse. Ej heller synes der altid at være taget tilbørligt Hensyn til disse Kvinders Sundhedstilstand«⁴⁾.

Hvad denne sidste Bemærkning angaar, kan det f. Eks. ses af en Skrivelse af 2/8 1875 fra Syd-Grønlands Inspektorat til Distriktslægen i Julianehaab, at »Grønlænderinden Hedvig, der ifjor hjemgik som Tjenerinde hos Pastor ANTHON, blev i København antagen til at oplæses paa Fødselsstiftelsen, da netop en Friplads⁵⁾ var ledig. Hun har imidlertid paa Grund af Sygdom maattet tilbringe lang Tid paa Hospitalet og var, da Skibene afgik hjemmefra i Foraaret, angreben af Mæslinger, men vilde dog maaske kunne udgaae hertil senere hen paa Sommeren«⁶⁾. Eksamensprotokollen viser, at Grønlænderinden (Elisabeth) Hedvig (Frederiksen) blev dimitteret den 6^e Juli 1875. »Paa Grund af manglende

¹⁾ 103, a.

²⁾ 88.

³⁾ 103, a.

⁴⁾ 102, c. 1880, pag. 250.

⁵⁾ Den nævnte Friplads var en af de ved kongelig Resolution af 25^e September 1848 indrømmede. Medens Gratistpladserne paa Fødselsstiftelsen ellers bortfaldt, bestemtes det nemlig, at »der dog til Oplærelse af Jordemødre for Island, Færøerne og Grønland fremdeles kan, naar det skjønnes tjenligt, antages et eller to Fruentimmer til Oplærelse og Underholdning uden Betaling«, se 1, pag. 296. Senere fastsloges det yderligere (Kgl. Resolution af 17^e Marts 1871), at disse Pladser »betragtes som extraordinære, saaledes at de kunne besættes efter Indstilling af vedkommende Autoriteter uden Hensyn til, om det fulde Antal ordinære Elevpladser allerede ere bortgivne«, se 102, b, 1871, pag. 432. Det var dog en Forudsætning, at de nævnte Pladser skulde søges i rette Tid, og at Eleverne ligeledes var i Stand til at give rettidig Møde.

⁶⁾ 103, a.

Sprogkundskab kunde hun ej underkastes en mundtlig Overhøring. Der medgaves hende det Vidnesbyrd fra Skolen, at hun var skikket til at udøve Jordemoder-Praxis i Grønland¹⁾. I Følge en Kvittering, som findes i hendes Sag i Grønlands Styrelse, blev der samtidig udbetalt 6 Kroner til Barberen ved Det Kongelige Frederiks Hospital for at have lært hende at sætte Blodkopper.

Selvom dette Eksempel med Hedvig Frederiksen viser Sygdomsrisikoen for de fra Grønland nedsendte og baade taler om den ved Sygdom forårsagede Afbrydelse i den paagældendes Uddannelse og om hendes af samme Grund udskudte Hjemrejse, fremgaar det dog samtidig, at der i alt Fald i dette Tilfælde ikke har været noget at bebrejde de grønlandske Myndigheder. Den paagældende Grønlænderinde var ikke kommet til Danmark med Jordemoderuddannelse for Øje, men blev først her af tilfældig Aarsag bestemt for denne. I det hele er der sikkert af Autoriteterne i Grønland taget det størst mulige Hensyn til de opstillede Fordringer til Elevernes Kvalifikationer; Materialet har blot ikke tilladt en mere tilfredsstillende Opfyldelse af disse Krav.

Spørger man nu om Resultatet af denne aabenbart besværlige Uddannelse, foreligger der i alt Fald en enkelt direkte Besvarelse af dette Spørgsmaal. Efter sin Hjemkomst fra en femaarig Lægegerning i Nord-Grønland udtaler v. HAVEN saaledes (1882): »De i Danmark oplærte Jordemødre have paa Stiftelsen faaet en saa praktisk Duelighed og ere blevne vænnede til en saadan Nøiagtighed og Orden, som de ikke vilde kunne tilegne sig i Grønland. Men man maa dog indrømme, at det vilde være langt bedre, om de først kunde oplæres et Par Aar hos en i Grønland ansat dansk Jordemoder«²⁾.

Nedsendelsen af grønlandske Jordemoder elever til Danmark afbrydes 1877.

I Begyndelsen af 70'erne gjorde Indenrigsministeriet paa Statsrevisionens Foranledning et Par Gange Direktoratet opmærksom paa, at Budgettet for Jordemodervæsenet i Grønland blev overskredet, og at ogsaa Udgifterne til Oplæring af de til Danmark nedsendte Grønlænderinder var Genstand for Kritik³⁾. Da disse Besværinger gentoges, standsede Direktoratet derfor denne Nedsendelse i 1877.

¹⁾ 88.

²⁾ 46.

³⁾ Statsrevisionen havde saaledes for Statsregnskabet 1874/75 gjort opmærksom paa Posten: »Udgifter til Underhold og Ekvipering af 2 til Oplæring som Jordemødre hertil nedsendte Grønlænderinder og til deres Hjemrejse 677 Kr. 71 Øre samt til Ekvipering af en 3die ligeledes hertil nedsendt Grønlænderinde 120 Kr.«, og det følgende Aar tilsvarende: »Udgifter til Underhold og Ekvipering af en til Oplærelse

I en længere Redegørelse til Indenrigsministeriet udtalte Direktoratet i denne Forbindelse:

»Hjemsendelsen til Danmark af grønlandske Kvinder til Oplæring paa Fødselsstiftelsen har ligeledes været forbunden med mange Ulemper. Først gjælder det om at finde Individer, som ere skikkede og tillige villige dertil. Dernæst skal der være nogen her hjemme, som tager sig af dem ogsaa udenfor bemeldte Stiftelse, og navnlig ved Ankomsten hertil. Af dem, som i de senere Aar ere sendte hertil, var blandt andet en Kone fra Nordgrønland, som kom hertil i 1873 efter Inspektørens og Lægens Bestemmelse uden forud herfra indhentet Tilladelse. Hun skulde fungere som Opvarterske for en Kolonibestyrers Familie paa Hjemrejsen og blev af denne afleveret i en højst hjælpeløs Tilstand, i sin grønlandske Nationaldragt, uden at forstaa et dansk Ord, og uden at nogen her var forberedt paa hendes Ankomst. For ikke at vække ligefrem offentlig Opsigt, maatte Direktoratet i Hast sørge for, at hun foreløbig kom under Tag, medens hun forsynedes med Klæder, i hvilke hun kunde vise sig¹⁾.

Ministeriet dekreterede imidlertid, at Nedsendelsen af grønlandske Jordemoderlever skulde fortsættes; men det vil efter Direktoratets lige anførte Udtalelse neppe undre nogen, at denne Nedsendelse alligevel kort efter gik i Staa. Medens der i Perioden 1849—1860 var blevet eksamineret 4 her uddannede grønlandske Jordemødre, 1861—1870 ligeledes 4, 1871—1880: 6 og 1881—1885: 4, altsaa ialt 18, kom der overhovedet ingen til Eksamination i Tiden 1886—1900, sammenlign den foran (Side 102) omtalte, ogsaa i disse Aar afsluttede Nedsendelse af unge Grønlændere til haandværksmæssig Uddannelse i Danmark.

Til en rigtig Vurdering af denne Standsning hører dog ogsaa Forstaaelsen af, at Indførelsen af Antiseptikken i Fødselshjælpen med Nødvendighed maatte kræve en nærmere personlig Kontakt mellem Fødselsstiftelsens Lærerkrafter og Eleverne end den, man tidligere havde kunnet nøjes med, og derfor ogsaa i væsentlig Grad maatte forøge Betydningen af de ofte omtalte Sprogvanskeligheder. Det er da heller ikke tilfældigt, naar den sidste fra det nittende Aarhundrede foreliggende Skrivelse om de grønlandske Jordemødres Uddannelse i Danmark bl. a. siger, »at det gjentagende fra Direktøren og Overaccoucheuren ved Fødselsstiftelsen er udtalt for Direktoratet, at de grønlandske Jordemoderlever maa have saa megen Kjendskab til det danske Sprog, at de kunne forstaa, hvad der under Oplæringen forklares dem, og give

paa Fødselsstiftelsen hertil nedsendt Grønlænderinde samt hendes Hjemreise 161 Kr. 69 Øre«. Revisionen mente, at der af Administrationen maatte »kunne gjøres bestemte Forslag — om Udgifter til Grønlænderinder, der skulde sendes herved til Oplæring«, se 11, 1874/75, pag. 136 og 1875/76, pag. 104.

¹⁾ 102, c. 1879, pag. 242.

tilkjende, at de have forstaaet det Sagte, da de i modsat Fald ikke kunne drage Nytte af Opholdet paa Stiftelsen. Da Direktoratet maa erkjende Rigtigheden heraf, maa man bede Inspektoratet om at drage Omsorg for, at der ikke fremtidig nedsendes til Oplæring paa Fødselsstiftelsen andre indfødte Kvinder end saaadanne, om hvilke det med Sikkerhed vides, at de have det fornødne Kjendskab til det danske Sprog¹⁾.

Men en Kvinde med denne Egenskab var i Slutningen af det nittende Aarhundrede en sjælden Fugl i Grønland.

Ukapak m. fl. engageres 1877 af en af Hagenbeck's Agenter til Opvisning i europæiske Storbyer.

Som i det attende er ogsaa i det nittende Aarhundrede et Par Grønlændere komne til Dele af Europa uden for Danmark.

1877 sendte Indenrigsministeriet til Erklæring hos Direktoratet for Den Kongelige Grønlandske Handel en Ansøgning fra Menageriejer HAGENBECK i Hamborg om Tilladelse til at sende en af sine Agenter til Grønland for at indsamle ethnografiske Genstande og engagere nogle Grønlændere til at medvirke ved Fremvisningen af disse Sager i Europa. Maaske paa Grund af en netop paa dette Tidspunkt noget svigtende Kontakt mellem Direktoratet og Ministeriet blev denne Ansøgning imødekommet²⁾, og HAGENBECK sendte da som sin befuldmægtigede den norske Rejsende, J. A. JACOBSEN, der selv har beskrevet denne sin Mission, som følger:

»Hr. RINK havde ikke noget imod, at jeg samlede ethnografiske Sager; derimod lod det til, at han ikke syntes om, at jeg vilde have en Grønlænderfamilie med tilbage. — — —

Den 6te Juli kom vi til Handelsstationen Omenak. Jeg begyndte straks at samle ethnografiske Ting hos Eskimoerne; men det var umuligt derfra at faa nogen Familie med til Europa. Den 12te Juli traf jeg Guvernøren eller Inspektøren (S. KRARUP SMITH, Forf.), som han kaldtes deroppe; jeg forelagde ham mine Legitimationspapirer og bad ham om at støtte mit Forehavende; men det lod ikke til, at han havde nogen videre Lyst til det, især da jeg skulde have Folkene med mig til Tyskland. Da jeg indsaa, at det var en Umulighed at faa nogen med mig herfra, reiste jeg den 17^e Juli. — — —

Den 22de Juli kom vi til Jakobshavn. — — — De første otte Dage havde jeg liden Udsigt til at faa Folk her ogsaa; men da jeg blev bedre

¹⁾ 103, b. Skrivelse af 6/7 1886 fra Direktoratet for Den Kongelige Grønlandske Handel.

²⁾ 94, b, pag. 69.

kjendt med Eskimoerne, blev Udsigterne gunstigere. Da jeg fik Vished for, at jeg kunde faa Folk med mig til Europa derfra, begyndte jeg at købe ethnografiske Ting. — — — Den 15de August kom »Hvalfisken« til Jakobshavn, og jeg sikrede mig straks Plads til mig og mine seks Eskimoer. Inspektøren var kommen med »Hvalfisken« og afsluttede Kontrakten for Eskimoerne. Den 21de August havde jeg alle mine Sager ombord — — — Mine Eskimoer var saa bedrøvet ved Afreisen, at de helst havde Lyst til at vende om igjen.

Den 26de September kom vi velbeholdne til Kjøbenhavn og tre Dage efter til Hamburg. Vi opholdt os i Hamburg fra den 29de September til 23de Oktober og gjorde megen Lykke, da Hamburgs Indvaanere i tusindvis benyttede Leiligheden til første Gang at se Eskimoer. Den 26de Oktober kom vi til Paris, hvor vi blev engageret for »Jardin d'Acclimatation«. Her gjorde vi ogsaa stor Opsigt; især vakte Eskimoerne Beundring, naar de kjørte i Hundeslæder eller viste sig i sine smaa Skindbaade. Der havde aldrig været nogen saa fuldstændig ethnografisk Udstilling i Paris før. Vi blev her til den 17de Januar og reiste saa til Bryssel. Derpaa besøgte vi Köln, Berlin, Dresden, Hamburg og Kjøbenhavn.

Hver Eskimo havde paa Reisen lagt sig op mellem 800 og 1000 Kroner, og dette overtraf aldeles deres Forventninger. Det største Antal Tilskuere, vi havde paa vor Turné, var ca. 21.000 Personer en Søndag i Dresden, samt ca. 44.000 Personer i den zoologiske Have i Hamburg 2den Paaskedag. Den 14de Mai 1878 reiste Eskimoerne fra Kjøbenhavn og kom lykkelig og vel tilbage til sit Hjem igjen i Midten af Juli samme Aar¹⁾.

Oven paa denne Idyl er det lærerigt at betragte de fra dansk Side foreliggende Skildringer af samme Færd. Jeg begynder med den stedlige Embedslæges Beretning (v. HAVEN, Jakobshavn 1876—1881):

»Følgende Brudstykke af en af Jakobshavns bedste Fangeres Historie turde være et godt Bidrag til Grønlændernes Karakteristik. Hans Navn er Michael Caspar, paa Grønlandsk kaldet Okabak²⁾. Den første Vinter, jeg opholdt mig i Landet, var hans Kone ikke blot en af de værste paa Pladsen i Henseende til Klæder og Renlighed, men ogsaa den, som oftest gav Møde i mit Kjøkken for at tigge.

Næste Aar kom en Agent fra Hamborg for at faa Grønlændere med dertil. Okabak med Kone og to Smaapiger var blandt dem, som fulgte med ham. I Tyskland gjorde Hr. og Fru Okabak tilligemed de to unge Frøkener stormende Lykke, og Familien vendte næste Aar 1878 tilbage, i alle Henseender udmærket forsynet, med Klæder, Uhr,

¹⁾ 109, pag. XXIII.

²⁾ Rigtigere stavet: Ukapak [som i den følgende Skildring].

Redskaber, et udmærket Telt, Masser af Legetøj og Billeder samt ca. 3000 Kr.

Den forhen mer end pjaltede Familie steg i Land i fuldstændig europæiske Klæder og fik sig kjøbt et godt, rummeligt dansk-grønlandsk Hus. Mandens Penge bleve imidlertid satte fast, saa han kun kunde faa lidt, efterhaanden som han trængte. Men hvorlænge var Adam i Paradis? I Løbet af et Par Maaneder var næsten alt solgt og Pengene derfor forbrugte til Kaffe og lignende. Spiritus vare de rent gale efter, saa mangt et godt Stykke Tøi gik i den første Tid for en Snaps og nogle faa Øre. Han bød endog 40 Kr. for en Flaske Rom.

Brændsel til Vinteren havde en slig Nabob naturligvis ikke havt Tid eller Lyst til at sørge for. Kulden kom, og de begyndte at brænde væk af selve Husets Træværk og Tørvemure, saa kort efter Jul maatte de i en Sydøststorm krybe ud af det faldefærdige Hus og ty ind til en anden Familie.

Næste Sommer solgte han en Del af Træværket og fik af Resterne lavet et ganske lille grønlandsk Hus; han fik kjøbt en Hvalfangerslup, og da Vinteren atter kom, benyttede han Baadens Seil til Yderdør, saa det snart var aldeles ødelagt. Næste Sommer solgte de Huset og flyttede ind til en anden Familie paa Pladsen, og de vare nu i alle Henseender lige saa snavsede og pjaltede som i 1876; Forskjellen var kun den, at Manden endnu har ca. 2000 Kr., som han kun faar lidt af hver Uge i den Tid, Fangsten er daarlig.

Han er selvfølgelig meget indigneret over, at han ikke kan faa Lov til at sætte sine Penge overstyr. Manden er en dygtig Fanger, naar han ellers gider, og da han har Penge, kan han med sin bedste Villie ikke faa Fattighjælp, altsaa faar han nu Repartition¹⁾).

Nogle faa Aar senere var dog ogsaa denne sidste Hindring for Opnaaelse af Fattighjælp forsvunden. S. CARSTENS, som var Volontør i Jakobshavn 1888—1890, fortæller saaledes om sit Møde med Ukapak:

»Jeg har levet to Aar ved Jakobshavn og ofte snakket med Ukapak og hans Rejsefælle Johannes — den lille Baron kaldet — om deres Æventyr. Efter Ankomsten til København drog Eskimoerne under Ledsagelse af Agenten til Hamborg, hvor de indlemmedes blandt den derværende zoologiske Haves Seværdigheder.

Der fandtes dér et stort Bassin fyldt med Vand, og deri lod HAGENBECK anbringe en ved Helgoland fanget Sælhund. Ukapak og den lille Baron skulde saa vise Hamborgerne, hvorledes en Sælhund fanges; men først fik de Besked paa, at der endelig ikke maatte tilføjes Sælhunden noget ondt, for den skulde jo bruges til mange Forestillinger.

Dagen oprandt, og der var sort af Hamborgere omkring Bassinet.

¹⁾ 46.

Men hvad enten nu Ukapak, der paa dette Tidspunkt ikke var synderlig bevandret i Tysk, har misforstaaet HAGENBECK, der paa sin Side var mindre vel funderet i Grønlandsk, eller den medfødte Jægnatur er gaaet over Optugtelsen, nok er det, at Sælhunden, anende intet ondt, næppe havde stukken Hovedet op over Vandet, før Ukapaks Harpun sad dybt i Livet paa den. Derpaa blev den, da Ulykken nu en Gang var sket, trukken paa Land, hvor Fru Ukapak strax flaaede og parterede den. Endelig blev Størstedelen af Kødet strax kogt og fortæret af de glade Grønlændere under Publikums Jubel.

HAGENBECK bevilgede desværre ikke flere Sælhunde, hvad Ukapak dybt beklagede. Iøvrigt havde Grønlænderne det udmærket; HAGENBECK lod dem bygge sig et rigtigt grønlandsk Hus af Græstørv og Kampesten; Publikum tilkastede dem, navnlig Børnene, mange Smaapenge, og HAGENBECK opbevarede og forvaltede tro og redeligt Formuen for dem.

Nogen Tid efter brød HAGENBECK op med dem og drog til Paris. — — — Tobakken i Paris var ikke paa langt nær saa god som i Grønland, navnlig led man et dybt Savn af amitsok: Skraatobak. End ikke de franske Damer fandt Naade for Grønlændernes Øjne; de danske Damer i Grønland var smukkere, og hvad Mandfolkene i Paris angik, saa forekom det dem, at de altid var i Klammeri med hverandre. Her lærte Grønlænderne en hel Del Fransk.

En Dag paakom der de to Mandfolk en stor Skræk; thi HAGENBECK betydede dem med mange Tegn, at de skulde tage Plads i en Vogn med en Hest foran. De gjorde det, om end ugerne, og Vognen rullede afsted, Gade op og Gade ned, stedse længere og længere bort. Time gik efter Time, og da de saa, at Solen nærmede sig sin Nedgang, saa stod det dem klart, at de var bortførte og aldrig mere vilde faa Kone og Børn at se. Kusken kunde de ikke tale med; han bare lo ad dem og nikkede med Hovedet.

Endelig holdt Vognen stille, og se, ud af Huset kom Fru Ukapak og Børnene. En stor Genkendelsesscene paafulgte; Ukapak græd af Glæde, da det viste sig, at HAGENBECK af sit gode Hjerte kun havde tænkt paa at lade dem se Paris' Mærkværdigheder og derfor hyret en Vogn, der havde ført dem paa kryds og tværs gennem Byen.

Fra Paris gik Turen til Wien¹⁾ og derfra til Berlin. Om Jernbanekørslen udtalte Ukapak sig anerkendende uden dog — som han indrømmede — at begribe, med hvilke Djævelens Kunster det hele gik for sig. Fra Berlin kom de atter til Hamborg, hvor de rykkede ind i deres gamle Hus. Grønlænderne nærede stor, men frygtblandet Interesse for deres nærmeste Naboer, Løverne og Tigrene.

Da Foraaret kom, blev alle Grønlænderne rigtigt afleverede i Kø-

¹⁾ Maa bero paa en Misforstaaelse. Grønlænderne kom ikke til Wien, se Side 118.

benhavn, hvorfra de afgik med den kongelige Handels Skibe til Jakobs-havn. Godt havde de hele Tiden havt det, og det bedste af det hele var, at HAGENBECK havde overleveret deres opsamlede Pengemidler til Direktoratet i København — og see! nu var Ukapak en Krøsus, lovlig Ejermænd af 4000—5000 Kroner, ligesom den lille Baron havde opsparet ca. 800 Kr. for sit Vedkommende.

Pengene blev dem anviste i Grønland, og nu begyndte egentlig det bedrøvelige, thi Ukapak kunde ikke taale denne umaadelige Rigdom. Baade han og Baronnen førte nu et i alle Maader flot Liv. Den sidste destillerede heldigvis sine Penge paa et Par Aar eller mindre, hvorefter han levede i stor Fattigdom af tilfældigt Sjøv ved Kolonien. Ukapak tog derimod fast Ophold ved Pakêtsok¹⁾, en Boplads mellem Jakobs-havn og Ritenbenk, og her opførte han et stort og godt Hus. At gaa paa Fangst vilde nu være latterligt, naar man blot ved Henvendelse til Koloniens Bestyrer kunde hæve saa mange Penge, man vilde.

Han maatte nu ogsaa indrette sig mere paa dansk Manér ved sine Indkøb, altsaa en Tønde Kandis og 100 Pund Kaffe ad Gangen. Huset tapetseredes indvendig, ikke med gamle Aviser (som ellers sædvanligt, Forf.), men med »ubleget let Stout« fra Butikken. Det var ganske praktisk; for naar Ukapak trængte til en ny Skjorte, saa rev hans Kone blot et passende Stykke Tapet af Væggen og syede en deraf.

Ukapaks Hus antog ganske Karakteren af et Værtshus, og dertil egnede dets Beliggenhed midt mellem to Kolonier sig godt. Gæstfriheden var stor og uskrømtet; Forskellen mellem Ukapaks Værtshus og alle andre Værtshuse paa Jorden var kun den, at her betalte ingen noget. Værtshusholderen var rig nok til at yde sin Gæstfrihed gratis. Ved Dag som ved Nat trakteredes der med Kaffe og »Krabusakker« (en Slags smaa Kringler, der ellers kun købes ved Jul og Paasketid).

Omsider fandt Ukapak, at det egentlig ikke sømmede sig for ham at bo i det afsides Pakêtsok; han flyttede derfor til selve Jakobshavn, Hovedstaden. Her byggede han sig et nyt Hus, og Gilderne florerede fremdeles. En Dag var der Auktion over en Del rørligt Gods, der tilhørte en Assistents Dødsbo. Sidste Nummer var en Del Skramleri, og det fik Ukapak sig tilslaaet. Blandt Sagerne befandtes en Hektograf, som Bestyreren senere afkøbte ham; men da havde Ukapak allerede opspist en Fjerdedel af Hektografmassen.

Imidlertid svandt Formuen ind, og da der kun var et Tusind Kroner tilbage, lod Administrationen Ukapak blive sat under Formynderskab, saa at han herefter kun fik Renterne, og nu sank Ukapak i rivende Fart ned i den yderste Elendighed. Evnen til at erhverve var gaaet tabt, og Dovenskab og Ligegyldighed var nu hans største Særkende.

¹⁾ Rigtigere stavet Pákitsok, d. e. den (nemlig: Fjord) med den snævre Munding.

Da Konen ikke kunde bekvemme sig til at samle Grenebrænde eller skære Tørv, saa begyndte Manden at skrælle Spaaner af den Fyrrebjælke, som bar det flade Tag i hans Hus. Saalænge Jordhuset var fros-sent, gik alt godt; men da Tøvejret kom, brasede Taget ned i Huset til ham.

Familien blev nu sat paa sædvanlig Fattigkost, idet Ukapak pr. Uge fik udleveret 2 Pund Rugmel og 2 Pund Spæk pr. Hoved. I Vinteren 1888/89 brændte Ukapak to Gange sin Loftsbjælke, og 2 Gange lod Forstanderskabet en ny indlægge, og i den samme Vinter levede Ukapak med Kone og 4 Børn af Rugmel og Sælspæk til Værdi af 36 Kroner. Vinteren kan vi regne fra Oktober til Maj, 8 Maaneder. Hvad han ellers har kunnet bjerge ved Tiggeri og Plattenslageri hos de Danske, kan ikke angives; men mere end 50 Kr. ialt har han i hvert Tilfælde ikke havt. —

Det var ved Juletid 1888, at jeg gjorde Ukapaks — Bekendtskab. — Gennem den lange, kun 1 Alen høje Husgang kravlede jeg møjsommeligt ind i Huset, der befandtes festligt oplyst i Anledning af Julen og derhos opvarmet til vistnok op over de 30 Grader. Ellers var Reglen, at Familien gik tilkøjs Kl. 4 om Eftermiddagen for at spare Lys og Varme. — — — Paa Briksen laa Hr. Ukapak henslængt i bar Skjorte imellem nogle Poser med Fjer, som forestillede Dynner. Fruen, der sad paa Hug ved hans Side, var i et ligesaa enkelt Kostume. Hun gjorde Mine til at iføre sig et Par Benklæder; men da jeg bad hende endelig ikke gøre sig Ulej-lighed for min Skyld, afstod hun fra sit Forsæt. — — — Jeg bød Ukapak en Cigar; han takkede med et »merci« og tændte den ved Spæklampen. —

Han fortalte mig om sin Europafærd, den, jeg har refereret. Ukapak undrede sig over, at de Danske havde saa svært ved at lære Grønlandsk, ja, Doktor JACOBSEN her ved Jakobshavn (N. J. JACOBSEN, Jakobs-havn 1884—1889, Forf.) talte han nu helst Fransk med, for Fransk forstod Doktoren bedst. Saaledes havde Ukapak for kort Tid siden følt sig syg og sendt Bud efter ham. Lægen sagde først noget Dansk, sagde Ukapak — det forstod jeg ikke, saa sagde jeg noget paa Grønlandsk, og det forstod han ikke, saa gentog jeg det paa Fransk, og det forstod han, for han svarede paa Fransk. Derpaa sagde jeg atter noget Fransk, men det forstod Doktoren ikke, og fra den Stund af forstod vi slet ikke hinanden mere, enten vi saa talte Dansk, Fransk eller Grønlandsk. —

Ukapak døde en halv Snes Aar senere i yderste Armod¹⁾.

Jeg (Forf.) kom først til Grønland 1902, kort efter Ukapak's Død. Hans Ledsager Johannes, den lille Baron, har jeg derimod kendt. I Mandskabshuset ved Jakobshavn, hvor jeg boede den første Del af Vinteren 1902—03 sammen med Maleren, Greve HARALD MOLTKE, var

¹⁾ 25.

han en hyppig Gæst — en Tid lang Model for Moltke, der har omtalt ham i sin Selvbiografi.

MOLTKE nævner heri hans Europarejse og fortæller, at »han endogsaa en Gang var i Audiens hos Kejser Wilhelm den I. Da den store Kejser stod overfor den lille Mand fra Norden, sagde han: »Ach, mein lieber Eskimo!« —

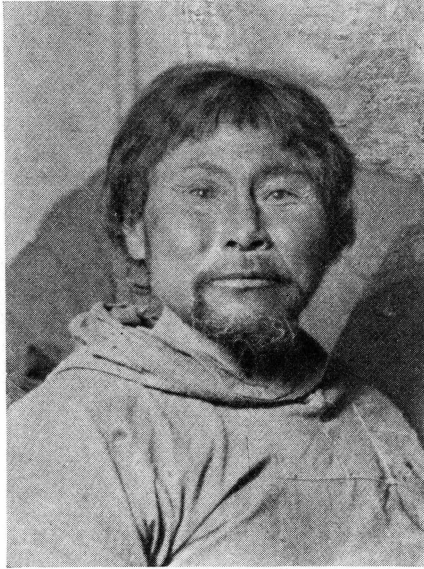

Fig. 21. »Baronen«, 52 Aar gml. Jakobshavn. 1902.
ALFR. BERTELSEN phot.

Nu levede Baronen af »tilfældigt Sjøv« — lidt Fiskeri — lidt Tig-geri — lidt Rypejagt. Hvor ofte kom han ikke og spurgte, om jeg vilde købe nogle Ryper. »Hvor meget koster de?« »50 Øre for to«. Jo, det vilde jeg nok. »Hvor er Ryperne?« »De gaar derude!« Efterhaanden havde jeg ikke saa faa Ryper »gaaende derude«. Men den lille brune Mand med de brede Kindben, skraa Øjne og spidst Fipskæg var uimodstaelig, naar han med et bredt Grin over hele sit glinsende Ansigt kom og for-talte, at nu havde han ikke faaet Kaffe eller Mad i to Dage¹⁾.

Da Grev MOLTKE og jeg skiftedes som Messeforstandere i vor Fælles-husholdning, erhvervede ogsaa jeg mig efterhaanden Krav paa en ikke ubetydelig Del af Rypebestanden omkring Jakobshavn.

For Fuldstændighedens Skyld skal det her oplyses, at HAGENBECK's foran nævnte Agent, Kaptajn JACOBSEN, endnu en Gang — og nu med eget Skib — ankom til Grønland, hvor han anløb Jakobshavn (6^e Juli 1880). »Jeg blev modtaget med stor Jubel af de indfødte, særlig af dem,

¹⁾ 72, pag. 168.

som havde gjort Rundreisen i Europa med mig, og de var straks færdige til at reise med igjen. Men da Inspektøren forbød dette og endog vanskeliggjorde min ethnografiske Indsamling, blev jeg nødt til at seile atsted igjen den 30te Juli¹⁾.

JACOBSEN fortsatte denne Gang til Labrador og medbragte derfra 2 Eskimofamilier til Europa, hvor Eskimoerne den følgende Vinter (1880/81) døde under et Ophold i Paris²⁾. Deres Lod blev saaledes endnu ringere end Ukapak's og dennes Kammeraters.

Tilbageblik paa den i det nittende Aarhundrede begyndte Nedsendelse af unge Mennesker af dansk-grønlandsk Afstamning til Uddannelse i Danmark.

I langt den største Del af de to Aarhundreder, i hvilke Forbindelsen mellem Danmark og Grønland først blev knyttet (det syttende og attende Aarhundrede), var Begrebet Grønlændere ensbetydende med Begrebet Eskimoer. Efterhaanden opstod der imidlertid i Grønland ved Forbindelser mellem Indvandrerne og den indfødte Befolkning en Blandingsrace, som kom til at udgøre en ny og stadig voksende Del af Landets Befolkning. Teoretisk blev denne Gruppe, »Blandingerne«, ganske vist holdt adskilt fra de ægte »Grønlændere«, d. v. s. Eskimoerne; men i Praxis opfattedes de to Befolkningsdele ikke des mindre som en Helhed, og Betegnelsen Grønlændere blev efterhaanden den almindelig brugte Benævnelse for alle, som var fødte i Grønland og opdragne paa grønlandsk Vis.

Til at begynde med forekom det naturligt at lade den indfødte Befolkning uforstyrret fortsætte sin hidtidige Næring og at lade det med Kolonisationen nødvendigt tilkomne Arbejde udføre af indført Arbejdskraft. Missionen brød imidlertid hurtigt med denne Arbejdsdeling; allerede HANS EGEDE ansaa det for nødvendigt at benytte Indfødte til Hjælp ved Evangeliets Forkyndelse i den grønlandske Befolkning. Derimod blev denne Bevægelse først noget senere aktuel for Handelsvirksomheden, efterhaanden som Børnene fra de dansk-grønlandske Forbindelser voksede til.

I mange af de blandede Ægteskaber var det faktisk umuligt for Fædrene at give deres Sønner en Opdragelse, som kunde tillade dem at optage det nationale Erhverv (Sælfangsten), medens disse Drengene paa den anden Side ofte gjorde god Nytte ved at hjælpe Faderen i hans Arbejde ved Kolonien. Med Tiden gled derfor mange af de unge Blandinger ganske naturligt ind som Afløsere for deres Fader eller som nye

¹⁾ 109, pag. XXX.

²⁾ 97, pag. 760.

Medhjælpere i den stadig voksende Handelsvirksomhed. Fra Landets oprindelige Befolkning adskilte Individerne af Blandingsracen sig som Regel ved i noget højere Grad at være opdragne til Orden og Renlighed; de var ogsaa vænnede til noget mere Disciplin, og adskillige følte yderligere en vis racemæssig Tilhørighed til de danske Arbejdsherrer, deres Fædres Landsmænd. — — —

I Slutningen af det attende Aarhundrede begyndte de af den almindelige Frihedsbevægelse støttede Bestræbelser for Ophævelse af ethvert Monopol ogsaa i visse Kredse i Danmark at vække Interesse om det grønlandske Handelsmonopol. Ved de i denne Forbindelse foretagne Underøgelser stod det imidlertid hurtigt klart, at en Indførelse af Frihandel i Grønland med Nødvendighed maatte forudsætte en højere almen Kulturtilstand end den forefundne, og man rettede da i særlig Grad Opmærksomheden mod de omtalte Børn fra de blandede Ægteskaber som dem, der formentlig var bedst egnede til en hurtig Kulturudvikling.

Man antog, at en Udvikling som den tilsigtede bedst lod sig fremme ved en maaltbevidst videregaaende Uddannelse i Danmark, og Overvejelserne resulterede derfor i Aarene omkring 1840 i, at en Del af de unge Blandinger (13 ialt) som Repræsentanter for den grønlandske Befolkning sendtes her til Landet for at oplæres her. Den første Tanke med denne Uddannelse var at skabe en vel oplyst Haandværkerstand i Grønland, hvis Medlemmer skulde undervise den opvoksende Ungdom i den lange Vintertid, hvor de klimatiske Forhold antoges alligevel at ville hindre Udøvelsen af Haandværk. Man forudsatte derved tillige, at Evnen til og Interessen for en saadan Lærervirksomhed vilde være tilstede hos samtlige de i Danmark uddannede unge Mænd.

Da disse Forudsætninger imidlertid viste sig ikke altid at svare til Virkeligheden, og da Oplæringen stødte paa en Række uforudsete Vanskeligheder, herunder først og fremmest det næsten totale Ukendskab til det danske Sprog hos de nedsendte trods disses dansk-grønlandske Afstamning, tabte Interessen for denne Uddannelsesform sig snart. Hertil bidrog ikke mindst, at der fra Missionens Side i de samme Aar arbejdedes energisk for Skabelse af en selvstændig Lærerstand og en forsvarlig Uddannelse af denne i selve Grønland, hvilke Bestræbelser resulterede i Oprettelse af to Seminarier, i henholdsvis den sydlige og den nordlige Del af Landet.

Da Uddannelsen her tilmed beregnedes at ville blive væsentlig billigere end den omtalte Uddannelse i Danmark, indskrænkedes Nedsendelsen af unge Grønløndere herefter til de forholdsvis faa Tilfælde, hvor det gjaldt om at skaffe en Uddannelse i saadanne Haandværksfag, i hvilke de fornødne Lærerkrafter manglede i Grønland, eller til de

endnu sjældnere Tilfælde, hvor en enkelt Person nedsendtes hertil for at modtage en videregaaende teologisk Undervisning.

I sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede fremkom imidlertid atter Tanken om Nedsendelse af et større Antal unge Grønlændere til systematisk Uddannelse i Danmark. Foruden en haandværksmæssig Oplæring var det nu Meningen at gøre de unge fortrolige med dansk Sprog og dansk Skik, med god Orden og en fornuftig Økonomi, for at de derefter i større Udstrækning kunde afløse de danske Haandværkere og Bestillingsmænd i Grønland.

Som Støtte for disse Bestræbelser indrettedes der denne Gang et fælles Opholdssted for de unge, det saakaldte »Grønlænderhjem«. Men

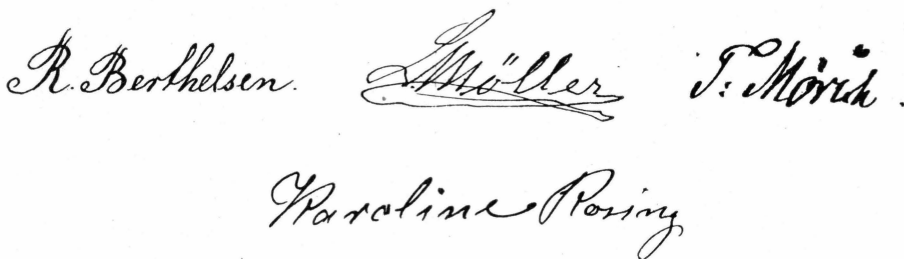

Fig. 22. Gengivelse af egenhændige Underskrifter, hidrørende fra de fire i det foregaaende nærmere omtalte, fremtrædende indfødte Personer i det nittende Aarhundredes Grønland.

heller ikke dette Forsøg blev af længere Varighed. Man fritoges ganske vist ved den fælles Indlogering for Spekulationer over de enkeltes Anbringelse; men man fik til Gengæld Vanskelighederne ved Tilsynet med deres Færden uden for deres Arbejdstid. En velment Bestræbelse for ikke at forvænne de unge og derved gøre dem fremmede for Levemaaden i deres eget Land blev ofte misforstaaet og mødt med Uvillie. Uddannelsen gav heller ikke altid det forventede Resultat, bl. a. fordi Forbundskaberne i næsten alle Tilfælde var meget smaa. Ogsaa Sygdom, navnlig Tuberkulose, gjorde sig gældende i en uventet Grad, og da tilmed Omkostningerne vanskelig lod sig holde inden for de beregnede Rammer, blev ogsaa dette Forsøg opgivet efter godt en halv Snes Aars Forløb og efter at have omfattet ialt 31 unge Mænd.

Jævnside med disse unge Grønlænderes Nedsendelse kom ogsaa en Nedsendelse af unge Grønlænderinder til Uddannelse i Fødselshjælp. Sprogvanskelighederne gjorde sig her i særlig Grad gældende; af 18 Grønlænderinder, som i Aarhundredets Løb indstilledes til Prøvelse, bestod kun en enkelt den regulære danske Jordemodereksamen, medens de øvrige maatte nøjes med en Demonstration af deres praktiske Færdighed. Andre Grønlænderinder opholdt sig — som Regel i et enkelt

Aar — i Danmark som Hushjælp i danske Embedsmandsfamilier fra Grønland.

Som Resultat af Grønlændernes Ophold i Danmark i det nittende Aarhundrede kan det siges, at enkelte særlig begavede, alle af Blandingsslægt, naaede en Færdighed i deres specielle Fag som kun de dygtigste af deres danske Fagfæller. Flertallet fik en god faglig Uddannelse og erhvervede samtidig en Forstaaelse af dansk Væsen og Levemaade, som de vanskelig kunde have naaet ved en Oplæring i Grønland, og mange knyttede yderligere personlige Forbindelser, som i Aarenes Løb har været af Betydning for Udviklingen af en dansk-grønlandsk Forstaaelse. Ikke faa af de i Danmark uddannede stiftede senere i Grønland Hjem, i hvilke det følte som noget naturligt og ønskeligt, at i det mindste nogle af Børnene¹⁾ kunde komme til Danmark for dèr at gennemgaa en lignende Uddannelse og Tilvænning til danske Forhold som den, deres Fader eller Moder selv havde gennemgaaet, og som de havde erkendt som betydningsfuld for deres Liv.

¹⁾ For de tre i det foregaaende udførligere omtalte Personers Vedkommende saaledes som nævnt for Pastor MØRCH: Sønnen, Bøssesmager JOHAN MØRCH (Danmark 1889—93, se Bilag B, Nr. 27); for Bogtrykker LARS MØLLER: Sønnerne, Fotograf JOHN MØLLER (Danmark 1887—89, Bilag B, Nr. 23, se iøvrigt Nekrolog i Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1936) og Kemigraf STEPHEN MØLLER (Danmark 1904—05, Nekrolog i Atuagagdliutit 1909); endelig for Overkateket RASMUS BERTHELTSEN: Sønnerne, ordineret Overkateket LARS BERTHELTSEN (Danmark 1875—77 og 1880—83, Nekrolog i Atuagagdliutit 1890), Bogtrykker CHRISTIAN BERTHELTSEN (Danmark 1880—82, Bilag B, Nr. 2) samt Datteren, Jordemoder BIRGITHE MONRAD (Danmark 1871—72).

DET TYVENDE AARHUNDREDE

»der nedsendes Folk til Uddannelse i det Omfang, som Behovet i Grønland kræver det, og som Forholdene i Landet kan bære det«.

Udvalget af 1920/21. 1921.

Grønlænderne afløser i stigende Udstrækning Europæerne som Arbejdskraft ved Kolonipladserne i Grønland.

Den første detaljerede Redegørelse for Forholdet mellem europæisk og grønlandsk Arbejdskraft ved Kolonierne i Grønland findes i en »Tabel over Folkemængden efter Næringsveje paa Grønland den 31' December 1834« og viser, at der da paa det nærmeste fandtes lige mange Europæere og Grønlændere i fast Tjeneste, nemlig henholdsvis 71 og 70.

Forholdet varierede stærkt inden for de faguddannedes og de ikke-faguddannedes Gruppe. Blandt de førstnævnte (Udstedsbestyrere, Formænd, Fartøjsførere og Haandværkere) fandtes 50 Europæere mod 7 Grønlændere, altsaa en betydelig Overvægt paa Europæernes Side, medens Tallene blandt de ikke-faguddannede (Kokke, Arbejdsmænd og Matroser) var 21 Europæere mod 63 Grønlændere, saa at kun en Fjerdedel af denne Gruppe udgjordes af Europæere¹⁾.

Tabel 2. Fordelingen af Europæere og Grønlændere i den Kongelige Grønlandske Handels Tjeneste ved Kolonierne i Vest-Grønland.

	1834/35		1860		1880		1901	
	Euro-pæere	Grøn-lændere	Euro-pæere	Grøn-lændere	Euro-pæere	Grøn-lændere	Euro-pæere	Grøn-lændere
Udstedsbestyrere	1	0	31	13	23	20	17	30
Formænd og Fartøjsførere..	14	2	7	15	5	22	4	26
Bødkere, Tømrere og Smede	35	5	24	26	12	42	4	51
Kokke	5	15	2	16	0	9	0	10
Kolonister, Matroser og Lær- linge	16	48	8	74	0	43	0	53
Ialt...	71	70	72	144	40	136	25	170

¹⁾ 99, pag. 182.

Dette Forhold undergik imidlertid, som foranstaaende Skema viser, en meget betydelig Forandring i Aarhundredets Løb.

1901 var kun en Ottendedel af det fastansatte Mandskab i Vest-Grønland Europæere, og disse fandtes alle i de faglærtes Gruppe, af hvilken de udgjorde en Femtedel (25 Europæere mod 107 Grønlændere), medens alle de ikke-faguddannede nu (iøvrigt allerede fra 1880) var Grønlændere, 63 ialt¹⁾.

Det samlede Antal fastansatte Grønlændere var blevet mere end fordoblet, idet det var forøget fra 70 i 1834/35 til 170 i 1901. Samtidig (dog først efter 1860) var Europæernes Antal formindsket, idet det var gaaet ned fra 71 i 1834/35 (72 i 1860) til 25 i 1901.

I Haandværkernes forholdsvis krævende Stilling (Bødkere, Tømrere og Smede) var Grønlændernes Antal steget betydeligt. 1834/35 fandtes der i denne Gruppe 35 Europæere og 5 Grønlændere; men i 1901 var der kun 4 Europæere mod 51 Grønlændere, af hvilke de 9, altsaa næsten en Femtedel, var uddannede i Danmark. Desuden fungerede af de i Danmark uddannede Haandværkere et omtrent lige saa stort Antal, nemlig 4 Bøssesmagere, 2 Tømrere og 1 Bødker som Udstedsbestyrere eller Arbejdsformænd, ligesom 3 Mand i Bogtrykkeriet i Godthaab var uddannede i Danmark.

Det vedføjede Skema viser de fastansatte Grønlænderes Fordeling i de enkelte Fag 1901. Mindre Afvigelser fra Folketællingens ovenfor

Tabel 3. Grønlændere i Den Kongelige Grønlandske Handels Tjeneste, Vest-Grønland. 1901.

(Lærlinge og Pensionister ikke medregnede).

	Syd-Grønland		Nord-Grønland		Samlet for Vest-Grønland	
	Ialt	Heraf uddannede i Danmark	Ialt	Heraf uddannede i Danmark	Ialt	Heraf uddannede i Danmark
Udstedsbestyrere	14	0	11	3	25	3 ¹⁾
Formænd	5	2	3	2	8	4 ²⁾
Fartøjsførere	11	0	9	0	20	0
Bødkere	15	0	11	1	26	1
Tømrere	15	0	4	2	19	2
Smede (Bøssesmagere)	5	4	2	2	7	6
Bogtrykkere	3	3	0	0	3	3
Kokke	5	0	5	0	10	0
Arbejdsmand	12	0	22	0	34	0
Ialt...	85	9	67	10	152	19

¹⁾ Af de 3 i Danmark uddannede Udstedsbestyrere var 1 uddannet Bødker, 1 Tømrer og 1 Bøssesmager.

²⁾ Af de 4 i Danmark uddannede Formænd var 1 uddannet Tømrer og 3 Bøssesmagere.

¹⁾ 37, pag. 16.

anførte Tal er fremkomne ved, at Lærlinge er medregnede ved Folketællingen, men udeladte her.

I det foregaaende (Side 125) er omtalt Blandingernes Position i den grønlandske Befolkning. Til nærmere Belysning heraf kan det eksempelvis nævnes, at blandt de i 1901 i Vest-Grønland fastansatte fandtes der mellem de 19, som havde faaet deres Uddannelse i Danmark, ikke færre end 5 Sønner fra dansk-grønlandske Ægteskaber og 2 Sønner fra illegitime dansk-grønlandske Forbindelser; de fleste af de andre i Danmark uddannede havde iøvrigt ogsaa Europæere blandt deres Forfædre, men i fjernere Led.

Grønlændernes — og særlig Blandingsslægternes — Anvendelighed i Koloniarbejdet.

Den paaviste successive Forøgelse af fastansatte Grønlændere skyldes flere forskellige Aarsager, og det vil formentlig i denne Forbindelse være rigtigt lidt nøjere at betragte hele Spørgsmaalet om den grønlandske Befolknings Holdning over for legemligt Arbejde.

Først maa det da erindres, at den oprindelige grønlandske Eskimo er saa fri en Mand som vel nogen paa denne Jord. Han er fra Barnsben vant til at følge sine egne Indfald og til at have sin egen Villie. Dette giver sig naturligvis ogsaa Udslag i hans Forhold til Arbejdet; han er ikke doven; men han vil selv bestemme baade, naar Arbejdet skal begynde, og naar det skal høre op. Eskimoen stiller kun faa Fordringer til Tilværelsen, og Naturen giver ham, hvad han behøver, uden derfor at forlange nogen vedholdende Anstrengelse af ham. Hans Erhverv, først og fremmest Sælfangsten, kræver Timers intense Arbejde; men ind imellem følger Ventetidens endnu længere, rolige Stunder og ikke sjældent Perioder med en af Vejrforholdene dikteret Uvirksomhed.

Allerede i den første kendte Beskrivelse af Grønlænderne (Hollænderen FEYKES HAAN, 1720) findes denne karakteristiske Bemærkning: »Til alle frivillige Beskæftigelser er de saare duelige; men til svære eller langvarige Arbejder er de slet ikke tilbøjelige, ja meget uvillige¹⁾. Den samme Erfaring er utvivlsomt gjort Gang paa Gang under den umiddelbart derefter begyndte danske Kolonisation af Landet. Inspektør J. WILLE, som var den anden af de nordgrønlandske Inspektører, udtrykker sig i en Indberetning af 1787 paa følgende Maade herom: »Vil man have noget Arbejde forrettet af dem, da maae man ikke give dem heele Arbeidet for paa eengang, men Stykke for Stykke, for naar de ikke kand oversee Arbeidet blive de kiedsommelige²⁾).

Anderledes stiller Sagen sig for Børnene fra de dansk-grønlandske

¹⁾ 45, pag. 69.

²⁾ 82, pag. 94.

Ægteskaber — og for disses Descendenter. De er fra Barndommen vænede til at se deres Fader udføre sit regelmæssige Arbejde i Administrationens Tjeneste, og den faste Kæde med dens stadig tilbagevendende Led af 6 Hverdage og 1 Helligdag, 6 Hverdage og 1 Helligdag bliver for dem den naturlige Inddeling af Tiden. De gaar ind i Virksomheden ved Kolonipladserne, ikke som Slidere, men som støtte og rolige Arbejdere i de forskellige Fag.

Af de faa foreliggende, paa personlig Erfaring byggede Skildringer af dette Forhold skal her gengives følgende fra Købmand (d. e. Kolonibestyrer) J. MATHIESEN, Grønland 1820—1833: »Blandingen eller Grønlanderer er i saa Fald (nemlig i Kolonitjenesten, Forf.) fredelig, tilbageholden, lydig og arbeidsom. I 13 Aar, med 6 à 12 Nationale til Besætning, har jeg ikke een eneste Gang havt Grund til at give en af disse blot en alvorlig Irettesættelse (fremhævet af Forf.). Anderledes forholder det sig derimod med den fri Grønlander, som man ved enkelte Leiligheder antager til Arbejde; naar han er kjed af det, siger han uden videre: »kassuvonga« — »kassukánga«, d. e. »jeg er træt« — og gaaer sin Veie¹⁾.

For Administrationen var der forskellige Fordele forbundne med Ansættelse af Grønlandere. Fra gammel Tid har det været betragtet som en Selvfølge, at en indfødt Grønlander maatte have færre tilvante Fornødenheder end en indvandret Europæer, og at han følgelig maatte kunne nøjes med en mindre Løn end Europæerne. I visse Perioder er de herved indvundne Besparselser blevet betragtede som ligefrem nødvendige for Kolonisationens Økonomi.

Det er yderligere forekommet ønskeligt ved disse Ansættelser at støtte Opkomsten af en særlig Middelstand i Grønland, placeret mellem paa den ene Side Europæerne, som efter endt Tjenestetid plejede at forlade Landet og at medtage deres i Aarenes Løb opsamlede Midler, og paa den anden Side den indfødte Erhververstand, der i Hovedsagen stadig levede under Naturaløkonomiens Love, og som i Reglen klarede Tilværelsens Krav uden større Hensyntagen til den kommende Tid.

I Almindelighed betragtes det desuden som et retfærdigt Krav, at et Lands Børn i første Række nyder Landets Brød, hvorfor det da ogsaa ved et saa fattigt Land som Grønland er forekommet naturligt i særlig Grad at sørge for, at Landet ikke bebyrdedes med flere fremmedes Underhold, end dets Tarv nødvendiggjorde.

Endelig har det naturligvis været af den største Betydning, at Grønlanderne gennemgaaende har vist sig at blive gode Arbejdere og især dygtige Haandværkere. Drengene har i Grønland som Regel rig Lejlighed til under deres Opvækst at se, hvorledes de ældre Medlemmer

¹⁾ 68, pag. 76.

af Husstanden — ofte med meget primitive Hjælpemidler — fremstiller deres Fangstredskaber og Husgeraad. Tidligt faar de selv Værktøj i Hænde og opnaar allerede i deres Barneaar en ikke ringe Færdighed i dettes Brug. De er interesserede i en Opgaves bedst mulige Løsning, og de er som oftest besjælede af en Skaberglæde, som kommer deres eventuelle senere Fag til gode.

De i Danmark uddannede grønlandske Haandværkeres Duelighed.

Naar HØRRING i sin foran (Side 103) anførte summariske Bedømmelse af de i Aarene 1874—1896 i Danmark oplærte grønlandske Haandværkere udtaler, at hvad f. Eks. Tømrerne angik, var »for de Flestes Vedkommende det Resultat, der er naaet ved deres Oplæring her, neppe saa godt, som man havde ventet sig det«, saa maa sikkert Forklaringen paa denne Skuffelse — efter flere af de paagældende Haandværkeres Udtalelser til mig personlig — søges i, at de med Undtagelse af Bøsemagerne aldrig fik Lov til at staa deres Læretid ud i noget Fag. Allerede RINK havde i Planen til »Grønlænderhjemmet«s Indretning skrevet: »Med Skibstømring forbindes noget Huustømmer- og Snedkerarbeide, og forøvrigt benyttes Leiligheden til at bibringe dem, alt efter enhvers Tid og Evne, noget Kjendskab til andre Fag, for hvilke der er Brug ved Kolonierne, uden at det kan lønne sig at holde Arbeidere særskilt dertil, saasom Bøsemager-, Blikkenslager- og Glarmesterarbeide, Brygning og Bagning, Muring o. s. v.«¹⁾. Det kan da ikke undre, at en Efterfølgen af dette Program maatte resultere i en Række mangesidigt, men kun halvt uddannede Folk.

Snarere maa det forbavse, naar det af de paagældende Haandværkeres Bedømmelse ved Kolonierne i Grønland i Aaret 1901 fremgaar, at begge de da endnu levende, i Danmark uddannede Bødkere omtaltes som »flinke«, den ene ogsaa i sin Egenskab af Udligger (d. e. Udstedsbestyrer); de fire Tømrere bedømtes som flinke, dygtige og villige, den ene dog »meget langsom«. En af Tømrerne var desuden en særdeles paalidelig Arbejdsformand og en anden en god Regnskabsfører, hvad der havde sin særlige Betydning for ham som Udstedsbestyrer, og han rostes tillige som en flink og villig Arbejder. Endelig bedømtes af de ti Bøsemagere de fem som dygtige, en som udmærket duelig og en som særdeles flink; kun for tre's Vedkommende anvendes Udtryk som: ret flink eller ret dygtig. Den ene af disse »ret dygtige« Bøsemagere omtales dog tillige som en særdeles flink Arbejder og paalidelig Arbejdsformand; af de andre Bøsemagere var endnu to som Arbejdsformænd

¹⁾ 95, pag. 6.

dels flink og villig, dels desuden en god Brygger og en god Økonom. Endelig fungerede en Bøsse-maker som en »meget dygtig Udligger«.

Disse Mænd har alle været mig personlig bekendte, og jeg kan ganske tiltræde de forskellige Kolonibestyreres rosende Omtale af dem. De var ved Aarhundredets Begyndelse Saltet i den i det hele flinke grønlandske Haandværkerstand.

Fig. 23. Arbejdsformand CARL THYGESEN, 28 Aar gml. (se Bilag B. Nr. 22), med nærmeste Familie uden for sit Hus i Egedesminde 1898. Til højre i Billedet hans 65aarige Moder, Grønlænderinden Fru THYGESEN, Enke efter Kolonibestyrer TH.

Den i 1896 standsede haandværksmæssige Uddannelse af Grønlændere i Danmark genoptages.

Der maatte da i den lokale grønlandske Administration uvilkaarlig opstaa et Ønske om ogsaa i Fremtiden at have en lignende Stab til Raadighed, og den som foran omtalt i 1896 afsluttede »haandværksmæssige Uddannelse af unge Grønlændere i Danmark« optoges derfor atter. Man begyndte med enkelte særlige Tilfælde; men efterhaanden blev disse hyppigere og hyppigere, bl. a. som en Følge af den stadig fremadskridende Mekanisering af Erhvervslivet i Grønland og det dermed forbundne Behov for en Forøgelse af Specialarbejdernes Antal.

De i Danmark uddannede Haandværkere lønnedes efter de samme Lønningsregler som de øvrige fastansatte. Det var dog almindeligt, at Kolonibestyrerne søgte at skaffe de dueligste iblandt dem visse økonomiske Fordele, særlig ved at indstille dem til en hurtigere Oprykning gennem de lavere Lønklasser end den, som deres Tjenestetid normalt vilde berettigede dem til.

1920 udstedtes der et nyt (endnu — 1945 — gældende) Lønregulativ for de grønlandske Underbetjente, og herefter tilkommer der de i

Fig. 24. Den første i Danmark (1910—1915) uddannede grønlandske Maskinsmed TITTUS SIEGSTAD, 20 Aar gml. Fotograferet i København 1914. Ligesom sin Fader, Bøssesmager PETER SIEGSTAD (se Bilag B. Nr. 13) har TITTUS SIEGSTAD ydet et fremragende dygtigt Arbejde i sit Fag og ogsaa paa anden Maade været en god Støtte for det dansk-grønlandske Kolonisationsarbejde, se C. WESTMAR. Aabent brev til TITTUS SIEGSTAD. Grønlandsposten. 1944. pag. 53. Godthaab.

Danmark udlærte et ekstra Tillæg paa 300 Kr. aarlig samt yderligere 120 Kr., saafremt de »forstaar almindeligt skriftligt og mundtligt Dansk og kan gøre sig forstaaelige i almindeligt mundtligt Dansk«¹⁾. Betydningen af disse Tillæg, altsaa som Regel tilsammen 420 Kr. aarlig, forstaas bedst, naar det oplyses, at Lønsatsen for lige uddannede grønlandske Haandværkere er fra 400 til 480 Kr., hvilket Beløb altsaa paa det nærmeste fordobledes for de i Danmark udlærte.

Udvælgelsen af grønlandske Lærlinge til Uddannelse i Danmark ligger hovedsagelig i Kolonibestyrernes Hænder og afhænger af disses

¹⁾ 5, a, 1920, pag. 288.

Skøn over den ved Kolonierne tiltrængte Arbejdskraft og af deres Bedømmelse af de paagældende Elevers Evner. Den nævnte Forbedring af de i Danmark udlærtes Kaar har foranlediget ikke faa Henvendelser fra Forældre for om muligt at opnaa deres Sønners Nedsendelse til Danmark.

Da det er Formaalet med denne Uddannelse at dygtiggøre de unge Grønløendere til et fremtidigt Arbejde i deres Hjemland, bliver dog ingen antaget til Nedsendelse uden først at forpligte sig til »til sin Tid at anvende den modtagne Uddannelse i det grønlandske Samfunds Tjeneste paa de Betingelser og under de Vilkaar, som ved de til enhver Tid gældende Regler er fastsat herfor«. Det meddeles dem samtidig, at hvis de senere ikke ønsker at opfylde denne Forudsætning, maa de betragte de af Styrelsen til deres Uddannelse anvendte Udgifter som et Laan, som det paa Styrelsens Forlangende maa paahvile dem at tilbagebetale.

Det andet „Grønløenderhjem“ aabnes 1928.

En særlig Mærkepæl i de unge Grønløenderes Uddannelse i Danmark blev sat ved Oprettelsen af det andet »Grønløenderhjem« 1927/28. I Grønlands Styrelses Indstilling af 13' Februar 1925 til Finansudvalget hedder det om denne Sag:

»Til Udførelsen af det ved Kolonierne i Grønland forefaldende Haandværksarbejde findes fast ansatte under Styrelsen et efter Forholdene afpasset Antal grønlandske Tømrere, Bødkere, Motormekanikere og enkelte andre Haandværkere, ligesom der ved Landets to Bogtrykkerier er ansat nogle Bogtrykkere og Bogbindere.

En betydelig Del af disse Haandværkere uddannes her i Danmark for Styrelsens Regning, og det har vist sig, at disse Folk, naar de kommer tilbage til Grønland, gør udmærket Fyldest i deres respektive Fag, ligesom de paa Grund af den Udvikling, de under Opholdet her har faaet, tilføjer det grønlandske Samfund en kulturel Paavirkning, der tydeligt kan mærkes til Fordel for Samarbejdet mellem den grønlandske Befolkning og de udsendte danske Tjenestemænd.

Denne Form for Uddannelse maa saaledes siges at være af særdeles gavnlig Betydning; men den kunde bringes til at betyde endnu mere i begge de ovenfor omtalte Retninger, og dette gælder særligt for Uddannelsen af de grønlandske Bødkere, der udgør omtrent Halvdelen af samtlige Lærlinge. Bødkerlærlingene har hidtil maattet anbringes hos to Mestre, henholdsvis i Faaborg og Vordingborg, og begge disse Mestre har altid gjort deres Bedste for at oplære de unge Grønløendere til dygtige Haandværkere.

Arbejdet paa deres Værksteder er imidlertid ikke det, som passer allerbedst for Bødkere, der skal arbejde i Grønland, idet Arbejdet her hovedsagelig drejer sig om Leveringer til Mejeribrug, altsaa af forholdsvis lette træbaandede Fustager, medens det Fadeværk, der bruges i Grønland, er svære egetræs Fade og Tønder med Jærnbeslag. Af dette Arbejde udføres der her i Landet næppe saa store Mængder noget andet Sted som paa den grønlandske Handels Plads her i Byen, og man har derfor ogsaa længe ønsket at anbringe Grønlænderne i Lære her, noget der imidlertid har været umuligt at realisere, fordi Værkstedsforsholdene hidtil har været for indskrænkede dertil.

Ved den Ombygning, som blev afsluttet 1925 paa Grønlandske Handels Plads, faar man imidlertid et Bødkerværksted, som er stort nok til, at man kan have alle Lærlingene her, og man har derfor ønsket at tage dem hertil.

Men der opstaar da Spørgsmaalet om deres Anbringelse, der vanskeligt lader sig løse, i hvert Fald ikke tilfredsstillende, ved at lade dem bo omkring i Byen enten i Pensionater eller i private Hjem, idet der ikke alene skal sørges for Kost og Logis, men ogsaa for alle Lærlingenes andre Fornødenheder, som Klæder, Vask og ikke mindst for deres Beskæftigelse uden for Arbejdstiden. Paa disse Omraader har man for Tiden en Del Vanskeligheder, fordi man kun undtagelsesvis kan finde Værtsfolk, som til den Grad vil tage sig af Lærlingene, der baade er for meget overladte til sig selv i Fritiden og derhos er uden Begreb om, hvad der er rimeligt med Hensyn til Beklædning, Vask og lignende. Trods al Paapasselighed fra Styrelsens Side løber der her større Udgifter paa, end ønskeligt er, og Lærlingene faar alligevel ikke det Udbytte ud af deres Ophold, som en mere samlet Plan kunde give med mindre Udgift.

Der er derfor naturligt opstaaet en Plan om at oprette et Hjem her i København, hvor man kunde samle alle de unge Grønlændere, som kan lære her, d. v. s. Bødkere, Bogtrykkere, Bogbindere og Mekanikere, ligesom man muligt ogsaa her kunde have dem, der skal uddannes til senere at være Præster og Lærere i Grønland.

Et saadant Hjem, ledet af et Ægtepar, som har været i Grønland i en længere Aarrække, og som derfor kan afpasse Lærlingenes Fornødenheder efter, hvad der er rimeligt og fornuftigt, vilde være et stort Fremskridt for hele Uddannelsesarbejdet, idet Lærlingene da kunde beskæftiges efter en bestemt Plan, ikke alene paa Arbejdspladsen, men ogsaa i den øvrige Tid, der navnlig maatte anvendes til Undervisning særligt i Dansk, Regnskabsføring og lignende Fag, som vil være af Betydning for Grønlændernes Anvendelighed, naar de igen kommer tilbage til Grønland, f. Eks. som Bestyrere af de større Udsteder, hvortil der nu fra Kolonierne med ret store Bekostninger maa udsendes Bødkere til

Vedligeholdelse af disse Steders Fadeværk, naar Udstedsbestyreren ikke selv er Bødker«.

Der blev bevilget et Beløb paa indtil 80.000 Kr. dels til Indkøb af en Grund mellem Sundbyerne og Kastrup, »hvor der helt ud mod Øresund kan skaffes Betingelser, der kommer nærmest muligt til Forholdene i Grønland«, og dels til Opførelse og Udstyrelse af et Hus, der kunde rumme 16 Lærlinge.

Antallet af de unge Grønlændere, som i det nærmest foregaaende Aar (d. e. Finansaaret 1923/24) var blevet uddannede i Danmark under Administrationen, Handelen, Kirke- og Skolevæsenet, havde efter henholdsvis Afrejse af færdiguddannede og Ankomst af nye Lærlinge svinget mellem 11 og 15. Regnskabet udviste ialt 158 Kostmaaneder for disse Elever, og de samlede Udgifter i det paagældende Aar beløb sig til 44.000 Kr.

Da de maanedlige Omkostninger ved Lærlingenes Ophold i et fælles Hjem imidlertid ikke antoges at ville overstige gennemsnitlig 250 Kr. pro persona, ventede man ved en Ordning som den foreslaaede at opnaa en aarlig Besparelse paa ca. 5000 Kr., hvortil yderligere kom Fordelen ved de ældre Lærlinges Arbejde paa Handelens eget Værksted, hvilken Arbejdsydelse ansattes til en Værdi af mindst 10.000 Kr. om Aaret. Efter de anstillede Beregninger mente man saaledes ved Oprettelsen af et nyt »Grønlænderhjem« at kunne spare 15—18.000 Kr. aarlig, »eller over en Trediedel af de Udgifter, der nu bæres«.

Det nye »Grønlænderhjem« blev da bygget paa Krudttaarnsvej (Nr. 222) — Vejens Navn 1932 ændret til Amager Strandvej —, og det blev aabnet den 1' Juli 1928. Hjemmet begyndte straks med en halv Snes Pensionærer, af hvilke de fleste hidtil havde været i Lære i forskellige danske Provinsbyer.

Grønlands Styrelse ydede Hjemmets Forstander fri Bolig og afholdt Udgifterne til Husets Opvarmning og Belysning; desuden betalte Styrelsen den kontante Løn til en Stue- og en Kokkepige. Eleverne blev anbragt i Hjemmet som i et Pensionat for en Betaling af 3 Kr. pro persona per Dag. Der blev ikke udstedt noget særligt Kostregulativ; men Forstanderen, en pensioneret grønlandsk Kolonibestyrer, deltog med Familie i Lærlingenes Maaltider¹⁾.

Hvad Lærlingene iøvrigt angik, herunder særlig deres Paaklædning, blev der givet Anvisning paa, at de i alt væsentligt skulde udstyres og behandles »som Sønner fra gode danske Arbejderhjem«, se herom nærmere Bilag D.

¹⁾ Ved et Bestyrerskifte 1931 forandredes denne Betalingsmaade. Herefter ydes der Forstanderen et fast Honorar foruden Bolig, Varme og Lys; ved hver Maanedes Udgang udregnes og godtgøres de paaløbne Udgifter til Eleverne og til det nødvendige Hjelpepersonale. Forstanderen deltager stadig i Elevernes Maaltider, men maa betale derfor efter den beregnede Pris pr. Kostdag.

I Følge Hjemmets Ordensreglement skulde Lærlingene vækkes Kl. 6 (om Søndagen Kl. 9). Efter at have redt deres Senge og faaet Morgenthe skulde de begive sig til deres Arbejdsplads, medbringende deres Frokost. Naar Arbejdstiden var til Ende, skulde de tage direkte hjem; Middagen serveredes Kl. 17. Efter Kl. 22 skulde der herske Ro paa Hjemmet; heller ikke Læsning i Sengen var tilladt efter dette Tidspunkt. Lærlingene skulde ugevis skiftes til 2 ad Gangen at sørge for Brændsel til Køkkenet samt tillige i Vintertiden til Morgen og Aften at varetage det fornødne for Centralvarmeanlæggets Drift.

Udgangstilladelse blev som Regel kun givet Lørdag og Søndag; Besøg af Fremmede maatte kun finde Sted efter forud indhentet Tilladelse. Det var Lærlingene forbudt at indføre eller modtage Spirituosa paa Grønlænderhjemmet. Dette Hjem er stadig (1945) i Brug, se ogsaa Side 183.

Uddannelsen af unge Grønlændere i Danmark i den første Del af det tyvende Aarhundrede.

For at give et Billede af de unge Grønlænderes Uddannelse i vor Tid skal det meddeles, at der f. Eks. i Tiaaret 1927—1936, begge Aar inklusive, paa Grønlands Styrelses Foranledning er ankommet 41 unge Mænd fra Grønland til Danmark. Af disse skulde 23 oplæres som Bødkere, 7 som Tømrere, 5 som Maskinsmede, 2 som Bogtrykkere, 2 til Kontorarbejde og af de resterende 2 henholdsvis 1 som Elektriker og 1 som Medhjælper ved Mineralsøgning. De paagældendes Alder var ved Ankomsten til Danmark gennemsnitlig 19—20 Aar, svingende fra 14 til 27, for omtrent tre Fjerdedele Vedkommende dog mellem 17 og 21 Aar. Naar over Halvdelen af dem skulde uddannes som Bødkere, hænger dette naturligt sammen med, at Grønlands Eksportvarer i overvejende Grad bestaar af animalske Fedtstoffer, som kræver en af Bødkere fremstillet Emballage.

28 af de nævnte 41 unge Grønlændere gennemførte den planlagte Uddannelse med gennemsnitlig 4 Aars Læretid i Danmark. Naar dog kun 25 herefter er afrejst til Grønland, skyldes det den i 1940 indtraadte Afbrydelse af den regelmæssige Forbindelse med dette Land. Af de 28 fuldt uddannede unge Mennesker har egentlig kun 2 givet Anledning til Klage fra deres Arbejdspladser, i begge Tilfælde Klage over en noget ubehagelig Optræden og samtidig manglende Arbejdsløst.

I absolut Modsætning hertil er den almindelige, meget anerkendende Bedømmelse af Lærlingenes Karakter og Evner¹⁾. Det maa naturligvis ikke glemmes, at det drejer sig om udsøgte Folk; men Udtalelserne

¹⁾ Om Grønlændernes særlige Anlæg for Haandværk er der talt i det foregaaende, se Side 131.

Fig. 25. Bødkerværkstedet paa Den Kongelige Grønlandske Handels Plads med arbejdende grønlandske Lærlinge. 1932. S. LYNGBÆK phot.

betegner dem da ogsaa som Regel, som f. Eks. »flink af Væsen og dygtig til sit Arbejde«, »grundpaalidelig og arbejdsom, og saa har han et godt Gemyt, som alle uvilkaarlig kommer til at holde af«, »pligtopfyldende og arbejdsom«, »en overmaade dygtig Haandværker, som stadig har ønsket at dygtiggøre sig i sit Fag«, eller som »en af vore bedste Folk, der sikkert vil gaa ind i Styrelsens Tjeneste som en af dens allerbedste og loyaleste Arbejdere«. Flere af Lærlingene har yderligere modtaget Præmier og Diplomer fra de stedlige tekniske Skoler, som de under deres Uddannelse har besøgt.

Den næsten eneste Anke, der fremføres, er det nogle Gange hørte: »Det kniber lidt med det danske Sprog« eller »han har jo lidt svært ved at udtrykke sig«. I denne Forbindelse bør nævnes et Par Udtalelser fra Lærlingenes Side, saasom: »Sproget her paa -- ø er i Udtalen noget forskellig fra andre Steder i Danmark« og »det er kedeligt, at jeg næsten ikke kan forstaa nogen, for de taler saa mærkeligt her«; disse Udtalelser viser Muligheden af, at en Placering i en stærkt dialektpræget Egn vil kunne forøge den første Tids almindelige Hjemvé hos de unge Grøn-lændere.

Anbringelsen af Eleverne har flere Gange været forbunden med visse Vanskeligheder. Det har ikke været gjort blot med at finde et til det specielle Formaal passende Lærested; lejlighedsvis, navnlig ved større Arbejdsløshed i det paagældende Fag, er der fra vedkommende Fag-

forbund blevet fremsat kraftige Indsigelser, hvis det fastsatte Forhold mellem Lærlinge og Svende paa Arbejdspladsen er blevet forrykket ved den unge Grønlænders Ankomst.

Grønlands Styrelses Standpunkt har heroverfor været at hævde, at de unge Grønlændere ikke kan betragtes som almindelige Lærlinge saaledes som unge Danske, da de efter endt Uddannelse ikke vil søge Arbejde i Faget her i Landet, ligesom der heller ikke oprettes Lærlinge-kontrakter for dem.

Uddannelsen er langt mere en social Foranstaltning end en privat; Lærlingene indtræder straks efter deres Uddannelse i Danmark i Styrelsens (d. v. s. Statens) faste Tjeneste i Grønland, ligesom Staten afholder alle med deres Uddannelse i Danmark forbundne Udgifter. Selve Uddannelsen foretages ikke for de enkelte Personers, men for det grønlandske Samfunds Skyld, og der findes ikke for dette nogen mere nærliggende Fremgangsmaade end at sende disse Lærlinge til Danmark. Her vælger man helst saadanne Steder, hvor der foruden den faglige Uddannelse, som ofte har taget sin Begyndelse i Grønland længe før Afrejsen til Danmark, kan gives Eleverne Mulighed for Indlevelse i en dansk Families Hjem og dermed Tilegnelse af dansk Tænke- og Leve-maade samtidig med, at der ydes dem Kostophold, Beklædningshjælp, Fritidsuddannelse, Privatundervisning m. m. Blandt andet af Hensyn til Sprogvanskelighederne kan det yderligere have sin Betydning, hvis en nytilkommende grønlandsk Lærling kan anbringes paa et Sted, hvor en ældre Landsmand i den første Tid kan være ham behjælpelig, indtil han selv er i Stand til at forstaa og gøre sig forstaaelig paa Dansk.

Ved at appellere til de paagældende Fagforbunds gode Bistand er det da ogsaa hidtil lykkedes paa denne Maade at naa til en tilfredsstillende Løsning af hver enkelt forekommende Sag af denne Art.

Mellem Lærlingene og Styrelsen opstaar der som Regel kun én — men til Gengæld ikke helt sjælden — Vanskelighed. Lærlingene har ofte lidt svært ved at forstaa, at de ikke efter længere Tids Ophold her i Landet samtidig med deres stigende Dygtighed i Faget kan disponere over et større kontant Beløb end de dem tillagte Lompepenge (fra 1943: 7 Kr. om Ugen). De mener ved deres Arbejde at kunne fortjene langt mere end saadanne Smaabeløb, og de kan ikke rigtig vurdere Værdien af deres Kost, Beklædning og Logis, ligesom de ikke sjælden støttes i deres Misfornøjelse af deltagende, mere eller mindre idealt indstillede, men ikke mere forstaaende Danske. Det er nu engang almenmenneskeligt at tilstræbe den størst mulige personlige Fordel, og man kan neppe af Flertallet vente nogen større Forstaaelse af Samfundets Interesser eller af den enkeltes Andel i disse.

Forholdet mellem Lærlingene og deres Kvarterværter (herunder ogsaa Grønlænderhjemmet) har næsten altid været godt. Ikke faa Steder

er der fra Værtsfolkenes Side ydet en betydelig Indsats for, som det eksempelvis siges, »bedst mulig at gøre dem til Mennesker med almindelig borgerlig dansk Indstilling samtidig med Oplærelsen i deres Fag«. Denne Interesse er til Gengæld fra Elevernes Side blevet modtaget med Forstaaelse og Taknemlighed og har givet sig Udslag i de venskabelige Følelser, hvormed de unge Grønlændere selv mange Aar efter deres Tilbagevenden til Grønland bevarer Mindet om deres Værter i Danmark.

Fig. 26. Bødkerlærling STEPHEN OLSEN, 21 Aar gml., i Gallauniform (se Bilag D) som Medlem af Det Danske Spejderkorps. Paa Blusen ses Mærker for 2 Aars Tjeneste og for aflagt 2den Prøve samt i alt Fald eet Duelighedstegn. Fotograferet i København 1931.

»Fordi vi ikke vil glemme jeres Venlighed imod os, giver vi vore Børn jeres Navne; saa husker vi dem i alt Fald, saa længe vi lever« — saaledes lyder eksempelvis en Sætning i et Brev, skrevet 5 Aar efter Brevskriverens Afrejse til Grønland fra det danske Hjem, hvortil Brevet er sendt.

De grønlandske Lærlinges Sundhedstilstand.

Som nævnt gennemførte 28 af de 41 her omhandlede unge Grønlændere deres Uddannelse i Danmark. For de øvrige 13 skal der i det følgende gøres nærmere Rede. 2 (henholdsvis 18 og 19 Aar, og begge placerede i Provinsbyer) befandt sig saa ilde ved de nye Forhold og det uvante Klima, at de anmodede om Hjemrejse med første forefaldende Lejlighed. 4 er døde i Danmark under deres Uddannelse, henholdsvis

23, 23, 27 og 28 Aar gamle; Nr. 1 og Nr. 4 af disse af Lungetuberkulose, Nr. 3 af Lungebetændelse og Nr. 2 af Blødning fra Næsen. Endnu 1 er død af Lungetuberkulose, 23 Aar gammel, 4 Maaneder efter at være blevet hjemsendt til fortsat Behandling i Grønland. Yderligere 4 Lærlinge har maattet afbryde deres haandværksmæssige Uddannelse paa Grund af Lungetuberkulose og er efter Sanatoriebehandling her i Landet hjemsendt med Anbefaling til en Beskæftigelse, bedst mulig afpasset efter deres Helbredstilstand.

1 ung Grønlænder har efter næsten 8 Aars Ophold i Danmark, hvoraf $3\frac{1}{2}$ Aar paa Hospital og Sanatorium, ønsket at forblive her i Landet paa egen Regning og eget Ansvar. Endelig er en Broder til den ene af de i Danmark døde efter eget Ønske hjemrejst kort efter Broderens Død og efter kun 1 Aars Ophold her i Landet.

Naar paa det nærmeste en Trediedel af de 41 Lærlinge har maattet opgive den paatænkte Uddannelse i Danmark, har altsaa Lungetuberkulose været langt den hyppigste Aarsag hertil, nemlig i 8 af 13 Tilfælde. Endda har endnu 1 af de fuldt uddannede været sanatoriebehandlet for Lungetuberkulose (Baciller paaviste), men synes efter Behandling restitueret.

9 Tilfælde af aktiv Lungetuberkulose i Løbet af 4 Aar mellem 41 Mænd i Aldersklassen 20—24 Aar er imidlertid et overmaade højt Tal. I samme Tidsrum blev i det egentlige Danmark aarlig 18,1 af 10.000 Mænd i den tilsvarende Aldersklasse angrebne¹⁾. Det for de her undersøgte Grønlændere fundne Tal vilde blive 549 pr. 10.000 p. a. og er altsaa 30 — tredive — Gange saa højt. Herved maa det erindres, at der f. Eks. ved Dr. SAXTORPH's Undersøgelser i Vest-Grønland er fundet Lungetuberkulose hos næsten en Femtedel (19 pCt.) af Mændene i Alderen 15—24 Aar²⁾, idet det dog skal tilføjes, at de til Uddannelse i Danmark udtagne alle ved Lægeundersøgelse før Afrejsen fra Grønland var fundne fri for Sygdom, specielt for Lungelidelser af nogen Art.

Selvom man maa medgive en bred Fejlmargin, fordi de smaa grønlandske Mængdeforhold ikke uden videre lader sig sammenligne med de større danske, vil der dog være tilstrækkeligt tilbage i Materialet til at vise, hvilken Katastrofe Tuberkulosen har været for de unge grønlandske Lærlinge. Og yderligere har Sygdommen lejlighedsvis været en Ulykke ogsaa for deres Omgivelser, saaledes som følgende Eksempel vil vise.

En af de unge Haandværkere kom til Danmark i Efteraaret 1927 og blev indlogeret hos en Privatfamilie i København, medens han hjalp til med Tømrerarbejdet ved Grønlænderhjemmets Opførelse. Et

¹⁾ 71, pag. 89.

²⁾ 7, III, pag. 47.

halvt Aars Tid senere maatte han imidlertid give op og melde sig syg, hvorefter han blev indlagt til Hospitalsbehandling for Lungetuberkulose; senere hen paa Aaret hjemsendtes han til fortsat Behandling i Grønland. Under Hospitalsopholdet i Danmark opbragte han en halv Snes stærkt bacilholdige Klatter daglig.

I Foraaret 1929 maatte en Datter fra det Hjem, hvor han havde været indlogeret, og i hvilket Hjem der aldrig tidligere var fundet Tegn til Tuberkulose, indlægges til Behandling for Lungetuberkulose; hun døde i August 1931. Ved denne Tid blev ogsaa Husmoderen syg; hun døde af Tuberkulose Maj 1934. Endelig blev endnu en Datter syg i April 1932 og en Søn i Maj 1934; de er begge blevne pneumothorax-behandlede for deres Tuberkulose. Nærmere Underretning om deres senere Skæbne foreligger ikke¹⁾.

Det er vel rimeligst at antage, at i alt Fald de to sidste Patienter er blevet inficerede inden for Familiens egen Kreds; men som det sandsynligste Udgangspunkt for Familiens Ødelæggelse kommer man neppe uden om den unge grønlandske Pensionær.

De stadig optrædende Sygdomstilfælde blandt Lærlingene maatte naturligvis tildrage sig Grønlands Styrelses alvorlige Opmærksomhed og tilskynde den til de bedst mulige Modforholdsregler. Ved Henvendelse til Righospitalet opnaaede man 1930 en af Afdelingernes velvillige Tilsagn om at ville foretage en systematisk Undersøgelse af de unge Grønlændere straks efter deres Ankomst til Danmark, særlig for at faa afsløret, om de paagældendes øjeblikkelige Helbredstilstand maaske gjorde Opholdet her i Landet og den planlagte Uddannelse uforvarlig. Efter Oprettelsen af Centralstationen for Tuberkulosebekæmpelse i København foretages en tilsvarende Undersøgelse nu paa dette Sted.

Ved denne Fremgangsmaade er ganske vist enkelte Misgreb blevet forhindrede, og Ulykker er blevet afværgede; men Tuberkulosen har alligevel gjort sin rige Høst i Lærlingenes lille Kreds. I fem af de ovenfor omtalte ni Tilfælde er Sygdommen iagttaget i Tilslutning til Mæslinger, af hvilken Sygdom saa godt som alle Grønlændere, der kommer til Danmark, bliver angrebne. Tuberkulosen har da som Regel vist sig som en vedvarende febril Bronchitis, hvis egentlige Natur først efterhaanden er kommen til Erkendelse.

Da Tuberkulosen blandt Grønlænderne i Danmark, saaledes som jeg senere nærmere skal vise det, i særlig Grad er forekommet blandt de ved Haandværk beskæftigede, forekommer det mig ikke usandsynligt, at selve Virksomheden i visse Tilfælde kan have medvirket hertil.

Som nævnt er de grønlandske Haandværkere fastansatte, og deres Løn, som sikrer dem Livets Ophold mellem jævnbyrdige, tilskynder

¹⁾ 44, Journ. Nr. 906/1936.

dem ikke til nogen konkurrerende Aktivitet; helst udfører de deres Arbejde i fornøjeligt, kammeratligt Samvær, og deres Arbejdsleder faar dem som Regel længst ved et muntret Ord i det rette Øjeblik. Overgangen til Arbejde i Danmark betegner et afgørende Brud paa denne Linie. I Danmark kommer Tiden til som en ny og betydningsfuld Faktor for dem; her gælder det om at faa det mest mulige fra Haanden i den kortest mulige Tid. Det er Tempoet, som spiller en saa væsentlig Rolle. Mange af Lærlingene præges heraf til Gavn for deres fremtidige Arbejdsydelse i Grønland; men det er formodentlig det samme Tempo, som bliver for stor en Belastning for enkelte af deres Kammerater, der trods de bedst mulige forebyggende Foranstaltninger kommer til Danmark med betydelige, latente tuberkuløse Infektioner.

De i Danmark uddannede Grønlænderes Antal tiltager inden for Funktionærstaben.

Medens de i Danmark uddannede grønlandske Funktionærer ved Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede (som nævnt Side 129) udgjorde 12,5 % af den samlede grønlandske Funktionærstab (nemlig 19 af ialt 152), er deres Antal siden steget betydeligt, ikke blot sammen med de øvrige Funktionærer — idet det samlede Antal fastansatte i Løbet af de forløbne Aar er blevet mere end fordoblet — men ogsaa i Forhold til deres Kammerater inden for Staben. 1935 udgjorde de saaledes 18,7 % af samtlige grønlandske Funktionærer, nemlig 60 af 316. Det omstaaende Skema vil vise den nærmere Fordeling i de enkelte Fag.

Naar man erindrer, at det i Styrelsens foran (Side 136) citerede Indstilling af 13. Februar 1925 udtrykkelig er anført som et af Formaalene for Grønlændernes Uddannelse i Danmark, at specielt Bødkerne blandt de her uddannede Haandværkere skulde anvendes som Udstedsbestyrere i Grønland, vil det maaske undre af omstaaende Skema at se, at kun 7 af de 44 grønlandske Udstedsbestyrere 1935 var uddannede i Danmark, medens samtidig 16 dansk-uddannede Bødkere stadig arbejdede i deres Fag.

Herved maa man imidlertid tage i Betragtning, at Stillingerne som Udstedsbestyrere er selvstændige og ret ansvarsfulde Poster. Det er ikke nok, at en Mand har den fornødne faglige Dygtighed til at klare en saadan Stilling; han skal ogsaa være i Besiddelse af en god Ordenssans, en ikke ringe økonomisk Forstaaelse samt af Evnen til at hævde sig mellem sine Landsmænd. Opdragelse kan desværre ikke udvikle hverken sund Fornuft eller Ansvarsfølelse, hvis disse Egenskaber ikke i Forvejen findes hos et Menneske; men begge disse Egenskaber er nu

Tabel 4. Grønlandske Funktionærer i Vest-Grønland. 1935.

	Det samlede Antal	Heraf uddannede i Danmark	Til Sammenligning de til- svarende Tal fra 1901.	
			Det samlede Antal	Heraf uddannede i Danmark
Udstedsbestyrere.....	44	7	25	3
Medhjælpere.....	1	0	0	0
Butiksbestyrere.....	2	1	0	0
Kontorister.....	8	1	0	0
Materialforvaltere.....	1	0	0	0
Kommis'er.....	9	0	0	0
Formænd.....	15	4	8	4
Fartøjsførere.....	14	2	20	0
Bedstemænd.....	1	0	0	0
Matroser.....	3	0	0	0
Motorpassere.....	17	0	0	0
Bødkere.....	56	16	26	1
Tømrere.....	44	13	19	2
Smede.....	16	9	7	6
Bogtrykkere og Bogbindere..	13	6	3	3
Telegrafister.....	2	0	0	0
Bagere.....	13	0	0	0
Kokke.....	2	0	10	0
Stenhuggere.....	1	0	0	0
Malere.....	2	0	0	0
Fiskere.....	8	1	0	0
Arbejdsmænd.....	21	0	34	0
Minearbejdere.....	23	0	0	0
Ialt...	316	60	152	19

engang nødvendige for den, som paa fyldestgørende Maade skal beklæde en af de mere ledende Stillinger i et Samfund.

Enkelte unge Grønlændere uddannes i Danmark paa privat Foranledning.

Foruden de unge Grønlændere, som paa Styrelsens Foranledning er blevet sendte til haandværksmæssig Uddannelse i Danmark, er der i det her omhandlede Tidsrum ogsaa ankommet enkelte, som paa Slægtninges eller endog paa eget Initiativ og ved privat Hjælp har søgt at opnaa en tilsvarende (eller i alt Fald en nærliggende) Uddannelse.

Over for disse unge Mennesker har Grønlands Styrelses Standpunkt været, at en Grønlænder, som er kommet til Danmark med Støtte

fra privat Side, ikke kan forvente, at Styrelsen, hvis han senere maatte ønske dette, skulde føle sig forpligtet til at overtage Ansvar for hans Fremtid. De unge Grønlændere, som Styrelsen modtager i Danmark til Uddannelse, staar med det samme i et fast Tjenesteforhold til Styrelsen og er bestemte til at gaa ind i Rækkerne i Grønland, naar deres Uddannelse i Danmark er endt, under de Betingelser, som gælder for denne fortsatte Tjeneste. Hele deres Uddannelse er planlagt i Overensstemmelse med dette Formaal, hvilket jo ikke er Tilfældet med de ved privat Foranstaltning hertil ankomne.

Styrelsen har dog paa den anden Side strakt sig langt, ogsaa i økonomisk Henseende, for at støtte de paagældende unge Mænd. Et Par af dem er blevet sømandsmæssigt uddannede, til Dels paa Styrelsens Skibe; en har taget Kystskippereksamen og en anden Styrmandseksamen¹⁾.

En Særstilling blandt de nævnte »Privatister« har en lidt ældre sydgrønlandsk Haandværker indtaget. Det drejer sig om en 30aarig Tømrer, som oprindelig havde været i Styrelsens Tjeneste, men som havde forladt denne Tjeneste, fordi han ved en given Lejlighed ikke ønskede at overtage en ledig Udstedsbestyrerpost. Han havde derefter arbejdet som selvstændig Haandværker dels for private, dels for de forskellige Institutioner ved Kolonistedet og havde almindeligt Ry for at være en særdeles duelig Mand. Det havde imidlertid altid været hans Ønske at afslutte sin Uddannelse paa en dansk Arbejdsplads, og han anmodede derfor Styrelsen om dennes Hjælp til dette Ønskes Opfyldelse.

Det stedlige Kommuneraad støttede hans Andragende med en Anbefaling, hvori det bl. a. hedder: »N. N. er en flittig, hurtig og stræbsom Haandværker, som altid har arbejdet maalbevidst for at naa det, han engang har sat sig for. Han er meget økonomisk og lægger stadig til Side af sine sparsomme Indtægter for selv at kunne bekoste et Ophold i Danmark for at fuldende sin Uddannelse i sit Fag paa egen Bekostning.« I et Brev til Styrelsens Direktør skriver han samtidig selv: »Fra mit 16. Aar har jeg sparet Skillingerne sammen, brugt kun, hvad jeg maa bruge til det allernødvendigste, undgaaet Tobak og lignende mindre nødvendige Ting for at kunne leve saa billigt som muligt for at opnaa det Maal, jeg har sat mig: at fuldende min Læretid som Tømrer og Snedker i Danmark«.

Grønlands Styrelse tilstod ham fri Rejse og Ophold paa Grønlænderhjemmet for en Betaling af Kr. 1,25 om Dagen. Med lidt yderligere Hjælp fra anden Side lykkedes det ham i Aarene 1935—1937 at gennem-

¹⁾ For Fuldstændigheds Skyld skal det her nævnes, at i Tidens Løb er enkelte unge Grønlændere, saavel Drenge som Piger, blevet adopterede af danske Familier med Tilknytning til Grønland. De paagældende er derved gledet ind i det almindelige danske Samfund og bort fra den Kreds, som nærværende Afhandling omfatter.

føre sin Plan. Han besøgte i Danmark bl. a. Det Tekniske Selskabs Skole i København samt Teknologisk Institut, og han betegnedes herfra som »en ualmindelig flittig, interesseret, dygtig og beskedet Elev«¹⁾.

Jeg har omtalt dette enkelte Tilfælde saa forholdsvis udførligt, fordi det staar for mig som et smukt Eksempel til Belysning af, hvad

Fig. 27. Pastor LARS BERTHELTSEN, 28 Aar gml. (se Teksten Side 127, Anm. og Side 148). Fotograferet i København kort efter sin Ordination 1883.

der i Kolonisationens 200aarige Periode virkelig er opnaaet i Arbejdet for Udviklingen og Selvstændiggørelsen af en moderne indstillet grønlandsk Befolkning.

Fortsat Uddannelse i Danmark af Grønlændere til Præster.

Foruden den i det foregaaende Afsnit (Side 93 ff.) omtalte grønlandske Præst, TOBIAS MØRCH, modtog inden Udgangen af det nittende Aarhundrede 3 andre grønlandske Kateketer deres Ordination i Danmark. De to første, Kateketerne LARS BERTHELTSEN og JENS CHEMNITZ, var uddannede ved Seminariet i Godthaab og fulgtes 1875 med Seminarie-

¹⁾ 44, Journ. Nr. 326/1931.

forstanderen, Pastor N. E. BALLE, til Danmark til en fortsat, toaarig Uddannelse her. Som et Eksempel paa deres troskyldige Tankegang skal jeg anføre, at de efter den første Gudstjeneste, som de overværede her i Landet, betagne som de var af Korets Sang, spurgte Pastor BALLE, om det var Englene, de nu havde hørt. I Aarene 1880—1883 opholdt de sig atter i Danmark og ordineredes begge samme Dag, den 18. April 1883.

LARS BERTHELSSEN, der var en Søn af den i det foregaaende omtalte Overkateket RASMUS BERTHELSSEN, døde allerede som 34aarig af Lungetuberkulose; han var da ordineret Overkateket i Umanak. JENS CHEMNITZ levede derimod i mange Aar og fik en ikke ringe Betydning for sine Landsmænd. Pastor CHEMNITZ var almindelig kendt som en from og nidkær Præst; men han var tillige en Foregangsmand paa mange verdslige Felter. Levende interesseret i sin Menigheds Ve og Vel gjorde han sig fortjent ved sit energiske Arbejde for Fremme af Fiskeri og Faareavl i Syd-Grønland. Han forstod Betydningen af en Højnelse af Sundhedskaaerne for den grønlandske Befolkning, og han virkede baade ved et ihærdigt Oplysningsarbejde og ved praktiske Foranstaltninger for en forbedret Husbygning og Husførelse. Efter at Loven om Kirke- og Skolevæsenet i Grønland af 1. April 1905 var traadt i Kraft, udnævntes han endnu samme Aar til Førstepræst. 19. Juli 1901 var han blevet benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn, og 6. April 1912 modtog han — som den første af sit Folk — Dannebrogordenens Ridderkors. Han døde den 15. Februar 1929 i en Alder af 75 Aar¹⁾.

Den tredie af de efter Pastor MØRCH ordinerede grønlandske Kateketer var ANDREAS HANSEN, som 17 Aar gammel kom til Danmark sammen med Missionær OSTENFELD, da denne 1877 rejste hjem fra Grønland. Efter et Aars Ophold her i Landet vendte ANDREAS HANSEN imidlertid tilbage til Grønland og blev ved Seminariet i Godthaab uddannet til Kateket. Efter 5 Aars Kateketvirksomhed sendtes han 1887 atter til Danmark til en 2aarig videregaaende Uddannelse og ordineredes her den 20. Marts 1889. Som præsteviet Overkateket virkede han derefter forskellige Steder baade i Nord- og i Syd-Grønland. Han gjorde sig særlig bekendt som Salmedigter, ligesom han interesserede sig varmt for Menighedens Kirkesang. Ikke færre end 29 af hans Salmer er optaget i den grønlandske Salmebog, heriblandt de to meget yndede Julesalmer »atarqinautit píngilai« og »únuauvoq, nuna tárpoq«, (se ogsaa Bilag E). I sine sidste Leveaar var ANDREAS HANSEN i alt Fald i Perioder en syg

¹⁾ Af hans Børn har i indeværende Aarhundrede 5 Sønner opholdt sig i Danmark for deres Uddannelses Skyld, nemlig to til Uddannelse til Præster i deres Hjemland, en tredie til Handelsuddannelse (senere død som Kolonibestyrer i Grønland), en fjerde i Skibstømrerlære og endelig en femte til Uddannelse som Handels- og Kontormedhjælper, sammenlign Anmærkningen Side 127.

Mand med et forpint Sind; han døde ved Ritenbenk 1909, kun 49 Aar gammel (suicidium).

Ved Begyndelsen af indeværende Aarhundrede fandtes der da af præsteviede Grønlændere foruden Pastor MØRCH ved Upernavik kun Overkateketerne CHEMNITZ og ANDREAS HANSEN. Da den danske Mission i Aaret 1900 overtog Det Evangeliske Brødre-Unitets hidtidige Virksomhed i Grønland, placeredes begge de to sidstnævnte ved et Par

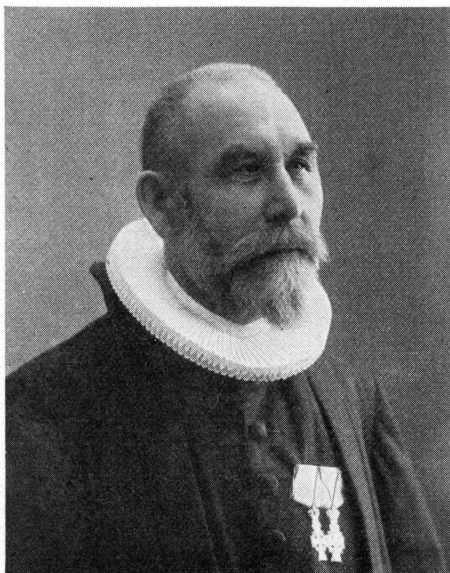

Fig. 28. Pastor JENS CHEMNITZ, 59 Aar gml. (se Teksten Side 148 og 159). Fotograferet under Permissionsophold i København 1912.

af de nyovertagne Missionsstationer — JENS CHEMNITZ ved Lichtenau og ANDREAS HANSEN ved Lichtenfels — som formentlig særlig egnede til at føre deres Landsmænd i de herrnhutiske Brødremenigheder ind under den danske Folkekirkes aandelige Pleje.

Den ovenfor nævnte Lov af 1. April 1905 fastslog, at der forinden Ordination af en indfødt Præst som Regel skulde foregaa en Uddannelse i København som Fortsættelse af den ved Seminariet i Godthaab givne Undervisning, saaledes som dette ogsaa hidtil almindeligt var sket, samt at Det Grønlandske Seminarium i København, hvis Hovedopgave er en særlig Forberedelse af danske Teologer til Præstegerning i Grønland, kunde udvides til ogsaa at omfatte en saadan speciel Uddannelse her. Der skulde da ydes de paagældende Grønlændere fri Rejse og det fornødne til deres Ophold i Danmark. Naar Omstændighederne maatte tale derfor, kunde Ministeriet yderligere tilstaa indfødte grønlandske Præster Permission til Ophold i Danmark i indtil et Aar med Bibehol-

delse af deres fulde Lønning. Endelig fastsattes det, at Tallet af indfødte Førstepræster saa snart som muligt skulde bringes op til mindst 6 og Antallet af præsteviede Overkateketer til mindst 7 (Lovens §§ 6, 9, 20 og 3). Mængdeforholdet fik senere i Lov om Grønlands Styrelse af 18. April 1925 den Tilføjelse, at der saa vidt mulig skal være lige mange danske og grønlandske Førstepræster i Grønland (§ 23).

Efter disse Retningslinier er Uddannelsen foregaaet i de forløbne Aar. Fra 3 præsteviede Grønlændere i 1901 er Tallet steget til 14 i 1935 (7 Førstepræster og 7 ordinerede Overkateketer), af hvilke de 11 har gennemgaaet den reglementerede Uddannelse i Danmark¹⁾.

Uddannelse i Danmark af Grønlændere til Lærere i deres Hjemland.

Ved Loven af 1925 aabnedes der yderligere Adgang til en Efteruddannelse i Danmark for saadanne fra Godthaab Seminarium dimitterede Elever, som skønnedes særlig egnede til Lærerstillingerne i Grønland. De paagældende unge Mennesker vil da efter almindelig Skolegang fra deres 7. til deres 14. Aar have gennemgaaet først et toaarigt Kursus ved en af de grønlandske Efterskoler, derefter modtaget 2 Aars Undervisning ved Højskolen i Godthaab og endelig endnu 2 Aars Undervisning ved Seminariet sammesteds.

I Danmark maa de som Regel i det første Aar dygtiggøre sig i Dansk og iøvrigt søge at indleve sig i danske Forhold, for derefter det næste Aar at følge Undervisningen i en af Klasserne i et dansk Seminarium, i nogle Tilfælde endda efterfulgt af endnu et Aars særlig faglig Uddannelse. Det 1920 til Drøftelse af de grønlandske Anliggender nedsatte Udvalg henstillede, at de vordende Læreres Efteruddannelse i Danmark saa vidt muligt kom til at foregaa uden for København dels af Sundhedshensyn og dels, fordi Udvalget ansaa det for at være af særlig Betydning, at de paagældende Lærere satte sig ind i Forholdene og Undervisningen ved en dansk Almenskole paa Landet²⁾. Nødvendigheden af Lærernes Dygtiggørelse i Dansk hænger nøje sammen med det samme Udvalgs Anbefaling af obligatorisk Danskundervisning i den grønlandske Børneskole, senere fastslaaet ved Lov af 18. April 1925, § 26.

Det danske Sprogs Stilling i Grønland.

Det vil her være rimeligt lidt nærmere at betragte Udviklingen i den grønlandske Befolknings Indstilling over for det danske Sprog.

¹⁾ De resterende tre har modtaget deres Præstevielse, enten fordi de skulde udsendes til særlige Opgaver i Øst-Grønland eller ved Thule, eller som en Paaskønnelse for fortrinlig Virksomhed igennem mange Aar.

²⁾ 10, pag. 55.

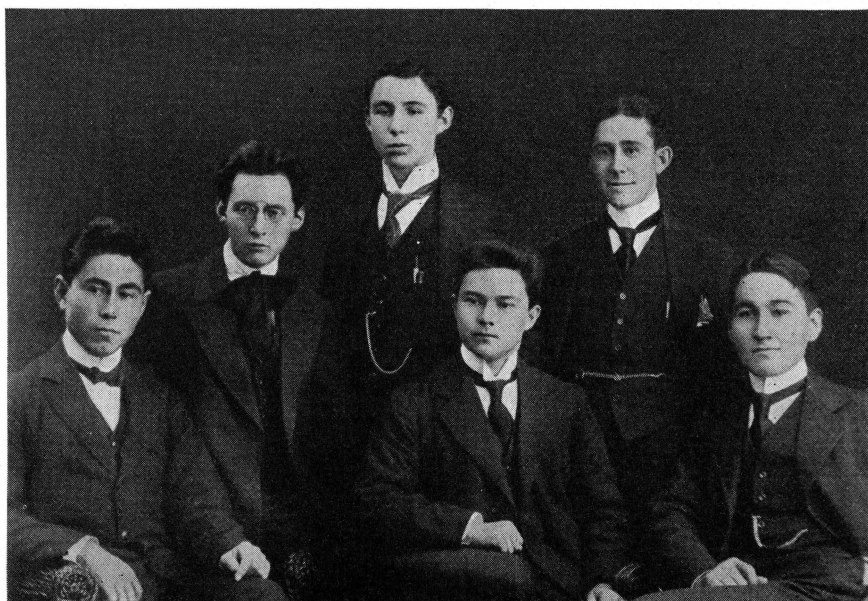

Fig. 29. Gruppe af unge grønlandske Mænd under Uddannelse i Danmark. Fotograferet i København 1914. Fra venstre, siddende: under Uddannelse som Kontormedhjælper, Præst og Præst; staaende: Organist, Bogtrykker og Kontormedhjælper.

Indtil indeværende Aarhundrede var Befolkningens Holdning absolut afvisende, paa ganske enkelte Undtagelser nær; Dansk var et fremmed og Grønlænderne uvedkommende Sprog. Naar en enkelt tilfældigt havde tilegnet sig noget deraf, følte han det nærmest som en Opmærksomhed, han havde vist de danske.

KNUD RASMUSSEN har engang meddelt følgende Brudstykke af en Samtale, som illustrerer denne Paastand. En ældre Sælfanger ved Udstedet Diskofjorden sagde i Sommeren 1904 til ham: »Jeg har i al den Tid, jeg har levet, bestræbt mig paa Flid og Redelighed, og jeg har al Tid vist de Danske den Agtelse, som jeg var dem skyldig. Ved et Tilfælde kom jeg i sin Tid til at leve sammen med Danske og lærte da en Del af deres Sprog, og jeg har siden sat en Ære i, naar vi her paa Diskofjorden fik Besøg af Danske, da at benytte mig af de Ord, jeg kunde.« Efter derpaa at have fortalt, at der i Vinterens Løb var forøvet forskellige Tyverier i Udstedets Butik, og at Inspektøren, da han ikke havde kunnet faa oplyst, hvem der var den skyldige, havde truet Pladsens samtlige Beboere med Butikkens eventuelle Lukning, fortsatte han: »Ved det, der nu er sket, (nemlig ved det i hans Øjne yderst ærekrænkende: at blive behandlet som medskyldig, Forf.) har jeg faaet et saadant Had til de Danske, at jeg aldrig mere vil tage et dansk Ord i min Mund. — Der skal aldrig mere komme et dansk Ord paa min Tunge.«¹⁾

¹⁾ 89, pag. 36.

Jeg har selv 1902 talt om »Grønlænderindernes aldeles urokkelige Uvillie mod at udtrykke sig paa Dansk«¹⁾, og i Skrivelse til Indenrigsministeriet af 30/7 1904 bruger Grønlands Styrelse Udtrykket: »den hos Grønlænderne almindelige Ulyst til at tilegne sig det danske Sprog«²⁾. Som nævnt i det foregaaende var denne Ulyst endog saa stor, at den forhindrede Børnene fra de dansk-grønlandske Ægteskaber i at tale deres Faders Sprog. Tilstanden var i Aarene kort efter Aarhundredskiftet saaledes, at det i en Indstilling fra Det Grønlandske Selskab til Indenrigsministeriet af 1908 kunde siges: »Forholdene ude i Folket er det, at kun ganske enkelte kan forstaa og tale dansk, og at saa godt som ingen kan læse eller skrive dette Sprog.«³⁾

Forholdsvis detailleret har W. THALBITZER 1903 karakteriseret Tilstanden⁴⁾, som følger: »Det er derfor en ren Undtagelse at træffe en Grønlænder, der kan tale Dansk, og jeg har kun truffet én eller to, der talte det nogenlunde godt. Selv de uddannede Kateketer kan i Reglen kun tale Eskimoisk, og hvad de læser paa Dansk, er for dem som Latin eller Græsk for en Student, et Sprog, der møjsommeligt maa tolkes.

Som en Prøve paa, hvordan en Eskimo (rigtigere: Grønlænder, Forf.) skriver Dansk — et til Negerengelsk svarende Eskimo-dansk — kan jeg citere følgende — — —; det er fra en i Handelens Tjeneste ansat Eskimo-Arbejder. Han synes at have haft nogle Penge staaende paa sin Sparekassebog hos Kolonibestyreren og nu at anmode om at faa disse ud, idet han angiver, hvad han vil bruge dem til. Man vil lægge Mærke til, at han i Tiltale bruger Singularis-Formen du i Overensstemmelse med Sprogbrugen i sit eget Modersmaal.

Min kjære N. N.

Da jeg stræber at høre dig, jeg vilde gjerne have faae Penge, jeg vil bruge til mit Hus saaledes jeg bruge dem: 1) Da vort Hus altfor meget dryppede jeg vil købe 5 Fyrre Bræder, Dramske, 6 Alens gjen-nemskaarne, jeg skal fare dem til Liste. 2) Ogsaa vort Husets Vindues-karm, de ere ikke bruge dem, jeg vil gjerne købe 2 Fyrre Bræder Piteaa 6 Alen 4 skaarne. 3) Ogsaa jeg stræber at købe Klæde, da min Klæde ere utilstrækkelig, da jeg vilde gjerne købe Klæder. Derefter kan jeg ikke tage mange Penge, og min borger⁵⁾ skal jeg betale dem denne Vinter. Da det ikke vanskeligt, jeg vilde gjerne have 20 eller 25 Kr. skal jeg vil dem alle sammen vil jeg betale dem, men du ikke vanskelige dem, selv du som gjøre synes best du mig.

Lev vel. Deres A. H.«

1) 6, pag. 1251.

2) 102, c. 1904, pag. 348.

3) 54, pag. 18.

4) 105, pag. 249.

5) Borg = Laan, Gæld.

Fig. 30. JØRGEN BRØNLUND, 20 Aar gml., siddende barhovedet i forreste Række sammen med Kammerater og Lærere ved Seminariet i Godthaab 1898. Lige bag ved BRØNLUND og med Hænderne paa dennes Skuldre ses Seminarieforstanderen, Pastor N. E. BALLE. Til højre for denne den 71aarige Seminarielærer, Overkateket R. BERTHELTSEN (se Teksten Side 78 ff.). Til venstre for Pastor BALLE ses Pastor SCHULTZ-LORENTZEN, der det paagældende Aar assisterede ved Seminarieundervisningen, og endnu længere til venstre Kateket CHRISTIAN ROSING, en Søn af den Side 112 omtalte Jordemoder, Fru KAROLINE ROSING.

Som nævnt er dette Brev fra en i Kolonitjenesten fastansat Grønlænder (Tømrer ved Kolonistedet Godthaab; heraf Mandens nøje Kendskab til den tekniske Benævnelse paa de anførte Bræddesorter, Forf.); det maa dog betegnes som en absolut Undtagelse, at en Grønlænder paa det paagældende Tidspunkt var i Stand til at udtrykke sig saa godt, tilmed skriftligt, paa Dansk. Selv de seminarieuddannede Kateketer havde deres Besvær, naar de skulde skrive noget paa Dansk. Berømt er JØRGEN BRØNLUNDS sidste Meddelelse fra Danmarksekspeditionen Vinteren 1907/08:

»Omkom 79 Fjorden efter forsøg hjemrejse over Indlandsisen, i November Maaned. Jeg kommer hertil i aftagende Maaneskin og kunde ikke videre af forfrosninger i Fødderne, og af mørket.

andres Lig findes midt i Fjorden foran Bræ (omtrent $2\frac{1}{2}$ Mil).

Hagen døde 15 November og Mylius omtrent 10 dage efter.

¹⁾ 39, pag. 554. Bilag.

Jørgen Brønlund.¹⁾

BRØNLUND var dimitteret fra Godthaab Seminarium 1901 og ledsagede som Tolk Den Danske Literære Grønlandsekspedition (1902—1904) til Kap York Distriktet. Aarene 1904—1906 tilbragte han i Danmark bl. a. med Højskolebesøg og deltog derefter i Danmarks-Ekspeditionen til Grønlands Nordostkyst. Han naaede dog, som det vil ses, ikke til fuld Beherskelse af det danske Sprog, selvom han naaede langt. At Sætningernes Ubehjælpssomhed har lagt en ejendommelig haard og skøn Patina over hans sidste Beretning, og at Tonen paa en mærkelig Maade harmonerer med Indholdets Tale om hans og hans Kammeraters heroiske Kamp, er jo en helt anden Sag.

Omtrent paa dette Tidspunkt mærkedes iøvrigt de første Tegn paa en Ændring i Grønlændernes Indstilling over for det danske Sprog. Selv husker jeg i Aaret 1907 for første Gang at have hørt en Grønlænder beklage sig over ikke at kunne tale Dansk, saa at han kunde komme paa direkte Talefod med den danske Minister (SIGURD BERG), der nævnte Aar foretog en Inspektionsrejse til Vest-Grønland. J. FRISCH, som deltog i Rejsen, skriver da ogsaa: »At det kunde være heldigt, om en Del Grønlændere, f. Eks. Kateketerne, kunde tale Dansk, er et andet Spørgsmaal; det ser ud, som om en Del af Befolkningen har Lyst til at lære det« (fremhævet af Forf.)¹⁾.

Efterhaanden som nye Hold af Kateketer dimitteredes fra Seminariet i Godthaab, og samtidig et stigende Antal unge Grønlændere uddannedes i Danmark, voksede Kendskabet til Dansk saa smaat i Befolkningen. Ganske anderledes Fart kom der imidlertid i denne Udvikling ved den i det foregaaende omtalte Indførelse (ved Lønningsregulativet af $\frac{5}{8}$ 1920) af et Løntillæg for alle ansatte, som kunde forstaa og nogenlunde udtrykke sig paa Dansk. En betydelig Del af Befolkningen saa her en Mulighed for at forøge deres beskedne Indtægter og ønskede derfor nu at tilegne sig det danske Sprog.

Fra dansk Side har man i hele Kolonisationstiden anset det for rigtigst at lade den grønlandske Befolkning modtage sin Undervisning paa dens eget Sprog, idet man er gaaet ud fra, at Modersmaalet maa give det naturligste Udtryk for en Befolknings egne Tanker. Man har tillige ønsket at undgaa eventuelle Sprogstridigheder i Forholdet mellem Koloni og Moderland.

Paa den anden Side har man i vor Tid naturligvis gerne imødekommet Befolkningens voksende Ønske om at lære Dansk, idet man længe har været klar over de Fordele, som et Kultursprog byder, særlig ved Mulighederne for en Udvidelse af den aandelige Horisont hos dem, der tilegner sig det. Udvalget af 1920 anbefalede derfor Indførelsen af Undervisning i Dansk i den grønlandske Børneskole overalt, hvor de

¹⁾ 40, pag. 60.

fornødne Lærerkrafter fandtes, og ved Loven af 18. April 1925 paalagdes det vedkommende Præst at overtage denne Undervisning, saafremt den ikke kunde bestrides af nogen af de ved Skolen ansatte Lærere (§ 26). Efter Forholdenes Natur kan dette Paabud dog kun faa Betydning ved Kolonipladserne, hvor Præsterne har deres faste Bopæl, men hvor deres Hjælp paa dette Punkt som Regel vil være mindre fornøden.

I Beretningen om den grønlandske Kirke og Skole 1935—1936 (altsaa 10 Aar efter Lovens Ikrafttræden) meddeles følgende om Sagens nuværende Stade: »Danskundervisningen kan i Almindelighed siges at have Befolkningens Interesse. Naar Præstegældene opgiver 1859 Børn (af ialt 2983 Skolebørn, Forf.) underviste i Dansk — mod 1494 i 1934 — maa der dog regnes med meget store Forskelle indenfor denne Undervisning. Ved Udstederne er Resultaterne i Almindelighed ikke store i Forhold til det Timetal, der anvendes; men det sker dog, at de dygtigste Kateketers Danskundervisning ved større Udsteder kan afgive et første Grundlag for Undervisningen paa Efterskolerne. Ved de større Kolonisteder naar Børnene en Del videre, hvorfor flinkere Børn fra Udstederne undertiden opholder sig en Tid ved Koloniskolen for at lære mere Dansk som Forberedelse til Efterskolen. En Særstilling indtager den dansksprogede Særklasse ved Julianehaab, som oprindelig var Privatskole, men nu er indføjet i Koloniskolen. Børnene i denne Klasse undervises af en dansk Lærerinde, som er knyttet til Koloniskolen. Iøvrigt undervises den dansksprogede Klasse ogsaa i grønlandsk Modersmaal, ligesom Undervisningen i Religion ogsaa i denne Klasse foregaar paa grønlandsk¹⁾.

Som Helhed kan man vist sige, at mange Forældre i Grønland nu ønsker, at deres Børn skal lære Dansk, først og fremmest, fordi dette opfattes som Vejen til bedre sociale Kaar. Der er en almindelig — omend uberettiget — Forventning om, at naar et Barn er kommet saa langt, at det kan optages paa en af Efterskolerne, saa har Staten ligesom paataget sig en Forpligtelse til at tage sig af dette Barns videre Udvikling og til at sikre dets Fremtid. Endelig er der nogle Grønlændere — vel ikke nogen stor, men en betydningsfuld Del af Folket — som i Dansk ser et Middel til Opnaaelse af en højere Kultur og til en Lettelse i Samkvemmet med de danske Funktionærer.

Resultater af Grønlændernes Læreruddannelse i Danmark.

Som nævnt har Efteruddannelsen i Danmark som Regel varet 2 til 3 Aar for Kirke- og Skolevæsenets Personale. At dette Ophold i de allerfleste Tilfælde ogsaa har ført til det ønskede Resultat, fremgaar

¹⁾ 5, b. 1937, pag. 941.

bl. a. af de foreliggende Attester fra de forskellige herværende Læreanstalter, som de unge Grønlændere har besøgt. Jeg citerer saaledes: »N. N. har været en ualmindelig opmærksom og levende interesseret Elev, der har faaet meget ud af at følge Undervisningen. Han har i fortrinlig Grad kunnet følge med, og det har været kendeligt, at Undervisningen har optaget ham meget. Alle Lærerne har sat Pris paa ham som et Menneske, der alvorligt søgte at tilegne sig Aandsudvikling og Kundskab og praktisk Lærerdygtighed«. Endvidere: »Med stor Flid og gode Evner har han gjort sit Arbejde samvittighedsfuldt fra Dag til Dag og overvundet de sproglige Vanskeligheder, som hans Afstamning og tidligere Uddannelse har kunnet foranledige. For den Kundskabsmængde og aandelige Paavirkning, som Seminariet gerne har villet tilføre sine Elever, har han aabnet sig med stor Modtagelighed«.

Ganske enkelte, indtil nu (1945) ialt 3, har afsluttet deres Seminarieophold med Eksamen for Lærere i den danske Folkeskole, den første, den 26aarige FREDERIK NIELSEN, i Juni 1931 ved Tønder Seminarium. De har derved erhvervet sig Fortrinsret til de ellers af Danske beklædte Lærerstillinger i Grønland paa de for Danske gældende Lønningsbetingelser, idet man naturligvis ikke kan stille en Mand økonomisk ringere, fordi han er født i Grønland, naar han iøvrigt er i Besiddelse af de samme Kvalifikationer, som fordres til de paagældende Stillinger af de i det egentlige Danmark fødte. De til selve Seminarieopholdet af det offentlige afholdte Udgifter (ca. 6000 Kr.) bliver da at betragte som et Laan (rentefrit), der skal tilbagebetales af Lærerlønnen igennem en passende Aarrække.

En af de nævnte tre Lærere med dansk Lærereksamen (CHR. BERTHESEN, f. i Godthaab 1916, en Sønesønssøn af Overkateket RASMUS BERTHESEN) har for et Par Aar siden i et dansk Dagblad skildret sine første Indtryk fra Opholdet her i Landet. I det følgende skal gengives et Uddrag af hans Artikel, ogsaa paa Grund af det Billede, som Skildringen indirekte tegner af Forfatterens egen Person.

»Er det ikke en stor Forandring at komme til København fra Grønland« er det stadig tilbagevendende Spørgsmaal, der bliver stillet os af Danskerne.

Jo, stor Forandring var det sandelig, saa stor, at jeg den Dag i Dag ikke rigtig kan beskrive den Følelse, jeg havde, da jeg første Gang kørte i Bil igennem Københavns Gader. Jeg kan huske, at jeg var lutter Smil hele Vejen fra Nordhavn til Amager. Men samtidig dryppede Angstens Sved ned ad min Pande, naar Bilen styrede lige imod de stakkels Cyklister, der for mine ukultiverede Øjne saa ud, som om de kørte i et ubeskriveligt Virvar. — — —

Og saa Vejene! Saa jævne og lige mellem de mægtige, fra Bilen uoverskuelige, høje og flotte Huse, som man ellers kun ser paa Billeder.

Fig. 31. Scene af Hjemmelivet hos Overkateket og Organist PETER OLSEN (32 Aar gml.). Egedesminde. 1924. P. OLSEN phot. Overkateket OLSEN opholdt sig i Danmark til Videreuddannelse som Organist i Aaret 1919/20; (derimod har hans Hustru aldrig været uden for Grønland). PETER OLSEN har skrevet en Række grønlandske Sange og selv komponeret Melodierne til disse; særlig kendt er hans Sang om Hvalfanger-skibet »Sonja»: Súnija kalipoq, d. e. »Sonja» kommer med Hval. Denne Sang »er blevet en populær slager over hele kysten fra Kap Farvel til Upernavik«, se W. THALBITZER. Inuit Sange og Danse fra Grönland. København. 1939. pag. 11 & 16.

Naar man hidtil ikke havde set andet end en lille Butik, der svarer til en lille Købmandsforretning her i Danmark, var det imponerende at se de store Magasiner. At Folk havde Raad til at købe saa dyre Varer, var ikke til at begribe. Den Tone, der brugtes overfor Kunderne, blev jeg ikke mindst forbavset over. Med et »Hvad skulde det være?« som Indledning blev et Udvalg af Varer lagt frem foran En; og naar man langt om længe havde bestemt sig til, hvad man skulde have, og betalt Varerne under Ekspedientens eller Ekspeditricens »Tak, Hr.«, blev Døren lukket op for En, og man spankulerede ud saa fornem som en Greve.

Der er meget, man i den første Tid ser overfladisk paa eller slet ikke forstaar. De mange Indtryk har ikke faaet Lejlighed til at synke til Bunds i Bevidstheden, før nye kommer til. Men den Tid, der gaar, inden man kommer rigtigt ind i Forholdene, er vist ikke af samme Længde for alle Grønlændere. Det kommer jo ogsaa for en stor Del an paa, hvor godt man er inde i Sproget. Men jeg synes, at der gaar forbavsende kort Tid, før en Grønlænder bliver i Stand til at færdes alene midt i det København, man den første Dag ansaa for at være Forvirringens By. — — —

De første Dage i København, før jeg vovede mig ind i Centrum, gik med smaa Orienteringsekspeditioner paa Amager. Bortset fra Forretningsfolk fandt jeg, at Folk var uvenlige og ligegyldige. I Grønland er vi jo vant til, at alle Folk paa et Sted kender hinanden og hilser paa hinanden. Pludselig kom jeg til en Storby, hvor Folk blot gik og tilsyneladende ikke lagde Mærke til hinanden. 3—4 Maaneder efter min Ankomst til Danmark gik jeg en Tur med en Grønlænder samme Dag, han var kommet til København, da han pludselig udbrød: »Hvorfor hilser Folk ikke paa hinanden?«. Jeg maatte saa tilstaa for ham, at jeg selv havde tænkt ganske det samme, første Gang jeg gik en Tur paa Københavns Gader.

Man fik Indtryk af, at der levedes i Overdaadighed. Første Gang jeg gik i Byens Centrum, var det mig umuligt at afgøre, hvilket Milieu de forskellige Mennesker tilhørte; i det hele taget var min Menneskekundskab for snævert begrænset til, at jeg kunde bedømme de forskellige Samfundslag efter deres Udseende og Optræden. Senere erfarede jeg jo, at man skulde til bestemte Kvarterer for at finde de daarligst stillede.

Folk paa Gaden saa ud, som om de var festklædte og maskerede. Kom man til en Badestrand, undrede man sig over at se Folk i alle Aldre ligge i Sandet og dase i bare Badedragter. Synet af de mange Mennesker, der gik igennem Strøget en Søndag Eftermiddag, virkede lidt forvirrende. Man havde Lyst til at spørge, hvor Folk skulde hen.

De første Dages Indtryk af Uvenlighed og Ligegyldighed hos Danskerne er dog for os Grønlændere kun forbigaaende. Naar man først har »sundet sig lidt« og er begyndt at komme ind i Forholdene, skifter Indtrykket helt. Helhedsindtrykket af Folket erhverver man sig dog først, naar man har lært Sproget, da man jo til at begynde med er nødt til at forholde sig meget passiv under en Samtale med Folk. I det hele taget skal man anstrenge sig for overhovedet at gøre sig forstaaelig, og deraf følger, at Ens Optræden faar et tilbageholdende og genert Præg. Selv om man kan forstaa Meningen, naar man bliver tiltalt, varer det dog længe, før man rigtig kan følge med i en Samtale, der føres mellem indfødte Danske.

Men naar man først har faaet det vanskelige Stadium overstaaet, føler man sig rigtig hjemme blandt Danskerne. Det maa dog ikke forstaas saadan, at man før den Tid har været blind for al den Venlighed, Hjælpsomhed og Elskværdighed, hvormed man bliver modtaget, hvor i Landet man end kommer hen. Jeg synes, Gæstfriheden overalt i Danmark er overvældende. — — —

Skoven virkede for mig voldsom og uoverskuelig, maaske noget lignende den Virkning, de grønlandske Fjelde har for mange Fremmede. Et fladt Land som Danmark uden Skov vilde utvivlsomt i Længden

virke uudholdeligt ensformigt for En, der kommer fra et Bjergland. Til at begynde med havde jeg altid en lidt dystre, indeklemte og noget utryg Følelse, naar jeg gik igennem en Skov; men nu har jeg faaet en saa stor Forkærlighed for Skoven, at jeg daarligt kan tænke mig et Foraar uden Vandring gennem den nylig udsprungne Bøgeskov.

Det er ufatteligt, at der virkelig er gaaet syv Aar, siden jeg kom til Danmark. Det skal ikke skjules, at man en Gang imellem faar et Anfald af Længsel efter Hjemlandet; men trods alt er Tiden gaaet forbavsende hurtigt⁽¹⁾.

Yderligere Motiver til Ophold i Danmark for Kirke- og Skolevæsenets grønlandske Personale.

Enkelte unge Grønlændere har i Danmark modtaget Uddannelse som Organister, og det har herved ikke mindst været tilsigtet at gøre dem fortrolige med de i Grønland værende Instrumenters Stemning og eventuelle Istandsættelse. En karakteristisk Udtalelse om en af disse Elever lyder saaledes: »Det har været en Glæde at have Organist N. N. her. Værktøjet falder godt i Haanden paa ham, og han hører godt, naar han skal stemme, ja, næsten for godt, hvilket gør, at han kræver en meget nøjagtig Stemning af Instrumenterne«.

Den ved 1905-Loven hjemlede Ret til under særlige Omstændigheder at tilstaa indfødte grønlandske Præster Permission til Ophold i Danmark er jævnlig blevet benyttet. Saaledes har den foran nævnte Pastor JENS CHEMNITZ flere Gange opholdt sig her, hvor han fra sin Lærer, Pastor N. E. BALLE's Tid havde nær Forbindelse med grundtvigske Kredse. Under sit Permissionsophold 1905/06 besøgte han, der foruden at være en samvittighedsfuld Præst tillige som omtalt var en udpræget praktisk anlagt Mand, ogsaa Færøerne for at sætte sig ind i den derværende Faareavl²⁾. Permissionstilladelserne for Præsterne har som Regel været motiverede med den Betydning, et Ophold i Danmark antoges at ville faa for de paagældendes fremtidige Arbejde, naar de her fik Lejlighed til bedst muligt at sætte sig ind i dansk kirkeligt Arbejde og almindeligt dansk Aandsliv. Ofte har dette Formaål for Præsterne selv været

¹⁾ 9.

²⁾ Pastor CHEMNITZ foretog denne Rejse til Færøerne og begyndte derefter Forsøgene med Faareavl i Grønland efter Opfordring af Direktøren for Den Kongl. Grøn. Handel og med Refundering af Udgifterne fra Fællesfonden for Grønland (44, Dir. Skrivelse til Indenrigsmin. af 19/3 1906, Journ. Nr. 183/06). Senere — efter at Faareavlstationen ved Julianehaab 1915 er blevet oprettet — har 3 Sydgrønlændere i Aarene 1927—1932 opholdt sig, hver i 2 Aar, paa Island for at sætte sig bedst muligt ind i Faareavlen dér.

forbundet med et Ønske om, medens de var i Danmark, samtidig at sørge for et betryggende Ophold for et eller flere af deres skole-søgende Børn.

Lignende Permissionsophold er gentagne Gange blevet tilstaaet grønlandske Kateketer og Lærere, særlig for at disse kunde faa Lejlighed til dels at udvide deres Kundskaber paa Skolevæsenets Omraade, f. Eks. ved at følge Undervisningen i en dansk Landsbyskole, og dels at gøre sig fortrolige med dansk Menighedsliv, f. Eks. gennem K. F. U. M.

Vanskeligheder, særlig paa Grund af Sygdom, for det grønlandske Kirke- og Skolevæsens Personale under Ophold i Danmark.

Som noget særegent for de unge i Kirke- og Skolevæsenets Tjeneste kan det nævnes, at enkelte har maattet opgive deres videre Uddannelse, fordi de ikke i Længden har været i Stand til at tage de moralske Hensyn, som Kirken kræver af dem. Dette er dog ogsaa en velkendt Foreteelse i Grønland og har som Regel kun tilfældigt staaet i Forbindelse med Opholdet i Danmark.

Derimod har Sygdom til Tider lagt alvorlige Hindringer i Vejen for de unge Præsters og Læreres Uddannelse i Danmark, ligesom Tilfældet har været for Haandværkerne, saaledes som tidligere nævnt. Kun et enkelt Dødsfald er mig dog bekendt imellem de her omhandlede unge; 1934 døde en 23aarig Lærer af Lungebetændelse Aaret efter sin Ankomst hertil. I et Par Tilfælde har Tuberkulose nødvendiggjort Afbrydelse af Uddannelsen her i Landet og Hjemrejse til Grønland; men det er dog, som jeg ogsaa før har antydnet, mit Indtryk, at Sundhedstilstanden som Helhed har været bedre mellem disse unge end i Haandværkernes Gruppe. Det lille Talmateriale tillader ikke en nøjagtig Sammenligning, og jeg finder det yderligere paakrævet at gøre opmærksom paa, at selvom f. Eks. Tuberkulose kun maatte være forekommet blandt de hertil sendte Seminarister med maaske halv saa stor en Hyppighed som blandt Haandværkerne, vilde dette dog endnu være 15 Gange saa hyppigt som blandt jævnaaldrende danske Mænd.

Ogsaa paa anden Vis har Sygdom flere Gange grebet forstyrrende ind i Dispositionerne for de i Danmark midlertidigt værende Medlemmer af Kirke- og Skolevæsenets Personale. Jeg erindrer saaledes fra Tiaaret 1931—1940 to Tilfælde, hvor grønlandske Præstefamilier, som af den ene eller anden Grund opholdt sig i Danmark, maatte forlænge deres Ophold Vinterhalvaaret over paa Grund af Kighoste, som var udbrudt i deres store Børneflokk kort før Besejlingsperiodens Afslutning.

Genoptagelse af Grønlænderindernes Uddannelse ved Jordemoderskolen i København.

Efter en Afbrydelse i Tiden fra 1886 til 1898 optoges atter Uddannelsen i Danmark af Grønlænderinder til Jordemødre — ligesom dette var Tilfældet med den haandværksmæssige Uddannelse af unge Grønlændere — og den er siden stadig blevet fortsat. I Tiaaret 1901—1910 har 5, 1911—1920: 4, 1921—1930: 7 og 1931—1940 ligeledes 7 Grønlænderinder bestaaet den afsluttende Prøve ved Jordemoderskolen i København.

Det herved fremkomne Resultat for Grønland fremgaar af nedenstaaende Skema.

Tabel 5. Antal Jordemødre i Vest-Grønland.

	Syd-Grønland		Nord-Grønland		Samlet for Vest-Grønland	
	Ialt	Heraf uddannede i Danmark	Ialt	Heraf uddannede i Danmark	Ialt	Heraf uddannede i Danmark
1901.....	21	4	34	6	55	10
1935.....	42	6	61	7	103	13

Medens Mængden af Jordemødre i Vest-Grønland er næsten fordoblet i det omhandlede Tidsrum, er Antallet af dansk uddannede Jordemødre ikke blevet væsentligt forøget; men deres Uddannelse er til Gengæld blevet i høj Grad forbedret. Af de 10 i Danmark uddannede Jordemødre, som fandtes i Grønland 1901, havde kun 1 bestaaet den danske Jordemodereksamen (se Side 112). Blandt de i 1935 ansatte har derimod samtlige 13 i Danmark uddannede afsluttet deres Ophold her med nævnte Eksamen.

Herom oplyser Jordemodereksamensprotokollen bl. a. »20' Marts 1901 eksamineredes ugift MARIE JENSEN fra Godhavn, Grønland. Hun, der ved sin Ankomst til Danmark kunde tale og forstaa Dansk, men ikke læse dette, havde lært at læse under sit Ophold paa Skolen, der havde varet fra Septbr. 1899, afbrudt nogle Maaneder ved Sygdom. Eksaminationen foretoges ganske som den sædvanlige Eksamen, kun at der ikke eksamineredes i Instruksen (fordi denne ikke havde Gyldighed i Grønland, Forf.). Hun erholdt 1' Karakter«.

I August 1904 indstilledes atter, efter kun 1 Aars Ophold ved Skolen, 2 Grønlænderinder til Eksamen. Om disse bemærkes det: »De to Grønlænderinder udtrykte sig med saa stort Besvær, at Eksaminationen blev ganske utilfredsstillende. Da de dog skulde opholde sig ved

Skolen til Foraaret, besluttedes det at udsætte Prøven til henimod den Tid«. Den 27^e Juni 1905 eksamineredes de atter og bestod nu begge med 1^e Karakter¹⁾. De senere uddannede har ogsaa ganske overvejende bestaaet med 1^e Karakter, en enkelt endda med Udmærkelse. 2 Elever har desuden modtaget den særlige Præmie for »Flid og god Konduite«.

Om de grønlandske Elevers Forhold paa Jordemoderskolen har fhv. Overjordemoder, Frk. RØDTNESS, som i Aarene 1910—1941 under Over-

Fig. 32. Jordemoder MARIE KLEIST, 26 Aar gml. Fotograferet i København 1905. Uddannet ved Jordemoderskolen i København 1903—1905. Se Teksten Side 168.

accouchørens Ledelse har forestaaet denne Uddannelse, velvilligt meddelt mig følgende: »De fleste grønlandske Jordemoderelever har været intelligente; men de har som Regel ved deres Ankomst savnet Viden om forskellige Forhold, og de har derved staaet mere eller mindre tilbage for deres danske Kammerater. Under Oplæringen har de vist sig særdeles agtpaagivende; de har været flittige, samvittighedsfulde og ærgerrige. De har altid været gode mod deres Patienter, og de har elsket Børnene.

I deres daglige Færd har de været tilbageholdende og taktfulde; over for deres overordnede har de vist en barnlig Tillidsfuldhed, og disse har til Gengæld næsten altid følt sig personligt knyttede til dem. I deres Privatliv har man maattet beundre deres Nøjsomhed og deres Omhu for at vedligeholde deres Ting. Som alle Evadøtre har de gerne villet

¹⁾ 88.

Fig. 33. Grønlandsk Jordemoder elev (KAROLINE NIELSEN, 22 Aar gml.) ved Fantom-øvelse hos Overjordemoderen. København. 1940.

være pænt paaklædte. Det har været en Fornøjelse at se, hvad de har kunnet faa ud af deres beskedne Midler.

Paa Grund af sproglige Vanskeligheder har det som oftest knebet noget med den teoretiske Undervisning, og denne har fordret en ikke ringe Taalmodighed fra begge Sider. Det har næsten altid været nødvendigt, at de grønlandske Elever har faaet 1 Aars Undervisning mere end de danske, og det har ligeledes været nødvendigt, at de under hele Uddannelsen har faaet en ekstra Undervisning i Dansk. Som Regel har Kammeraterne taget sig meget smukt af disse grønlandske Kolleger; ofte har de saaledes læst deres Lektier med dem.

Et glimrende Haandelag og en uforstyrrelig Ro har været fælles for næsten alle de grønlandske Elever og har udmærket dem fra første Færd. Flere af de udlærte har maattet betegnes som særdeles dygtige Jordemødre.

Vanskeligheder ved de grønlandske Jordemoderelvers Uddannelse i Danmark.

Men der har ogsaa været Vanskeligheder at overvinde, før dette Resultat er naaet — først og fremmest de ofte nævnte sproglige Vanskeligheder. Det er uden Tvivl en svær Opgave for en Grønlænder blot at omlægge sine Tankebevægelser saaledes, at de kan udtrykkes paa Dansk¹⁾.

¹⁾ For at tydeliggøre min Mening med dette skal jeg anføre Ordenes Rækkefølge i en almindelig dansk Sætning og den tilsvarende paa Grønlandsk: »Hvergang vi kommer paa Besøg, plejer man at byde os paa Kaffe« — — — »kommer paa Besøg vi, hvergang, Kaffe, drikke, lade, plejer, man os«.

Hertil kommer saa det langt rigere Begrebsomraade, som det danske Sprog spænder over, hvorved Grønlænderne Gang paa Gang stilles over for Fænomener, som — særlig inden for de abstrakte Felter — slet ikke forekommer i deres oprindelige Tankeverden. Det staar utvivlsomt i Forbindelse med dette sidstnævnte Forhold, at Inspektøren i Syd-Grønland i Skrivelse til Direktoratet af 6' September 1884 udtrykker sig, som følger: »Selvom en Grønlænder virkelig her i Landet (d. e. Grønland, Forf.) har lært at opfatte en Del Dansk, har man aldeles ingen Borgen for, at han vil kunne forstaa, hvad enhver Dansk siger til ham, da man nemlig her i Grønland for at lære Grønlænderne at forstaa Dansk, maa forme sit Sprog paa en egen Maade, som kun Folk, der har levet her i Landet, kjender til¹⁾. Det gør heller ikke Opgaven lettere, at dansk Sprogbrug — som Sprogbrug i det hele i Nord- og Mellemeuropa — forudsætter en anden og høfligere Sprogform i Tale til overordnede end i Tale til underordnede, medens Grønlandsk kun har en over for alle anvendelig Udtryksmaade²⁾.

Allerede tidligere (Side 20 og 47) er der gjort opmærksom paa visse Udtalevanskeligheder for Grønlænderne ved Bogstaverne R og F. Hertil kan endnu føjes Vanskeligheden ved H som Begyndelsesbogstav. AA. BUGGE anfører saaledes, at Sætningen: »Jeg hedder Peter« let bliver til: »Jeg æder Peter«, og lign.³⁾. Endelig er, som for praktisk talt alle Udlandinge, Stødet i Rigsdansk en næsten uoverkommelig Finesse for Grønlændere.

Paa den anden Side kommer disse Elever fra et Land, hvor den meste Opdragelse endnu den Dag i Dag foregaar efter Latterens Pædagogik — og hvor i en ikke alt for fjærn Fortid Latterliggørelse endda var en af de anerkendte Former for den offentlige Retspleje. Grønlænderne er lattermilde som faa; men samtidig er de yderst ømfindtlige over for den Mulighed selv at blive Latterens Genstand. Der er ikke meget, der er dem saa pinligt som den Tanke, at nogen skulde finde dem latterlige eller naragtige.

Det er almindeligt, at en Grønlænder forstaar det meste af det Danske, han hører, en rum Tid før han selv er i Stand til at tale det. Jeg skal i denne Forbindelse nævne, at jeg kender flere Eksempler paa, at Grønlændere i Begyndelsen af deres Ophold her i Landet har følt sig pinligt berørte ved Bemærkninger, som deres Omgivelser ganske uden Forbehold eller Skaansel har fremsat om deres Udseende, Optræ-

¹⁾ 103, a.

²⁾ Eksempelvis ventes det i Danmark, at Lærlingen siger: »Mester vil da ikke flytte Haanden et Øjeblik«, medens Mester i den tilsvarende Situation blot siger: »Væk med Grabberne, Dreng!«

³⁾ 24, pag. 44.

den eller lignende i den sikre — men fejlagtige — Tro, at de paagældende ikke forstod det sagte.

Efterhaanden som den teoretiske Del af Jordemoderelevernes Uddannelse er tiltaget i Omfang, har det, paa tilsvarende Maade som for Lærerne, været nødvendigt at sørge for et Aars Foruddannelse i Danmark af disse Elever før deres Optagelse paa Jordemoderskolen. Denne Uddannelse er foregaaet paa forskellige Provinssygehuse, som har vist Sagen den Interesse at modtage disse unge Piger i et Aars Tid, for at de kan blive vænnede til danske Forhold samtidig med, at de her kan faa en praktisk Indøvelse i Sproget.

At Sygehusene derved har vist en paaskønnelsesværdig Imødekommenhed, forstaas bedst, naar man erindrer, at det er disse Institutioners Opgave at yde den bedst mulige Behandling og Pleje af Patienterne fra vedkommende Egn. Ikke helt sjældent er der imidlertid netop fra Patienternes Side fremsat Besværinger over ikke at kunne faa forstaaelige Svar paa de Forespørgsler, som de har rettet til Grønlænderinderne, naar disse mere eller mindre selvstændigt er begyndt at deltage i deres Pleje. Ogsaa de overordnede Sygeplejersker føler sig paa Grund af Vanskelighederne med Sproget ofte urolige og er usikre, om f. Eks. en given Besked er blevet rigtigt opfattet af vedkommende Elev. Der voldes naturligvis herved en Del Besvær og en Forøgelse af de paagældendes Arbejde; men paa den anden Side har de grønlandske Elevers næsten altid vindende Væsen og deres øjensynlige Anlæg og Interesse for Gerningen talt saa stærkt til deres Fordel, at det hidtil i hvert enkelt Tilfælde er lykkedes at faa den nævnte Foruddannelse gennemført uanset de af Sproget forvoldte Vanskeligheder.

Andre Hindringer har derimod kunnet afbryde denne Uddannelse. Jeg skal saaledes nævne, at i Tidsrummet 1931—1940, hvor som omtalt 7 Grønlænderinder bestod dansk Jordemodereksamen, maatte Uddannelsen i Danmark samtidig opgives for 4 andre Elever, før de var naaede frem til Optagelse paa selve Jordemoderskolen. Aarsagerne hertil var i kronologisk Rækkefølge de her anførte: I Foraaret 1931 maatte en 21aarig Elev, som det foregaaende Aar var kommet hertil fra Jakobs-havn, sendes tilbage til Grønland. Hun havde under næsten hele sit Ophold i Danmark været sengeliggende, lidende af Lungetuberkulose, og døde kort efter at være naaet tilbage til sin Hjemstavn. 1932 hjemsendtes paa lignende Maade hendes Afløerske, som var kommet hertil fra Julianehaab, efter at der hos denne var konstateret en dobbeltsidig Nyretuberkulose. Atter 1936 maatte en Elev, denne Gang fra Godthaab, hjemsendes. Hun var kommet til Danmark 3 Aar tidligere og havde her knap en Maaned efter sin Ankomst faaet en Blodspytning, hvorefter hun var blevet indlagt til Hospitalsbehandling for Lungetuberku-

lose. Efter 3 Aars Behandling, dels paa Hospital og dels paa Plejehjem, hjemsendtes hun nu efter egen Begæring. Endelig hjemsendtes 1938 en ung Pige, der var kommet hertil 1934, og som det følgende Aar havde faaet forskellige Infektionssygdomme under den forberedende Uddannelse paa et Provinssygehus. Hun fik i Tilslutning til sit forholdsvis lange Sygeleje en ganske vist forbigaaende Depressionstilstand, men kunde ikke senere tænke sig at genoptage et Arbejde som det oprindelig planlagte, paa et Hospital eller paa en lignende Institution.

Samtidig maatte Uddannelsen afbrydes for en af de paa Jordemoderskolen optagne Elever. Det drejede sig i dette Tilfælde om en 23aarig Østgrønlanderinde, som trods forskellige udmærkede personlige Egenskaber havde vanskeligt ved at forstaa, at Forholdene i Danmark ikke for alle kan tillade en Livsudfoldelse og et Driftsliv som det, hun med sine Indtryk fra sin forholdsvis primitive Hjemstavn betragtede som naturligt og selvfølgeligt.

For tidligere Perioder er jeg ikke i Stand til at give en saa detaljeret Oversigt over Frafaldet blandt de til Jordemoderuddannelsen i Danmark udpegede Elever. Kun skal jeg nævne, at der paa Jordemoderskolen i Aarene 1901—1940 er forefaldet ialt 2 Dødsfald blandt 27 grønlandske Elever, det ene 1911 foraarsaget af Lungebetændelse, det andet 1921 som Følge af Skarlagensfeber.

De i Danmark uddannede grønlandske Jordemødres Antal, Arbejde og Lønning.

Efter disse Oplysninger maa det nærmest virke overraskende at erfare, at der alligevel ved Jordemoderskolen i København i det nævnte Tidsrum (1901—1940) i Forhold til Folkemængden er blevet uddannet 5 Gange saa mange Jordemødre til Grønland som til det øvrige Danmark. Dette staar naturligvis i Forbindelse med det særlige Behov for Jordemoderhjælp, som findes i Grønland, og som skyldes den spredte Bebyggelse langs Landets vidtstrakte Kyst, de mange Bosteder med de smaa Befolkningsmængder og med den paa Grund af Afstandene og de klimatiske Forhold besværlige indbyrdes Forbindelse.

1935 fandtes der saaledes i Grønland 1 Jordemoder for hver 40 Kvinder i den fødedygtige Alder mod tilsvarende 1 for 1000 i det egentlige Danmark, altsaa 25 Gange saa mange. Det grønlandske Personales Størrelse virker i og for sig forbløffende; men et saadant Antal er nødvendigt, naar der overalt og til enhver Tid skal være Adgang til en forsvarlig Fødselshjælp. Til Gengæld medfører dette store Antal, at der gennemsnitlig kun kan forekomme 6—7 Fødsler om Aaret i hver enkelt grønlandsk Jordemoders Virkefelt. Fødselshyppigheden er ganske vist

dobbelt saa stor i Grønland som i Danmark; men alligevel vilde al Fødselshjælp dér, hvis de stedlige Bebyggelses- og Samkvemsforhold var som i Danmark, kunne bestrides af 7 à 8 Jordemødre ialt.

Som Skemaet (Side 161) viser, fandtes der imidlertid i 1935 over 100 Jordemødre i Grønland, og mere end en Tiendedel af disse var uddannede i Danmark. Det vil derfor forstaas, at det i Samfundets Interesse har været nødvendigt at søge disse Jordemødres Arbejdsevne udnyttet ud over selve Ydelsen af Fødselshjælp, og dette gælder naturligvis ikke mindst for de særlig kvalificeredes Vedkommende, med andre Ord for de i Danmark uddannede. Disse har da heller ikke svigtet de til dem stillede Forventninger. De har ikke alene vist sig som dygtige selvstændige Jordemødre; men de har tillige været gode Lærere for de Landsmandinder, som af Lægerne i Grønland oplæres i Fødselshjælp, og de har yderligere, særlig som Tolke, været de vekslende Læger en overordentlig værdifuld Hjælp og en betydningsfuld Støtte til Højnelse af Sundhedsvilkaarene for den grønlandske Befolkning. Trods Vanskelighederne og Omkostningerne ved deres Uddannelse i Danmark har der derfor heller ikke været Tvivl om det ønskelige i, at der i det mindste ved hver af Lægestationerne i Grønland findes en saaledes fuldt uddannet Jordemoder — og længere er man i Virkeligheden heller ikke naaet endnu.

Den oprindelige Løn for grønlandske Jordemødre med Uddannelse i Danmark var som foran (Side 110) nævnt 70 Rdl. aarlig, hvilket Beløb i 1875 konverteredes til 140 Kr. Der blev i saa Henseende ikke gjort nogen Forskel paa den enkelte (KAROLINE ROSING), som havde bestaaet Jordemodereksamen, og paa de øvrige, for hvem der fra Eksamenkommissionen blot forelaa en Erklæring om deres formodede Anvendelighed i Grønland.

Da Jordemødrenes Uddannelse i indeværende Aarhundrede genoptoges og som ovenfor udredet gennemførtes med et saa tilfredsstillende Resultat, laa det dog nær at gøre opmærksom paa, at de Livsvilkaar, som involveredes ved den lave Lønning, i Løbet af kort Tid maatte svække Virkningen af de paagældendes Ophold og Oplæring i Danmark¹⁾. Lønningen blev derefter (Indenrigsmin. Resolution af 19/4 1905) betydeligt forhøjet, nemlig til en Begyndelsesløn paa 300 Kr., stigende i Løbet af 20 Aar til 444 Kr. Efter Jordemodereksamenskommissionens Indstilling af September 1904 stilledes Jordemødre med Eksamen og Jordemødre med en passende Erklæring fra Kommissionen lønningsmæssigt lige, da »det kan hænde, at det udelukkende beror paa vedkommende Grønlænderindes Mangel paa Evne til at opfatte en Eksamination og udtrykke sig tydeligt i sit Svar — medens det dog

¹⁾ 6, b. pag. 982.

maaske, særlig gennem Overaccouchørens og Jordemoderlærerens Erklæring kan vides, at det ikke er af Mangel paa Kundskaber, hun ikke kan bestaa Eksamen¹⁾).

Der oprettedes yderligere en særlig Lønklasse, begyndende med 144 Kr. og stigende til 240 Kr. om Aaret, for Jordemødre, som er søgt oplærte i Danmark, men som hverken har bestaaet Eksamen eller har kunnet erholde en tilfredsstillende Erklæring om deres Forhold i Læretiden, hvilken Gruppe dog aldrig fik nogen Betydning.

Ved et nyt (paa Grund af Forholdene endnu 1945 gældende) Regulativ af $\frac{5}{8}$ 1920 fastsattes der for Jordemødre med dansk Jordemodereksamen en aarlig Løn paa 360 Kr., stigende med 60 Kr. hvert tredje Aar indtil 600 Kr. plus 20 hl Kul samt 120 Kr. aarlig for Færdighed i Dansk. For Jordemødre, der er uddannede i Danmark, men som ikke har bestaaet Eksamen, er Lønnen 180 Kr. aarlig, stigende til 300 Kr., plus 12 hl Kul. Der vil som Regel ogsaa tilkomme disse det nævnte Tillæg for Færdighed i Dansk. Som det vil forstaas af den meddelte Oversigt over Uddannelsesresultaterne, har den sidstnævnte Gruppe, som den tilsvarende under den foregaaende Ordning, næsten udelukkende haft teoretisk Betydning.

Jordemødrenes Lønning maa naturligvis ses i Forhold til hele det grønlandske Lønniveau. De absolut set smaa Lønbeløb i Grønland er en simpel Følge af Livsbetingelserne og Levemaaden i dette fattige Land; men de er heller ikke uden Forbindelse med det Faktum, at der paa visse Omraader, bl. a. for Jordemødres og Læreres Vedkommende, findes en saa stor Mængde Funktionærer i Forhold til Befolkningens Størrelse, at noget tilsvarende neppe kendes i noget andet Land. De dansk uddannede Jordemødre staar i de yngre Aar lønningsmæssigt paa det nærmeste lige med (omend lidt ringere end) de i Grønland oplærte Haandværkere og med de ved Seminariet i Godthaab uddannede Lærere; med tiltagende Tjenestetid forskydes Forholdet yderligere til Ugunst for Jordemødrene, formentlig af Hensyn til disses som Regel ringere Forsørgerpligter. Fastsættelse af Løn under Hensyntagen til Forsørgerpligt er jo i det hele velkendt i dansk Lønpraksis.

Som et Tegn paa den Paaskønnelse, som de her omhandlede Jordemødres Virksomhed almindeligt har mødt, kan det nævnes, at da den ene af de to ved Jordemoderskolen i København 1905 færdig uddannede, senere Jordemoder ved Julianehaab MARIE KLEIST (Fig. 32), som den første af de i dette Aarhundrede saaledes uddannede havde gjort Tjeneste i 25 Aar, tildeltes der hende (den 19' Novbr. 1930) Den Kongelige Belønningsmedaille i Sølv med Krone.

Nærmest som et Kuriosum skal jeg, inden jeg forlader dette Af-

¹⁾ 102, c. 1904, pag. 350.

snit, omtale, at den Forandring i Tiltaleformen, som 1913 indførtes paa Jordemoderskolen¹⁾, hvorefter Eleverne nu tiltales som Frk. eller Fru N. N. imod indtil da blot: N. N., kan ses efterhaanden at have paa-virket ogsaa Omtaleformen for Grønlands Styrelses Vedkommende. 1939 (J. Nr. 1584, 429/1936) benævnes de to i dette Aar færdiguddannede grønlandske Jordemødre saaledes henholdsvis Frk. N. N. og Fru N. N. imod indtil da konstant: Grønlænderinden N. N.

Forsøgsvis Uddannelse i Danmark af Grønlænderinder til Sygeplejersker.

Inden for Sundhedsvæsenets Ramme har man foruden den skildrede Oplæring i Danmark af Grønlænderinder i Jordemodergerningen ogsaa forsøgt en tilsvarende Uddannelse af et Par Grønlænderinder til Sygeplejersker. De paagældende unge Piger blev uddannede i København i Aarene 1910—1911 og 1914—1915. De indgik imidlertid begge Ægteskab, snart efter at de var vendte tilbage til deres Hjemland, og deres Virksomhed som Sygeplejersker viste sig vanskelig forenelig med de Krav, deres egne Hjem nu stillede til dem. Administrationen har derefter fundet det betænkeligt yderligere at anvende det offentliges Midler til en saadan Uddannelse, som vel maa siges at have haft sin utvivlsomme Betydning for de paagældendes egen Udvikling, men som kun i ringe Grad kom det Samfund, de tilhørte, til Gode.

Privat dansk Indsats for Grønlænderinders Uddannelse i Danmark.

Efterhaanden som Antallet af de i Danmark uddannede unge Grønlændere tiltog, følte det som en Mangel, at disse unge Mænd ikke efter deres Tilbagekomst til Grønland kunde finde Landsmandinder, som stod paa et tilsvarende Udviklingstrin som de selv. En Kreds af grønlandsinteresserede Danske, særlig med Tilknytning til den afdøde, foran nævnte Missionær N. E. BALLE og dennes ligeledes afdøde, i Grønland fødte Hustru (f. Fleischer), tog endelig den her liggende Opgave op og dannede i 1925 »Komiteen for Grønlænderinders Uddannelse«.

Denne Komité satte sig som Formaål at hjælpe unge Grønlænderinder, særlig saadanne, som var forlovede med vordende grønlandske Funktionærer, til et Ophold i Danmark for her at lære dem noget Dansk, samtidig med at de uddannedes i praktisk Husgering og Barnepleje i en Udstrækning, som passede til For-

¹⁾ Spørgsmaalet rejst paa Det Almindelige Danske Jordemodermøde den 15—16^e September 1911, se 106, pag. 11.

holdene i deres Hjemland. Man var straks fra første Færd paa Vagt for ikke at forfine disse unge Piger, saa at de vilde faa Vanskeligheder ved at vende tilbage til de smaa Forhold i Grønland. Man lagde tillige Vægt paa at bibringe dem Forstaaelsen af, at den særlige Uddannelse, som de modtog, ikke blot var en personlig Gave, men at den medførte en moralsk Forpligtelse for dem til senere at staa som et Eksempel for deres Landsmandinder og efter Evne delagtiggøre disse i de Kundskaber og Færdigheder, som de selv havde erhvervet.

Komitéen fik i Grønland 2 Repræsentanter inden for Kirke- og Skolevæsenets Rækker, hvis Opgave skulde være at finde de til denne Uddannelse bedst skikkede Emner og at træffe de fornødne foreløbige Afgørelser med de unge Piger selv saavel som med disses Værger.

Den oprindelige Plan om særlig at tage sig af unge, der var forlovede med grønlandske Funktionærer, har dog kun faaet mindre Betydning. Forlovelser plejer i Grønland hurtigt at føre til Bryllup og vil kun undtagelsesvis kunne tænkes fortsatte gennem en aarelang personlig Adskillelse.

Komitéen har dog ikke af den Grund manglet Arbejdsmateriale. Der er — og har altid været — et betydeligt Kvindeoverskud i Grønland. Det nedenstaaende Skema viser Størrelsen af Kvindernes talmæssige Overvægt samt dennes Stigen med den tiltagende Alder.

Tabel 6.

For hver 100 Mænd fandtes der i Grønland 1930				
i Aldersklassen			Til Sammenligning Danmark 1930	
under 20 Aar	102	Kvinder	98	
20—39 Aar	114	—	107	
40—59 Aar	121	—	107	
60 Aar og derover.....	176	—	116	
Alle Aldersklasser samlet.....	111	Kvinder	105	

Selvom i Grønland 73 pCt. af Mændene over 20 Aar (mod 64 pCt. i det egentlige Danmark) lever i Ægteskab, kommer dette dog kun til at svare til 59 pCt. af Kvinderne i de samme Aldersklasser (ganske som i Danmark). Det Antal voksne Kvinder, som i Grønland er henvist til at forsørge sig selv, er saaledes meget betydeligt, og de i Forbindelse hermed staaende Problemer har i stigende Grad præget det her omhandlede Arbejde.

I Tiden 1927—1938 har Komitéen modtaget ialt 25 unge Piger fra Grønland til Uddannelse i Danmark og har samtidig medvirket ved Ind-

stilling til forskellig Undervisning og Oplæring af 7 Grønlænderinder, som af andre Grunde var komne her til. Eleverne, som har været ret ligelig udvalgt fra alle Egne i Grønland, har haft en Gennemsnitsalder paa 18 Aar; en enkelt har været 16, to var henholdsvis 23 og 24 Aar.

Opholdet i Danmark har som oftest været i 2 Aar. Det første Aar er for en stor Del gaaet med Tilvænningen til de nye Forhold og det fremmede Sprog; en mere fagmæssig Uddannelse har som Regel først kunnet foregaa i det følgende Aar. Paa den anden Side er det nærmest forbavsende, hvad der virkelig har kunnet læres i dette Aar. En yderligere Forlængelse af Opholdet synes heller ikke absolut tilraadeligt. Naar den i de første Aar næsten konstante Følelse af Usikkerhed og Genrthed er overvunden, er det ikke alle unge Grønlænderinder, der er i Besiddelse af den fornødne Ansvarsbevidsthed og Karakterstyrke til at modstaa de forskellige Fristelser, som Livet, navnlig i de større Byer, uundgaeligt udsætter dem for.

Uddannelsen er regelmæssigt begyndt paa Landet og næsten altid i Præste- eller Lærerhjem; Overgangen fra Grønland til et Ophold paa Landet i Danmark synes lempeligere end til en Storby. Naar Eleverne næsten udelukkende har været anbragte i Hjem inden for Kirke- og Skolevæsenets Rammer, maa det naturligvis indrømmes, at der paa Landet findes mange andre, lige saa gode Hjem; men det vil næsten altid være vanskeligere i disse at lægge Husets Arbejde saaledes, at det lader sig forene med denne særlige Opgave. Hertil kom yderligere, at der i et Radioforedrag før Uddannelsens Begyndelse efterlystes gode, kultiverede Hjem paa Landet, hvor man levede under danske Middelstandskaar, og hvor man var villig til at modtage de unge Grønlænderinder til Ophold og Oplæring under familiære Forhold, og at de herpaa fremkomne Tilbud netop skrev sig fra den nævnte Kreds.

Som Program for første Aars Uddannelse kan anføres: Oplæring i almindelig Husgerning, Madlavning, Bagning, Vask og Strygning. Eleverne skal saa vidt mulig sy deres eget Tøj samt deltage i Vedligeholdelsen af Familiens Beklædningsgenstande. Hertil kommer yderligere Undervisning i Dansk og i lidt Regning. Det overlades til Husmoderen at lægge den Arbejdsplan, hun maatte ønske at følge; men det betones, at Komitéen lægger Vægt paa en Opdragelse til Renlighed, Orden og Nøjsomhed.

Det paagældende Hjem giver Eleven frit Ophold som Vederlag for den Hushjælp, den unge Pige faktisk yder, særlig i Uddannelsens andet Halvaar. Komitéen afholder Udgiften til Klæder, Sygekasse og Tandbehandling samt 5 Kr. maanedlig i Lommepege. Som Eksempel paa de herved paaløbne Udgifter for en Elev kan fra 1934—1935 (13 Maaneder) anføres: Klæder 203 Kr., Fodtøj 45 Kr., Sygekasse 20 Kr., Kørepenge 24 Kr., Kursusudgift 4 Kr., Smaagaver 30 Kr. og Lommepege

65 Kr., ialt 391 Kr. I andre Tilfælde kan f. Eks. Udgiften til nødvendig Tandbehandling betydeligt forhøje et saadant Beløb.

Det andet Læreaar var oprindelig beregnet til en rationel Oplæring i Barnepleje, jævnfør Uddannelsens særlige Hensigt som Forberedelse til Ægteskab. Komitéen opnaaede hertil Københavns Hospitalsvæsens velvillige Tilsagn om, at de paagældende Elever vederlagsfrit maatte faa et étaarigt Kursus paa Kommunens Børnehospital paa Fuglebakken. Men allerede med Elev Nr. 4 blev denne Linie brudt¹⁾. Det drejede sig i dette Tilfælde om en ung, uforlovet Grønkenderinde (17 Aar ved Ankomsten til Danmark) med Lyst til og Anlæg for Madlavning og samtidig med et stærkt Ønske om en Uddannelse, der kunde skabe hende en Levevej i Grønland, hvorfor hun blev uddannet til Husholdningslærerinde.

I et senere Tilfælde, iøvrigt et af de forholdsvis faa, hvor den paagældende unge Pige var forlovet før Afrejsen fra Grønland, men hvor denne Forlovelse blev hævet, sørgede Komitéen for, at hun fik en fagmæssig Uddannelse i Syning og Tilskæring, hvilken Uddannelse enkelte senere tilkomne ligeledes har modtaget. Ogsaa Uddannelse til Skolekøkkenlærerinde og til Forskolelærerinde er givet, ligesom Uddannelse i Vævning som Erhverv, særlig med Henblik paa Mulighederne for Anvendelsen af den grønlandske Faareuld. Endelig er et Par af Eleverne overgaaede til Grønlands Styrelses Omsorg til den før nævnte Uddannelse som Jordemødre, og to af de først uddannede er efter et kortere Ophold i Grønland vendt tilbage til Danmark og har her gennemgaaet den regulære danske Sygeplejerskeuddannelse.

Trangen til en erhvervsmæssig Uddannelse er i det hele stærkt voksende blandt Nutidens unge Grønlænderinder. Det hænder Gang paa Gang, at Eleverne efter Ankomsten til Danmark fremsætter Udtalelser som »Jeg vil gerne lære noget, som jeg kan tjene ved, naar jeg kommer hjem igen«, »Selvfølgelig vil jeg gerne frem, ligesom alle andre vil det« eller »Jeg vil forfærdelig gerne lære noget, som jeg kan faa Løn for i Grønland, saa jeg kan leve deraf og hjælpe min Mo'r«. Komitéen har da ogsaa, som det vil ses af det foregaaende, i saadanne Tilfælde ment at maatte tage Hensyn til disse Ønsker og har bedst muligt sørget for en videregaaende Uddannelse inden for de Omraader, hvortil Eleverne har vist særlige Anlæg.

Derimod har Komitéen selvfølgelig været klar over, at det offentlige ikke kan være forpligtet til at skaffe Ansættelse i Grønland til enhver ung Pige, som saaledes uddannes i den ene eller anden Retning, om Komitéen end lige saa naturligt har følt det som sin Pligt at yde

¹⁾ Hermed er dog ikke sagt, at Barnepleje er udgaaet af Uddannelsesplanen. Faget udgør stadig et fast Led i Uddannelsen, men indøves nu som Regel i kortere Kurser dels i Hjemmene, dels i Vuggestuer ell. lign.

sine Elever den bedst mulige Støtte. Vanskelighederne fremkommer især, fordi der altid mellem mange vil være enkelte, som nok har de fornødne intellektuelle Evner, men som viser sig at mangle de ønskelige Karakteregenskaber. Den unge Pige har maaske nok været flink til at lære; men det hænder, at hun senere viser sig at mangle den fornødne Modenhed og Overlegenhed til at anvende det lærte i sit Hjemland og under de derværende Omgivelsers kritiske Blik.

De Hjem, hvori disse Elever har været optaget i Danmark, har næsten kun haft Lovord om deres Ophold. I Almindelighed lyder Om-talen saaledes: »Hun er en sød og kærlig Pige, god og mild, en hel lille Solstraale, altid smilende og i godt Humør. Hun er flink og hurtig til sit Arbejde, fingernem og lærvillig; hun kan lave alt, hvad man stikker i Haanden paa hende, og hvor gør hun det nydeligt!« »Hun er kvik og mild, hurtig i Tanke, fatter let og har et praktisk Greb paa Tingene. Hun vinder alle ved sit lyse Sind og sit glade Smil«. »Hun er en indtagende ung Pige, nem at have med at gøre, stillfærdig og behagelig i Omgang, pligtopfyldende, flink og villig, proper og paapasselig, pæn og akkurat med sit Tøj. Hænderne sidder godt paa hende«.

En enkelt Udtalelse lyder endda, som følger: »Hvis hun repræsenterer den almindelige Befolknings Karakter, maa Grønlænderne være et vidunderligt Folk. Jeg tror dog nok, at M. er ualmindelig«. I denne Reservation maa man selvfølgelig give Brevskriveren Ret. Det er altid farligt at generalisere ud fra Enkeltilfælde, og man maa vel huske, at disse Elever er udsøgte som formentlig særlig egnede for en videre-gaaende Uddannelse.

Og selv for disse kan der selvfølgelig opstaa visse Vanskeligheder. Jeg anfører eksempelsvis en Udtalelse fra et af Hjemmene: »Naar det drejer sig om Ting, hun ikke har prøvet før, er hun opmærksom og villig til at høre; men hvis det drejer sig om Ting, som hun selv mener, at hun kan, da taaler hun hverken Raad, Tilrettevisning eller Kritik. Det kniber ogsaa en Del med hendes Ordenssans, særlig hvad hendes Værelse angaar; jeg har maattet fare meget varsomt frem med mine Rettelser, da dette er et saarbart Punkt hos hende paa Grund af hendes Stolthed«, medens det for en anden Elev fra et af Kurserne hedder: »Lærerne roser hende for flittigt Arbejde og for Fremgang i alle Færdigheder, hvor Øvelse i Ting, som gaar ens hver Gang, skal udføres; men de synes, at hun staar meget usikker over for Opgaver, som kræver egentlig Intelligens og Selvstændighed«.

Alligevel maa det siges, at Vanskelighederne gennemgaaende har været faa og smaa. At de unge Piger gerne vil være pænt klædte, kan naturligvis i nogle Tilfælde medføre en vis Fordringsfuldhed hos dem. Man maa dog erindre den Betydning, som Paaklædningen spiller i Grønland, hvor det — ogsaa fra dansk Side — plejer at blive fremhævet

som noget paaskønnelsesværdigt, at de unge Piger er smukt klædte¹⁾. Det er først, naar andre skal udrede Omkostningerne dertil, at en vis Kritik kommer frem. De unge Grønlænderinder ved som Regel, hvorledes de ønsker sig deres Tøj, og de har ligeledes som Regel en god Smag, ogsaa hvad Farver angaar. At de interesserer sig for Klæder, har de jo tilfælles med de fleste Kvinder; som noget særligt kan det maaske nævnes, at de synes, at der næsten nødvendigt kræves nyt Tøj til de store kirkelige Højtider, specielt til Julen. Endelig bør det tilføjes, at de fleste af dem er omhyggelige med deres Tøj og derfor plejer at bevare det længe.

Selve Opholdet i Danmark gaar som Regel let og gnidningsløst. Som karakteristisk kan følgende Udtalelse af en Elev anføres: »Jeg holder meget af A. og B.; de er altid saa gode og rare imod mig; det er, som om jeg er hjemme hos Far og Mor«, eller følgende: »Jeg har det altid godt og hjemligt og generer mig aldrig. Jeg siger altsaa bare, Frk. N., hun er noget af Verdens flinkeste Dame«. Ogsaa Samlivet med danske Kammerater gaar altid godt; en Elev skriver saaledes: »Jeg ved ikke, hvordan jeg skal forlade A., alle mine Veninder og Venner. Det blive svært for mig; bare jeg tænke derpaa, saa taare mine Øjne«. En Gang imellem omtales Længslen efter Havet, langt hyppigere end Længslen efter Grønland som Hjemland. Savnet gælder da specielt det vide Udsyn og Bølgenes Lyd. I Grønland ligger som bekendt alle Huse i Havets umiddelbare Nærhed. Nu og da kan Længslen efter Familien bryde igennem, særlig op imod Højtiderne: »Aldrig nogensinde har min Længsel efter Grønland været saa stor. Vi har det dejligt her; men Julen sammen med Mor og Søkende kan man aldrig glemme«. Ogsaa dette lille Suk vil være forstaaeligt for enhver, som har oplevet Julen i Grønland.

Selve Undervisningen gaar naturligvis heller ikke altid helt glat. Karakteristisk er saaledes følgende: »Jeg synes, Teoritimerne er svære; jeg kan nemlig bedst lide praktisk Arbejde«, eller: »Jeg holder mest af Haandarbejdstimerne. Jeg kan ikke rigtig klare de danske Bøger; jeg er saadan en dum Pige«. I Virkeligheden maa det dog siges, at naar Hensyn tages til det Udviklingsstrin, paa hvilket disse unge Piger sædvanlig staar ved deres Ankomst til Danmark²⁾, lægger de en nærmest

¹⁾ Se f. Eks. BOBÉ's Lovsang til Tamar, Enok's Datter: »Perlekransen med det bølgeformede Mønster, grønne og røde, skiftende med blaa og hvide Perler i en Farveharmonie, som var en Øjelyst; skinnende hvide Kamikker med rosenrøde Lang- og Tværstriber, Kniplingsborterne tittende frem over de sorte Pelsbræmmer« (21, pag. 132) og andre lignende.

²⁾ Eksempelvis siges der fra et af Hjemmene (1933): »Hendes Skolegang har sikkert været meget mangelfuld. Skrive et Brev paa Dansk kan hun slet ikke; man kunde lige saa godt foreslaa hende at skrive det paa Græsk«. Sammenlign hermed følgende Udtalelse af Rektor ved den grønlandske Højskole A. FUGLSANG-DAMGAARD

beundringsværdig Evne til baade Tilpasning og Tilegnelse for Dagen under deres Ophold her i Landet, saaledes som de foran nævnte Resultater af deres Uddannelse ogsaa tydeligt viser.

Endelig maa nævnes Ulemperne ved den Opmærksomhed, som fra forskellig Side vises de unge Grønlanderinder under deres Ophold i Danmark. For at tydeliggøre min Mening skal jeg eksempelvis anføre, at en Avis ved en Afslutningsfest efter et Kursus for Husholdningslærerinder, hvori en af disse Elever havde deltaget, skrev: »Sikkert var der ingen til Stede, som kunde undlade at bevæges ved at tænke paa, at denne lille tyveaarige unge Kvinde i den rødhvide Kjole — skal bære en helt ny Tid frem i sit Land paa sine unge Skuldre«¹⁾ (fremhævet af Forf.).

Enhver Læser af danske Aviser vil iøvrigt selv af egen Erfaring kunne supplere en saadan Udtalelse. De unge Grønlanderinder er, særlig i deres Nationaldragt, »godt Stof« for baade Journalister og Pressefotografer, og jævnlig hænder det, saaledes som det i et Brev fra et af de danske Hjem berettes: »I A. gik det, som De havde bebudet, hun blev Festens Midtpunkt, yndig som hun var i sit Skrud. Hun blev fotograferet og interviewet og kom i alle A-Bladene«. Denne Offentlighedens Forkælelse er ikke altid helt ufarlig; den gaar undertiden — man maa snarest forbavses over, at det ikke hyppigere sker — disse unge Piger til Hovedet og berører dem den Umiddelbarhed, som virker saa tiltalende hos Flertallet af dem ved deres Ankomst her til Landet.

De i Danmark privat uddannede Grønlanderinders senere Skæbne.

Ved en Undersøgelse af disse unge Kvinders senere Skæbne er det naturligt, paa Grund af den siden 1940 afbrudte Forbindelse med Grønland, at nøjes med de første 14 Elever. De senere tilkomne havde nemlig ved Afbrydelsen kun været saa kort Tid i deres Hjemland, at Forholdene neppe havde naaet at fæstne sig rigtig for dem. Men om de i Aarene 1927—1935 ankomne 14 Elever vides det, at 11 havde indgaaet Ægte-

(1936): »Jeg har det Indtryk, at mange her i Danmark mener, at Undervisningen i Dansk i den grønlandske Børneskole er saa fyldig, at enhver normal begavet ung Grønlander kan gøre sig forstaaelig paa Dansk og læse en lettere dansk Bog. Dette er en meget stor Vildfarelse« (41, pag. 65). Se ogsaa foran Side 155. Det bliver dog stadig almindeligere, at de unge Piger, som søger Komitéens Hjælp til videre Uddannelse i Danmark, først har besøgt den i 1932 ved Kolonistedet Egedesminde oprettede Efterskole for Kvinder, hvorfor de da ogsaa i de senere Aar gennemgaaende har kunnet møde adskilligt bedre forberedte end de i de første Aar ankomne Elever.

¹⁾ 108, pag. 3, Spalte 4.

skab efter at være vendte tilbage til Grønland, en var Lærerinde ved Efterskolen i Nord-Grønland, en havde aabnet en Systue i sit Hjem, og en gjorde Tjeneste paa et af de grønlandske Sygehuse med videre Uddannelse for Øje. Af de 11 gifte var 6 blevet gifte med grønlandske Funktionærer, 2 med andre grønlandske Erhververe, 3 med danske Mænd, heriblandt begge de omtalte Sygeplejersker, som saaledes, ligesom de foran (Side 169) nævnte tidligere uddannede, kun havde haft en kortvarig Virksomhed i Grønland. Af de 3 ugifte med selvstændigt Erhverv var ved Afbrydelsen den ene forlovet med en dansk Mand.

Eleverne synes med trofast Taknemlighed at mindes deres Uddannelsesophold i Danmark og de Personer, som de her er kommet i Forbindelse med. Det er almindeligt i deres senere Breve at træffe Ytringer som: »I har alle sammen været gode imod mig, og jeg glemmer Jer aldrig hele mit Liv«. »Jeg skal tænke meget paa Danmark en Gang imellem. Nu tænke jeg paa den Tid med mange Æbler i Præstegaards-haven, hvor de var saa flinke imod mig som min egen Fader og Moder«. »Jeg er altid saa glad, naar jeg faar Brev fra Dig, og kysser altid Brevet for Din Skyld. Jeg ved jo, at Du har gjort et stort Arbejde for min Skyld. Derfor glemmer jeg aldrig Dit Navn i hele mit Liv«. Naar Ægteskab har medført, at de har maattet opgive det Erhverv, som de var oplærte til, har de ofte følt dette som en vis Svigten af de Forventninger, som var stillede til dem. Karakteristisk er saaledes: »I maa ikke blive vrede paa mig. Det var saa svært; men jeg er meget lykkelig«.

Betydningen af det private Initiativ.

Komitéens Regnskaber viser for en tilfældig valgt femaarig Periode følgende Beløb paa de enkelte Poster.

Tabel 7. Regnskab for Komitéen for Grønlænderinders Uddannelse 1931—1935 inkl.

Indtægt	Kroner	Udgift	Kroner
Tilskud fra Statsministeriet (Grønlands Styrelse).....	8650	Uddannelsesomkostninger	14069
Indbetalt af private Bidragydere	1084	Administrationsudgifter.....	989
Bidrag fra Elevers Paarørende..	1198		
Renter	551		
Andre Indtægter (Salg af Mær- ker m. m.).....	325		
Sammenlagt...	11808		15058

Man lægger uvilkaarlig Mærke til Posten: Bidrag fra Elevers Paarørende, fordi dette Beløb er et Bevis paa, at Grønlænderne værdsætter

og gerne selv vil støtte den her omhandlede Uddannelse. De har af deres smaa Midler ydet et Bidrag, der har været større end samtlige danske private Bidragyderes.

Løvrigt fremgaar det tydeligt, at Staten har baaret Hovedparten af Omkostningerne. Man kunde da maaske spørge, om ikke hele denne Opgave rimeligst blev løst af Staten. Heroverfor forekommer det mig, at det bør fremføres, at Sagen i alt Fald ikke blev rejst af Staten, og at den i Statens Hænder utvivlsomt vilde medføre større Udgifter. Administrationsomkostningerne kunde neppe holdes nede paa saa smaa Tal, som det nu er Tilfældet, hvor Arbejdet udføres af ulønnede, i Sagen interesserede Personer. Yderligere har Komitéen i et stort Antal Tilfælde skaffet sine Elever Moderation, Friplads eller Understøttelse til de forskellige Kurser, en Fremgangsmaade, som Staten neppe kan anvende.

Særlig betydningsfuldt forekommer det mig dog at være, at Grønlænderne ved den bestaaende Ordning kommer i nær Berøring med en Række velmenende danske Borgere uden for den grønlandske Etats Rammer. Man maa vel huske, at der ikke opholder sig andre danske i Grønland end de dør ansatte Tjenestemænd med disses Husstand. Og for en Del af disse gælder det, at deres Omgang med den grønlandske Befolkning ogsaa ganske overvejende er af tjenstlig Art. I Kolonisationens første Tid var der, ikke blot i Grønland, men ogsaa i Hjemlandet en dyb Kløft mellem Statens Tjenestemænd og det menige Folk. Ogsaa HANS EGEDE var naturligvis i saa Henseende et Barn af sin Tid. Et karakteristisk Eksempel herpaa er følgende Udtalelse af ham i Aaret 1751. Han afviser heri Tanken om at præstevi en dansk Kateket i Grønland, om hvilken han erklærer: »Han skal in moribus være gandske Grønlandsk fordid¹⁾ og nederdrægtig og følgelig mangle den anstændige Gravitet og Ærværdighed, som bør følge den Person, der med sligt et Embed er beæret, hvis Embedet ikke skal komme i Foragt«²⁾. Der kan herefter ikke være Tvivl om, at EGEDE ansaa det for nødvendigt selv at holde en ikke ringe Afstand mellem sig og sin Menighed af Frygt for, at hans Forkyndelse ellers skulde tabe i Myndighed og Vægt.

Men endnu i den demokratiske Nutid er der stadig et Skel mellem den grønlandske Befolkning og de danske i Grønland. BUGGE siger 1924 herom: »Vi Danske er maaske ikke saa anlagte for at nære Racefordomme, som visse andre Nationer; men vi er i alt Fald tilbøjelige til at gøre os af med Grønlænderne paa en embedsmæssig og lovlig forretningsmæssig Maade, der trækker visse Grænser, som vi ikke anser det for raadeligt og passende at overskride. — — — De Danske og Grønlænderne danner faktisk to lovlig afsluttede Kredse, der har ondt ved

¹⁾ fordid = maledid = forbandet.

²⁾ 63, pag. 88.

at raabe hinanden op¹⁾. Ogsaa OLDENDOW omtaler 15 Aar senere »det daglige Samliv i selskabelig Henseende mellem Danske og Grønlændere ved Kolonierne« som »et altfor forsømt og meget betydningsfuldt Omraade«²⁾.

Jeg, som selv har tilbragt det meste af en Menneskealder i Grønland, forstaar, at mange danske efter Dagens samvittighedsfuldt udførte og ofte besværlige Tjenestearbejde føler det som en vis Befrielse at kunne tilbringe deres Fritimer med selvvalgt Syssel i danske Omgivelser og blandt Landsmænd. Det samme kendes fra Kolonisationsarbejde ogsaa andensteds i Verden. Indirekte fremgaar det saaledes af Afrikalægen SCHWEITZER's Udbrud: »Maaske vilde vi have færre Vanskeligheder med vore Vilde, hvis vi undertiden kunde sætte os hen til dem om Baalet og blot være Mennesker imellem dem og ikke altid Medicinmænd og Vogtere af Hospitalsreglerne«³⁾.

Men en Ændring i dette Forhold er svær og kræver i alt Fald Tid, og derfor forekommer det mig betydningsfuldt, at disse unge Grønlænderinder ved deres Ophold i Danmark kommer i Berøring med Kredse af vor Befolkning, hvis egentlige Arbejde ligger paa helt andre Felter, og for hvem det frivillige Samvær med disse Elever er dikteret af personlig Interesse og Sympati. Der knyttes herved Baand, som kan blive af største Betydning for den videre Udvikling i Grønland.

Andre Grønlænderinders Ophold i Danmark.

Foruden de paa Grønlands Styrelses Foranledning uddannede Jordepædrene og de af Komitéen for Grønlænderinders Uddannelse modtagne Elever har i indeværende Aarhundrede endnu adskillige andre Grønlænderinder opholdt sig i kortere eller længere Tid i Danmark. Som det ogsaa tidligere var Tilfældet (se Side 107), har det været almindeligt, at danske Tjenestemandsfamilier har medført deres kvindelige grønlandske Hushjælp, naar de er rejst til Danmark paa Permission.

Flere forskellige Forhold har bidraget til, at Antallet af de Grønlænderinder, som paa denne Maade er kommet hertil, har været stadig stigende. For det første har Mellemrummene mellem Tjenestemandenes Permissionsophold i Danmark været betydeligt kortere, end det tidligere var almindeligt, og for det andet har de forøgede Vanskeligheder ved at sikre sig en tilfredsstillende Hjælp her i Landet virket som en kraftig Opfordring for de paagældende Familier til selv at medbringe deres tilvante Hushjælp. Yderligere har den grønlandske kvinde-

¹⁾ 23, pag. 9 ff.

²⁾ 76, pag. 32.

³⁾ 98, pag. 54.

Fig. 34. To unge grønlandske Kvinder, SOPHIE FLEISCHER og ELISABETH HENNINGSEN, henholdsvis 21 og 23 Aar gml. Fotograferede i København 1930. De to unge Piger kom oprindeligt til Danmark som Hushjælp hos danske Embedsmandsfamilier. Efter at være vendt tilbage til Grønland og have opholdt sig dér i nogen Tid rejste de begge atter til Danmark for at uddannes paa Jordemoderskolen i København.

lige Ungdom vist en stadig voksende Lyst til et Ophold i Danmark, og endelig har en stedfunden betydelig Pladsforøgelse ombord paa de Skibe, hvormed Grønland besejles, muliggjort en Tiltagen af samtlige Passagerers Antal.

Før Rejsetilladelse til Danmark gives, forlanges der af Tjenestemanden en Erklæring om, at han vil føre det fornødne Tilsyn med den unge Pige, at han paatager sig de økonomiske Forpligtelser, som hendes Ophold her kan medføre, saaledes ogsaa under eventuel Sygdom, samt at han, saafremt hun mod Forventning skulde skifte Opholdssted, snarest vil underrette Styrelsen derom. Den unge Pige maa for sit Vedkommende forpligte sig til at underkaste sig Grønlands Styrelses Tilsyn med de Forhold, under hvilke hun skal leve og arbejde her i Landet.

Permissionsopholdet varer sjældent mere end en halv Snes Maaneder, og Grønlænderindernes Udbytte af et saadant Ophold er begrænset ved dettes Kortvarighed. Paa den anden Side er det naturligvis en eventyrlig Afbrydelse i deres vante Levevis, og som BOBÉ siger: »Som Regel er de glade for deres Ophold hernede, og det Aar, de har tilbragt her, er jo en Oplevelse, de kan tære paa Resten af deres Liv i Grønland¹⁾. For den ferierende Familie har Foranstaltningen ikke sjældent

¹⁾ 21, pag. 100.

været lidt af en Skuffelse; de sproglige Vanskeligheder forringer ofte i betydelig Grad den Nytte, de unge Piger ellers kunde gøre ved Udførelse af Byærinder, Modtagelse af Besked o. s. v., og i mange Tilfælde vil akutte Infektionssygdomme yderligere nedsætte deres Arbejdsevne under en væsentlig Del af deres Ophold her i Landet.

Straks efter Ankomsten plejer Storbyens Trafikmylder og Nattens kunstige Lyshav at gøre et stærkt Indtryk paa de unge Grønlænderinder; men dette Stadium overstaas hurtigt. Fælles for Flertallet er ellers deres Uimponerethed af de nye Forhold. De mangler de fornødne Forudsætninger for at kunne vurdere, hvad vor Kultur har frembragt, og de holder sig som alle primitive Mennesker til de foreliggende Kendsgerninger og slaar sig til Ro med den haandgribelige Virkelighed. Deres Udbytte af Opholdet i Danmark kan da som Følge af dettes Kortvarighed heller ikke blive mere end en Række Overfladeindtryk.

Ret afvigende fra disse unge Pigers Besøg i Danmark stiller Forholdene sig for en anden og større Gruppe Grønlænderinder, som ligeledes opholder sig i Danmark som Hushjælp i danske Familier, men hvis Ophold i Almindelighed bliver af betydelig længere Varighed. En Del af disse Grønlænderinder er kommet hertil med Tjenestemandsfamilier, hos hvilke de ofte først har tjent i en Aarrække i Grønland, og som de derefter som Regel har fulgt ved Familiens endelige Opbrud og Afrejse derfra. Andre er kommet hertil efter senere Aftale med deres tidligere Herskab eller med Familier, som har haft anden Tilknytning til Grønland. Det er betegnende for det offentliges Syn paa de meget korte Danmarksopholds ringe Betydning for Grønlændernes Udvikling, at Grønlands Styrelse vel plejer at tilstaa Medlemmerne ogsaa af denne Gruppe fri Rejse til Danmark, men dog samtidig forlanger Garanti for Betaling af Hjemrejse, saafremt den paagældende skulde ønske at forlade Danmark inden 2 Aars Forløb. Forøvrigt gælder de samme Bestemmelser her som lige ovenfor udredet for saavel Familiernes som Grønlænderindernes Forpligtelser over for Styrelsen.

Disse Kvinders Stilling i den Husstand, hvortil de hører, er meget forskellig, svingende mellem Tyende og Familiemedlem. I et bemærkelsesværdigt stort Antal Tilfælde forbliver de i mange Aar, ja, i Aartier, i samme Tjeneste. Naturligvis forudsætter dette en human og forstaaende Optræden fra Familiens Side; men Grønlænderindernes Trofasthed og personlige Hengivenhed staar formentlig desuden i Forbindelse med deres — i vort moderne Samfund sjældne — Seen op til deres Herskab, hvortil yderligere kommer, at de i mange Tilfælde har set Familiens Børn komme til Verden og i en vis Form for Moderfølelse føler sig nær knyttede til disse.

Evyerne er naturligvis ikke ens hos dem alle. Jeg har kendt Tilfælde, hvor hele Arrangementet har været en Skuffelse for begge Parter;

den unge Pige har her i Landet ikke kunnet besørge selv de mindste Indkøb; hendes mangelfulde Kendskab til Dansk har foraarsaget en Række Misforstaaelser baade for hende selv og for andre, og endelig har hun været ude af Stand til at sætte sig i den fornødne Respekt hos Husfællernes Børn. Men jeg kender paa den anden Side ogsaa Tilfælde, hvor den unge Grønlønderinde helt paa egen Haand klarer den daglige Husførelse, foruden at hun, som en Husfader engang skrev, »daglig er os et levende Minde om et helt lykkeligt Aar i et herligt Land«, eller som en anden om en maaske dog knap saa dygtig Kvinde udtrykte sig: »Hun har været os en god og trofast Hjælp i nu snart 30 Aar, og hendes Kærlighed til Børnene i dette Hjem, som tilfældigt ogsaa er blevet hendes, har været stor. Vore Sorger og Glæder har, forsaavidt hun har forstaaet dem, ogsaa været hendes. Vi holder overmaade meget af hende«.

Men ikke blot Evnerne er forskellige; Karakteren er selvfølgelig heller ikke altid ens. Ligesom der findes mere eller mindre gode Danske, er dette naturligvis ogsaa Tilfældet med Grønlønderne. Navnlig kan det vist siges, at mange Grønløndere er forholdsvis letpaavirkelige, ogsaa naar de kommer ud for en mindre heldig Indflydelse, og man maa i denne Forbindelse erindre, at de til Dels savner vore Forudsætninger for at vælge deres Omgang til deres eget Bedste. Ikke alle har da kunnet taale Omplantningen til Danmark; enkelte har med Rester af den ægte eskimoiske Sorgløshed og Hæmningsløshed¹⁾ indladt sig paa Letsindigheder, som har gjort en Indskriden af det før nævnte Tilsyn nødvendig.

Dette Tilsyn indførtes 1936 som et Middel til at hjælpe og beskytte de Grønlønderinder, som i Uforstand og Ukendskab til Forholdene uden for deres Hjemland var kommet ind i mindre heldige Forhold her i Landet. Tilsynet, som udøves af en dansk Sygeplejerske med tidligere Tjeneste i Grønland, har til Hensigt paa bedste Maade at vejlede og bistaa de paagældende Grønlønderinder, bl. a. naar disse af den ene eller anden Grund i kortere eller længere Tid er blevet ude af Stand til selv at tjene til deres Ophold. Som andre danske Statsborgere har de ganske vist Ret til, saafremt de maatte komme i Trang, at henvende sig til de lokale Myndigheder og af disse modtage den samme Hjælp som andre danske i tilsvarende Forhold.

Alligevel vil det formentlig forstaaes, at Grønlands Styrelse af Hensyn til hele sit kolonisatoriske Arbejde har anset det for sin moralske Pligt saa vidt muligt at holde disse Mennesker fri for det danske For-

¹⁾ Enhver dansk Husmoder med nogle Aars Grønlandserfaring vil, om ikke fra sit eget, saa dog fra Kolonifællers Hjem kende en Situation, som den af J. MATTHIESEN, 1852, skildrede: »Ligeledes siger den antagne Tjenerinde ved det mindste stødende Ord: »sorrårpogaa: o: »jeg holder op« — og kaster Støvler og Tøi ind i Stuen«, se 68, pag. 76.

Fig. 35. Medlemmer af Foreningen Kalåtdlit, samlede til grønlandsk Skuespil i Grundtvigs Hus i København den 28. December 1941. Pressens Billedcentral phot. Med Undtagelse af to Herrer øverst til højre i Billedet og to Damer paa bageste Række er samtlige Personer af grønlandsk Afstamning og med midlertidigt eller fast Ophold i Danmark.

sørgelsesvæsen ud over den Hjælp, som er baseret paa Medlemskab af de statsanerkendte danske Sygekasser. Indmeldelse i Sygekasse hører iøvrigt netop, sammen med Tilmeldelse til Folkeregister og Betaling af Skat, til de Borgerpligter, hvis Opfyldelse Tilsynet maa forklare de unge Grønlænderinder Nødvendigheden af; ingen af disse Foranstaltninger er dem bekendte fra Grønland. Ellers bestaar Tilsynets væsentligste Virksomhed i Udredning og mulig Bilæggelse af Uoverensstemmelser, opstaaede paa den paagældendes Arbejdsplads, eventuel Fremskaffelse af andet Arbejdssted samt i Vejledning og Hjælp ved stedfunden Besvangrelse og i eventuel Anbringelse af det paagældende Barn.

Flere Grønlænderinder maa — f. Eks. ved Ægteskab med danske Mænd eller ved at have taget varigt Arbejde her i Landet — siges at have forladt det grønlandske Samfund; men ogsaa Personer af denne Gruppe har Styrelsen lejlighedsvis, naar den er blevet anmodet derom, været til Hjælp med Raad og Vejledning, som da naturligt ligeledes er blevet ydet gennem det nævnte Tilsyn. I flere af disse Tilfælde har det været af væsentlig Betydning for Styrelsen, at den i »Grønlænderhjemmet« har haft et Sted, hvor den har kunnet tilbyde de paagældende et midlertidigt Tilflugtssted.

Fig. 36. Grønlandske Aktører i det i Teksten til Fig. 35 nævnte Skuespil »Ujarqap akiniainera«, d. e. Ujarak's Hævn. Pressens Billedcentral phot. Moderne Grønlændere spillede ved denne Lejlighed oprindelige grønlandske Eskimoer. Den beskægtede Person i bageste Række forestiller dansk Præst i Grønland. Skuespillet er forfattet af den grønlandske Præst KARL HEILMANN (den midterste af de siddende Personer i Fig. 29).

Iøvrigt har Grønlænderhjemmet i det hele spillet en ikke ringe Rolle for mange af de Grønlænderinder, som er kommet til Danmark. De har her haft et Samlingssted, hvor de altid har været sikre paa at træffe Landsmænd, og Hjemmet har ikke sjældent i Ferietiden om Sommeren, ved de store Højtider som Jul, Paaske og Pinse, samt paa enkelte andre Helligdage haft Besøg af 25—30 Grønlænderinder og Grønlændere til Middag eller Aften ud over de paa selve Hjemmet boende¹).

For at give et Indtryk af det Omfang, hvori de her omhandlede Grønlænderinder kommer til Danmark, og de Bevæggrunde, som fører

¹) Den let forstaaelige Trang til indbyrdes Sammenhold blandt de i Danmark værende Grønlændere har iøvrigt givet sig Udslag i Dannelsen af en særlig Forening »Kalåtdlit«. Denne Forening stiftedes 1939 og omfatter nu (1945) 50 grønlandske (aktive) og 90 grønlandsinteresserede (passive) Medlemmer. Foreningen, der udgiver et Maanedsskrift med sideløbende grønlandsk og dansk Tekst, har som Formaal at samle alle Grønlændere med fast eller midlertidigt Ophold i Danmark samt bedst muligt at virke for en Højnelse af den grønlandske Befolknings materielle og aandelige Kaar. Det aarlige Budget balancerer paa omtrent 750 Kr.; den største Udgift, over Halvdelen af det samlede Beløb, medgaar til Afholdelsen af en festlig Sammenkomst i Juletiden.

dem hertil, skal jeg nævne, at i Aarene 1936—1938 inkl. udgjorde det samlede Antal af nyankomne 35, hvoraf 9 fulgtes hertil med permitterede Tjenestemænds Familier, 11 kom hertil efter Aftale med tidligere grønlandske Tjenestemænd, 10 kom til Folk med anden Forbindelse med Grønland, 4 skulde være hos deres herboende Slægtninge, og endelig ankom 1 for at indgaa Ægteskab med en dansk Mand, som hun havde lært at kende i Grønland. Deres Alder ved Ankomsten var gennemsnitlig 19—20 Aar, svingende fra 13 til 32, de to Trediedele dog mellem 16 og 22 Aar.

Enkelte har lidt en Del af Hjemvé. De har først og fremmest længtes efter deres nærmeste Familie og efter deres Bekendte, men ogsaa efter de vante Omgivelser med Fjælde og Hav; ikke mindst har de desuden savnet det rolige og fredelige Samliv med jævnbyrdige, som er karakteristisk for Grønland, og det specielle Festpræg, som dér hviler over Aarets Højtider. En eventuel indløben Efterretning om Sygdom i Familien, særlig hos Moderen, har da i flere Tilfælde faaet dem til at afbryde deres Ophold her i Landet, før dettes Ophør ellers var paatænkt.

Det Tilfælde er ogsaa indtruffet, at Grønlænderinder, som maa siges at være blevet bofaste i Danmark, af en eller anden Grund har ønsket at aflægge et Besøg i Grønland. I saadanne Tilfælde har Styrelsen ment at maatte betragte en Anmodning herom som enhver anden Anmodning fra danske om paa Statens Bekostning at maatte foretage en Rejse til og fra Grønland, hvilke Ansøgninger tilstilles Ministeren til Afgørelse og kun kan ventes bevilgede under ganske særlige Omstændigheder. Ønskes Rejsen foretaget paa sædvanlige Takstvilkaar (d. v. s. Rejsepenge plus Kostpenge), har Afgørelsen derimod kunnet træffes af Styrelsens Direktør, og saafremt den paagældende da ligesom har haft en Hjemrejse tilgode, er et Besøg som det ansøgte blevet tilstaaet for enkelt Rejses Pris.

Ved længere Tids Ophold i Danmark er det flere Gange hændt, at de unge Grønlænderinder enten selv eller ved Mellemmænd har henvendt sig til Komitéen for Grønlænderinders Uddannelse med Anmodning om Hjælp til Uddannelse paa et eller andet Felt, som de har fattet særlig Interesse for. Principielt har Komitéen heroverfor hævdet, at den ønsker sine Elever direkte fra Grønland efter Anbefaling af de dér boende Tillidsmænd. Derimod betragter den det ikke som sin Opgave at videreuddanne Grønlænderinder, som er kommet til Danmark for her at indtræde i Tjeneste hos private. Ikke desto mindre har Komitéen som tidligere omtalt (Side 171) hjulpet flere af disse unge Piger til forskellig Uddannelse før deres Hjemrejse, hyppigst ved forholdsvis kortvarige Kurser i Haandarbejde, men dog ogsaa i enkelte Tilfælde med mere indgaaende Cplæring i Garn- og Skindfarvning, Spinding, Vævning og Maskinstriking; en enkelt er blevet uddannet til Skolekøkkenlærerinde.

Under den i de senere Aar afbrudte Forbindelse med Grønland har ogsaa Grønlands Styrelse maattet yde en ekstraordinær Støtte til Opholdet her i Landet for enkelte Grønlænderinder, som af en eller anden Grund har forladt deres Plads og under de øjeblikkelige Forhold har været forhindrede i at vende tilbage til deres Hjemland. Hjælpen er da blevet ydet gennem Grønlandsk Husflidsforening af denne Forenings offentlige Tilskud, og et Par yngre Kvinder er paa denne Maade blevet hjulpet til en rationel Uddannelse, særlig i den erhvervsmæssige Tilberedning og Forarbejdning af grønlandsk Faareuld.

Ogsaa fra privat Side er der i de senere Aar vist de herværende Grønlænderinder forskellig Opmærksomhed; særlig maa det nævnes, at omkring 15 Kvinder, hvoraf flere med Børn, siden 1942 aarlig har været indbudt af en Privatmand til et 14 Dages Landophold i Sommertiden¹).

Sundhedstilstanden mellem de unge Grønlænderinder her i Landet har været forholdsvis god. Tager man saaledes de tidligere omtalte 35 Kvinder, som er kommet til Danmark i Aarene 1936—1938 inkl., og som paa Grund af Forholdene gennemsnitlig har haft 4½ Aars Ophold her i Landet indtil Januar 1945 (8: 1 Aar, 4: 2 Aar, 4: 3 Aar, 9: 6 Aar, 6: 7 Aar og 4: 8 Aar), saa har de ganske vist saa godt som alle efter deres Ankomst hertil haft forskellige akutte Infektionssygdomme, først og fremmest Mæslinger; men kun 2 har vist Tegn paa aktiv Lungetuberkulose. Den ene af disse er en ung Kvinde fra Øst-Grønland (den eneste i Gruppen fra denne Landsdel), som efter 2 Aars Ophold i Danmark viste sig at have en dobbeltsidig Lungetuberkulose, for hvilken der senere er gjort Thorakoplastik.

En Sammenligning mellem den tidligere omtalte Gruppe jævnaldrende grønlandske Haandværkerlærlinge (Side 142), som havde 9 Tuberkulosetilfælde i 164 Person/Aar, og de her nævnte 2 Tilfælde i 156 Person/Aar viser, som dengang nævnt, at Haandværkergruppen har været ganske særlig uheldig stillet. Dog ligger ogsaa de 2 konstaterede Tilfælde blandt Grønlænderinderne over, hvad man vilde vente hos danske Kvinder i tilsvarende Alder.

Et enkelt Dødsfald er indtruffet blandt de nævnte 35 Kvinder; det var en 33aarig Kvinde fra Nord-Grønland, som døde Aaret efter sin Ankomst til Danmark; Dødsårsag: Sepsis.

Nedsendelse af grønlandske Patienter til Behandling i Danmark.

1879 henvendte Lægen i Nord-Grønland, CHR. V. HAVEN, sig til Inspektøren i samme Landsdel med en Forespørgsel om, hvorledes han

¹) 38, pag. 192.

havde at forholde sig med Hensyn til saadanne grønlandske Patienter, som muligvis kunde genvinde deres Helbred helt eller delvis ved en Operation i Danmark. Inspektøren videresendte Spørgsmaalet til Indenrigsministeriet, som udbad sig Det Kongelige Sundhedskollegiums Syn paa denne Sag. Efter at der var indhentet en Udtalelse fra et Par tidligere grønlandske Læger (CHR. RUDOLPH og CHR. PFAFF), erklærede Kollegiet under 22^e Juni 1880, at det i det hele kunde tiltræde den af disse Læger afgivne Betænkning, i hvilken det hedder:

»Med Hensyn til Patienter, som muligens ved en Operation hjemme (d. v. s. i Danmark, Forf.) kunde gjenvinde deres Helbred, da kunne saadanne Tilfælde vistnok forekomme, og der vil i saa Fald næppe være noget til Hinder for, at Patienterne hjemsendes; dog ville den lange, besværlige Frem- og Tilbagerejse og det lange Ophold her hjemme gjøre disse Rejser meget kostbare, ligesom de indfødtes Ulyst til at forlade deres Fødeland ere Betæneligheder, der ville bidrage til, at en saadan Tilladelse vist saare sjælden bliver benyttet. — — Det skjønnes saaledes ikke, at der for Tiden behøves særegne Forholdsregler for Tilfælde, der forekomme saa overordentlig sjælden«¹⁾.

Herefter resolverede Indenrigsministeriet under 13^e Maj 1881, »at allerede paa Grund af de med Rejsen fra og til Grønland forbundne Omkostninger og de Indfødtes Utilbøjelighed til at forlade deres Fødeland maa Lægen i de omhandlede Sygdomstilfælde, der formentlig kun sjældent ville indtræffe, i Reglen være henvist til at yde den Hjælp, der kan gives paa den Paagjældendes Bosted eller ved de i Landet værende Sygehuse«²⁾.

Først i 1908 synes en Nedsendelse til Danmark af en grønlandsk Patient at have fundet Sted; det drejede sig om en 22-aarig Enke, som blev indlagt paa Det Kongelige Frederiks Hospital, Afdeling C, til Operation for en vesico-vaginal Fistel. Siden Spørgsmaalets første Ventilering var, som det vil fremgaa af Skildringerne i det foregaaende, dels Befolkningens Modvillie mod en Rejse til Danmark stærkt aftaget, og dels var Rejsemulighederne, særlig ved Indsættelse af Dampskibe paa Ruten, i væsentlig Grad forøgede.

At Sagen paa dette Tidspunkt begyndte at faa en mere almindelig Interesse, fremgaar ogsaa af, at der i den under 16^e Februar 1913 fornyede Instruks for Distriktslægerne i Grønland blev indskudt en Bestemmelse, hvori det hedder: »Derimod vil Nedsendelse af Patienter til Behandling i Danmark som Regel ikke kunne finde Sted, i alle Tilfælde kun efter forudgaaende Forhandling med Inspektøren«. Denne Bestemmelse er uændret optaget ogsaa i den nugældende Lægeinstruks af 27^e August 1928.

¹⁾ 102, c. 1880, pag. 388 ff.

²⁾ 56.

Som Retningslinier for Overvejelserne i disse Sager er følgende angivet. Den paagældende Patient skal have en alvorlig Lidelse, som ikke lader sig helbrede med de i Grønland værende Midler, men hvis varige Helbredelse efter al Sandsynlighed kan opnaas ved Behandling i Danmark; i Tvivlstilfælde tages et passende Hensyn til Patientens Alder, Stilling som Forsørger o. s. v. Nedsendelse til Danmark kan ogsaa tillades for Patienter, hvis Pleje i Grønland volder uforholdsmæssige Vanskeligheder eller Udgifter. I de 12 Aar (1928—1939 inkl.), hvor jeg personlig har beskæftiget mig med Anbringelsen af de fra Grønland ankomne Patienter, er der gennemsnitlig kommet et Par om Aaret hertil.

Tabel 8. Fra Grønland er i Aarene 1928—1939 inkl. ankommet følgende Patienter til Behandling i Danmark.

	Indlæg- gelse paa Sinds- syge- hospital	Opera- tion	Specialistbehand- ling for		Ban- dage- behand- ling	Radium- bestraa- ling	Ialt
			Øjensyg- domme	Øre-, Næse-, Hals- lidelser			
1928.....	..	1	..	..	..	..	1
1929.....	..	..	..	..	..	..	0
1930.....	1	..	..	1	1	..	3
1931.....	2	..	..	..	1	..	3
1932.....	1	..	..	..	..	..	1
1933.....	2	..	..	..	..	..	2
1934.....	..	1	..	..	1	1	3
1935.....	..	1	..	..	1	..	2
1936.....	1	..	..	..	..	..	1
1937.....	1	..	2	..	..	..	3
1938.....	..	..	..	..	..	..	0
1939.....	..	1	..	1	1	..	3
Ialt...	8	4	2	2	5	1	22

Som Skemaet viser, har en Trediedel af de hertil sendte Patienter lidt af Sindssygdom. Grunden til disses Nedsendelse til Danmark har først og fremmest været den Forstyrrelse i det stedlige Sygehus' Ro og Fred, som deres Ophold har foraarsaget, samt Vanskelighederne ved at faa etableret et forsvarligt Vagthold for dem. I nogle Tilfælde er hertil yderligere kommet Risikoen for Patientens Liv, som har været truet ved f. Eks. gentagne Flugtforsøg, samt Ubehaget ved den igennem længere Tid lægeligt utilfredsstillende Behandlingsform, som kan blive nødvendig for at sikre sig en saadan Patients Tilstedeværelse paa et grønlandsk Sygehus.

Heldigvis har det vist sig, at Overflytningen til et dansk Sindsygehospital med dettes Muligheder for metodisk Behandling har haft saa gode Resultater, at 2 af de nævnte 8 Patienter har kunnet hjemsendes som helbredede allerede efter $\frac{1}{2}$ og 4 efter 1 Aars Ophold i Danmark. Den ene af disse som sindssyge hertil sendte Patienter viste sig at lide af Morb. Basedowii og hjemrejste helbredet efter en her foretaget Strumectomi. 1 Patient døde 1 Maaned efter sin Ankomst hertil. Hun led af en florid Lungetuberkulose, og hendes Tilstand ved Ankomsten var en saadan, at man kunde forstaa, at Hovedmotivet for hendes Transport hertil maatte søges i de øvrige Patienters overtroiske Frygt for at opholde sig paa det samme Sygehus som den sindssyge. Kun hos een af de otte nævnte Patienter har Sygdommen haft et længere varende Forløb; denne Patient døde, iøvrigt ogsaa af Lungetuberkulose, efter 8 Aars Ophold paa et dansk Sindssygehospital.

Af de 4 Patienter, som er sendt hertil for at blive opererede, har Operation kun kunnet foretages hos de to. Hos den tredie maatte Bandagering foretrækkes, og endelig var Lidelsen for den fjerdes Vedkommende af haabløs Karakter og ikke tilgængelig for operativt Indgreb. Det faldt i min Lod at forklare denne Mand, at den videre Behandling lige saa godt lod sig foretage i Grønland som i Danmark, og jeg vil aldrig glemme, at det eneste, han i Anledning af sin forestaaende Tilbagerejse anmodede om, var, at jeg vilde sørge for, at han fik lidt Bolsjer med hjem fra Danmark til sine Børn.

De til Bandagebehandling her i Landet ankomne Personer falder egentlig uden for de foran nævnte Retningslinier for Patienters Nedsendelse til Danmark, idet det i de fleste Tilfælde har drejet sig om Invalider (efter Børnelammelse). Der er imidlertid til disse ydet den fornødne Hjælp af Hans Majestæt Kong Christian den Tiendes og Hendes Majestæt Dronning Alexandrines Grønlands-Fond i Overensstemmelse med et af denne Fonds Formaal: at hjælpe ulykkeligt stillede grønlandske Familier, og yderligere har Samfundet og Hjemmet for Vanføre i København paa forskellig Maade taget sig af de paagældendes Behandling og Oplæring.

Det har selvfølgelig ikke kunnet undgaas, at flere af de nu nævnte hertil ankomne grønlandske Patienter er blevet udsat for forskellige af de almindeligst forekommende Infektionssygdomme, og jeg husker da ogsaa to Tilfælde, hvor de paagældende blev angrebet af Mæslinger paa et saadant Tidspunkt, at de af den Grund fik deres Ophold her i Landet ekstra forlænget. Men ellers har det i det hele været et ledende Princip ikke at gøre disse Patienters Ophold i Danmark længere end nødvendigt. Man mener nemlig at have iagttaget, at lange Hospitalsophold — som ogsaa langvarige Sanatorieophold for de her af Tuberkulose angrebne Grønlændere — ikke helt sjældent svækker disse Patienters Følelse af

personligt Ansvar og let afføder en varig Ængstelse hos dem for Arbejde, som stiller væsentlige Fordringer til den paagældendes legemlige Kræfter.

Grønlandske Børns Skolegang i Danmark.

I Lov om Grønlands Styrelse af 18' April 1925, § 33 er det bestemt, at Grønlændere, som ønsker at indtræde i Administrationens eller Handelens Tjeneste i Grønland, og som har endt deres Uddannelse ved Højskolen i Godthaab, derefter af Landsfogeden kan indstilles til et Ophold i Danmark for her at erhverve de Kundskaber, som fordres af Danske for at kunne indtræde i den nævnte Tjeneste. Saafremt de da naaar dette Maal, er de fortrinsvis berettigede til de omtalte Stillinger.

Enkelte mere bemidlede grønlandske Familier — og efter Forholdene findes disse ganske overvejende inden for Kirke- og Skolevæsenets Kreds — forsøger imidlertid at gaa en Genvej ved at anbringe de mindreaarige Børn i Skole i Danmark (se ogsaa Side 160). Grønlands Styrelse har anset disse Forsøg for at være betydningsfulde for det dansk-grønlandske Samarbejde, og der er i Forstaaelse med Rigsdagens Grønlandsudvalg i saadanne Tilfælde ydet de paagældende Familiefædre et særligt Opdragelsestilskud.

Der er dog en ikke ringe Forskel paa de to nævnte Former for Uddannelse, idet det ved den i Loven anviste Fremgangsmaade drejer sig om noget ældre Individuer, hvis Evner er kendte fra deres Ophold paa Højskolen, og hvis videre Uddannelse anbefales af den stedlige Landsfoged, medens det i det andet Tilfælde udelukkende er Forældrenes Skøn, som bliver afgørende for Børnenes Placering her i Landet. Hovedmotivet for Forældrene vil næsten altid være deres Ønske om, at Børnene skal indgaa i Europæernes Rækker og først og fremmest opnaa den eftertragtede »faste Ansættelse«. Naar man kender den i Danmark almindelig udbredte Bestræbelse for at faa de unge ind i faste Stillinger, kan man kun finde det tilsvarende Ønske endnu naturligere i Grønland, hvor Statens Tjenestemænd beklæder samtlige betydningsfulde Poster. Tilmed vil de paagældende Familiefædre ved deres egen Uddannelse og Stilling som Regel være mindre velegnede til at give deres Børn en tilfredsstillende Uddannelse i de egentlige grønlandske Erhverv.

De nævnte Forsøg forekommer mig imidlertid at have bragt nok saa mange Skuffelser som tilfredsstillende Resultater. Det er nu engang ikke nok med selv den bedste Undervisning; Eleverne maa ogsaa være i Stand til at modtage og tilegne sig denne. De grønlandske Børn møder næsten alle med en for ringe Kundskabsmængde fra deres Skolegang i

Hjemlandet, og hertil kommer yderligere de sproglige Vanskeligheder for dem. Saa længe Børnene ikke er fuldt fortrolige med det danske Sprog, er det dem heller ikke muligt helt at forstaa de øvrige Fag. Under Undervisningen opfatter de ikke hurtigt nok, ligesom de er for langsomme til at udtrykke sig. De bliver allerede af denne Grund distancerede af deres jævnaaldrende danske Kammerater, og de taber som Følge heraf Interessen for deres Skolearbejde. I Almindelighed tror jeg ogsaa, at deres Videbegærlighed maa siges at være større end deres Lærelyst. De er som Regel i Besiddelse af en skarp Iagttagelsesevne, en klar Opfattelse og en god Hukommelse; men de bliver let trætte, naar det fordres af dem, at de i længere Tid skal samle deres Tanker om en bestemt foreliggende Opgave.

De har en livlig Fantasi, og de forstaa at sætte en Leg i Gang mellem Kammerater. Som Regel er de »raske Dreng« og plejer at have let ved at vinde Venner i deres Omgangskreds, omend enkelte af dem for at bøde lidt paa deres smaa Fremskridt i Skolen er tilbøjelige til en noget brovtende Optræden. Selv føler de sig under for stærk Kontrol her i Landet, en Kontrol, som vel ikke er noget direkte udøvet Tilsyn, men blot en Følge af, at man her til Stadighed er hinanden saa tæt inde paa Livet. De forbavses over deres Medmenneskers nysgerrige Stirren. I Grønland kan man ganske anderledes frit og ugenert færdes ude i den store Natur; deres Tanker søger ofte til Hjemmet.

Som Regel naar de ikke ud over at afslutte deres Skolegang med en taalelig Realeksamen; til videre Studier har de heller ikke Lyst. Til Handelsvirksomhed i Danmark egner de sig i Almindelighed ikke; hurtig og nøjagtig Hovedregning falder dem vanskelig, og den her i Landet sædvanlige og næsten nødvendige servile Optræden over for Kunderne synes dem unaturlig og er dem imod.

Naar STAUNING et Sted skriver, at nogle af de unge Grønlændere, som er i Danmark for at uddannes, »maaske vil rejse hjem med Bitterhed og uopfyldelige Ønsker til Skade for deres egen Fremtid¹⁾, saa vil jeg tro, at dette først og fremmest vil kunne komme til at gælde for disse Børn. De bliver under Opholdet her fremmede for Livet i deres Hjemland, og der vil utvivlsomt hos de fleste af dem opstaa et Ønske om at faa den samme Tilværelse, som de ser, at mange her i Landet har opnaaet. Dette Ønske vil imidlertid ikke kunne opfyldes for dem alle, og den for begge Parter beklagelige Bitterhed vil da kun alt for let for disse unge blive det mest varige Resultat af deres Forældres velmente, men mislykkede Planer.

¹⁾ 100, pag. 18.

De fastansatte, i Danmark uddannede, Grønlænderes Placering i Grønland.

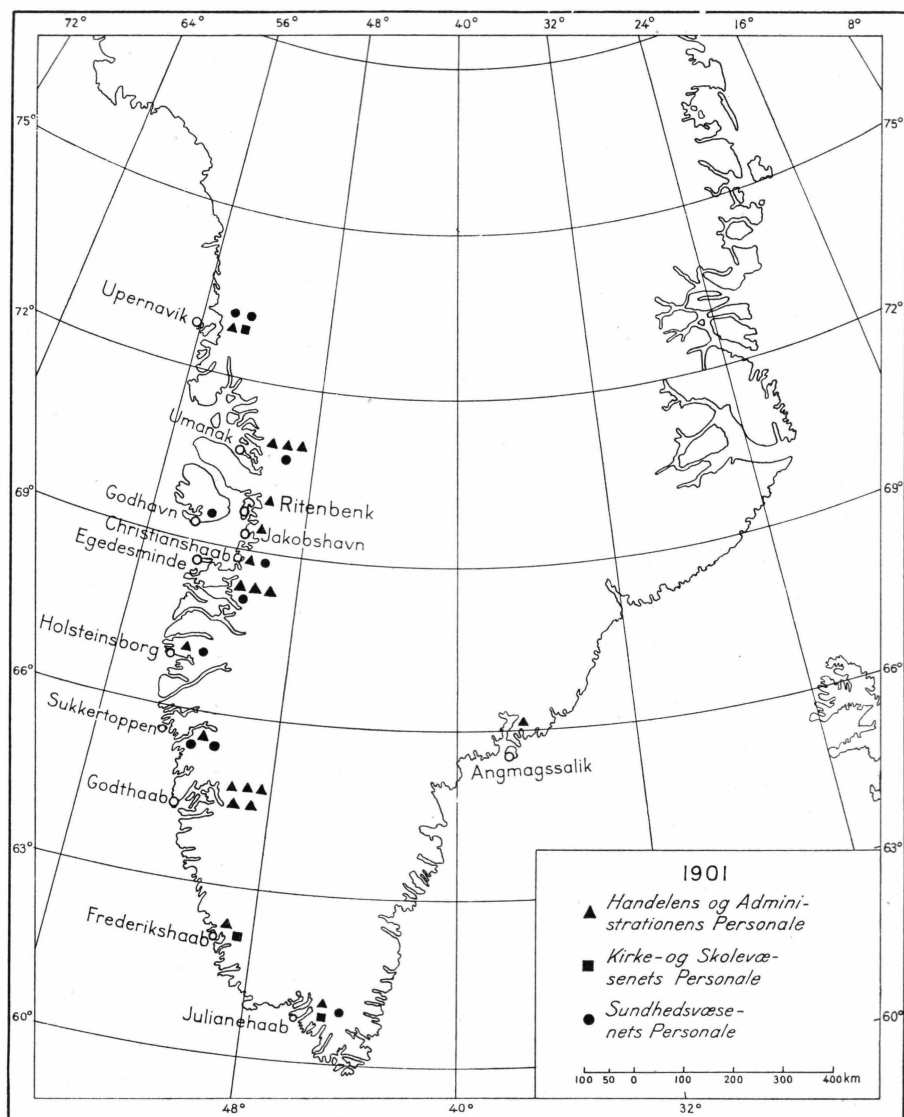
De forskellige i det foregaaende omtalte Besøg, som Grønlændere i indeværende Aarhundrede har aflagt i Danmark, er bl. a. resulteret i, at der nu ved næsten alle større Pladser i Grønland træffes Folk med Kendskab til danske Forhold og til dansk Sprog. Jeg har i nedenstaaende Skema foretaget en Sammenligning for de fastansattes Vedkommende mellem deres Mængde og Fordeling nu og de tilsvarende Forhold ved Aarhundredets Begyndelse.

Tabel 9. Fordelingen af de i Danmark uddannede og offentlig ansatte Grønlændere.

(Se ogsaa de omstaaende Kortskitser).

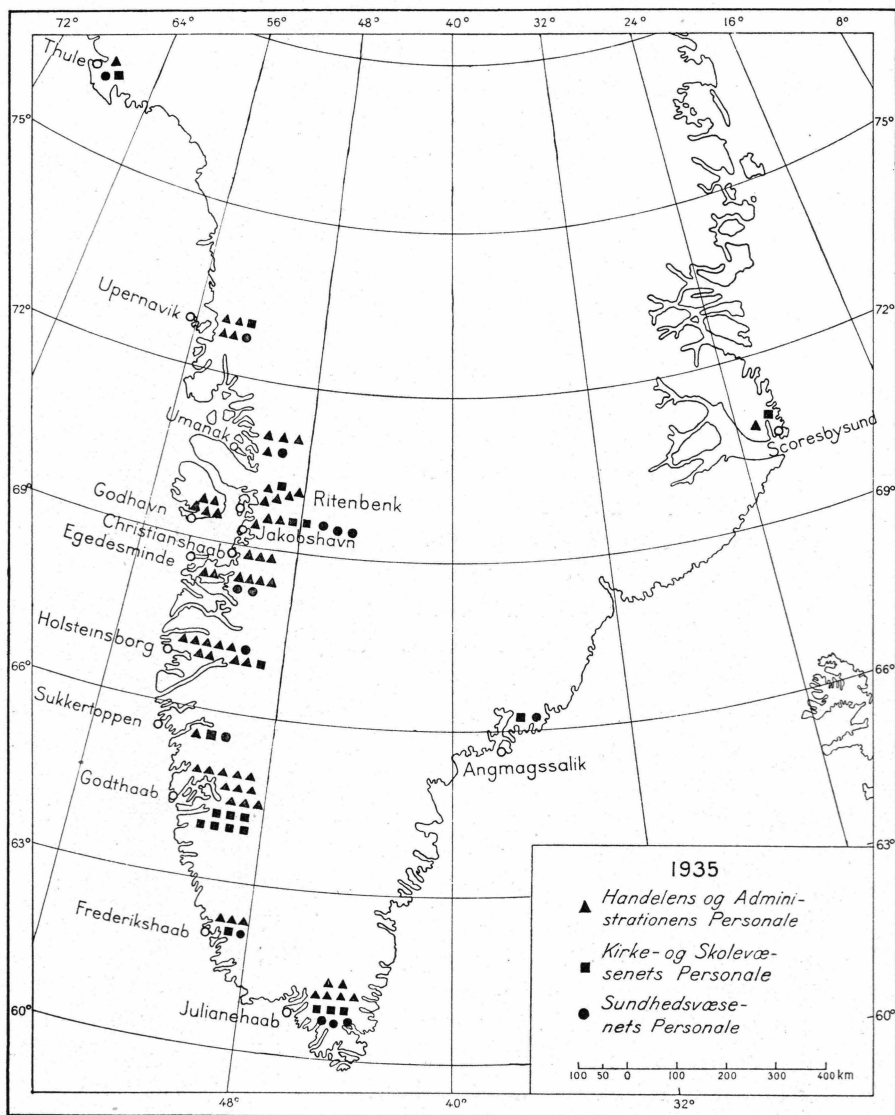
	1935				Til Sammenligning: 1901			
	Hande- lens og Admini- stra- tionens Perso- nale	Kirke- ogSkole- væse- nets Per- sonale	Sund- hedsvæ- senets Perso- nale	Ialt	Hande- lens og Admini- stra- tionens Perso- nale	Kirke- ogSkole- væse- nets Per- sonale	Sund- hedsvæ- senets Perso- nale	Ialt
Julianehaab Distrikt.....	6	3	3	12	1	1	1	3
Frederikshaab —	3	1	1	5	1	1	..	2
Godthaab —	11	7	..	18	5	..	..	5
Sukkertoppen —	1	1	1	3	1	..	2	3
Holsteinsborg —	9	1	1	11	1	..	1	2
Egedesminde Distrikt.....	6	..	2	8	3	..	1	4
Godhavn —	5	..	..	5	..	..	1	1
Christianshaab —	3	..	..	3	1	..	1	2
Jakobshavn —	3	2	3	8	1	..	..	1
Ritenbenk —	5	1	..	6	1	..	..	1
Umanak —	4	..	1	5	3	..	1	4
Upernavik —	4	1	1	6	1	1	2	4
Syd-Grønland	30	13	6	49	9	2	4	15
Nord-Grønland	30	4	7	41	10	1	6	17
Vest-Grønland	60	17	13	90	19	3	10	32

Man vil se, at det samlede Antal fastansatte, som er uddannede i Danmark, for Handelspersonalets Vedkommende er forøget med over 200 pCt. og for Præsters og Læreres endda med næsten 500 pCt. De dansk uddannede Jordemødres Antal viser derimod kun en ringe Forøgelse; men til Gengæld er deres Kvalitet steget, saa at en Sammenligning med den tilsvarende Gruppe i 1901 næsten er meningsløs. Baade tidligere og

Kort over Fordelingen i Grønland 1901 af de i Danmark uddannede grønlandske Tjenestemænd og Funktionærer.

nu har der i Godthaab Distrikt været et større Antal fastansatte Grønlændere med Uddannelse i Danmark end i noget andet Distrikt. Foruden de fastansatte findes der saa yderligere et betydeligt Antal — særlig Kvinder —, som ligeledes har opholdt sig en Tid i Danmark. Jeg vil skønsmæssigt anslaa det samlede Antal af disse i hele Grønland til ca. 50 nu mod ca. 10 i 1901.

Kort over Fordelingen i Grønland 1935 af de i Danmark uddannede grønlandske Tjenestemænd og Funktionærer.

Spørgsmaalet om det hensigtsmæssigste Omfang af Grønlændernes Nedsendelse til Danmark.

I hvor høj Grad Uddannelsen af unge Grønlændere i Danmark endnu bør forøges, er et Spørgsmaal, som kræver nøje Overvejelse og Omtanke. Problemet var Genstand for indgaaende Drøftelse i det grønlandske Udvalg 1920/21, og dette udtalte herom: »Det kan ikke undgaas,

at de Grønlændere, der vender hjem efter et fleraarigt Ophold i Danmark, ofte har erhvervet sig Vaner og Forestillinger, som ikke stemmer overens med Livet i Grønland, men paa den anden Side er denne Uddannelse af væsentlig Betydning for Udbredelse af dansk Kultur i Grønland. I hvilket Omfang man bør skride til Nedsendelse af unge Grønlændere, er imidlertid vanskeligt at afgøre. Det bærende Synspunkt bør formentlig være dette, at der nedsendes Folk til Uddannelse i det Omfang, som Behovet i Grønland kræver det, og som Forholdene i Landet kan bære det (fremhævet af Forf.). Det maa nemlig ikke overses, at der kan være en vis Fare for, at de i Danmark uddannede Grønlænderes Sønner kan have vanskeligt ved at gaa ind i de grønlandske Erhverv, saaledes som disse for Tiden er og formentlig foreløbig vil vedblive at være, og Hjemsendelsernes Omfang maa derfor til en vis Grad rette sig efter det Skøn, man kan have om Fremtidsmulighederne for de paagældendes Børn, hvilket atter vil sige for Udviklingen af saadanne Erhverv, som disse Børn naturligt kan gaa ind i¹⁾.

Jeg havde dengang, som Medlem af det nævnte Udvalg, Lejlighed til at slutte mig til disse Betragtninger, og jeg har nu, 25 Aar senere, intet væsentligt at føje dertil. De forløbne Aar har kun indprentet Ønskeligheden af, at de unge møder med den bedst mulige Foruddannelse, og Nødvendigheden af, at deres Sundhedstilstand nøje overvaages.

Som Udvalget udtalte, maa der foruden den rent faglige Dygtiggørelse tillægges Uddannelsen i Danmark en særlig Betydning for den almindelige Højnelse af Kulturen i Grønland. Det er oftere sagt, at disse unge — Mænd eller Kvinder — burde føle sig forpligtede som direkte Vejledere for deres Landsmænd. For mig personlig staar det saaledes, at man bør være tilfreds, naar de blot, hver efter sine Evner, yder det bedst mulige i deres Arbejde og iøvrigt fører et bravt og hæderligt Levned. Jeg tror, at de ved at foregaa deres Landsmænd med et saadant Eksempel bedst gavner det Samfund, hvortil de hører. Det er jo ikke nok, at der for Tiden findes et udbredt Ønske i Grønland om at tilegne sig dansk Kultur; man maa ogsaa spørge om, i hvilken Udstrækning denne Kultur passer for det grønlandske Samfunds egentligste Interesser.

Instruksen af 19' April 1782 indskærpede, at »alle Europæere i Landet bør med Kierlighed og Sagtmodighed omgaaes Indbyggerne, være dem til Hjælp i hvad man kan, og foregaae dem med gode Exempler²⁾. Efter denne Linie er Kolonisationsarbejdet siden foregaaet, selvom det selvfølgelig som alt andet Menneskeværk lejlighedsvis har

¹⁾ 10, pag. 16.

²⁾ 55, pag. 14.

svigtet og fejlet. C. TH. ZAHLE, den senere danske Statsminister, skrev i 1908: »De Danskes eneste Adkomst til at herske over Grønlænderne maa søges deri, at vi gør Grønlænderne mere godt, end nogen anden Nation i vort Sted vilde«¹⁾. Det har nu i alt Fald i mange Aar været den ledende Tanke for Styrelsen af Grønland at yde den grønlandske Befolkning sin — og derigennem Danmarks — uegennyttige Medvirken til dens Udvikling og Dygtiggørelse, og som et naturligt Led i dette Arbejde maa ogsaa Grønlændernes Ophold og Uddannelse i Danmark ses.

¹⁾ 110.

Bilag A.

To af RASMUS BERTHELSEN's Salmer, oversatte til Dansk af M. STORCH og gendigtede af CHR. LUDWIGS med Bibeholdelse af de grønlandske Salmers Versemaal og Melodi (se Teksten Side 84).

1. Gûterput qutsingnermio (Den grønlandske Salmebog af 1907. Nr. 123).

Melodi af Forfatteren, se Side 83.

En Engleskare stor
steg i Julenat til Jord,
sang for Markens Hyrder sødt i Kor:

»Dig, Gud, vor Gud, i Himmelhjem,
ske Pris i Evighed!
nu daler Fred til Jorden ned
og Fryd i Hjærter's Gem!
Jordens Børn!
Idag er Jer en Frelser født!«

At Jesus Krist, Gud Herren stor,
vor Julegave god,
for os sin Himmelsal forlod,
blev Fred og Fryd paa Jord!
Jordens Børn
for Frelsen bringer Lov og Tak.

2. Pigínga, Nálagaq, tamarma (Samme Salmebog. Nr. 430).

Melodi: I al sin Glans nu straal'er Solen.

O, Herre, tag mig helt i Eje,
og værn du mig paa alle Veje!
Naar Synden haardt mig griber an,
vogt mig for Fald, min Frelsermand!
ja, slut mig kærligt i din Favn,
og før mig hjem til Himmelhavn!

Vær naadig i min Svagheds Tider,
og styrk du mig, naar tungt jeg strider;
lad mig foragte Kødets Lyst,
at ej jeg rives fra dit Bryst,
ophold mig med din Aand, dit Ord,
mens jeg skal vandre her paa Jord.

Ja, kun hos dig, vor Frelser kære,
i Liv og Død er godt at være.
Saa bliv da min, og fyld mit Bryst
med Freden, som bevarer tyst,
naar Kødets Lyst og Verdens Skin
forføre vil mit svage Sind.

(Efter *Meddelelser om Den Grønlandske Kirkesag*. Nr. 15.
København. 1910).

Bilag B.

Tabel 10. Fortegnelse over grønlandske Lærlinge, optagne paa det gamle »Grønlanderhjem«.

Lb. Nr.	Dato for Indflytning	Navn	Fødselsdag	Hjemsted	Profession	Afrejse til Grønland	Tilstand 1901
1	24/2 1880	HOLM, Hans	14/1 1863	Julianehaab	Skibstømrer	22/3 1882	Arbejdsformand i Godthaab.
2	24/2 1880	BERTHELSEN, Christian	17/10 1857	Godthaab	Bogtrykker	22/3 1882	Bogtrykker i Godthaab.
3	24/2 1880	TOBIASSEN, Carl	17/10 1862	Ritenbenk	Skibstømrer	22/6 1882	Udstedsbestyrer under Christianshaab.
4	24/2 1880	GULDAGER, Jørgen	17/8 1863	Jakobshavn	Skibstømrer	28/4 1883	Tømrer i Jakobshavn.
5	24/2 1880	BRØNLUND, Benjamin	13/11 1863	Jakobshavn	Bødker	25/4 1881	† 3/3 1894 som Bødker i Egedesminde.
6	24/2 1880	HØEGH, Peter	29/5 1857	Julianehaab	Bøsemager og Smed	7/4 1880	Smedemester i Julianehaab.
7	8/9 1880	MARKUS, Ole	22/6 1858	Upernavik	Skibstømrer	25/4 1881	Uddannelsen afbrudt. Hjemsendt for Beruselse. Senere Skæbne ukendt.
8	24/9 1880	ARNTZ, Jakob	27/10 1864	Godthaab	Bøsemager og Smed		† 12/2 1882 i København (paa Kgl. Fred. Hosp.).
9	27/9 1880	ABELSEN, Andreas	31/1 1862	Julianehaab	Skibstømrer	25/5 1884	† 8/2 1886 som Tømrer ved Julianehaab.
10	6/6 1881	LYNGE, Michael	26/10 1850	Godthaab	Kontorarbejder	22/3 1882	† 12/6 1889 som Arbejdsmand ved Godthaab.
11	8/11 1881	LANGE, Jørgen	28/2 1864	Ritenbenk	Bøsemager og Smed	9/5 1885	Udstedsbestyrer under Egedesminde.
12	18/3 1882	HOLM, Andreas, Broder til Nr. 1	25/4 1867	Julianehaab	Hustømrer	28/3 1886	† 5/6 1891 som Tømrer ved Julianehaab.
13	29/8 1882	SIEGSTAD, Peter	30/8 1864	Egedesminde	Bøsemager og Smed	8/5 1886	Smed og Bøsemager ved Egedesminde. Se Nekrolog i Tidsskrift for Den Grønlandske Tjenestemandsför- ening, 1942, Nr. 4.
14	29/8 1882	JOSEPHSEN, Jonas	5/12 1865	Godthaab	Skibstømrer	28/3 1886	† 13/8 1892 som Tømrer ved Godthaab.
15	29/8 1882	BERTHELSEN, Therkel	26/9 1858	Godthaab	Smed	28/3 1886	Smed i Godthaab.

Tabel 10 (fortsat).

Lb. Nr.	Dato for Indflytning	Navn	Fødselsdag	Hjemsted	Profession	Afrejse til Grønland	Tilstand 1901
16	21/8 1882	RAVN, Nikolai	10/4 1863	Ritenbenk	Bødker	8/5 1886	Bødker i Ritenbenk.
17	29/11 1884	HENDRIKSEN, Andreas	1865	Umanak	Bødker	25/6 1885	Udstedsbestyrer under Umanak.
18	17/9 1885	NIELSEN, Frederik	4/6 1856	Umanak	Skibstømrer	15/5 1887	Tømrer i Umanak.
19	6/10 1885	PETERSEN, Johan	12/3 1867	Julianehaab	Skibstømrer	15/5 1887	Handelsbestyrer i Angmagssalik.
20	6/10 1885	PETERSEN, Hendrik, Broder til Nr. 19	28/2 1864	Julianehaab	Kontorarbejder	10/5 1886	Assistent i Holsteinsborg.
21	1/10 1885	PETERSEN, John	8/1 1870	Frederikshaab	Skibstømrer		† 9/2 1889 i København (paa Kommuneskibet).
22	3/9 1886	THYGESEN, Carl	6/9 1870	Egedesminde	Bøsemager og Smed	16/5 1889	Arbejdsformand i Egedesminde
23	9/10 1887	MØLLER, John	19/11 1867	Godthaab	Bogtrykker	31/3 1889	Fotograf i Godthaab. Se Nekrolog i Det Grønlandske Selskabs Aarskrift 1936.
24	9/10 1887	LYBERTH, Søren	18/12 1866	Sukkertoppen	Bøsemager og Smed	31/5 1890	Smed og Bøsemager i Sukkertoppen.
25	20/10 1889	LENNERT, Sigvard	4/1 1872	Holsteinsborg	Bøsemager og Smed	25/5 1893	Smed og Bøsemager i Holsteinsborg.
26	20/10 1889	KLEIST, Daniel	24/8 1871	Frederikshaab	Bøsemager og Smed	27/5 1893	Arbejdsformand i Frederikshaab.
27	18/11 1889	MØRCH, Johan	16/12 1872	Upernavik	Bøsemager og Smed	28/4 1893	Arbejdsformand i Upernavik.
28	23/11 1889	PETERSEN, Sophus, Broder til Nr. 19 & 20	3/6 1875	Julianehaab	Bøsemager og Smed	21/8 1896	Omkom paa Rejsen ved S/S »Castor« Forlis.
29	17/9 1891	ELBERG, Edvard	28/4 1876	Umanak	Bøsemager og Smed	17/5 1896	Smed og Bøsemager i Umanak.

De under Listens 6 første Numre opførte Personer havde allerede opholdt sig i København i nogen Tid, førend de flyttede ind paa Grønlænderhjemmet ved dettes Aabning.

Af samtlige 29 Lærlinge døde, som Skemaet viser, 2 under Uddannelsen i København, henholdsvis 17 og 19 Aar gamle; 1 døde ved Skibsforlis under Hjemrejsen, 21 Aar gammel, og 4 andre døde i Grønland inden 10 Aar efter endt Uddannelse, i en Alder af henholdsvis 24, 24, 26 og 30 Aar. Flertallet af de som unge døde var uddannede som Tømrere.

2 af de paa Grønlænderhjemmet optagne gled med Aarene ind i den grønlandske Embedsstands Rækker, se iøvrigt Side 132.

Bilag C.

Tabel 11. Reglement af ²⁶/₁₁ 1881 for de til »Grønlanderhjemmet« nyankomne Lærlinges Forsyning med Beklædningsgenstande.

(Se Teksten Side 100).

Tøjets Art	Omtrentlig Pris	Fornylse
1 kort og tynd Frakke.....	9 Kr. 00 Øre	Efter 1—2 Aar
1 Sømandstrøje, Klædes.....	25 - 00 -	— 2—3 -
1 Par Klædes Benklæder.....	12 - 00 -	— 1 Aar
1 Klædes Vest.....	8 - 00 -	— 2—3 Aar
1 Vinterhue.....	2 - 50 -	— 2—3 -
1 Kasket.....	2 - 25 -	— 2 Aar
2 Sæt Ravndugstøj.....	11 - 00 -	— 1 -
2 Par uldne Underbenklæder.....	6 - 00 -	1 Par nye efter 2 Aar
2 - Bomulds —.....	3 - 00 -	1 - - - 2 -
2 uldne Undertøjer.....	6 - 00 -	1 ny aarlig
1 Olietrøje.....	4 - 75 -	1 - —
1 Islandsk Trøje.....	4 - 00 -	1 - —
4 Skjorter.....	8 - 40 -	1 - —
4 Lommetørklæder.....	2 - 00 -	2 - —
1 Par Seler.....	0 - 85 -	1 - —
2 Kraver.....	1 - 75 -	1 - —
4 Par Strømper.....	3 - 40 -	2 - —
1 Tørklæde.....	2 - 50 -	Efter 2 Aar
1 Par Bælgvanter.....	0 - 70 -	— 2 -
2 Par Fjedersko.....	21 - 00 -	1 Par nye efter 1—2 Aar
1 Par Lædersko (indendørs).....	7 - 00 -	1 - aarlig
2 Par Franske Træsko.....	4 - 00 -	1 à 2 Par aarlig
Forsaaling og Bagflikning.....	10 - 00 -	aarlig
Tøjreparationer.....	6 - 00 -	—
Diverse.....	7 - 30 -	
Ialt...	168 Kr. 40 Øre	
Ekstra for Smede og Bødkere:		
1 Skødeskind.....	2 Kr. 00 Øre	Efter 2 Aar

Lærlingene fik 50 Øre i Lommepege om Ugen; Haarklipning betaltes særskilt (25 Øre pr. Gang).

Bilag D.

Ved Lærlingenes Ankomst til det 1928 oprettede »Grønlænderhjem« forsynedes de med:

1 Sæt Søndagstøj	6 Lommetørklæder
1 Sæt dagligt Tøj	5 Flipper
1 Ulster eller Frakke	2 Slips
1 Regn- eller Sommerfrakke	1 Par Ærmeholdere
4 Manchet- eller Khakiskjorter	1 Par Sokkeholdere
4 Sæt Undertøj	1 Par Gummistøvler
6 Par Sokker	2 Par Sko
1 Hat	3 Sæt Arbejdstøj, enten Overalls,
1 Sportshue	Bluser med Benklæder, Kitler eller
1 Sweater	Kedeldragter. Desuden 1 Par Kap-
1 Par Seler eller 1 Livrem	ske til Bødderne.

Herudover efter Ønske 1 Par Sportsbenklæder og 2 Par Sportsstrømper; ligeledes efter særlig Anmodning almindeligt Spejderudstyr. Efter Ønske desuden 1 Par Vanter; saafremt Eleverne foretrak Skindhandsker eller f. Eks. ønskede Lakske, henvistes de til selv at afholde Udgiften til saadanne Ting. De fik 5 Kr. i Lommepege om Ugen. Der fandtes ialt 8 Cykler paa »Grønlænderhjemmet« til Raadighed for Pensionærerne (se iøvrigt Teksten Side 137).

I Hovedsagen overensstemmende med nævnte Forsyning viser den følgende, næsten fuldstændige Opgørelse de enkelte Lærlinges Udrustning 1929. De Elever, som havde opholdt sig længst i Danmark, var som Regel de bedst forsynede, idet f. Eks. et Sæt Søndagstøj, naar det blev for medtaget, naturligvis ikke blev fuldstændig kasseret, men overgik til dagligt Brug, medens Eleven samtidig fik et nyt Sæt Søndagstøj. Tilsvarende Forhold gælder for Fodtøjet.

Da en af de paa Skemaet opførte Lærlinge (Nr. 2) afgik ved Døden 1931, viser en Opgørelse af hans Efterladenskaber derfor ogsaa en vis Forøgelse af det for ham paa Listen anførte, nemlig ialt i nævnte Bo: 1 Ulster, 1 Sommerfrakke, 1 Regnfrakke, 1 ældre do., 4 Sæt Tøj, 5 Sæt Arbejdstøj, 1 Sweater, 1 ældre Pullover, 5 Manchetskjorter, 3 Arbejdsskjorter, 4 Par Underbenklæder, 5 Uldtrøjer, 5 Par Sokker, 6 Par Arbejdssokker, 1 Par Sportsbenklæder, 5 Par Sportsstrømper, 1 Par Gamascher, 1 Hat, 1 Sportshue, 1 strikket Hue, 1 Par Seler, 14 Flipper, 6 Slips, 4 Lommetørklæder, 1 Par Gummistøvler, 3 Par Sko, 1 Par Handsker, 1 Barberspejl og 1 Barbermaskine.

Tabel 12. Fortegnelse over personligt Udstyr for Lærlingene paa »Grønlanderhjemmet«, Efteraaret 1929.

Lb. Nr.	Navn	Profession	Ulster	Overfrakke	Stortøje	Regnfrakke	Sommerfrakke	Sæt Tøj	Sæt Arbejdstøj	Sweater	Islander	Manchetskjorte	Sæt Undertøj	Hat	Sportshue	Overalls	Arbejdsbluse	Sportsbenklæder	Sæt Spejdertøj	Khakiskjorte	Par Strømper	Par Sko	Par Støvler	Par Gummistøvler	Par Seler	Par Vanter	Flipper	Slips
1	Marius S.	Bødker	..	..	1	1	1	4	3	1	1	5	4	1	1	..	..	..	..	..	3	..	1	1	..	..	3	
2	Holger S.	—	1	..	..	1	..	2	..	..	..	4	3	1	1	..	..	1	..	2	..	2	..	1	..	..	2	
3	Niels H.	—	1	..	..	..	..	3	3	..	..	5	4	1	1	..	..	1	1	7	4	..	1	..	2	..	1	
4	Julius O.	—	1	..	..	1	..	2	..	..	..	4	4	1	1	..	..	1	..	3	..	2	..	1	1	..	3	
5	Stephen O.	—	1	..	..	1	..	2	3	..	..	4	4	..	..	..	..	1	3	7	3	..	1	1	..	8	3	
6	Knud H. O.	—	1	..	..	..	1	3	..	..	..	4	4	1	1	3	2	..	..	..	7	3	..	1	..	..	10	..
7	Carl B.	Skibstømrer	1	..	..	1	..	3	..	..	..	5	4	1	..	..	..	..	..	..	5	2	..	1	..	..	10	3
8	Andreas H.	Bogtrykker	1	..	..	1	..	2	..	..	..	3	4	1	1	..	..	..	..	..	3	..	1	1	..	5	2	
9	Jens K.	Handelslærling	1	1	..	..	..	3	..	..	..	5	4	..	..	..	..	..	..	..	6	2	1	1	..	..	2	

Eleverne var kun sjælden fuldt udvoksede, naar de ankom til Danmark, og ogsaa af denne Grund kunde det derfor undertiden blive nødvendigt at forny Dele af deres Garderobe, førend de paagældende Stykker egentlig var kassable. Der blev dog udtrykkelig taget Hensyn til, at det ikke kunde paahvile det offentlige at forsyne Lærlingene med Beklædningsgenstande for en længere Aarrække ud over den Tid, deres Ophold i Danmark antoges at ville vare.

Bilag E.

En af ANDREAS HANSEN's Salmer, oversat til Dansk af M. STORCH og gendigtet af CHR. LUDWIGS med Bibeholdelse af den grønlandske Salmes Versemaal og Melodi (se Teksten Side 148).

angerdlarfígssaqarpoq (Den grønlandske Salmebog af 1907, Nr. 472).

Melodi: Som Dug paa slagne Enge.

Engang skal frelst vi stige
paa Glædens Kyst i Land,
i Salighedens Rige,
paa Fredens lyse Strand!
I Sale demantklare
vil Gud sin Børneskare
forsamle frelst og fri,
naar Rejsen er forbi.

I Jordens dybe Dale
os tynger Sorgen ned;
i Faderhusets Sale
er Fryd og Kærlighed!
Naar Døden er forsvundet,
og Synden overvundet,
de frelstes Sang for Gud
om Glæde bærer Bud!

(Efter *Meddelelser om Den Grønlandske Kirkesag*. Nr. 15.
København. 1910).

Der er ved Udarbejdelsen af foranstaaende Afhandling benyttet Oplysninger fra:

1. ALGREEN-USSING, T. Kongelige Reskripter og Resolutioner for Aaret 1848. København. 1854.
2. ANDERSEN, R. Et Bidrag til at belyse Grønlændernes Charakter. Dansk Missionsblad. 14' Aargang. Nr. 3. pag. 17. København. 1847.
3. Angaaende en forbedret Organisation af det Grønlandske Missions- og Skolevæsen. A. S. ØRSTED. Ny Collegial-Tidende for Danmark. 5' Aargang. pag. 65. København. 1845.
4. BARTHOLIN, T. Acta medica et philosophica Hafniensia. København. 1673—1680. (Heri: Bd. 2. pag. 70. De Grøenlandorum unicornu et lingva).
- 5 a & b. a) Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland. 1913—1932. b) Beretninger og Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse. 1933—. København. s. A.
- 6 a & b. a) BERTELSEN, A. Bidrag til Belysning af Lægevæsenets Ordning i Grønland. Hospitalstidende. 45' Aargang. pag. 1250. København. 1902. b) do. do. II. Hospitalstidende. 46' Aargang. pag. 979. København. 1903.
7. BERTELSEN, A. Grønlandsk Medicinsk Statistik og Nosografi. Meddelelser om Grønland. Bd. 117. Nr. 1—4. København. 1935—1943.
8. — Neuro-pathologiske Meddelelser fra Grønland. II. Profeter og Djevlebesatte. Bibliothek for Læger. 1913. pag. 329. København. 1913.
9. BERTHELSEN, CHR. En Grønlænder kommer til København. Berlingske Søndags Magasin. 11' Juli 1943. København.
10. Betænkning afgivet af Det i December Maaned 1920 nedsatte Udvalg til Drøftelse af de grønlandske Anliggender. København. 1921.
11. Betænkning over Statsregnskabet for Finansaaret, afgiven af den af Rigsdagen valgte Statsrevision. København.
12. Bibliothek for Læger. Bd. 32. pag. 184. København. 1840.
13. BLUHME, E. Fra et Ophold i Grønland 1863—1864. København. 1865.
14. BLUHME, E. & HOLM, J. Prøver af skriftlige Meddelelser fra Indfødte i Grønland. Fra alle Lande. 1866. 4' Bd. pag. 146. København. 1866.
15. BOBÉ, L. Den grønlandske Handels og Kolonisations Historie indtil 1870. Meddelelser om Grønland. Bd. 55. Nr. 2. København. 1936.
16. — Diplomatarium Groenlandicum 1492—1814. Meddelelser om Grønland. Bd. 55. Nr. 3. København. 1936.
17. — Grønlændere i Danmark. Det Grønlandske Selskabs Aarskrift. 1926/27. pag. 5. København. 1927.
18. — Hollænderne paa Grønland. Atlanten. Bd. 4. pag. 257. København. 1917.
19. — Christian Lund's Relation til Kong Frederik III om David Dannell's tre Rejser til Grønland 1652—1654. Danske Magazin. 6' Række. 2' Bind. pag. 202. København. 1916.

20. BOBÉ, L. Lars Møller. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1916. pag. 5. København. 1917.
21. — Tamalât. Landet bag Hav. København. 1918.
22. BRUUN, C. Frederik Rostgaard og hans Samtid. I—II. København. 1870—1871.
23. BUGGE, AA. Dansk-grønlandsk Forstaaelse. Det Grønlandske Selskabs Aarskrift. 1924/25. pag. 5. København. 1925.
24. — Den grønlandske Skole. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1925/26. pag. 39. København. 1926.
25. CARSTENS, S. Et Offer for Civilisationen. Nationaltidende. 30' December 1912. København.
26. COLLIN, E. H. C. Andersen og Det Collinske Huus. (Heri: pag. 519. J. Collin's Erindringer). København. 1882.
27. CRANZ, D. Historie von Grönland. Barby & Leipzig. 1765.
28. EGEDE, H. Omstændelig og udførlig Relation angaaende Den Grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. København. 1738.
29. — Relationer fra Grønland. 1721—1736. Udgivne af L. BOBÉ. Meddelelser om Grønland. Bd. 54. København. 1925.
30. EGEDE, N. Efterretninger om Grønlændernes enfoldige og naturlig uskyldige Tænkemaade. Kiøbenhavns Adresse-Contoirs Efterretninger. 1765.
31. — Tredie Continuation af Relationerne betreffende Den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed, forfattet i Form af en Journal fra Anno 1739—1743. 2' Udgave ved H. OSTERMANN. Meddelelser om Grønland. Bd. 120. København. 1939.
32. EGEDE, P. Continuation af Relationerne betreffende Den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed. Forfattet i Form af en Journal fra Anno 1734 til 1740. 2' Udgave ved H. OSTERMANN. Meddelelser om Grønland. Bd. 120. København. 1939.
33. — Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal holden fra 1721 til 1788. København. u. A. (1788?).
34. — Grammatica Grönlandica-Danico-Latina. København. 1760. (Heri: Samtale imellem Poek Grønlænder og hans Landsmænd, efter hans Tilbagekomst fra Kiøbenhavn.)
35. Egne Tanker over det grønlandske Optog, som blev holdet i Kiøbenhavn den 9' November Anno 1724. København. 1724.
36. FASTING, L. Sendebrev til alle Grønlænderne i Norden. København. 1838.
37. Folketællingen i Grønland den 1' Oktober 1901. Statistiske Meddelelser. 4' Række. 14' Bind. 5' Hæfte. København. 1904.
38. Forenings-Meddelelser. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1942. pag. 192. København. 1942.
39. FRIIS, A. Danmark Ekspeditionen til Grønlands Nordostkyst. København. 1909.
40. FRISCH, J. Ministerfærden. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1907. pag. 21. Odense. 1907.
41. FUGLSANG-DAMGAARD, A. Det grønlandske Skolevæsen. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1937. pag. 59. København. 1937.
42. Missionær i Grønland HENRIC CHRISTOPHER GLAHN's Dagbøger for Aarene 1763/64, 1766/67 og 1767/68. Udgivne ved H. OSTERMANN. Det Grønlandske Selskabs Skrifter. IV. København. 1921.
43. Grønlands Historiske Mindesmærker. I—III. København. 1838—1845. (Heri: Bd. 3. pag. 687. Uddrag af Haandskrift i Det Kongelige Bibliothek i Stockholm).
44. Grønlands Styrelses Arkiv. København.

45. HAAN, L. FEYKES. Beskrivelse af Straat Davids tilligemed sammes Indvaaneres Sæder, Skikkelse og Vaner, som ogsaa deres Fiskefangst og andre Handlinger. Oversættelse ved L. BOBÉ. Det Grønlandske Selskabs Aarskrift. 1914. pag. 63. København. 1915.
46. v. HAVEN, C. Grønlandske Forhold. Nationaltidende. 4e August 1882. Morgenudgaven. København.
47. HOLBERG, L. Dannemarks og Norges Beskrivelse. København. 1729.
48. — Epistler. Tom. I—V. København. 1748—1754.
49. Uddrag af en Betænkning: »Om de grønlandske Anliggender i Fortid og Nutid«, dateret $20\frac{1}{2}$ 1856, af Inspecteur HOLBØLL. H. Rink. Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel. pag. 211. København. 1856.
50. Hovedindstilling af den til de grønlandske Anliggendes Overveielse i Aaret 1851 nedsatte Commission. Bilag ad I. Nr. 7 & 8. H. Rink. Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel. pag. 70. København. 1856.
51. HØRRING, H. Bemærkninger til Justitsraad, Dr. phil. H. Rinks Skrift: Om Grønlænderne m. m. København. 1882.
52. Indenlandsk Kopibog M. Den Kongelige Grønlandske Handels Arkiv. København.
53. Indenrigsministeriet. Grønlandske Sager. Kommissionen af 1835. Akter vedrørende Trykning af grønlandske Bøger. Rigsarkivet. København.
54. Indstilling fra Det Grønlandske Selskab til Indenrigsministeriet om Udvidelse af Undervisningen i dansk Sprog ved Seminariet i Godthaab. Det Grønlandske Selskabs Aarskrift. 1909. pag. 17. København. 1910.
55. Instrux, hvorefter Kiøbmændene eller de som enten bestyre Handelen eller forestaae Hvalfanger-Anlæggene i Grønland, i Særdeleshed, saavel som og alle de der staae i Handelens Tjeneste i Almindelighed, sig for Fremtiden have at rette og forholde. Udstedt den 19^e April 1782 af Directionen for Den Kongelige Grønlandske, Islandske, Finmarkske og Færøiske Handel i Kiøbenhavn. (Heri: Fjerde Post. Om Grønlænderne.).
56. Jakobshavns Lægedistrikts Arkiv. Nord-Grønland.
57. Justitsministeriet. Grønlandske Sager. Færøsk-grønlandsk Journal Nr. 1. (Heri: Skrivelse af 7^e Marts 1834 fra Direktionen for Den Kongelige Grønlandske Handel til Rentekammeret). Rigsarkivet. København.
58. Justitsministeriet. Grønlandske Sager. Journal Nr. 2. Rigsarkivet. København.
59. KLÆR, H. Dansk Indflydelse i Grønland. København. 1906.
60. Kjøbenhavns Postrytter. Oktober 1724. København.
61. K. (d. e. KLEINSCHMIDT, S.). Brev fra Grønland. Evangelisk Ugeskrift. 2e Række. Nr. 48. pag. 337. København. 1864.
62. KRACK, T. Vejviser for Kjøbenhavn og Frederiksberg for 1881. København. 1880/81.
63. LUND, J. J. Første Missionair paa Grønland, Biskop Hans Egedes Levnet. København. 1778.
64. LYNGE, K. Bogtrykkervirksomheden i Godthaab. K. Honoré Petersen. Træk af Kolonien Godthaabs Historie 1728—1928. pag. 75. Godthaab. 1928.
65. — Den grønlandske Presse og Oplysningsarbejdet. Det Grønlandske Selskabs Aarskrift. 1936. pag. 172. København. 1936.
66. Christopherson, C. (LYSKANDER). Den grønlandske Chronica. København. 1608. (Stavemaaden i 1e Udgave er fulgt; derimod er Tegnsætningen, som synes at være ret tilfældig, enkelte Steder ændret af Hensyn til den derved lettede Forstaaelse hos Nutidslæsere. Førsteudgaven er uden Paginering).

67. MATHIESEN, J. Den grønlandske Handel sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation. København. 1846.
68. — Grønland, dets Indbyggere, Producter og Handel. København. 1852.
69. — Nogle Bemærkninger til »Grønland er ogsaa en Coloni«. Kjøbenhavnsposten. 1849. Nr. 97, 169 & 170. København. 1849.
70. Meddelelser fra Direktoratet for Den Kongelige Grønlandske Handel. 1882—1908. København.
71. Medicinalberetning for den danske Stat for Aaret 1931. København. 1933.
72. MOLTKE, H. Livsrejsen. København. 1936.
73. MOSSIN, L. A. Forslag om at indrette Seminarierne i Grønland som Opdragelses-Anstalter. Dansk Missionsblad. 19^e Aargang. Nr. 11. København. 1852.
74. MØLLER, L. Tálutaq pörtardlo. Atuagagdliutit. 1884. pag. 177. Godthaab. 1884.
75. MÖRCH, O. A. L. Fortegnelse over de i Danmark forekommende Land- og Ferskvandsbløddyr. Videnskabelige Meddelelser fra den naturhistoriske Forening i Kjøbenhavn. 1863. pag. 265.
76. OLDENDOW, K. Grønlændere og Danske. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1939. pag. 21. København. 1939.
77. OLEARIUS, A. Vermehrte Moscovitische und Persianische Reisebeschreibung. Slesvig. 1656. (Heri: 3^e Bog. 4^e Cap. Von den Grünländern).
78. OLRIK, W. M. Om Grønland og dets Indbyggere. Kjøbenhavns-Posten. 1831. Nr. 159. København.
79. Om den i Decenniet 1837 til 1846 trufne Foranstaltning at lade unge Grønlændere i nogle Aar opholde sig i Danmark for enten som Lærere eller Haandværkere eller Handelsbetjente at bidrage til deres Landsmænds Oplysning og Kaars Forbedring. J. F. SCHOUW. Dansk Tidsskrift. 1851. 4^e Bd. pag. 93. København. 1851.
80. OSTERMANN, H. Colonien Christianshaab 1734—1934. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1933/34. pag. 90. København. 1934.
81. — Den norske Grønlandsprest Provst Jørgen Sverdrup. Kristiania. u. A. (1922).
82. — Fra Arkivernes Gemmer. III. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1940. pag. 90. København. 1940.
83. — Fra Julianehaab i 1850-Aarene. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1931/32. pag. 69. København. 1932.
84. — Fra Missionens Barndomstid ved Upernavik. Af Missionær Østergaards Papirer. I—II—III. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1934/35, pag. 48; 1936, pag. 36 og 1937, pag. 95. København. 1935, 1936 og 1937.
85. — Uddrag af breve fra pastor Tobias Mørch. I & II. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1936, pag. 70 og 1937, pag. 138. København. I. 1936. II. 1937.
86. PETERSEN, K. HONORÉ. Grønlænderen Lars Møller. Atuagagdliutit. 1926. Særnummer. Godthaab. 1926.
87. PONTOPPIDAN, C. Magazin for almeennyttige Bidrag til Kundskab om Indretninger og Forfatninger i de Kongelige Danske Stater. I—II. København. 1792—1793.
88. Protocoll angaaende Jordemødrene, indrettet af den kongelig anordnede Commission for Jordemødrene i det Aar 1739. Rigshospitalet. Fødeafdeling B. Arkivet. København.
89. Breve fra Grønlændere, samlede og oversatte af KNUD RASMUSSEN. Atlanten. 4^e Aargang. Nr. 37. pag. 8. København. 1907.
90. Rentekammerets Relations- og kgl. Resolutions-Protokol. Rigsarkivet. København.
91. RINK, H. Eskimoiske Eventyr og Sagn. København. 1866.

92. RINK, H. Eskimoiske Eventyr og Sagn. Supplement indeholdende et Tillæg om Eskimoerne. København. 1871.
 93. — Grønlandske Forhold. Nationaltidende. 11' Oktober 1882. Aftenudgave. København.
 - 94 a, b & c. RINK, H. Om Grønlænderne. Med 2 Fortsættelser. 1882—1884. København. a) 1882. b) 1882. c) 1884.
 95. — Plan til Indretningen af »Grønlænderhjemmet« eller Pensionatet for Grønlændere, som opholde sig i Danmark. København. 1879.
 96. RINK, S. Kajakmænd. Odense. 1896.
 97. SALMONSEN'S store illustrerede Konversationsleksikon. Bd. IX. København. 1899.
 98. SCHWEITZER, A. I Lambarenes Urskovshospital. København. 1933.
 99. Statistisk Tabelværk, udgivet af den dertil allernaadigst anordnede Commission. 6' Hæfte. København. 1842.
 100. STAUNING, T. Grønlands Fremtid. Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift. 1939. pag. 5. København. 1939.
 101. STEENBERG, C. Efterretninger fra Godthaab. Dansk Missionsblad. 18' Aargang. Nr. 11. København. 1851.
 - 102 a, b & c. a) Det Kongelige Sundhedskollegiums Forhandlinger. Supplementbind til Bibliothek for Læger. 1843—1852. København. b) Det Kongelige Sundhedskollegiums Aarsberetning. Supplementbind til Bibliothek for Læger. 1853—1877. København. c) Det Kongelige Sundhedskollegiums Forhandlinger. 1878—1907. København.
 - 103 a & b. a) Syd-Grønlands Landsfogedembedes Arkiv. Godthaab. b) Nord-Grønlands Landfogedembedes Arkiv. Godhavn.
 104. SØRENSEN, T. Om Muligheden af at ansætte Grønlændere som Præster i Grønland. Evangelisk Ugeskrift. 2' Række. Nr. 51. pag. 385. København. 1864.
 105. THALBITZER, W. Eskimobreve. Tilskueren. 1903. pag. 247. København. 1903.
 106. Tidsskrift for Jordemødre. 22' Aargang. Nr. 1. Aarhus. 1912.
 107. Udskrift af Forhandlinger, Ordre og Breve, vedkommende »Grønlænderhjemmet«. Den Kongelige Grønlandske Handel. Rigsarkivet. København.
 108. Venstres Folkeblad. 27' Marts 1933. Ringsted.
 109. WOLDT, A. Kaptein Jacobsens Reiser til Nordamerikas Nordvestkyst 1881—1883. (Heri: pag. IX. Kaptein Jacobsen's Biografi). Kristiania. 1887.
 110. ZAHLE, C. T. Grønland. Politikens Kronik. Politiken. 17' April 1908. København.
 111. ØSTERGAARD, C. C. Nogle Bemærkninger om det grønlandske Seminarium, nærmest knyttede til egne Erfaringer. Dansk Missionsblad. 14' Aargang. Nr. 2. pag. 9. København. 1847.
-

ALFABETISK SAGREGISTER

MED SIDEHENVISNING

- Adoption 146 Anm.
Arbejdsmænd, se Kolonister.
Atuagagdliutit 84, 88 ff.
- Bagere 145.
Barnepleje 169, 172.
Blandingsslægterne 68, 69, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 93, 124, 125, 130, 131.
Bogtrykkere 82, 85, 87, 88, 91, 102, 103, 129, 138, 145, 151, Bilag B.
Bortførelse, voldelig, fra Grønland 9, 11, 15, 18, 54, Forbud imod 55.
Bødkere 64, 65, 101, 102, 107, 128, 129, 132, 135, 136, 138, 139, 141, 144, 145, Bilag B.
Bøssmagere 102, 103, 106, 107, 129, 132, 133, 134, Bilag B.
- Dansk-grønlandske Hjem 68, 69, 75, 76, 77, 112, 113, 124, 152.
Dansk Sprog, Kendskab til 11, 20, 21, 26, 63, 68, 70, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 104, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 126, 139, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 161, 163, 164, 165, 170, 174 Anm., 180, 181, 190, 191.
Dødsfald 12, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 25, 32, 42, 43, 50, 51, 55, 56, 57, 63, 65, 67, 84, 92, 98, 102, 112, 113, 141, 142, 148, 149, 153, 160, 165, 166, 185, 188, Bilag B.
- Elektrikere 138.
- Faareavl 148, 159.
Fartøjsførere 98, 128, 129, 145.
Flugtforsøg 14, 16, 18, 19, 187.
- Foreningen »Kalåtdlit« 183 Anm.
Forbud mod Bortførelse 55, mod Nedsendelse 42, 186.
Forlovelse 169, 170, 176.
Formænd 128, 129, 132, 133, 145.
Forplejning 20, 100, 137.
Forpligtelser 135, 170, 179, 180, 194.
Forskolelærerinde 172.
Fotograf Bilag B.
Frihandel 58, 125.
Fødselshjælp, Oplæring i 108 ff., 126, 161 ff., 172, 179.
- Grønlandske Gloser, de ældste kendte 22.
Grønlandske Sprogs Begrænsning 26, 46, 164.
Grønlandsk Husflidsforening 185.
Grønlænderhjem 99, 101, 102, 103, 126, 135, 137, 182, 183.
- Haandelag, godt 89, 159, 163, 173.
Haandværk, Oplæring i 59, 61, 64, 68, 75, 87, 102, 103, 105, 125, 131, 132, 135, 138, 139, 140, 144, 146.
Hjemvé 14, 16, 40, 44, 63, 103 Anm., 141, 174, 184.
Husgerning, Oplæring i 62, 108, 169, 171.
Husholdningslærerinde 172.
Hushjælp 108, 127, 178 ff.
Hædersbevisninger, officielle 84, 92, 97, 148, 168.
- Impulsivitet 131, 181.
Indtryk af Forholdene i Danmark 31, 34, 39, 44, 46 ff., 50, 53, 87 ff., 97, 148, 156 ff., 180.

Jordemoder, Uddannelse til, se Fødselshjælp, Oplæring i.

Kalåtdlit, se Foreningen K.

Kateketer 65, 67, 94, 147, 152 ff.

Kighoste 160.

Kirke- og Skolevæsenet, Støtte for 44, 46 ff., 51, 81, 94.

Kokke 128, 129, 145.

Kolonister 61, 79, 128, 129, 145, Bilag B.

Komitéen for Grønlænderinders Uddannelse 169, 176, 184.

Kommissioner og Udvalg 58, 60, 74, 150.

Kontorister 138, 145, 151.

Kopper 40, 41, 42, 43, 45, 56, 57, 59, 60.

Kvindeoverskud 170.

Lommepege 140, 171, Bilag C & D.

Lungebetændelse 142, 160, 166.

Lærere, Uddannelse til 61, 64, 66, 69, 75, 150, 155, 156.

Lærerinder, se Forskole-, Husholdnings- og Skolekøkkenlærerinde.

Lønninger 65, 68, 105 Anm., 110, 111, 134, 154, 167, 168.

Matroser 128, 145.

Missionsarbejde, Støtte for, se Kirke- og Skolevæsenet, do. do.

Monopolhandel 58, 60, 125.

Morbus Basedowii 188.

Motiver til Nedsendelse til Danmark 11, 18, 26, 27, 38, 44, 45, 52, 56, 61, 80, 86, 98, 108, 125, 135, 159, 169, 184, 187 ff., 189, 194.

Motorpassere 145.

Musik 67, 70, 80, 82, 84.

Mæslinger 114, 143, 185, 188.

Nøjsomhed 162, 188.

Omkostninger 72, 74, 75, 81, 99, 110, 115 Anm., 126, 137, 156, 171, 176.

Operation 186, 188.

Opholdets Varighed i Danmark 65, 67, 102, 138, 155, 159, 171, 179, 180, 185.

Ordination 94, 148, 150 Anm.

Organister, Uddannelse til 66, 151, 157, 159.

Overtalelse til Rejse til Danmark 27, 56, 61, til Holland 55, til Tyskland 118.

Paaklædning 13, 19, 34, 42, 116, 137, 163, 174, Bilag C & D.

Patienter 185 ff.

Plettyfus 22 Anm.

Præsentation ved Hoffet 10, 14, 20, 27, 28, 35, 38, 42, 47, 57, 87, 123.

Præster, Uddannelse til 62, 92 ff., 126, 147 ff.

Redaktør 84, 88, 91.

Regning 68, 69, 70, 79, 171, 190.

Rejse til Færøerne 159, til Island 159 Anm.

Resultater af Opholdet i Danmark 30, 43, 56, 65, 66, 68, 72 ff., 78, 88, 103, 115, 127, 132, 135, 138, 141, 155, 156, 161, 162, 167, 175 ff., 189, 190, 194.

Saarbarhed 164.

Salmer 83, 84, 148, Bilag A & E.

Sekterisk Bevægelse 49, 94 ff.

Selvbiografi 78 ff., 84 ff.

Sindssygdom 149, 166, 187 ff.

Skarlagensfeber 166.

Skoleelever 189 ff.

Skolekøkkenlærerinde 172, 184.

Skrift 69, 71, 82, 126.

Smede 65, 102, 106, 128, 129, 134, 138, 145, Bilag B.

Sparsommelighed 146.

Spejdere 141, Bilag D.

Spirituosa 36, 39, 72, 73, 119, 138, Bilag B.

Sygeplejersker, Uddannelse til 169, 172, 176.

Syning 171, 172.

Sømandskab, Uddannelse i 61, 62, 63, 146.

Taknemlighed 141, 158, 176.

Tatovering 21, 52.

Tegning 69, 89.

Tilsyn 179, 181, 182, 190.

Trofasthed 96, 141, 176, 180, 181.
Tuberkulose 43, 102 Anm., 126, 142 ff.,
148, 160, 165, 185, 188.
Tømrere 65, 101, 102, 103, 128, 129,
132, 138, 145, 146, 153, Bilag B.

Udgifter, se Omkostninger.
Udliggere, se Udstedsbestyrere.
Udmærkelser, officielle, se Hæders-
bevisninger, officielle.
Udstedsbestyrere 98, 102, 128, 129,
132, 133, 144, 145, Bilag B.

Udtalevanskeligheder 20, 47, 164.
Udvalg og Kommissioner, se Kom-
missioner og Udvalg.
Uimponerethed 180.

Vanskeligheder ved Uddannelsen
63 ff., 70, 75, 78, 109 ff., 125, 138,
139, 160, 161 ff., 173, 174, 180, 189,
190.

Virkning af Opholdet i Danmark,
se Resultater af do. do.

Vævning 172, 184.